

Владимир Димитријевић
Светосавље и литургијска реформа

Владимир Димитријевић: Светосавље и литургијска реформа

Издавач: Лио, Горњи Милановац

За издавача: Слободан Обрадовић

Књигу препоручује: Срећко Јовановић

Уредник: Михаило Вујичић

Припрема: Издавачка кућа Лио

штампа: Ленарт, Горњи Милановац

тираж: 1000 примерака

ISBN 978-86-83697-77-9

Владимир Димитријевић

**Светосавље
и литургијска реформа**

**Лино,
2009.**

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

Ова књига се састоји од два огледа и две полемике. Огледи се баве Светим Савом као утемељитељем србског богослужења (уводни) и модернизмом у Православљу (закључни), а између њих је полемика поводом мог текста „Одређи се или сачувати? / О Тропару Трећег часа у Светој Литургији Цркве од Истока”, вођена са епископом Атанасијем (Јевтићем), као одговор свештенику Александру Таковцу. Све текстове обједињава иста проблематика - питање литургијске реформе у Србској Цркви данас.

Шта год ко о овој теми мислио, ситуација у Србској Црквије веома опасна и заиста личи на „догинг по минском пољу”, како се зове мој оглед о модернизму. Питање богослужбене реформе напустило је кабинете Комисије за проучавање литургијских питања коју је СА Сабор Србске Цркве основао, налажући (2006, 2007. и 2008. године) да се, док ова Комисија не оконча рад и док Сабор не усвоји њене резултате, има служити „ПО УСТАЉЕНОМ ВЕКОВНОМ ПОРЕТКУ” наше Цркве. Ово питање се - зато што се понегде саборска одлука самосвојно (и самовољно), као позив на враћање „ранохришћанској пракси” - излило међу обичне вернике, који су почели да се сукобљавају, како између себе, тако и са вишим и нижим клиром. Подела на „старинце” и „новотарце” одјекнула је, и то опасно, у световним медијима, на Интернету, свуда... Било је и инцидентна у храмовима, а у неким епархијама Цркве Св. Саве полиција штити извесна богослужења.

Зашто је све то МНОГО опасно? У свом огледу „Русија на трагу контра-реформације” („Протестантима о Православљу”, стр. 224-226), ђакон Андреј Курајев изврсно запажа: „У Русији је број људи који себе сматрају православнима много већи од броја реално православних људи. Уосталом, социолози имају свој критеријум за сазнавање броја реално религиозних људи: треба поставити питање о утицају религиозних убеђења на човеков свакодневни живот. Утиче ли вера на његова дела? У католичким земљама број парохијана се израчунава по броју причасника на Велики Четвртак (дан спомена Тајне Вечере, то јест првог Причешћа). У протестантским земљама-социолози питају - чита ли човек код куће Еванђеље или слуша Библију само на недељним сабрањима/.../ Тако да испада како је број Француза који се исповедају, број Финаца који читају Еванђеље код куће, број совјетских грађана спремних да изјаве да су религиозни у доба државног атеизма - врло сличан. То су цифре које се колебају од 10 до 17%. Изгледа да то и јесте број оних који су способни за лични религиозни живот, за лични религиозни избор и за лично религиозно стваралаштво. То су они што су добили „десет таланата”. То су људи религиозно обдаренији од других - од самог почетка. Можда су њихови суграђани обдаренији у другим областима (музици, науци, љубави)... али талант вере је особито присутан код тих 15%.

Осталих 85% су у религиозној сфери спремни да их воде. Кажу им: „Ви сте атеисти”, и они се слажу: „Да, у ствари. То су попови нарочито скривали од нас да смо настали од мајмуна”. Затим им кажу: „Зар сте заборавили веру својих отаца? Ми смо православци!” - и они се опет сложе: „Како смо могли да слушамо бајке тих комуниста и постанемо бескореновићи!” Кад им кажу: „Шта вам је! Хришћанство је туђинска вера, њу су Чивути измислили да униште нашу исконску аријевску ведску веру, да би приморали нас, Словене, да се, уместо Перуна, клањамо њиховом Христу!” - маса се опет послушно узбуди: „До када ће од нас више красти нашу рођену екстрасензорику и магију?”

Судбина народа у религиозној сфери зависи од избора који ће учинити тих 10-15% религиозно самосталних грађана/.../ Ако задатак (непријатеља једног народа, В. Д.) има чисто негативан карактер, то јест РАСКОЛ У НАРОДУ, довољно је тих 15% разбити на 20 пута по 0,5% - и народни организам биће обезглављен”.

Тако упозорава Курајев.

Ми пкао да заборављамо да Срби НИКАД нису имали религиозни раскол у Цркви. Сукоб краља Милана с митрополитом Михаилом и протеривање Михаилово из Србије - сукоб је политички, а не мистички; раскол у Америци 60 - их година 20. века, због рашчињења владике Дионисија, изазвала је Титова власт, због Дионисијевог антикомунизма. Дедејићевци у Црној Гори су секта идолопоклоника нације који су створили Тито и Ђилас. Али, ово што се сад дешава међу Србима кад је богослужбена реформа у питању - то је нешто друго, новије, опасније...

Ми смо већ имали проблем „старокалендараца”, људи који су пришли старокалендарским групама Грчке. Потписник ових редова је, још 2000. године, на тај проблем указао у свом зборнику „Црква и време / О старом и новом календару”. Тврдило се тада, од стране неких, да је то маргинална група, и да их скоро уопште нема. Каснији догађаји су потврдили да није тако, и да њихов утицај расте, као и број следбеника, мирјана и монаха. Старокалендарци су од Србске Цркве отишли како због своје духовне незрелости, тако и због неодмереног екуменистичког понашања појединаца у СПЦ. С њима се, иако су се оделили тек недавно, не води никакав братски дијалог о повратку Мајци Цркви, док се „екуменски дијалог” с папистима и протестантима наставља. И то све у шеснаест!

Али, старокалендарска узбуна је ипак локализована. Људи су се угледали на Светог Јустина Ћелијског који се против екуменизма борио, не напуштајући Светосавску Цркву Христову.

Но, шта ће бити сада?

Куда воде данашње поделе око служења Свете Литургије, о чијим реформама још нема насушно потребног дијалога?

Ја то не знам. Знам само да су сукоби отпочели међу оних 15% религиозно обдарених. И знам да крвари срце сваког родољуба, који зна да је Црква последња тврђава србског народа, коју наши непријатељи још нису освојили, без обзира на разне Соње, Наташе, Биљане, Веране, или лумене попут Мирка Ђорђевића.

По ко зна који пут се испоставља да смо, овако несложни (али више не само политички, него на ивици да несложни будемо и мистички), сами себи највећи непријатељи.

Ова књига је писана с циљем да се помогне у превазилажењу деоба, кроз саборност у Христу Богу и Светом Сави. Наравно, велико је питање колико књига достиже постављени циљ - али, о томе нека суди читалац, молећи се Богу да опрости све слабости и пропусти њеног грешног писца.

Да живимо сви у слози,
Свети Саво, ти помози!
Почуј глас свог рода -
србскога народа!

Уочи Недеље Православља
2009.

Аутор

СВЕТИ САВА И СРБСКО ЛИТУРГИЈСКО ПРЕДАЊЕ

(Текст настао на основу Светосавске беседе одржане
очи Савиндана 2009, у селу Брадарцу)

I

Свети Сава Србски је, по Новом Златоусту, владики Николају (Велимировићу), био најлепше србско дете. А његова лепота је, са своје стране, потицала од лепоте Онога Кога је најблагороднији Немањић служио - Господа нашег Исуса Христа, Кога цар и псалмопевац Давид назива: „Најлепши од синова људских”. Тиме је, заувек у нашој духовној историји, потврђен филокалијски завет православне духовности - да идеал подвижништва у Богочовеку није пука доброта, каткад својствена и непреображеном, грешном срцу, него блистава Лепота свецелосне преображености, која у себи обухвата и Доброту и Истину. Добро, Лепо, Истинито су Једно, и јављају нам се кроз Сина Божијег и Његове угоднике, међу којима је Свети Сава један од најостваренијих еванђељских људи; својим делом и животом он је постао златна дверь ка Сунцу Правде и Небеском Јерусалиму, у коме то Сунце сија. Зато га слаavimo, умивајући очи његовом христоликом красотом, од које смо се отуђили својом греховном помраченошћу и ругобом обезбожености.

Уопште, Лепота је веома важна за православног хришћанина. Када је Свети кнез Владимир, још увек некрштен, послао своје људе да испитају монотеистичке религије, да би се определили куда ће његов народ кренути из паганизма, он је сачекао њихов повратак и извештаје са нестрпљењем искреног трагаоца за Истином. И Истина, Која је Христос, јавила му се у виду христолике Лепоте. Како сведочи Нестор Летописац, Владимирови изасланици који су били на служби у храму Свете Софије у Цариграду, рекли су свом владару да им је било толико лепо да нису знали јесу ли на небу или на земљи, и да та вера, обасјана вишњом красотом, мора бити права. Саслушавши их, кнез Владимир је бацио идоле у реку Дњепар и, скупа са својим народом, примио светлост Крштења. Лепота православног храма и Литургије привела је браћу Русе Христу, Прволепоти човека и света. Није онда чудно што је славни Достојевски говорио да ће Лепота спасити свет.

Једна од најузвишенијих пројава лепоте православне вере је, видесмо из примера изасланика Св. Владимира, лепота богослужења. По Светим Оцима, чије речи синтетизује Јован Кронштатски, Црква је „Небо на земљи”. А храм - то су зидови подигнути око Светог Причешћа, то јест око Свете Литургије. Ево речи оца Јована Кронштатског: „У цркви сам заиста као на земаљском небу... Осећам да сам у очигледном присуству Божјем, Његове Мајке, небеских сила и свих светих. То је право земаљско небо: ту си свестан и осећаш се као истински уд Тела Христовог и Његове Цркве, нарочито за

време наднебеске Литургије и причешћа Св. Тајнама Тела и Крви Христове”.

Сам храм је икона: изграђен је на основи крста (симбола Христове свепобедне жртве), а крунише га купола (символ Божје вечности). У тачки пресека крста у олтару је Свети Престо, на коме почива Христос Евхаристије. Зато је олтар икона Царства Небеског.

Храм је икона свега створеног: олтар - духовног света, наос - света чулног.

Храм је икона Христа Богочовека: олтар представља Његову Божанску, а наос људску природу.

Храм је икона човека: олтар означава његову душу, а наос тело.

Иконостас у храму - то је прозор у Царство Божје, који не скрива, него открива тајну олтара, тајну светаца, обожених хришћана сабраних око Христа, Цара и Бога.

Епископ и свештеник на Св. Литургији су иконе Христа.

Богослужбени предмети су иконе: звездица означава Витлејемску звезду, копље - оно копље којим је Христу прободено ребро, епископски двосвећњак - Христа као Бога и Човека, а тросвећњак - Свету Тројицу.

Богослужбене одежде су иконе: епитрахил означава благодат свештенства, епископски омофор јагње које је нашао Пастир Добри, то јест човечанство које Христос спасава; орар ђакона је анђeosко крило.

Верници су, на Литургији, иконе анђела - о томе пева Херувимска песма.

Речи богоугодника су иконе Речи Божје, Христа.

Богослужбено појање је икона анђелског појања, и његов циљ је, по Светом Теофану Затворнику, да у нама разгори „искру благодати”.

Кађење је икона молитве свих у храму, која се узноси Господу. По Светом Јовану Кронштатском, „кађењем икона и народа изражава се јединство небеске и земаљске Цркве и чињеница да им је глава једна”.

Светлост у храму (с прозора, од кандила и свећа) икона је Бога, који је, по Светом Григорију Богослову, „неприступна светлост”; „натприродна и надсуштаствена и разликује се од свега што постоји у свету” (Св. Григорије Палама).

Злато фресака и икона прасликује Царство Божје.

Свети Јован Кронштатски каже да кандила пред иконома означавају Господа Који је Светлост и Огањ, „за непокајане грешнике прождирући, а за праведнике прочишћавајући и животворан”; Мајку Божју као Мајку Светлости, која је и сама Светлост; да су свети кандила која горе вером и врлинама.

II

Све ово знао је наш, Богом обасјани, Свети Сава. И зато се трудио да србско богослужење уреди на најлепши и најбољи могући начин. Као што

је Законоправило саставио користећи најбоље византијске предлошке, али узимајући оно што највише одговара Србима и њиховој правној свести, тако је, градећи хиландарско богослужбено правило, које је после пренео у Студеницу и Србију, имао пред собом грчки узор, али и светодуховску слободу да га употреби на корист свог народа.

Хиландар је био прво литургичко средиште Србства, као саставни део Свете Горе, која је коначно уобличила Свету Литургију Цркве од Истока (Свети Филотеј, патријарх цариградски, био је Светогорац, и његов Поредак служења - Диатакисис је углавном оно што данас имамо.) У Хиландару, Свети Сава је саставио типик своје Лавре, и том приликом се угледао на царски манастир Богородице Евергетиде, иако је у другим атонским обитељима важио типик Студитског манастира.

У оквиру рада на Хиландарском типуку, Свети Сава је преводио не само богослужбене књиге са грчког на србскословенски, него је из Евергетидског синаксара превео и у богослужбене књиге унео подробна упутства о томе како се службе Божје врше. Како каже савремени истраживач, Миладин Митровић, „он није превео пуни текст Евергетидског типика, него само његов киторски део; синаксарска правила, која чине други део Типика, уписивао је напоредно у богослужбене књиге, распоређујући их у складу с празницима и споменима светих”.

Из Хиландара, Свети Сава је богослужење пренео у Србију. По речима његовог животописца, Доментијана, он је настојао да сваки образац Свете Горе пренесе у своје отацтво¹. Студенички типик је, суштински, копија Хиландарског типика; из Студенице се проширио по манастирима србским, а из манастира по храмовима и парохијама. Јер, монаштво је увек било извор богослужбеног Предања; као што каже Свети Јован Лествичник: „Бог је светлост ангелима, ангели су светлост монасима, а монаси су светлост онима који живе у свету.”

Богослужбено предање Хиландара чувало се у србским манастирима Светог Јована Богослова и Светих архангела Михаила и Гаврила у Палестини. Манастир Светог Јована Богослова, по благослову јерусалимског патријарха Анастасија, сазидао је Свети Сава, да би се у земаљској отаџбини Христовој подвизавали Савини земљаци.

III

У наше време често се говори о тзв „литургијском препороду”, који покушавају да заснују на „научним хоризонтима” истраживања литургичара - рационалиста.

Шта се може десити кад се литургијској реформи приступа непромишљено, показује нам судбина римокатолика. После II ватиканског концила (1962-1965.), они су ту реформу спровели: скратили мису на 30-так

минута, укинули латински и увели народни богослужбени језик, свештеника окренули од литургијског истока лицем ка евхаристијском сабрању, укинули постове (осим на Велики петак), раздвојили исповест од примања хостије (римокатоличког причешћа), неузимање хране пред примање хостије свели на пола сата или сат, препоручили верницима да се причешћују на свакој миси... Шта се десило? Десила се духовна катастрофа - широм данашње Европе, римокатолици продају храмове, јер у њих више нема ко да иде. Озбиљни литургичари, попут Клауса Гамбера, учитеља папе Бенедикта XVI, доказали су да је један од кључних разлога за неуспех реформе погрешно схватање ранохришћанских литургијских сабрања. Садашњи папа Бенедикт XVI је, својим актом „*Summorum pontificum*”, покушао да спасе што се спасти може - дозволио је ширу употребу неререформисане, тридентске латинске мисе и забранио разне врсте „литургијског” експериментисања. Међутим, процес је отишао предалеко, и питање је може ли се уопште зауставити.

Већ поменути Клаус Гамбер, у својој студији „Реформа римске мисе: проблеми и позадина” тврдио је да је Руска Православна Црква успела да опстане под комунизмом само зато што је одолела искушењу обновљенашког реформизма на почетку XX века. А какво је то искушење било? Чувени реформатор - епископ Антонин (Грановски) говорио је: „Ми служимо службу на руском језику уз отворени олтар. Унели смо измене у чинове Св. Тајни - крштења, венчања и исповести, променили смо начин причешћивања”. Обновљенски свештеник Виденски (самопроглашени „митрополит”) је узвикивао: „Ми смо за очишћење и упрошћавање богослужења и приближавања истог разумевању народа”.

Њима је Свети Тихон Исповедник одлучно поручио: „Божаствена красота нашег, по садржају истински поучног и благодатноделатног црквеног богослужења, које је стварано вековима апостолске верности, молитвеног пламсања, подвижничког труда и светоотачке мудрости, Црквом је запечаћена у чинопоследовањима, правилима и типичима, и мора бити сачувана у Светој Православној Руској Цркви неприкосновено, као њено најсветије и највеће наслеђе.”

У том смислу, и блаженопочивши патријарх Алексеј II је наставио стазом светотихоновог литургијског исповедништва. Обраћајући се московском свештенству, 24. XII 2007, он је рекао: „Никакве припреме литургијске реформе у Цркви неће и не може бити! Они који повремено изражавају своја приватна мишљења о томе да се богослужење мора превести на руски језик, о чему су својевремено говорили обновљенци, или захтевају да се скрати богослужење, заборављају да су Црква, њен типик и правила саздавани хиљадама година, и морају се свето чувати. Неће бити никакве ревизије текста Великог канона преподобног Андреја Критског. У тешка времена

прогона и искушења наша Црква је опстала, чувајући непоколебиво своју традицију. Ту традицију морамо и ми свето чувати. Све вас позивам да чувате наше православне традиције и да се не смућујете приватним ставовима појединаца, који покушавају да нас врате у време обновљенства”.

С друге стране, митрополит Навпактоса и Светог Власија, Јеротеј (Влахос), у свом тексту „Богословље литургијске обнове” истиче каквих се начела морамо држати у овој, осетљивијој од других, области црквеног живота:

>> 1. Репформа спољашње Богослужбене праксе без унутрашње обнове Хришћана је јалова.

2. Повратак древним Богослужбеним праксама немогућ је без поимања разлога због којих су их Свети Оци изменили.

3. У покушајима повратка једноставности ранохришћанске литургије, не сме се превиђати историјски развој и богатство Литургије.

4. Ма какве се измене Литургије буду проводиле, ако не будемо научили да се преображавамо духом Божанске Литургије, нећемо имати никакве духовне користи.

5. Повратак древним литургијским формама, без одговарајућег повратка пастирској пракси Светих Отаца није литургијска реформа већ напредујуће посветовњачење.

6. Подвижнички живот је неопходни предуслов свакога учествовања у Божанској Литургији.

7. У Божанској Литургији се разбуктава жеђ за савршеним животом у Христу.

8. Измене Литургије не могу бити резултати закључака богословских симпозиона, већ плод делања Светих.

9. Литургијска обнова је смислена само онда када је надахнута исихастичким Предањем Цркве, и када долази од духовно обновљених људи.<<

Видело се да се Свети Сава Србски држао свих ових начела када је у Србској Цркви установљавао богослужбена правила:

1. Он је непрестано говорио о унутрашњем, духовном препороду своје пастве, учећи је, у Жичкој беседи о правој вери, да држи „веру чисту и молитву честу”, „пост и бдење, на земљи лежање”, „да би савршен био човек Божји”. А његов животописац, Теодосије, сведочи да се првом архиепископу србском желудац прилепио за кичму од поста.

2. Он се није враћао никаквој „ранохришћанској” пракси, него је преузео најбољи образац службе Божје од својих савременика.

3. Он није превиђао историјски развој литургијске праксе и красоте богослужења. Рецимо, у раној Цркви није било Проскомидије, али, у доба Савино, она је била јасно уобличена - и правило њеног вршења налази се у Номоканону.

4. Сав живот Саве као старешине Хиландара и Студенице био је прожет литургијским начелима БЛАГОДАРНОСТИ И СМИРЕЊА: Господње дарове од Господњих дарова он је, скупа са својим монасима, приносио Оцу Небеском, захваљујући Му за све и сва.

5. Руководећи се отачком пастирском праксом, Свети Сава није дозвољавао да се верује у спасоносност евхаристијског сабрања самог по себи. Без подвига, као увида у своју недостојност, нема Светог Причешћа на спасење.²

6. Подвижништво је било најдубља основа Савиног живота. А који је пут православног подвижништва?

У првој стотини својих „Глава о љубави”, Свети Максим Исповедник каже: „Љубав се рађа од бестрашћа, а бестрашће од наде на Бога, нада пак од трпљења и дуготрпљивости; ове пак од свеобухватног уздржања, уздржање од страха Божијег, а страх од вере у Господа.”

Дакле, љубав је КРУНА СВИХ ВРЛИНА, и позивати се на љубав пре подвига пуног зноја и суза покајања, бесмислено је, мада неки реформатори међу православнима као да сматрају да није битно ко како живи, богословствује и богослужи - само ако има љубави. Љубави нема без претходне вере и страха Божијег, који човека доводи до СВЕОБУХВАТНОГ уздржања. Уздржање води трпљењу и дуготрпљивости, а из њих се рађа нада на Бога. Тек из бестрашћа, које је плод наде, рађа се љубав. То је пут ка Трпези Господњој (свадебно рухо покајања и бола због беде своје и греха који нас разједа.)

Неки мисле да се љубав може свести на ТРПЕЗЕ ЉУБАВИ, на некакво хипи-брагимљење уз православне верзије порука типа: „Give peace a chance!”.

На Литургији се, по некима, треба причестити јер је то „печат заједничарења”, и евхаристијско сабрање је САМО СЕБИ ДОВОЉНО.

Да се разумемо: потписник ових редова сматра да је за данашње ослабљене Србе, најбоље да се за Св. Причешће спремају као и до сада, постом, молитвом и исповешћу, онако како нас уче Свети Николај Жички и Свети Јустин Ћелијски. Али, то не значи да он осуђује другачије подвижничке праксе приступа Светом Причешћу. Јер, у Цркви постоје овакви и онакви људи, овакви и онакви духовни методи - ако су у Христу и Духу Светом, нико нема ни вољу ни намеру да их пориче.

Шта то значи?

У Отачнику постоји повест о двојици монаха, који, не могавши да се боре са блудном страшћу, оду из пустиње и сагреше са женама. Међутим, покају се и врате у пустињу, тражећи од отаца да им одреде епитимију. Старци су их закључали у келије на годину дана, и давали им подједнако хлеб и воду. Када се навршио рок покајања, браћа изађоше из затворништва - један је био

сасвим блед и тужан, а други весело и светла лица. Оци упиташе тужног монаха: „Каквим си се мислима бавио у келији?” Он рече: „Мислио сам о делу које учиних, и о мукама у које ћу отићи и од страха се прилепи кост моја уз месо моје” (Пс. 101, 6). А упиташе и другог - о чему је он размишљао у току епитимије. Он рече: „Благодарио сам Богу што ме отргао од нечистоте овога света и од муке блуда, и вратио ме овом анђеоском животу. Сећајући се Бога, радовао сам се”. Старци рекоше: „Покајање једнога и другога једнако је пред Богом”.

Да, то је истина. Један тужан у Богу, други радостан у Богу - обојица покајници, чије покајање Бог прима. Али, обојица су годину дана јели само хлеб и пили само воду. То јест, подвизавали су се, Христа ради.

Ево шта каже отац Никодим (Богосављевић) о савременој обнови чешћег причешћивања на Светој Гори („Светигора”, 188/2009):

>>Постоји уврежено мишљење да монаси, па и на Светој Гори, нису толико литургични, да употребим такав израз, да они више воле тиховање и да су више повучени, да више воле бављење умним делањем, такозвано бављење Исусовом молитвом, која се заснива на непрекидном изговарању, призивању Исусовог имена у краткој молитви која гласи: Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешног. Међутим, стварност у светогорским манастирима потпуно баца другачије светло, и управо се о Светој Гори може говорити као о месту где је дошло до сретног споја два наслеђа која, не да нису супростављена како многи погрешно мисле него заправо једно друго допуњује и једно друго условљава и једно без другог не може. Наиме, Исусова молитва је тај исихастичко-молитвено-лични подвиг сваког монаха понаособ и он се упражњава у оквиру његовог личног живота ван богослужења. Монах Исусову молитву и подвиг коленапреклоњења може упражњавати и у току боравка у својој келији и на разним послушањима и то је његов лични духовни живот, који зна он и Бог и познаје његов духовник који га у том делању руководи јер је тај пут јако опасан и без искусног старца који је већ прошао тим путем, тим путем је јако опасно ићи сам. Јер, на том путу чекају многе замке лукавога. Зна се, наиме, да они који су примили лаж за истину, таму за светлост, они су чак долазили и до стања поремећености ума и долазили у такозвано стање прелести или самообмане уз помоћ замки које је ђаво или демони поставили њему на том путу. Дакле, то делање умно, лично, духовно и унутрашње је припрема за саборно богослужење. У свим општежићима великим сви поред свог личног келијског правила, сви монаси се сабирају и учествују на саборним богослужењима која почињу у разна времена, у зависности од типика манастирских тако да почињу од полуноћнице. У неко доба ноћи чак се и помера по византијском мерењу времена, у зависности од изласка сунца. Рецимо, у манастиру Григоријаг лети-зими, увек јутрење почиње у четири

сата. Они су napravili једно снисхођење у односу на старе монахе. Сваког дана се служи литургија. Чак у неким манастирима где има довољно свештенослужитеља служи се и неколико литургија. Поред главног, саборног храма служи се и у параклисима. Тако да се чак може говорити и о једном исихастичком и литургијском препороду, који су се сретно укрестили и спојили на Светој Гори. Наиме, познато је да је старац Јосиф исихаста Спилеот био најпознатији обновитељ умног делања; чак се говорило још за његовог живота да је он у прелести, сумњало се у његов подвиг, у суровост његовог подвига. Сматрали су да то није делање богоугодно. Међутим, стварност и време су показали да су управо преко његових духовних чада која су се разројила, постали игумани разних манастира и од њих су настале те велике обитељи. Из једне келије се умно делање раширило у општежитељне манастире. На другој страни, седамдесетих година је на Свету Гору дошло неколико братстава која су формирана ван Свете Горе, у Грчкој и због тадашње идиоритмије (начин живота када монаси имају само саборна богослужења, чак су и за своја послушања примали новце и од тог су се сами за себе старали, око хране и одеће), међутим, то се показало као лош пут за монаштво и неки манастири су дошли до ивице гашења. И управо су општежитељни манастири и братства која су поникла у унутрашњости Грчке пренесена, седамдесетих година, конкретно реч је о старцу Емилијану који је са својим братством са Метеора дошао у Симонопетру, затим о старцу Георгију Капсанису који је из околине Атине дошао у Григоријат, старцу Василију Гвандикакису који је дошао најприје у манастир Ставроникиту а потом прешао у манастир Ивирон, у исто то време наш митрополит је прешао у једну ставроникитску келију у Кареји. Додуше, он је остао годину дана на Светој Гори, али довољно да га можемо убројити у ове обновитеље тог литургијског и богословског живота на Светој Гори. Мени је један јеромонах Лука из Григоријатског манастира говорио да су се старци које су они затекли у манастиру причешћивали само суботом, нису хтели да се причешћују недељом зато што су јели мрсну храну суботом и нису хтели да се причешћују недељом. Међутим, с обзиром да су сви ови наведени игумани образовани, што богословски, што другим образовањима, они су отворили староставне књиге и нашли аутентично предање светогорско и наставили га. Увели су типик и начин причешћивања и учестало причешћивање и припрему за причешће на начин како се то радило у покрету кољивара крајем осамнестог, односно на почетку деветнестог века. И сви ови манастири које смо навели, њихови монаси се по четири пута недељно причешћују. Али, кажем, захваљујући том умном делању они се непрекидно припремају за свету Литургију и недељом. И када су панагири, односно велика бденија онда се они торжествено окупљају, иду на празнике једни другима у посету и предаје им се певница. И онда су та целоноћна

светогорска бденија право торжество, где се ти људи, до малопре исихасти које не можете видети од њиховог рада на послушању или боравку у келији, саборно окупљају око певнице. За једном певницом буде и по десет монаха и кад почну да певају мислите да се небо спустило на земљу или да се земља вознела на небо. Спој Литургије и исихазма на Светој Гори нам управо може послужити за неке наше проблеме које имамо у нашој Цркви, у нашем богослужбеном животу, како се треба вратити свим елементима православног предања, а не инсистирати на једном елементу. Тај усамљени елемент неће донети резултате без помоћи овог другог. Само инсистирање на Светој литургији, на Светом причешћу, без молитвене припреме неће донети плодове благодатног живота какав доноси на Светој Гори.<<

Ако неко живи тако строго као Светогорци, и ако скоро свакодневно исповеда помисли, и ако дане проводи у уздржавању и молитви, ко ће му забранити да се, с благословом свог духовног оца, често причешћује? Али, уводити светогорску монашку праксу међу нас, посткомунистичке Србе, непокајане, некрштене, невенчане, неисповеђене - без икаквог расуђивања - зар је то добро? Ко може да прими, нека прими. Али, ко може да прими?

Сестринство манастира Липовац је, с благословом епископа нишког Иринеја, објавило брошуру „Сачувајмо Свето Предање”, у којој се, између осталог, каже и ово:

>> Заговара се, а у неким нашим епархијама, уназад неколико година, и спроводи пракса причешћивања на свакој Литургији, с изговором о повратку древној црквеној пракси честог причешћивања. Међутим, да ли су се сви хришћани у првим вековима заиста причешћивали на свакој Литургији?

Блаженопочивши румунски подвижник, старац Клеопа, у књизи „Пут неба” (Образ Светачки, Београд, 2003. г., стр. 313-345), говори да то није била општа пракса свих хришћана у првим вековима, него пракса појединих области Галије, Италије и Шпаније.

Између осталог старац Клеопа каже: „Св. Амвросије Медиолански, године 307., показује да се у његово време Света литургија служила сваког дана (90. Посланица), али нам исти он казује да су се у његово време хришћани причешћивали једва једанпут годишње”... А Божански отац Јован Златоуст казује да се у његово време у Цариграду Света литургија служила свакодневно, али су се како хришћани, тако и монаси, причешћивали Светим тајнама веома ретко, јер вели: „Многи се овим Тајнама причешћују једанпут годишње, а други двапут... а монаси из пустиње исто се једанпут годишње причешћују, а често и на две године” (Подела пшенице, стр. 53)... „Обичај свакодневног причешћивања не беше општи, није се никада упражњавао у (целој) Хришћанској Цркви, нити у сва времена, него је имао своје месне и индивидуалне праксе” (старац Клеопа, Исто, стр. 328).

У време Св. Василија Великог упражњавало се причешћивање на свакој

литургији, али не свих, него ревносих и благочестивих хришћана. „Од најстаријих времена постојала је велика строгост, како се Св. Тајне не би давале недостојнима и неприпремљенима. Постоје сведочења о четири степена епитимије онима који су згрешили. То су била следећа четири степена : 1) плакање; 2) слушање 3) падање на колена; 4) пребивање с верницима, које се састојало у томе да је човек који је под епитимијом пребивао с верницима унутар цркве до свршетка богослужења, али се није удостојавао Светих Тајни, све док не би испунио наложену покајничку епитимију... Строгост светих канона није постављена да би кога задржала од причешћивања, него да не би приступио неко неприпремљен, и да бисмо доносили плодове покајања. Ономе ко твори дела достојна покајања духовник има право да скрати трајање покајања и да га приближи к Пречистим Тајнама. Нико нека не бира што је зло, то јест да сувише често приступа Светим Тајнама без побожности и припреме, или да се од лењости и безнађа сувише удаљи од њих, него нека се са смирењем и с разборитошћу држи средњег пута. И то зато што у сваком добром делу, веле Свети Оци, крајности припадају ђаволима, а средина је Христова, средина је царски пут којим су сви Светитељи путовали ка небу” (Старац Клеопа „Успон ка васкрсењу”, Образ Светачки, Бгд. 2006, стр. 252-253).

Они који заступају повратак древној црквеној пракси честог причешћивања углавном не разматрају разлоге због којих су Хришћани почели ретко да се причешћују, односно пренебрегавају подвижничку димензију причешћивања. Отуда се то све своди на механичку акцију, управо због тога што се причешћивање Светим Даровима не збива без одређених предуслова. „Ако је цела ствар у што је могуће чешћем механичком понављању, зашто се онда не бисмо причешћивали, на пример, пре сваког узимања хране!?!... Међутим, треба допустити да се ради свог духовног напретка хришћанин уздржава од Светог Причешћа понекад и више од једног дана. Црква нас учи да овакво привремено уздржавање, када се оно не врши из лењости и томе слично, не само што не може да нам нашкоди у духовном погледу, него може особито да допринесе нашем духовном напретку... Чак и велики подвижници који су достигли највише степене духовног савршенства понекад доживљавају периоде у којима их оставља Божија благодат. То се њима догађа као указивање на то да се спасење човека не врши само пасивним примањем благодати, него и делатним стремљењем човекове слободне воље. Тим су неизбежнији такви периоди духовне оскудице за обичне људе овога света који живе исправним, свакодневним животом, који често греше и слично. Мислити да човек у таквом стању као да може насилно да задржи у себи благодат Божју, посредством механичког свакодневног причешћивања, била би врло велика грешка... Обичај готово свакодневног причешћивања је изашао из праксе зато што се ниво живота

црквене заједнице смањио у поређењу с првим вековима” (Митрополит Сергије Страгородски „Поводом молбе о обнови свакодневног причешћивања Светим Тајнама” из књиге „Верујем, Господе, и исповедам”, Образ Светачки, Бгд. 2005, стр. 450-452).

Против механичког причешћивања, без подвижничког начина живота, био је и Св. Никола Кавасила, који у свом делу „Тумачење Св. Литургије” каже: „Јер се не причешћују стварно сви они којима даје свештеник, већ свакако само они којима даје Христос. Свештеник даје начелно свима који приступају, а Христос (само) достојнима да се причесте” (Св. Никола Кавасила „Тумачење Св. Литургије”, светоотачка издања „Григорије Палама”, Солун 1979, стр. 208).

По речима архиепископа Аверкија Таушева (1906-1976), (кога је Св. Јован Шангајски сматрао извршним богословом): „Православље је вера подвижничка, она позива аскетском напору да би с кореном ишчупала греховне страсти и усадила хришћанске врлине. Преподобни Јован Лествичник и други Свети Оци су учили: пре него што направи први корак у богословљу, човек мора да победи своје страсти” (Серафим Роуз „Светлост са запада”, Образ Светачки, Бгд. 2004, стр. 165).

Уместо закључка навешћемо речи доскорашњег духовника руског патријарха Алексеја II: „Да, настају најнемирнија времена, и непријатељ (нашег спасења) хоће да уздрма и да сруши Цркву. У клир је ушло много потпуно нецрквених људи, па чак и оних неверујућих, и они извршавају своје дело. Међутим, с нама је Бог, и на нама је да творимо дело Божје... На нама је да стојимо у вери и да се не плашимо ничег, осим греха”, саветује нас блаженопочивши о. архимандрит Јован Крестјанкин (Архимандрит Јован Крестјанкин, „Оживимо срца за Бога”, Бгд. 2004, стр. 176-177).

Свештеночученик Венијамин Петроградски писао је пре свог мученичког краја: „Радостан сам и спокојан... Христос је наш живот, светлост и спокојство. С Њим је свагда и свугде добро. Не плашим се за судбину Цркве Божје. Требало би да имамо више вере, посебно ми, пастири. Да заборавимо на своје самопоуздање, на разум и на ученост и да уступимо место благодати Божијој” (Архимандрит Јован Крестјанкин, Исто, 182). Жива и делотворна вера у Бога - ето у чему је наша сила, наше супротстављање пометњи и расколу у Цркви.<< Тако сестринство манастира Липовац подсећа на оно што морамо знати: једно су Светогорци, а друго ми, обични, грешни и убоги, а непокајани Срби, разорене и опљачкане душе.

Наравно, било би прекрасно када бисмо сви могли да живимо као светогорски монаси. Али, не можемо! Зато треба бити опрезан кад се овој теми приступа. И, наравно, не заборавити: у доба Светог Саве чешиће су се причешћивали баш монаси. Он одредбе Студеничког типика свакако није примењивао на људе који живе у свету.

7. Кроз Литургију коју је служио, Свети Сава је стално опитовао оно што свештеник, понављајући пасхалне речи Светог Дамаскина, каже на Служби Божјој: „О велика и најсветија Пасхо наша, Христе! О, Мудрости и Речи Божја и Сило! Удостој нас да се још присније причешћујемо Тобом у не вечерњем Дану Царства Твога!”

8. Свети Сава није МЕЊАО ЛИТУРГИЈУ у складу са својим идејама и тобожњом „научом”, него је, и сам Свети, свом народу служио Литургију коју су саздали Дух Свети и Његови угодници. Уосталом, у данашњем покрету за литургијску реформу у Православној Цркви, нема никаквих светих људи (питање чешћег Причешћа изузимамо из „реформског” оквира, јер оно има различите контексте - од новофилокалијског до модернистичког): први који су је у Русији отпочели, били су поједини „протестантски” професори руских духовних академија у Кијеву и Петрограду пре револуције; наставили су је „обновљенци”, большевички миљеници, и део руских емиграната - интелектуалаца попут Николаја Афанасјева, који су идеје о литургијској реформи покупили од римокатолика - претеча П ватиканског концила, као и од протестаната. Њихову праксу наставили су појединци у Orthodox Church of America, међу којима се данас истиче Пол Мајендорф, бивши ђакон, који држи катедру литургијског богословља на, екуменизму склоној, Академији Св. Владимира у Њујорку. Модернисти у Православној Цркви Америке су и монаси Новог Скита, који реформишу Литургију и баве се гајењем паса, снимајући ТВ серије попут „Божанствени пас”. У Грчкој је модернизам почео од полупротестантских покрета попут „Зои” и „Сотир”, који су, да би привукли народ у цркву, тражили гласно читање свештеничких молитава, укидање иконостаса, пренаглашавање проповеди у односу на молитву, итд. Сада су вођи реформи у Грчкој чудни људи, попут власника двособног стана у Атини, који римокатолике сматра Црквом, хомосексуалност биолошком болешћу, и подвигом устајање из кревета да би се стигло на службу у девет изјутру, али и његови следбеници, поједини професори Теолошког факултета у Атини, који на све могуће начине желе да протестантизују Православље!³ Ниједног свеца немају реформатори Литургије. А ми, „конзервативци”, поред Светог Саве, имамо и Светог Златоуста, Св. Максима Исповедника, и Св. Германа Цариградског, и Св. Симеона Солунског и Св. Николу Кавасилу, Св. Јована Кронштатског, и Св. Николаја Жичког и Св. Јустина Ћелијског. Они су знали зашто се олтар одваја од наоса завесом и иконостасом, зашто се свештеничке молитве читају тихо (то је израз најдубље присности с Богочовеком, јер свештеник се наслања на груди Христове попут Св. Јована Богослова), зашто постоји Мали вход (праслика Христовог изласка на проповед) и Велики вход (праслика Христовог уласка на Голготу), зашто се олтар час отвара, а час затвара (уклањање завесе после олтарског причешћа свештенства и

изношење Путира пред народ симболизује Васкрсење Христово). Они којима сметају Мали и Велики вход и иконостас, који на микрофон читају тајне молитве, као да су на митингу или рециталу, који Св. Причешће сматрају пуким печатом сабрања, а не Страшним Тајнама Огњене Љубави Божје, немају свеце на које би се могли позвати као на сведоке својих модернистичких идеја.⁴

Што је у Литургији како јесте, то је од Светих: Златоуста и Василија, цара Јустинијана, Јована Дамаскина, Филотеја, патријарха цариградског... И то се не дира! То је Светиња! Знао је то и наш Свети Сава.

9. Све што је око богослужења радио Свети Сава, било је надахнуто исихастичким Предањем и духовном обновљеношћу славног Немањића.

На почетку ове беседе говорили смо о лепоти Светог Саве, која је била лепота Христова, заблистала из нашег духовног оца. Рођен у лепоти вечности Духом Светим и Прекрасним, Свети Сава је у Цркви оставио све лепо и благодатно што му је Христос благословио. Светосавље је, по речи Владике Николаја, православље србског стила и искуства, а Небеска Србија једна од четврти Небеског Јерусалима, наше вечне Отацбине и Очевине. Зато ћемо се трудити да богослужење Светог Саве очувамо у Духу Истине, онако како га је, уводећи Типик Велике Лавре Светог Саве Освештаног - Јерусалимски Типик - очувао Свети Никодим, прејемник благородног Немањића на архиепископском трону: не револуционарним анархизмом и модернизмом, него прихватањем благодатног опита светих подвижника, чији су зној, сузе и крв легли у темељ нашег богослужења. Када је тај типик уводио, Св. Никодим је исповедио да то није никакво новотарење, него пут Предања Отаца. Како је служио Св. Сава, како је служио Св. Арсеније Сремац, како је служио Св. Никодим, како је служио Св. Данило II, како је служио Св. Спиридон, како је служио Св. Јоаникије, како је служио Св. Максим Бранковић, како је служио Св. Василије Острошки, како је служио Св. Јован (Рајић), како је служио Св. Пајсије, како је служио Св. Авакум, како су служили Свети Николај Жички и Јустин Ћелијски, тако и наши свештенослужитељи треба да служе Богу.

Јер, као што је знао и Свети Сава, наша Литургија није са земље, него са Неба!⁵ Зато ускликнимо, скупа са Св. Николајем Жичким:

Благо мајци која Саву роди,
и Србима док их Саво води!

Његовим светим молитвама, Господе Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас! Амин!

Напомене:

1. Ево шта каже Доментијан у Житију Светог Саве:

>> И друге свете цркве по свим изабраним местима започевши и заврши, и старе утврди а нове сазда и све постави на сваком добром закону, и сваки узор Свете Горе пренесе у своје отачаство киновијама, игуманијама, мучалницама, свагда имајући у своме срцу Онога који се поје Светим Духом у устима праведника, и Његовом силом све приведе на побожност; подобећи се Владици своме Христу који је „небо звездама украсио”, по истоме чину он украси своје отачаство сваком добром вером и светим црквама, поља и удоља и брда.<<

2. У петом слову Хиландарског типика Свети Сава јасно говори о томе како монаси треба да се спремају за Свето Причешће и причешћују. Ево његових речи (подвлачења су наша, В.Д.):

>> Треба казати и о божавственој литургији, која по дужности свагда треба да се врши у цркви. А на њој треба да чувате ви себе, браћо, чврсто, јер је свето и страшно што се на њој врши, и јер се на њој више од других држи и врши страшна и превелика тајна наше православне вере, то јест божавствена и најчаснија литургија пречаснога тела и крви Господа и Бога Спаса нашега Исуса Христа. На њој, као што је речено, треба ви себе тачно да чувате, што више, и треба да одгоните од вас сваку кукољску и нечисту мисао недостојну ове страшне службе, и на сваки начин треба себе да чистите, потом се треба причешћивати божавственим светињама, пошто од игумана примите проштење. Јер не приличи некоме од вас да се причешћује без бојазни и без суда, нити сваки пут. Хтели бисмо ово: много пута причешћивати се божавственим светињама, много пута је причешћивати се и живота, као што рече и сам Христос: „Који једе тело моје и пије крв моју, у мени остаје и ја у њему.” И опет: „Ако не једете тело моје и не пијете крв моју, немате живота у себи.” И божавствени апостол: „Ко се прилепљује Господу, једно је тело”, као и противно: „Који себе удаљује од тебе, погинуће” - рече кротки Давид. Хтели бисмо, дакле, као што је ово и речено, али због људске немоћи и дела тешког не заповедамо, „јер који недостојно једе тело и пије крв Господњу, крив је телу и крви”, рече божавствени и духоречити и први међу апостолима Павле. Страшна је то реч, браћо моја, и указује да треба да дрхте од причешћа не само грешници као што сам ја него и они који су много поузданији у себе. Јер они треба да се причешћују три пута недељно, колико знају себе да су се очистили од срамних мисли и слагања с њима, од гнева и роптања, жалости и оговарања, лажи и непристојног смеха, и још злог мишљења, па чак и јарости, срамног говора, и овом сличнога. А они који упадоше у речене страсти, нека се пожуре да исповешћу и покајањем одступе од овога, и једанпут у недељи нека се причесте, или ни једанпут, по игумановој одлуци, јер игумани треба да се и брину о овом. А да неко без причешћа без игуманова знања, није похвално, јер онај који тако чини биће осуђен као онај који испуњује своју вољу. Они који хоће да се причесте треба да поју службу узаконјену за причешће и чинећи један другоме заједничко колено-поклоњење да дају опроштај, и тако по том са благодарношћу треба се причешћивати животворним светињама. Нека вам буде и ово, имајући овај образац.<<

Пре свега, у уводу Савиног слова јасно се види мотив страха Божјег пред оним што се збива на Литургији. То је „страшна и превелика Тајна наше православне вере”. Монаси на њој не смеју са имају никакву „кукољску и нечисту мисао недостојну ове страшне службе”. Смеју да се причесте само они којима игуман благослови, после исповедања помисли. Не може се монах причестити сваки пут, него кад му се то, на основу његовог духовног стања, одобри. Од причешћа треба „ДРХТАТИ”, вели Св. Сава, а ко му приступа, мора да се очисти од страсти - почев од грешних мисли до непристојног смеха. Може ли данашњи Србин - мирјанин да испуњава ова правила е да би се сваколитургијски причешћивао?

3. Један од типичних представника литургијских реформатора у данашњој Грчкој је Павле Кумаријанис, свештеник и доктор теологије, учесник у покушају да се литургијска реформа Грцима наметне одозго, што је наишло на одлучан отпор таквих теолога и духовника какви су митрополит Јеротеј (Влахос), архимандрит Сарантис (Саранду), старац Мојсије Светогорац, оци Теодор Зисис и Георгије Металинос и многи, многи други. Кумаријанис оне који не мисле као обновљенци, у свом тексту „Литургијски препород у Грчкој Цркви данас: споран покушај литургијске реформе” („Видослов” 14/2007. стр 71-95) назива „већем безбожника”, и подругује се њиховом позивању на Св. Никодима Агиорита и кољиваре (по њему, „Дидахи” је много важнији за Литургију од Св. Никодима; а Кумаријанис и дружина су, очито, потпуно „уронили” у светодуховску атмосферу „Дидахија”, па им је све јасно.) Кумаријанис није задовољан досадашњим реформама у Грчкој Цркви (отворен олтар, гласно читање „тајних” молитава, итд.) Он хоће још и још: померање молитава вечерње и јутарње службе на „право место”, у складу са закључцима језуите Мигуела Аранца о томе где је било то место; избацивање ђаконских прозби које се понављају, јер оне прикривају истинску природу Божаствене Литургије као „Заједнице и предокуса Царства Божјег”; укидање разлике између јерејске и архијерејске Литургије; стално служење Литургије Св. Василија Великог, а не када је то одређено садашњим Типиком; убацивање лаика у дијалог између свештеника и ђакона при Великом входу; преправљање дијалога очи Анафоре; увођење целива мира (да се љубе сви у цркви, не само свештеници); увођење лаика у дијалог око освештења Часних Дарова; увођење мноштва замвоних молитава. Али, ни то није све: треба служити све друге древне Литургије редовније (Маркову, Јаковљеву, итд.) Входи не треба да буду као сад, него да се из приправе улази у брод цркве. Треба што мање користити олтар - само за Анафору и Свето Причешће, итд.

Једном речју, Кумаријанис тражи реформу Литургије какву су направили римокатолици после II ватиканског концила! Зато се, свим САБОРНИМ силама, треба борити против модернистичког реформизма - док је време, знајући куда екстремистички модернисти теже.

Уосталом, зна се куда реформе могу да поведу: Кумаријанис је свој реферат поднео пред римокатоличким Удружењем за источне литургије SOL, чији је Први конгрес одржан у Немачкој јуна 2006. године. Очито у току је марш „левих либерала”

Запада и Истока, који, скупа с Мајаковским, понављају „Лева! Лева! Лева!” и одупиру се свему „ДЕСНОМ” (Свето предањском) што покушава да их уразуи.

4. Символично тумачење Св. Лигургије дивно је православно наслеђе, које је заиста плод созерцања Божанских Тајни датог Светим Оцима Цркве. Они су богослужење Свете Евхаристије доживљавали као Чудо над чудима, из којег се види сав домострој спасења човека и света. Укратко ћемо изложити светоотачко схватање символизма Литургије.

За Светог Германа Цариградског, проскомидија означава Христову жртву, страдање и смрт; за Николаја Андидског, рођење Богочовека од Дјеве и скривени живог Христов до Његовог крштења; за Св. Николу Кавасилу- ваплоћење и ране године Господње, као и предзнаменовање страдања и смрти Његове, што исто у овом чину созерцава и Свети Симеон Солунски. Уводни обреди, по Св. Герману, су сећање на то како су пророци Старог Завета предсказивали ваплоћење Бога; овоме Николај Андидски додаје и служење Светог Јована Крститеља; Никола Кавасила време до Малог входа схвата као слику епохе пре Јована Претече; а Св. Симеон Солунски ту види ваплоћење Речи Божје Која се јавила да поживи међу људима. За Мали вход Св. Максим Исповедник каже да представља први долазак Христа у телу Његово страдање и васкрсење; Св. Герман гледа долазак Сина Божјег у свет; Николај Андидски јављање Христа при Његовом крштењу на Јордану; Св. Николај Кавасила то такође созерцава, стављајући нагласак на откривање Христа народу приликом крштавања у светој реци; а митрополит солунски Симеон говори о васкрсењу и вазнесењу Христовом, као и силаску Светог Духа. Узлазак на Горње место за Св. Максима Исповедника означава вазнесење Господње; за Св. Германа Цариградског испуњење дела спасења и вазнесење; за Николаја Андидског реч је о преласку Старог Завета ка закону новозаветне благодати; а за Св. Симеона Солунског седање Христа с десне стране Очево. Читање апостолских посланица означава упућивање у хришћански живот (Св. Максим Исповедник); прокимени и алилује су пророштва о Христу дата у Старом Завету (Св. Герман Цариградски); призивање апостола на проповед (Николај Андидски); јављање Христа апостолима и Његове поуке (Св. Никола Кавасила); призив апостолима да проповедају незнабошцима (Св. Симеон Солунски). Кад се чита Еванђеље, вели Св. Максим, то означава крај света и долазак Христа као Судије света; такође, откривење Божје у Христу (Св. Герман); Христово учитељство (Николај Андидски); јављање Исуса народу и Његову науку (Св. Николај Кавасила); објаву Еванђеља целом свету (Св. Симеон). Св. Максим Исповедник у отпусту оглашених созерцава улазак достојних у брачну одају Господњу а Св. Симеон Солунски крај света и коначно савршавање дела спасења. Велики вход симболизује тајну спасења, скривену у Богу (Св. Максим); Христово одлажење на мистично жртвоприношење (Св. Герман); улазак Господњи у Јерусалим (Николај Андидски и Св. Кавасила); Други Христов долазак (Симеон Солунски). Полагање дарова на Престо је символично погребенење Христа у гроб (Св. Герман), и припрема Горње одаје за Тајну вечеру (Николај Андидски). Свештено узношење (анафора),

по Св. Максиму Исповеднику, означава наше будуће сјединење с бестелесним силама; васкрсење Господње (по Св. Герману); Тајну вечеру (Николај Андидски); смрт, васкрсење и вазнесење Христово (Св. Кавасила). Узношење дарова је сједињење свих верних с Богом у животу будућег века (Св. Максим); распеће, смрт и васкрсење Христово (Николај Андидски); додавање топлоте (топле воде у Путир) је, по Кавасили, силазак Духа Светог.. После Св. Причешћа, литургијске радње означавају вазнесење Господње и проповед Еванђеља свему свету.

5. О небеском пореклу Литургије говори у „Гачном изложењу православне вере” Свети Јован Дамаскин, подсећајући нас на порекло Трисветога:

>> Казују, тако, и састављачи Црквене историје, како је, у доба архиепископа Прокла, народ чинио литију у Константинопољу да би избегао некакву опасност, и догоди се „да је некакво дете из народа било узнешено (обузето Духом)” те да је тако, некаквим анђеоским учењем, било поучено трисветој песми „Свети Боже, Свети крепки, Свети бесмртни, помилуј нас”, и чим се дете повратило и објавило оно чему је поучено, цело мноштво народа је запевало химну, и тако је опасност отклоњена. А на светом и великом и Васељенском, четвртом Сабору, оном у Халкидону, предано нам је да тако узносимо ову трисвету химну, јер тако је изнесено у забелешкама са овог светог Сабора. Заиста је смеха и изигравања достојно, да трисвета песма, којој смо поучени од стране Анђела, и у коју смо се уверили и која је утврђена при крају литанијског призива, те која је установљена и потврђена од толиког мноштва светих отаца Сабора, а коју су претходно појали Серафими, као показанье триипостасности Божаства, да буде погажена и тобоже исправљена бесловесним умовањем Кнафејевим, као да је он већи од Серафима. Но, какве ли дрскости, да не кажем безумности! Ми, ипак, овако велимо, па нека ђаволи попуцају од беса: „Свети Боже, Свети крепки, Свети бесмртни, помилуј нас”. <<

ОДРЕЋИ СЕ ИЛИ САЧУВАТИ?

(Одговор епископу Атанасију)

Тропар Трећег часа у Литургији

Дијалог између свештеника и ђакона током Анафоре, у Литургији коју служе словенске Цркве и браћа Румуни, подразумева и изговарање педесетничког тропара, који припада свакодневной црквеној служби Трећег часа, као и два стиха из покајничког педесетог псалма. Свештеник три пута изговара „Госпode, Који си у трећи час Апостолима својим ниспослао Пресветог Духа свог, Њега, БлагИ, не одузми од нас, но обнови нас, који Ти се молимо”, а ђакон после првог свештениковог изговарања овог тропара каже: „Срце чисто саздај у мени, Боже, и Дух прав обнови у мени”, а после другог изговарања додаје: „Не одбаци ме од лица Твога, и Духа свога Светога не одузми од Мене”...

Некима овај додатак Анафори смета, и траже да се он избаци. Зашто?

О „растењу” Свете Литургије

Ко се год бавио историјом православне Свете Литургије, зна да се она временом разрастала и богатила, чувајући своје основно језгро - Тајну вечеру Господњу са ученицима. Јер, првобитно језгро је било семе, а данашња Литургија је огромно дрво саборне побожности, препуно птица небеских. Покушај враћања дрвета у семе је често прокрустовско насиље над живим организмом; прича о томе како се треба вратити „ранохришћанској” Литургији често превиђа чињеницу њеног раста и развоја.

Један од данас најпознатијих истраживача православног богослужења, ђакон Михаил Желтов*, у свом огледу „Чин Божаствене литургије у најстаријим (XI - XIVвек) словенским службеницима” („Богословскије труди” 47/2007, стр. 272-359) указује нам на чињеницу да су се Литургије Светог Василија Великог и Светог Јована Златоуста у Византији обликовале (кад су детаљи у питању) све до XIV века. (Рецимо, свештеничка молитва: „Чуј, Госпode...” појавила се у Литургији у VIII веку, молитва „Нико од везаних земаљским похотама” ушла је у Златоустову Литургију тек у XI столећу, а молитва пред читање Еванђеља нашла се на свом месту после XIV века. Молитва за упокојене, која се, са јектенијом за упокојене, у Литургији Руске Цркве појавила у XV столећу, у грчким Евхологионима нема.)

Ако је то тако, онда ћемо и питању тропара Трећег часа у тексту Литургије моћи да приступимо са више смирене свести о томе да раст и развој службе Божје у узајамној сарадњи Прволитурга Христа и Његових

свештенослужитеља не треба да нас збуњује. Ако су тај раст и развој плод побожности, онда их не треба одбацити и презрети. Напротив!

А веома је опасно позивати епископе и свештенике да самовољно и несаборно мењају вековну литургијску праксу, под изговором да не треба чекати заједнички став, јер тропар Трећег часа није уведен ничијом одлуком, па не треба ни одлука за његово избацивање. По тој логици, могу се избацивати и друге литургијске молитве, почев од оних за време Трисветога и читања Еванђеља, преко Херувимске песме, до заамвоне молитве, јер ни оне нису ушле у Свету Литургију ничијом званичном „одлуком”, па ни саборском. Предохрана од самовоље је, за већину свештенослужитеља, ипак у извесним прописима; јер, без прописа, неко ко падне у прелест, а мисли да је духовно пробуђен, може да унакази служење Свете Литургије, под изговором „литургијског препорода”. Зато оци Георгије Флоровски и Јустин Ђелијски нису служили Литургију без тропара Трећег часа, иако се нису слагали с његовим местом у поретку епиклезе. Један од Јустинових ученика је јавно сведочио да је велики Старац одбио да из свог превода Службеника избаци овај тропар без САБОРНЕ одлуке, јер није хтео да, како је сам пре II светског рата говорио, иглу свог ума проглашава осовином Цркве.

(По логици „избацивача”, могуће је избацити и крсно знамење са три прста - јер, и о њему у древности није донета никаква одлука...)

Зато теми тропара Трећег часа у Литургији приступамо у нади да ћемо је обасјати с различитих аспеката. Волели бисмо да то чинимо, како рече авва Јустин, „на голубијим ногама”. Но, пре ће то бити кретање слона у стакларској радњи.

Како је тропар Трећег часа доспео у Литургију?

Ово питање - порекла педесетничког тропара у литургијској анафори - имало је до сада више различитих тумачења. У руским Службеницима тропар се појављује још почетком XV века, али се трајно учвршћује када цариградски патријарх Атанасије Пателарије предаје „Устав архијерејског / патријаршијског свештенослужења” патријарху руском Никону (1653. године). Рачански монаси, Христифор и Кипријан, унели су тропар Трећег часа у своје преписе Архијерејских чиновника настале 1686. и 1688. године. Ипак, тропар су у Литургију увели Византинци, који су били узор православним Словенима, као њихови учитељи вере и кумови.

Познати руски црквени историчар, епископ Порфирије (Успенски) сматрао је да је тропар Трећег часа у Литургију унео Свети Филотеј, патријарх цариградски, под утицајем древног александријског обичаја да свештеник и ђакон, скупа са верним народом, ПОСЛЕ ОСВЕШТАЊА ЧАСНИХ ДАРОВА, произноси ову молитву о ниспослању Духа Светога јер се „Дух Свети, по речима Литургије, призива не само на Дарове, то јест

не на сам хлеб и само вино Евхаристије, него и НА НАС” (ХНП II, стр. 137).

Крајем XVI и почетком XVIII века, сведочи Успенски, александријски патријарх Герасим је, борећи се против утицаја папистичке антиепиклетичке теологије на православне, чак тврдио да се без тропара Трећег часа ни не освештавају Часни Дарови.

Епископ Порфирије је сматрао да се тропар Трећег часа треба произносити у себи, тихо, да се не ремети Епиклеза, како се у Русији чинило до XVII века, када је почело његово произношење наглас. Такође, том молитвом би требало да се моле и верни у храму. Успенски истиче да једну молитву, која се читала пет векова, не треба олако одбацити.

Закључак епископа Порфирија подвргли су критици неки савремени литургичари, међу којима је и владика Атанасије (Јевтић). (Сам владика Атанасије се залагао за уклањање истог из епиклезе још као студент Богословског факултета, али тада је тврдио да се то уклањање не може обавити без САБОРСКЕ ОДЛУКЕ)

По епископу Атанасију, тропар Трећег часа се појавио захваљујући ђакону Св. Софије Цариградске, Димитрију Гемистосу (око 1380-1390, рукопис из 1407.) који је унео исти у Патријаршијски Поредак служења Литургије. (Пре тога, овај тропар је био лична молитва свештенослужитеља) - ХНП III, стр. 323). Унео га је баш у Епиклезу, по владики Атанасију (ХНП II, стр. 140) „из контрирања Латинима”.

Поставља се питање - како је један ђакон, без обзира колико угледан, могао да САМ убаци тропар Трећег часа у Служебник Свете Софије, а да му патријарх цариградски то није одобрио, поготово што се види да се употреба овог тропара ширила међу православнима веома брзо (што је немогуће без моћног утицаја одозго). У руским рукописима Литургије Светог Јована Златоуста тај тропар се редовно појављује већ од митрополита Фотија (1408-1431. година).

У Грчкој се тропар у Служебницима одржао све до 1848. године, да би 1851. године био изостављен из Евхологиона, а касније приказан као неумесно новачење.

Кад су у питању истраживања литургичара о пореклу овог или оног дела Свете Литургије, треба бити веома опрезан; они често превазилазе сопствене закључке од пре неколико година, било захваљујући новим текстолошким открићима, било захваљујући промењеној концептуализацији и другачијем погледу на већ анализирани материјал.

Зашто ово кажемо?

Зато што је и порекло тропара Трећег часа НЕСИГУРНО. Ми можемо рећи да је он, ПО СВЕМУ СУДЕЊИ, био лична молитва свештеника и то, ПО СВЕМУ СУДЕЊИ, уочи примања Светих Тајни. Одатле је, ПО СВЕМУ СУДЕЊИ, ушао у Анафору, прво Златоустове, а онда и Василијеве Литургије.

„ПО СВЕМУ СУДЕЋИ” не значи „СИГУРНО”. А поготову кад је у питању Света Литургија.

Литургичари, наравно, раде хипотезама, какве су и ове о тропару Трећег часа. Било би добро да то видимо на конкретном примеру.

Ево како изгледа реконструкција литургијског поретка на основу испитивања молитве „Никтоже достојин” на крају једног рукописа (реконструкцију обавља Ђакон Михаил Желтов, у већ поменутом раду о древним рукописима Литургије у Словена, стр. 287): „/.../ Она (та молитва, нап. В.Д.) није исписана на свом уобичајеном месту, него после окончања текста литургије - што треба тумачити или као случајну грешку писца (испуштање молитве), коју је он решио да поправи у „последњи час”, или као сведочење о одсуству „Никтоже достојин...” у тропару. Ако је тачно ово друго, опет можемо да претпоставимо да је словенски превод Литургије положен у темељ старих руских служебника био учињен пре XI века”. Ако је... онда је... Јер како рекосмо, литургичари, чак и они најбољи, раде с претпоставкама, проверавају хипотезе, итд.

Зато критеријуми уношења или избацивања овога или онога из Литургије никад не могу и не смеју бити једино „научни”. Римокатолици су своју реформу после II ватиканског концила засновали на ономе за шта су веровали да су поуздани научни резултати о структури ранохришћанске Литургије. И - промашили су! Миса је „нагрђена” скраћивањем, укидањем латинског језика, окретањем свештеника лицем литургијском сабрању. Литургичари попут Клауса Гамбера и кардинала Рацингера (садашњег папе Бенедикта XVI) доказали су да ранохришћанска Литургија није била онаква каквом су је представили научници - реформатори. Али, било је касно: предалеко се отишло у постконцилским експериментима. Зато православни литургичари морају да се држе световасилијевског схватања да Предање није увек записано, и да се мноштво литургичких чињеница (попут осењивања себе крсним знамењем) пренело усмено, кроз побожни живот Новог Израилја. Није онда свеједно што су толики свеципопут Светог Серафима Саровског, Оптинских Стараца, Руских Новомученика, Св. Николаја Охридског и Жичког овај тропар Трећег часа користили „ничтоже сумњашесја”. Они се нису посветили САМО због читања овог тропара, али јесу, између осталог, и због послушности црквеном Предању православног Словенства.

Свети Атанасије Пароски о тропару Трећег часа

Свети Атанасије Пароски, у својој „Посланици о неумесности додатка тропара Трећег часа у Литургији” жели да се бори против новина које су, по њему плод неукости и незнања оних који су их у богослужење увели. Међу тим новинама је обред братимљења, који је био присутан и код Срба, али је,

због разних злоупотреба, уклоњен. Занимљиво је да се међу новачењима против којих се овај подвижник бори налази и „освећење Дискоса и Путира и свештених и часних Икона” (те молитве се и данас налазе у Требницима, и редовно се користе). Он сматра да је читање молитава за освештање Сасуда и Икона плод „новотарија и измишљотина папе антихриста” (ХНП II, стр. 372).

Такође, Свети Атанасије Пароски се бори и против показивања Хлеба и Вина руком приликом изговарања тзв. „речи установљења” („Узмите, једите” и „Пијте из ње сви”) јер се Хлеб и Вино још нису претворили у Тело и Крв Господњу. Њему смета и додавање молитве личне побожности у току служења Свете Литургије. На крају свог ПРИВАТНОГ писма саподвижнику кир Јеротеју, Свети Атанасије Пароски се жали да су архијереји којима се обраћао да се ти „неумесни додаци” избаце одбили да га послушају.

Атанасије Пароски каже да стари рукописи Литургије до XVI века не садрже тропар Трећег часа, у класичним тумачењима Литургије Германа Цариградског, Николаја Кавасиле и Симеона Солунског нема помена тог тропара; у молитви епиклезе овај тропар нарушава грамаичку целосност и смисао молитве.

Пошто су молитве евхаристијског канона упућене Оцу, а тропар Трећег часа Сину, и то руши логички след епиклетичког призива. Авва Атанасије се противи и уношењу других тропара и личних молитава тамо где им није место.

Св. Атанасије Пароски је припадао светогорским новофилокалистима - кољиварима, који су крајем XVIII и XIX века водили жестоке полемике на Светој Гори о смислу многих богослужбених обреда (рецимо, да ли се недељом може држати помен покојнима и освештавати кољиво, јер је субота дан за покојне, а недеља је дан васкрсења.) Ови сукоби су често доводили и до интервенција цариградских патријараха, који су покушавали да смире противничке стране. Сам Свети Атанасије Пароски је био жестоки полемичар, који је нападао, на Атос прогнаног од Турака, цариградског патријарха Кирила V, великог борца против лагинског утицаја. Чак је себи допустио да буде подвргнут оштрој осуди (забрана свештенослужења) од стране цариградског патријарха Софронија и јерусалимског Аврамија, који су Атанасија Пароског, Јакова Пелопонеског и Агапија Кипарског подвргли казни због „смућивања народа Божјег”. Ову осуду Атанасије није признао, сматрајући је незаконитом. Аутор две књиге о сукобу кољивара и осталих Светогораца, авва Атанасије је у свему био страствен заступник својих ставова, што се види и из његових оштрих речи о тропару Трећег часа (о кољиварским споровима више у мом огледу „Св. Никодим Агиорит, кољиварски покрет и литургијска духовност исихазма”, у књизи „Света Литургија и Тајна Очинства”, Лио, Горњи Милановац, 2007, стр. 56-87.)

Дакле, Свети Атанасије је умео да буде преоштар, и да не уважава туђа

мишљења. То не умањује чињеницу да је Свети; али, наравно, не и безгрешан. И то је тако и кад је његов став о тропару Трећег часа.

Мишљење архимандрита Кипријана (Керна)

Архимандрит Кипријан (Керн) у својој „Евхаристији” (стр. 279-280) каже: „Та интерполација је учињена несумњиво с полемичком намером, да би се силније подвукао православни поглед на епиклезу насупрот латинском. Први пут је у полемици то питање покренуто 9. јуна 1435. године на Фирентинском сабору. Као апологете латинског става нарочито су се истакли доминикански теолог Јован Турскремата и „кардинал” Висарион Никејски. Године 1552. доминиканац Амброзије Катарини се у нарочитом тракату бавио „каким је речима Христос савршио тајну Евхаристије”. Године 1570. после Тридентског концила, булом папе Пија V, латински став је објављен званично. Као протест против тога, јавило се православно супротстављање у нашем литургијском богословљу. Руком непознатог преписивача тај тропар је унет или на маргине служебника или у сам текст молитве епиклезе и постепено је тамо заузео више-мање чврст положај”. Архимандрит Кипријан каже да овог тропара нема у многим грчким и словенским Служебницима XV века, али да је од XVI века његово читање устаљена пракса Руске Цркве, која се постепено проширила на Србе и Бугаре.

У преписци са оцем Антонином (Капустином), Свети Филарет Московски је 1859. године писао: „Ако, на пример, питамо цариградског патријарха зашто је избацио (недавно) стихове призивања Св. Духа пред освештање Дарова, и да ли и ми то треба да урадимо, то ће нам причинити тешкоће, јер ми имамо основе да се држимо обичаја најдревнијих времена, које смо примили од Грчке Цркве”. Капустин је бранио цариградског патријарха, тврдећи да то није био грчки обичај.

Тропар Трећег часа се, по Керну, чита код Руса, Срба, Бугара и Румуна. Он сматра да је исти сувишан.

Керн, међутим, греша кад каже да су Грци овај тропар уклонили још у XV-XVI веку. Прве озбиљније критике на рачун истог појавиле су се код грчког рационалисте - неке врсте Доситеја Обрадовића међу Јелинима - Евгенија Вулгариса у XVIII веку. Тропар је, како је писала редакција „Банатског весника”, у Грчкој Цркви уклоњен тек 1895. године. Трагајући за извором те информације, сазнао сам да су се писци „Весниковог” чланка позивали на књигу римокатоличког литургичара Казимира Кухарека „Византијско словенска Литургија Св. Јована Златоуста / Њено порекло и развој”. И заиста: Кухарек сматра, позивајући се на Гоара и Красносељцева, да је овај додатак из 12. или 13. века, и каже да га је Цариград из свог издања Служебника избацио тек 1895. године, у чему су га следиле русински унијатски служебници (стр. 613. наведене студије).

Додуше, овај тропар је из грчких Службеника почео да нестаје још 50-их година XIX века, када је у Грчкој Цркви, независној од Цариграда, спровођена велика реформа у складу са идејама просветитељства, а под снажним утицајем немачке династије на грчком престолу. Један од циљева је био „скраћивање” парохијског богослужења, јер, ето, у парохијама не живе „монаси са својим дугим молитвеним правилом.”

Да ли у Литургији може да буде полемичких (антијеретичких) додатака?

Сви литургичари се слажу да је тропар Трећег часа унет у Свету Литургију као антиримикатолички додатак, да би се нагласила улога Светога Духа у освештењу Хлеба и Вина и пресуштаствљењу истих у Тело и Крв Господњу. Од патријарха Павла, преко епископа Атанасија, до ђакона Михаила Желтова, ово мишљење преовладава (заступа га, да не заборавимо и архимандрит Кипријан Керн). Међутим, неки литургичари мисле да га, због „нелогичности” треба уклонити из Литургије. И због тога што је „новији” (иако се појавио пре шесто година). По њима, он „квари” анафору. (О „логичности” Литургије, у којој се сећамо Другог и Славног Христовог доласка, иако се он у историји још није збио, вредело би још попричати.)

Поставимо питање: да ли је могуће да се у Литургији налазе делови „полемичког” садржаја?

Одговарамо: да, могуће је. Јер је Црква у Предању борбу против јереси забележила у својим празницима и богослужењима. Она је, кроз песму, прославила све свете Исповеднике, Мученике и Богослове који су веру бранили, и завек осудила јересиархе попут Арија, Несторија, Диоскора и Севира. Зато је у Свету Литургију унет Символ Вере, који је сав полемичан - он полемиче са гностицима, и њиховим учењем да је наш свет створио нижи бог, зли демијург - а ми им одговарамо да је Творац неба и земље Бог Отац; он полемиче са аријанцима, који кажу да је Христос створење Божје - а ми ћемо рећи да је Он Јединородни Очеви; он полемиче са докетистима, који тврде да је Христос привидно тело примио - а ми Га знамо као распета, погребена и васкрсла; он полемиче са македонијевцима, који порицаху да је Дух Свети - Бог, а ми га знамо као Бога Животворца; он полемиче са хиљајастима, који верују у „хиљадугодишње Царство Божје на земљи” - а ми знамо да Царству Христовом неће бити краја; он полемиче са латинима, који веле да Дух Свети исходи „и од Сина”, а ми кажемо - само од Оца; он полемиче са екуменистима, који јеретичка зборишта зову „дрквата”, а ми верујемо само у ЈЕДНУ, СВЕТУ, САБОРНУ И АПОСТОЛСКУ ЦРКВУ...

Али, није полемичан само Символ вере у Литургији. И песма „Јединородни Сине и Слове Божји” Св. цара Јустинијана је полемична, јер полемиче са свим јеретичима који су, попут аријанаца, умањивали

Божанство Христово или, попут монофизита, умањивали Његову људску природу. И песма Трисветога је полемична - јер је Црква одбацила јеретички додатак „Свети Боже, Свети Крепки, Свети Бесмертни, Који си се распео за нас, помилуј нас!” Распео се само Христос, али не и Отац и Дух Свети.

Па зашто онда да немамо тропар Трећег часа који наглашава да је наша Литургија дело Духа Светога, за разлику од папске мисе, која благодати Духа Светога нема?

Зар је тај тропар толика препрека служењу Божаствене Службе?

Владика бањалучког Јефрема напали су гласноговорници „литургијске обнове” само зато што се усудио да, јасно и гласно, каже:

>> Тропар трећег часа у Литургији св. Јована Златоуста свештено је наслијеђе словенских православних цркава и, као такво никоме и ничему не смета. Колико га је поштовао св. Јован Кронштатски можемо закључити из његовог текста у коме је савјетовао вјерном народу да овај тропар чита за вријеме освећења Часних дарова: „Тебе певамо, Тебе благосиљамо, Теби благодаримо, Господе, и молимо ти се, Боже наш”. Док се пјевају ове ријечи, читава црква, сви који стоје у храму, треба да се моле заједно са онима који свештенодејствују - како би Отац небески ниспослао Духа Светог на нас и на предложене Дарове - и да изговарају у себи молитву: „Господе, Који си у трећи час Апостолима Својим ниспослао Пресветог Духа Твога, Њега, Благ, не одузми од нас, но обнови нас који Ти се молимо... Срце ми чисто саздај, Боже, и Дух прав обнови у мени... Не одбаци ме од лика Твога и Духа Твога Светог не одузми од мене.” У том тренутку ни једна душа не треба да остаје хладна, него треба да пламти љубављу према Богу; а душу, на то опет подсећам, хладе животне бриге и страсти, као што су: уживање, корист, стицање, гњев, непријатељство, мржња, љубомора. Нека ваше душе управо у том тренутку пламте као светиљке, као кандило које гори, као дим тамјана који шири миомирис и пење се у вис. <<

Ваљало би се упитати, еда ли смо већи од св. Јована Кронштатског, чија је Литургија Богу васкрсавала мртве? Наш патријарх Павле каже да су Срби и Руси унијели тропар трећег часа у Канон евхаристије „због потребе јачег наглашавања епиклезе у Литургији”. (Патријарх Павле; „Нека питања наше вере, том III, стр. 184.) Не осуђујемо Грке ако га немају, али не морамо у свему да се на њих угледамо.<<

А шта је требало да каже владика Јефрем?

Да је свеједно има ли тропара Трећег часа или га нема?

Да је свеједно шта су о томе говорили Свети Чудотворци, попут Јована Кронштатског?

И не само њега, него и остали, који су крвљу својом запечатали оданост саборном духу православне Литургије... Један од њих је и Свештеномученик Серафим (Звездински), који у свом тумачењу Литургије јасно каже да се,

приликом освештања Часних Дарова, тропар Трећег часа чита три пута:

>> О чему може говорити путник који је у врелој пустињи утолио страшну жеђ? О чему може говорити човек који је пронашао драгоцени бисер? О чему говори болесник који је добио исцељење, исцељење од тешке, смртне болести? Путник ће говорити о извору који му је утолио жеђ. Онај ко је пронашао благо неће престати да говори о њему. Исцељени болесник ће славити онога који му је дао чудотворни лек. Тако ја о чему могу говорити, добивши неисказану милост Божију у Божаственој литургији, ако не о тој Литургији, светој, тајанственој и прекрасној?

Данас ћу рећи нешто о четвртом члану евхаристијског канона, о освештању светих Дарова. Рећи ћу мало зато што се о томе толико може говорити да један људски живот није довољан да се све исприча. А и немогуће је да се нашим јадним и немоћним језиком говори оно што је и за анђеле предмет дивљења, што с трепетом созерцавају серафими, што не могу у потпуности да схвате ни сами херувими. То је страшна тајна пресуштаствљења светих Дарова, то јест, претварања хлеба и вина у Пречисто Тело Христово и Пречисту Крв Његову.

Треба рећи да римокатоличка црква не издваја тај четврти члан евхаристијског канона. Тамо сматрају да се од тренутка изговарања речи: „Узмите, једите” на светом престољу већ налази Сам Господ. Наша Православна Црква сматра да се пресуштаствљење светих Дарова догађа у време када свештеник изговара речи: „И учини овај хлеб...” - и даље свете речи, што и сачињава четврти члан евхаристијског канона.

Уздигнувши Чашу горе с возгласом: „Твоје од Твојих”, свештеник се овако моли у тајној молитви, док у храму поју „Тебе појемо”: „Још Ти приносимо ову разумну и бескрвну службу...” Дивне су речи: „И мили постајемо”, јер, чинимо себе милима Господу, блиским и драгим. Ето како је бескрајно велико милосрђе Божије. Он нам дозвољава да за себе сматрамо да смо Му мили.

Затим свештеник три пута чита: „Господе, Који си у Трећи час апостолима Твојим ниспослао Пресветог Духа Свог...” Затим благосиљајући крсним знаком свети хлеб, говори речи: „И учини овај хлеб пречасним Телом Христа Твога”. Благосиљајући вино говори: „А оно што је у Чаши овој...” - и на крају, благосиљајући и дискос и Чашу изговара; „Претворивши Духом Твојим Светим. Амин. Амин. Амин”. Изговарање ових трију молитава јесте заправо страшни тренутак пресуштаствљења. Према учењу Цркве, од тог тренутка на светом престољу се не налазе хлеб и вино - већ само Пречисто Тело Христово и сама Пречиста Крв Христова и свештеник пада ничице пред том светињом.

С каквим трепетом, с каквим страхопоштовањем треба да предстојимо у том тренутку пред лицем Самога Бога! Помислите само, љубљени моји, не неко од светих, не анђели Божији, него се Сам Господ налази пред нама, пред

Њим Самим узносимо молитву. Пред тим чудом са страхом предстоје серафими, на Њега са дивљењем гледају херувими, тушта и тма сила небеских силази на престо само да погледа тај дар који су људи добили од неизрециве љубави Божије. Тај тренутак Божаствене литургије је основа свега живота света, то је осовина животног точка. Као што се без осовине точак не може покретати и пада, тако би и наш свет страстан, грешан, свет који је сав иструнуо од нечистоте и безакоња, пропао, срушио би се, уништио би се уколико не би био освећем тим великим, тајанственим и страшним јављањем божанског Искупитеља на престолу у храму.

У том тренутку (освећења Дарова) освећује се сам престо и храм, и сви верници, освећује се трг око храма, све куће дате парохије и они који живе у њима, освећује се њихова имовина, њихов рад, плодови њиховог рада, освећује се земља која даје хлеб и вино за божанску Жртву, освећује се сам ваздух.

Природа служи човеку, даје му све што му је неопходно за живот само зато што ради њега Свето Јагње, Господ наш Исус Христос, лежи на Дискосу и у Чаши, у облику хлеба и вина. Страшан је тај тренутак: целокупно човеково биће, сва његова осећања и мисли, цело његово биће треба да падне ничице пред тим јављањем човекољубља и милости Искупитеља. И свет наш грешни и безакони постојаће онакав какав је и сада; и земља ће рађати плодове за храну људима и животињама; и сунце, и месец, и звезде ће давати светлост све догле док се на земљи буде служила Божаствена литургија.

Када с доласком антихриста верници буду принуђени да оду под земљу, тамо ће служити Божаствену литургију, тамо ће узносити бескрвну Жртву, тада ће пропасти наш свет, помрачиће се и помериће се светила небеска, пресушиће извори, пресахнуће земља и неће дати плодове. Тада ће наступити оно страшно време о коме је речено да ће људи молити планине и брда: „Покријте нас”. Али све док у храмовима лежи Пречисто Тело, све док Му се клањају људи, нису нам страшне никакве невоље, никакве животне несреће нам нису страшне. Није страшна смрт зато што се, гледајући на Исуса Христа Који лежи пред нама, смело надамо у избављење. Господ Који нам даје Самога Себе, не може да нас не чује када Га призивамо у тренутку Његовог јављања на светом Престолу.<< Овако је говорио, и мученички сведочио, владика Серафим.

Православном човеку је мило да чува оно што му је остало од очева, поготову ако су очеви били свети и угодни Богу. Па, ако је тропар Трећег часа антилатински додатак, и ако су га наши преци свето чували, зашто би нама сметао?

Да нисмо постали ближи латинима?

Можда због свега овога, архимандрит Доситеј (Канелос), игуман манастира Татарни у Грчкој, подсећа читаоца на речи свог духовног оца Геронтија из светогорске обитељи Данилеја, који му је говорио: „Никада, оче, немој осуђивати монаха или клирика због моралног престапа. Јер можда се покајао

и оплакује своје грехе баш у оном тренутку када га ти осуђујеш. Он се тако спасава, а теби се суди. Буди, међутим, строг према клирицима или монасима који преступају вековне границе које су одредили Оци наши. Те присталице новотарија својим световним начином размишљања наносе велико зло Цркви. Коју год новотарију уведу, она постаје рђаво предање и накако се не може поправити” (Црква од Истока и хришћанство без Христа, стр. 136).

Зато је и Св. Јустин Ђелијски тропар Трећег часа у свом преводу Литургије ставио у угласте зграде и изместио са дотадашње позиције - пред епиклезу, рекав у поговору свом преводу Литургија (стр. 229): „/.../ Није наше да их овом приликом изоставимо али ни да их пропустимо не указавши на њихово новије увођење у чин Литургије”.

А литургијски плурализам?

Наши борци за уклањање тропара Трећег часа као похвалан пример наводе Грке који су га први унели, али и први избацили, у чему треба да их следујемо. Наводно, старац Никанор Хиландарац је молио патријарха Германа да избаци тај тропар из Службеника, „да се не брукамо пред Светогорцима” (ХНП II, стр. 141), а патријарх Павле молио патријарха Алексеја II, „да тај Тропар заједнички изоставимо из Литургије, и овај се није сложио” (ХНП II, стр. 144). Иначе, они се залажу за литургијски плурализам не само кад су у питању Помесне Цркве, него и у оквиру исте Помесне Цркве. Али, кад је у питању тропар Трећег часа, ту све мора бити једнообразно и унисоно. А не мора, макар и да је настало „случајно”. Рецимо, архимандрит Кипријан (Керн) у својој књизи „Евхаристија” (стр. 174), наводи грчки обичај који је настао „случајно”: „У грчкој појачкој пракси одавно је настао веома оригиналан обичај, као нека допуна појању те свештене химне (Трисветога, нап. В.Д.), управо пред појањем коначног „Свети Боже, Свети Крепки, Свети Бесмертни, помилуј нас” ђакон са царских двери, а понегде псалт произноси реч „динамис”, што треба да означава појачано појање, или, како често говори богослужбени језик: „највишим гласом”. Вероватно је то првобитно била нека примедба на маргинама богослужбених нота или било какве богослужбене књиге и служила је као упуство горепоменути појцима да последњи пут поје Трисвето нарочито громогласно, јако; а затим је та реч с маргина књиге прешла у сам текст песмопоја, учврстила се у њему, а, што је најважније, у богослужбеној свести појаца, народа и самих свештенослужитеља и сада се сматра неодузимљивим делом свештеног текста”.

Дакле, појава тропара Трећег часа у Литургији врло је слична појави возгласа „Динамис” у оквиру појања „Трисветога”. Треба ли ми да од Грка

тражимо избацивање овог „непотребног” додатка? И треба ли Грци од нас, Руса и Бугара да траже да уклонимо празник Покрова Пресвете Богородице, који они уопште немају?

Зашто се ту не држимо савета Светог Фотија Цариградског (ХНП III, стр. 307): „Ако постоји заједница у најглавнијим стварима, она је јако потребна и не треба да буде новачена, док у осталим стварима не треба да се много испитује различитост/.../ Оно у чему није вера негирана, то и није отпадање од опште и саборске одлуке”.

Решење постоји

Да! „Проблем” тропара Трећег часа у Србској Цркви је решен. Свети авва Јустин је, у свом преводу Литургије, тропар Трећег часа ставио између свештеничког возгласа „Твоје од Твојих” и тихе молитве „Још Ти приносимо ову разумну и бескрвну службу”, док народ пева „Тебје појем”. Слично решење је дато и у званичном Службенику Светог Архијерејског Синода СПЦ. Оно је понуђено и у тексту Литургије Св. Василија Великог. Зато је беспредметно настојавати на уклањању овог тропара, као да је то најважније питање тзв. „литургијске обнове”, о којој се оштро, често небратски, полемише у последњих неколико година међу потомцима Светог Саве.

Саборност Србске Цркве није угрожена полемикама и књигама у којима се износе различита мишљења! Али, она јесте угрожена несаборношћу и самовољом, макар и кад је у питању тропар Трећег часа, покајнички обраћен Духу Светоме, Утешитељу и извору сваке црквене слоге.

Њему, са Оцем и Сином, помолимо се да Цркву Православну, и нас грешне у њој, сачува од свих искушења!

Амин и амин!

* Однедавно свештеник, нап. В.Д.

РЕАГОВАЊЕ ЕПИСКОПА АТАНАСИЈА

Поводом мог текста „Одрећи се или сачувати?” у новинама Србске патријаршије, „Православље” (1005. и 1006.) огласио се епископ Атанасије (Јевтић), текстом „Обичај или Истина”. Његове тезе биле су следеће (у тексту који наводимо има случајних грешака, али сматрамо да није корисно да их ми исправљамо):

>>„Обичај без Истине само је стара заблуда”
(*consuetudo sine Veritate – vetustas erroris est*).
Св. Кирпијан Картагенски
(*Epistula 74/61/9*, из 256.г.)

Писао је Свети Свештеномученик Кипријан, Епископ Картагенски (248+258) и хришћанима пријатељима и Епископу Римском Стефану (254-257) и Исповедницима за веру, који су хтели да они, због својих исповедничких заслуга, одлучују о стварима вере и Цркве: „Ако, љубљена браћо, имамо у себи страха Божијег, ако преовладава држање вере (праве), ако држимо заповести Христове, ако чувамо неповређену и неискварену светост Невесте Његове (=Цркве), ако речи Господње обитавају у мислима и срцима нашим – никакав обичај који је ушао код неких не треба да спречава да Истина побеђује и влада, јер обичај без Истине само је стара заблуда. Зато оставимо се заблуда и следујмо за Истином, знајући да Истина побеђује. - То је Истина коју нам је Христос показао у Своме Јеванђељу рекавши: Ја сам Истина”(Јн.14,6). (Писмо 74 из 256.г.)

Извесни хришћани, браћа и оци – људи истински црквени (ἐκκλησιαστικοί, како је хришћане називао Св. Иринеј), ученици Христа и Светог Саве – једни нам послаше, а други питаше: какве су ово опет зилотске „проповеди” за Божић и Богојављење, мислећи на од псевдозилотâ објављене за ова два Празника текстове „православног публицисте” из славнога Чачка (у коме канонски Епископ већ толико дуго не литургише, и мало ко се пита: зашто?) г. Владимира Димитријевића (надаље ВД); један текст: „Одрећи се или сачувати? Тропар Трећег часа у Св. Литургији Цркве од Истока”, а други: „Пост суботом”.

Не бисмо да анализирамо и „побијамо” ова два дилетантски, збрдаздола написана текста конзервативно-модерног православног публицисте ВД, који говори и пише с менталитетом и претензијом да буде, или већ себе сматра, „учитељ у вери” (приредио је пар десетина књига „о свему и свачему и још понечему”, у којима, свакако, има и добрих текстова, али их има, што се Православног богословља тиче, без избора с православним, црквеним критеријумом, без дара „разликовања духова”). Г. Димитријевић је поодавно популистички писац, „зилотски” усмерени сваштар, који просветарски доцира

неукима, тј. онима који воле „свезналачко” просвећивање овакве врсте. Али, г. ВД није наиван, па зато уме и да цитира, када му треба и како му треба, некад и стручне радове и студије – као нпр. сада у тексту о Тропару 3. часа, да би доказао „раст и развој службе Божје”, и тиме оправдао додавање тог Тропара у Анафору Св.Литургије тамо где му није место (а јесте му нормално место у Трећем Часу дневног богослужења, везаног за спомен догађаја тога часа, ДАп.2,1-15; иначе тај Тропар нема у себи речі епиклезе = призивања Св. Духа) – позива се, дакле, ВД на један од новијих чланака ђакона /сада свештеника/ Михаила Желтова, иако тај чланак нема везе са темом Тропара 3. часа, нити даје билокакве релевантне податке о самој Анафори и епиклези у њој, јер помињане, од г. ВД, две молитве из чланка Желтова нису унутар Анафоре. Али тим, иако несувислим, позивањем на чланак Желтова, ВД се упиње да докаже да је додавање Тропара 3. часа у Анафори било „рашћење” Литургије. Међутим, много би му бољи пример био да је поменуо додавање, и тиме „рашћење” (и то много раније од овог Тропара) Литургије, више од десетине молитава током целе Литургије, које су додате (такође неумесно) у Архиепископски Службеник Рачанских монаха (рукописи из 1686 и 1688, дакле с краја 17. века, донети у целини у нашој 3. књизи Христос Нова Пасха, стр.163-216). Али шта ћемо, кад су те додате молитве убрзо затим изостављене, и данас их тамо нема, па тако у овом случају имамо не „рашћење и развој”, него редуцирање Литургије! (Тако је „аргументација” ВД – бумеранг).

Но тема нашег осврта није ова јевтина теза о „рашћењу”(дакле: новотарењу – против кога се иначе здушно бори ВД и слични му дилетанти у литургици псевдозилоти), него ћемо, укратко, да покажемо: да тај новоуведени - уместо древне Истине - обичај не представља рашћење него кварење Литургије, искривљавање логосне=словесне Истине Божанске Литургије, као христолошко-пневматолошко-еклисиолошког, и тиме сотириолошког, покрета и усмерености целокупне Литургијске Анафоре (’Ανα-φορά = Воз-ношење) ка Богу Оцу, од Кога, а не од Христа, Црква у моменту Епиклезе моли: „ниспошљи Духа Твога Светога... и учини Хлеб овај - часним Телом Христа Твога, и Чашу ову - часном Крвљу Христа Твога” (у Златоустовој). Или: „предложивши предобрасце Светог Тела Христа Твога, Теби се (Оче) молимо и Тебе (Оче) умољавамо *παρακαλοῦμεν* =преклињемо... да дође Дух Твој Свети на нас и на предложене дарове ове, и да их благослови, и освети, и покаже – Хлеб овај самим часним Телом ГиБиСн Исуса Христа” (у Василијевој).”

Епископ Атанасије даље цитира текст Св. Атанасија Парског, и тумачи своје ставове тим поводом:

О томе смо објавили наш превод оштрог, али трезвоумног и словесно разложног, богословско-литургијски сасвим православног текста Св. Атанасија Парског, који овде делом преносимо (скраћиван, због простора, без мењања смисла), а који најбоље говори зашто је уметање Тропара 3. часа у Божанственој

Анафори (=Канону Евхаристије), на том месту, и уопште, неумесно и непотребно и погрешно:

„Правилно чиниш - пише Св. Атанасије кир Јеротеју – што не говориш више оно што је уметнуто (=Тропар 3. часа) као непримерено и странно и неприродно овим свештеним молитвама (у Литургији)... Јер се старе Литургије налазе без тога додатка... па и тумачи Литургија (Св. Герман, Кавасила, Симеон Солунски) уопште не наводе ове додатке... Тако, дакле, када у старим рукописима, и такође још у овим новим (неким штампаним) књигама Литургија, нема тога (дodatка), и ниједан од тумача (Литургије) уопште их не наводи, зар није онда сасвим очигледно, а да то ми и не говоримо, да су касније неке незналице и необразовани, по сопственој самовољи, додали ово у молитве (Светих) Литургија, и надаље су то издали и штампано, и тако су то обзнанили свуда?... А још и разне неумесности (=бесмислице) следеју за овим додатком. А да је, пак, новаторски додатак (προσθήκη νεωτερικῆ) ово: „Госпoде Који си Пресветога Духа Твога”, и остало, јаснији и јачи доказ мислим не може бити од напред реченог доказа старих Литургија и од ћутања тумача (Литургије). Ипак, уз ове јасне доказе ми, разматрајући то, налазимо да овај додатак рађа и разне неумесности (” ατολα= бесмислице). И као прво, мада је мало, ипак налазимо да се (тим додатком) не одржава грамагичка синтакса, а од кварења синтаксе долази и до кварења смисла и значења... Тако су од почетка божански Оци са свом правилношћу саставили своје свете молитве (=Анафору Литургије). А тај најнеобразованији (додавач Тропара) разбио је и покварио правилну и добру синтаксу, и упропастио лепоту и благољепије те изузетне реченице (у Анафори), да би ставио усред тога своје измишљотине. Нарочито је велика штета и квареж настала у молитви (=Анафори) Василија Великог, тако да понегде изгледа сасвим непоправљива, и одводи у бесмисленост синтаксе и неумесност смисла и значења. Јер нико не може порећи да у Цркви имамо молитве и тропаре који приличе Лицу Оца, друге Лицу Сина, и треће Лицу Светога Духа; и опет друге молитве и тропаре, који се говоре и певају просто (свој) Светој Тројици... – и наводи цео текст Молитве Анафоре, па наставља: – И ово рекавши, и захваливши казивањем (διηγηματικῶς) свештенослужитељ наставља (мољење) ка Оцу: „Теби приносимо Твоје од Твојих, због свега и за све”; затим повезано и непосредно, очувавајући својствени след речи, моли се и преклиње то исто Блажено Лице, то јест Беспочетнога Оца, да са неба пошаље Пресветога Свога Духа да саврши (=освети) предлежеће Дарове, то јест да учини хлеб - Телом Христа, и вино - Крвљу Христа, и то не просто „Христа”, него „Христа Твога”... Дакле, не може бити никакве сумње да се ове молитве и мољења (у Анафори Литургије) посебно односе на Личност Беспочетнога Оца... Док нема никакве сумње да се ова друга молитва (=Тропар 3. часа) односи особито на Личност Христа... Тако се види да свештеник са овим (претходним) молитвама говори са Оцем, имајући за циљ да Га умоли да Духом Светим

саврши (=освети) ове предлежеће Дарове; а друго: да ова молитва додатка (=Тропар 3. часа) разговара са Христом и Њега моли да у нама обнови Духа Свога Светога. – Како то да тако изненада, и недоследно, и неприкладно, прескаче свештеник од једног на другог, од Лица Оца на Лице Сина?... Главна неумесност и богохулност јесте (овде) то што не моли Христа да пошаље Свога Светога Духа да нас просто /п/освети, као што молимо у Трећи час дана, а овде не тако, него Га молимо да учини хлеб - часним Телом Христа Свога, а оно што је путину – часном Крвљу Христа Свога! – Чујеш ли, драги мој? „Ти, Христе, Који си послао Духа Твога Светога апостолима Твојим, пошаљи Га данас и нама, и учини хлеб овај - Телом Христа Твога!” – Којега то другога Христа тело, моли овај безбожни додаток (ἡ ἴσθεος αὐτῆ προσθήκη) да Христос учини („телом Христа Твога“)? Колико Христоса имамо?... Може ли бити горе неумесности (=бесмислице) од тога да уводи два Христа?... Јер ту (у Тропару 3. часа) разговара се непосредно са Сином, те, дакле, Син се и умољава да учини хлеб - „Телом Сина Твога”, а од тога не може бити горег богохуљења и безбожности!... Како може неко да има толику самовољу да сме да говори и додаје у Божанску Литургију штогод му се учини да је добро? И особито, (да дода) на такво место (у Св.Анафори), где расеца и прекида континуитет (=целину) састава најсвештенијих молитава, које су састављене са свом мудрошћу Пресветога Духа, и које су са крајњим поштовањем и чашћу држали сви претходни векови (Цркве), и које су добиле своју потврду и сигурност од свих Светих и Васељенских Сабора, и просто речено од све Католичанске (=Саборне) Цркве од краја до краја васељене? Колико је до мог мишљења, онај који је то учинио, или други који чини нешто слично, греше слично ономе који додаје или одузима нешто од Светог Символа Вере. Јер, као што је Символ опште мерило вере свих хришћана, тако су и Божанске Литургије Златоуста и Василија Великог најопштније (κοινότητα= најзаједничкије) место и правило свих Цркава у свету: како се свршавају (Свете) Тајне... Дакле, драги мој, потребно је да већ закључимо (ову) реч и да изричито кажемо: да свештеник не треба ово (=додатак Тропара 3. часа) уопште да говори, пошто су доказани додатци туђи и неприродни, а уз то још су и хула и презирање Светих Отаца”. Тако пише Свети Светогорац.

Толико наведосмо, довољно јасно за сваког разумног, словесног свештенослужитеља Словесне Службе Бога Логоса, кроз Цркву Његову, Оцу Његовом и нашем Наднебескоме, у Духу Светоме Животоворноме. И то је Истина, а не одскорашњи обичај, Цркве Православне.

Питање, дакле, Тропара 3. часа није само питање обичаја, него је ствар литургијске Истине, истинске логосне праксе и јерургије изначалног живог Литургијско-богословског Предања Цркве Божије у Христу, богословског =логосног смисла и литургијског исповедања богоданог поретка у Домостроју спасења, где је битан и спасоносан богословски=православни =правоверни

значај и значење правилног усмерења вршења Литургијске Тајне, њеног језгра - Богочовечанске Анафоре, у Светотројичној правилној вери и пракси, а не просто ствар обичајне „дубокожности”, пијетизма, полемике... не знам с ким и за и против кога! Никаква ту „словенска сентименталност” нема места, јер обичај, макар био стар више векова, ако није Истина, само је – стара заблуда, да поновимо речи Св. Кипријана.

У сваком случају, код нас Срба, у Цркви Христовој у народу Светога Сава, уношени Тропара 3. часа у епиклезу Анафоре није никакво „свештено /вијековно/ наслијеђе словенских православних цркава, које, као такво, никоме и ничему не смета”, него је то за Српску Цркву новотарија ушла крајем 17. века, коју Свети Сава није имао ни практиковао (према томе данашњи зилоти, макар неки и били Епископи, не истинују када говоре: „служимо како је служио Свети Сава”, јер Свети Сава није тако служио). Тај неумесни и изврћући смисао Тајне накнадни додатак, кривововрећи усмерење и поредак Евхаристијске Анафоре, немају српски рукописни и србуљски штампани Служабници све до краја 17. века, до већ споменутих Рачанских, нажалост Архијерејских Служабника, из 1686. и 1688.г., када су их у „пресељенију”(да ли „вавилонском”?) монаси из Раче нашли негде у Украјини и отуда пренели, преписали, дописали (уз ваздан других неумесних молитава), кварећи тиме, а не „разрастајући и развијајући” словесни смисао и усмерење Словесне Божанске Службе Св. Златоуста и још више Св. Василија. У Светом пак Хиландару и другим нашим манастирима стално кроз векове су писани и преписивани Служабници без тог додатка (в. приложене овде факсимиле Хиландарског Архијерејског Служабника из 1691.г. и другог старијег из 1658.г. где се види да је неко, другом руком, накнадно дописивао тај Тропар на маргини., јер га није било у Српској Цркви од Истока).

Што се, пак, тиче краја чланка ВД, као просветарског закључка публицисте својој публици, у виду стручне европрепоруче с више, „ради знања и даљег равнања”, под насловом Решење постоји – то нама Епископима личи на оно народно: „Ходи дедо да ти покажем винограде које си садио!” Нека му га, што рекао наш Патријарх. Ваљда ће једног дана познати праве делатнике у Винограду Господњем, позване а не самозване.<<

Епископ Атанасије о Тропару Трећег часа има још неке примедбе:

>>У „Христос Нова Пасха”, књ. 2, Београд-Требиње 2007, стр.360-374; в. и стр.134-142, где смо критички анализирали неодрживе тезе о Тропару 3. часа Еп. Порфирија Успенског, на које се тезе, без обзира на све нетачности и наивне површности, г. ВД позива као на релевантан литургијски извор за свој чланак. Тамо смо навели (стр.141) и оштре али истините речи два руска богослова, Архиепископа Филарета Черниговског и професора Василија Болотова о томе да Тропар Трећег часа „прекида смисао Литургије”, и да тај уметак, „тупоумно” додаг, преставља „клевету на Василија Великог и његово агинско

образовање”, јер „не хармонизира са контекстом” – ни словесно /≠логосно =логички/ језички, ни словесно литургијски у овој Λογική λατρεία – Словесна Служба Цркве Бога Логоса Богу Оцу у Духу Светоме./.../

У грчком рукопису стоје јаки изрази: ὁθεὶα καὶ ξένα τῶν ἱερῶν εὐχῶν καὶ ἀλλόκοτα јер се ради о додатку који стварно квари синтактичко-граматички и логично-словесни, и евхаристијско-литургијско богословски смисао и покрет и усмерење и принос Свете Анафоре, као сржи Литургије, у којој су све молитве и дејства обраћена Богу Оцу, као Анафора=Узношење Њему, кроз Цркву Светим Духом, Самога Христа Архиеереја, Сина Његовог и Богочовека (в. Молитва Херувике), док текст уметнутог Тропара се обраћа Христу, а не Богу Оцу, и притом не садржи Епиклезу за освећење Светих Дарова./.../

Даље Св. Атанасије Пароски помиње да су неки још додавали ту и друге тропаре, као „Благословен јеси, Христе Боже наш” (тј. Тропар и Кондак Педестнице), па се може очекивати додавање и др. сличних тропара и химни гдегод се помиње Св. Дух - неумесно и непотребно (као и Тропар 3. часа)/.../

У сачуваним рукописима Служабника до 18. века: у Хиландару, Пећи, Дечанима, Крушедолу, Ораховици нема додатка тог Тропара (осим Пећског рукописа бр. 80, али он је ту доспео из Влашке, где се тада писало и служило словенским језиком, али је то препис/пренос из Украјине), нити га имају српски штампани Служабници, док нам нису стигли у Карловачку Митрополију, после Сеобе, са терена Украјине, тј. Кијевске Русије, штампани (па прештамповани), чији се утицај проширио и на тадашњу Московску Русију, најалост уз помоћ и Цариграда, који тада није у томе утицао на Грке и Србе у Светој Гори и Србији.<<

Епископ Атанасије упозорава да је сајт „Борба за веру” изразито „антиепископски и антицрквени”, и каже (за Димитријевићеве текстове о Тропару трећег часа у Литургији и о посту суботом):

>> Оба објављена на сајту „Борба за веру”, први уочи Божића, други уочи Богојављења 2009. На овоме и на другим сличним изразито антиепископским и антицрквеним сајтовима, као и на неким скуповима са себи сличнима секташким зилотима, где често бивају „ексмуницирани” и извиждани њима неподобни, присутан је неретко г. ВД. Узгред, овај православни публициста „почаствовао” је (тако пише у писму) доле потписаног и посебном књигом „Реч на реч - одговор Еп. Ат. Јевтићу”, на 256 страна, на коју му је одговорено само личним писмом (он би рекао „приватним”, како назива и текст Св. Атанасија Пароског о неумесности уношења Тропара 3. Часа у Канон Евхаристије, који ВД потсмешљиво а незналачки критикује у овом свом чланку, користећи наш превод, објављен у 2. књизи „Христос Нова Пасха”, као што и Порфирија Успенског и низ др. текстова користи из истог тротомног зборника, каткад помињући, чешће прећуткујући, али засигурно „публицистички професи-

онално” не проучивши тамо наведене и преведене изворе). Одмах да кажемо да изнети ставови ВД у ова два текста нису својствени Православној Цркви од Истока, већ су секташки израз нововременог умишљеног „ревновања не по разуму”(Рм.10,2). <<

Епископ Атанасије смагра да је Владимир Димитријевић сујетни незналица:

>> Чудно је у тим збиркама „огледа”, како их зове ВД, мешања несместивог: књиге с текстовима о Св. Литургији, и о богословља о Христу и Св. Тројици, и књиге попут „Православље и полност” (Свети Оци и „сајбер секс”, Педестница и вавилонско смешеније, „бабе и жабе”), уз обавезну код псевдозилотâ апокалиптику о апостазији и Антихристу. Кад би ВД пажљиво читао о. А.Шмемана, знао би: да нема „теологије спорта”, или „секса”, или „кромпирологије”, како је говорио Отац Јустин, него је Теологија Откривење Бога Живог и Истинитога, у Тројици обожаваног и слављеног, и отуда наше славо-словљење Неизрециве Тајне у „богодоличним речима” (Св. Василије), већма апофатичким неголи катафатичким и полемичким са „духом овога века”. – Али, ако г. Димитријевићу скренете пажњу на незнање богословља, и посебно непознавање литургијских тема и проблема, на површно пабирчење овде-онде по историји и теологији Цркве - без иједног студиозно по изворима написаног текста - он ће вам одмах преосетљиво узвратити: „ви не признајете лаике у Цркви”! Или: „вређате моју личност”, „дискредитујете мој рад, моје књиге”, итд.<<

Епископ Атанасије верује да је штетан и појам „пресуштаствљење Светих Дарова”, као и помињање „страшног тренутка” пресуштаствљења Светих Дарова о чему говори Свештеномученик Серафим (Звездински) у свом Тумачењу Литургије, на које се, у тексту „Одрећи се или сачувати” позивао Владимир Димитријевић. Он каже:

>> 4. Студија А. Желтова је већма статистичка, шематизована, и ни издалека не исцрпљује тему, ни код њега ни код коришћеног у раду као руководиоца - за део грчких литургијских рукописа - А. Јакоба, што признаје и сам о. Желтов (стр. 287-8 и 345-7 „Богословские Труды”, бр. 41, а не 47, како наводи ВД, коме иначе ни за семинарски рад не би прошао начин коришћења и цитирања својих „извора”, хронологије, терминологије (нпр. „Евхолапион” место Евхологион!). Кад смо већ код о. Желтова, г. ВД га очигледно следује кад заступа „страшну тајну пресуштаствљења светих Дарова”, дакле схоластичку теологију о Св. Евхаристији, која је преко П. Могиле ушла и у Требник (па и неке „Катихизисе” и „Догматике”), као и др. латински утицаји и обичаји (за које се ВД чуди како их Св. Атанасије Пароски критикује – в. зборник Христос Нова Пасха, књ. 2,284-5 и књ.3,344-8), а оба заједно, тј. ВД и М.Желтов, следе А. Јурченка (ђакона скинутог с места професора Академије и под забраном служења, с дозволом да се само причешћује у Олгару), чији је текст ВД објавио у књизи „Вечно подне”,

стр.394-417, уз оцену проф. В. Саричева, стр.417-445. Симптоматично јер да у књигу „Вечно подне” ВД није уврстио текстове о. Јустина, о. Флоровског, о. Шмемана, Митроп. Јована Пергамског, који су сви изразити противници схоластичког термина „пресуштаствљење”, као и низ великих руских и уопште православних Јерараха и богослова, јер не прихватају схоластичку казуистику „физиологије” Св. Евхаристије, која би да рационализује Надумну Тајну Богочовека и Његовог истинског, стварног Тела и Крви у Литургији, која Литургија, ипак, ни издалека није „страшна тајна” и још мање „страшни тренутак” пресуштаствљења, или само, макар и свето-предањски православно, претварања Хлеба и Чаше, јер је она историјско-есхатолошки догађај Божанског Домостроја поистовећења Цркве и Царства, возглављење свих и свега, свецеле небоземне Цркве, у Христу, есхатолошко догађање двоједине Тајне Христос =Црква, благовештене нам у Лк.22,29-30; Јн. 6,48-58; Еф.1,10.22-23; 5,23; 1Кор.10,16-17; 15,12-28, и оствариване у читавом чину-прагматији Евхаристије =Литургије Цркве.<<

Епископ Атанасије сматра и да су Димитријевићеви ставови, на свој начин, „богохулни”:

>> Чланак ВД о Тропару 3. часа обилује „бисерима”, попут: „Ко се год бавио историјом православне Литургије, зна”... (прим.: као он! па зато: „теми тропара Трећег часа у Литургији приступамо „на голубијим ногама”, у нади да ћемо је обасјати с различитих аспеката”). – По логици „избацивача” (Тропара), могуће је избацити и крсно знамење са три прста, јер, и о њему у древности није донета никаква одлука.. – По тој логици, могу се избацивати и друге литургијске молитве почев од оних за време Трисветога и читања Еванђеља, преко Херувимске песме, до заомвне молитве (!?!). – Предохрана од самовоље је, за већину свештенослужитеља, ипак у извесним прописима; јер, без прописа, неко ко падне у прелест, а мисли да је духовно пробуђен, може да унакази служење Свете Литургије, под изговором „литургијског препорода”. (прим.: како онда овај душебрижни за свештенослужитеље публициста „предохрањује” себе од гажења Апостолског 66. Канона о забрани поста у Суботу и Недељу?). – Крајем 16. и почетком 18. (sic!) века, сведочи Успенски (Порфирије), александријски патријарх Герасим је, борећи се против утицаја папистичке антиепиклеп!/тичке теологије на православне, чак тврдио да се без тропара Трећег часа ни не освештавају Часни Дарови. (прим.: а је ли било освећења Св. Дарова 15 векова пре пога, кад Тропара није било?). – Свети Атанасије Пароски је био жестоки полемичар, који је нападао, на Атос прогнатог од Турака, цариградског патријарха Кирила V, великог борца против латинског утицаја. (прим.: Ко је био Кирило V види на крају нашег чланка). – Тропар је, како је писала редакција „Банатског весника”, у Грчкој Цркви уклоњен тек 1895. године. (прим.: Какав стручан извор?). – Кухарек (римокатолик, веров унијата) сматра, позивајући

се на Гоара и Красносељцева, да је овај додатак (Тропара) из 12. или 13. века (прим.: у којим ли то рукописима?!), и каже да га је Цариград из свог издања Службеника избацио тек 1895. године, у чему су га следили русински унијатски службеници. Додуше, овај тропар је из грчких Службеника почео да нестаје још 50-их година 19. века, када је у Грчкој Цркви, независној од Цариграда, спровођена велика реформа у складу са идејама просветитељства, а под снажним утицајем немачке династије на грчком престолу. Један од циљева је био „скраћивање” пароксијског богослужења, јер, ето, у пароксијама не живе монаси са својим дугим молитвеним правилом. (прим.: Св. Атанасије Пароски у његово време /18. век/ показује да већина рукописа нема Тропара, а ни сви штампани Службеници. А реформу богослужења је покушао Макракис, а не Грчка Црква, која га је и осудила). – Неки литургичари мисле да га (Тропар), због „нелогичности” треба уклонити из Литургије. и због тога што је „новији” – иако се појавио пре шесто година. Тобож, он „квари” анафору. О „логичности” Литургије, у којој се сећамо Другог и Славног Христовог доласка, иако се он у историји још није збио, вредело би још попричати. (прим.: Можда најлогичније – на овако стручним зилотским сајтовима и скуповима). – Постављамо питање: да ли је могуће да се у Литургији налазе делови „полемичког” садржаја? Одговарамо: да, постоје (sic!). – У Свету Литургију унет је Символ Вере, који је сав полемичан (sic!) – он полемише са гностицима... он полемише са латинима... он полемише са екуменистима... Али, није полемичан само Символ вере у Литургији. И песма „Јединородни Сине и Слове Божји” је полемична... И песма Трисветога је полемична ... Па зашто онда да немамо тропар Трећег часа који наглашава да је наша Литургија дело Духа Светога, за разлику од папске мисе, која благодати Духа Светога нема? (прим.: Које то речи у Тропару, који ВД зове „покајни”, наглашавају „да је наша Литургија дело Духа Светога”?). – Ако је тропар Трећег часа антилатински додатак, и ако су га наши преци свето чували, зашто би нама сметао? Да нисмо постали ближи латинима? (прим.: у те „претке” не спада Св. Сава ни Срби до краја 17. века, јер нису имали тај Тропар, како сведоче наши рукописни и штампани србуљски Службеници, па ипак нису постали „ближи Латинима”. Публицисту ВД детерминише опсесија антилатинством, отуда му је и сва „теологија” полемична и схоластична). – Зато је беспредметно настојавати на уклањању овог тропара, као да је то најважније питање тзв. „литургијске обнове”, о којој се оштро, често небратски, полемише у последњих неколико година међу потомцима Светог Саве”, итд.итд. (прим.: Какав „миротворац” овај братољубиви „потомак” Св. Саве, који истовремено, а богохулно, тврди да је и сам Символ вере у Литургији, и скоро све у њој, полемично! – То је хула на Духа Светога, на Христа, на Свету Тројицу: да је Символ, Трисвета Песма и било шта у Божанској Литургији – полемично! Св. Григорије Богослов говори сасвим обратно за Православно богословље: „Ово нам значи Велика Тајна: у Оца и Сина и Светога Духа – то

заједничко Име - вера и препорођење, одрицање од безбоштва и исповедање (=славословљење) Божанства – догматски а не полемички, рибарски (=апостолски) а не аристотеловски, духовно а не злобно, црквено а не пијачно, корисно (=спасоносно) а не рекламно” (Беседа о миру, 3/23,12. ПГ 35,1164). И више од „православног богатства богословља” (ορθοδόξου πλουτισμόν θεολογίας - Хвалитна стихира за Божић): Света Литургија је вечни небоземни славослов и славопој Анђела и људи, а не полемика, тј. свађа верника лаика са својим Епископом - његовим Жичким. Света Литургија није полемика, већ логосни дијалог (не „лого-махија”) Словесне /=Логосне/ Службе Благословеном Тројичном Царству: Оцу, кроз Сина, у Светоме Духу – са свима нама (Св. Литургија и 2 Кор.13,13).<<

Епископ Атанасије се даље осврће на мој текст „Пост суботом”, објављен у књизи „Реч на реч / Одговор епископу Атанасију (Јевтићу):

>> Што се тиче другог текста Владимира Димитријевића: „Пост Суботом” (објављен уочи Богојављења на сајту „Борба за веру”, уз напомену: „Последњи пут ажурирано - Сатурдај, 17. Јануару 2009”, који је иначе већ објављиван, а и пренет у књигу „Реч на реч”), он почиње овако самоуверено, скоро папски непогрешиво: „Да би се избегле јасне и чисте поруке Св. Јустина Ћелијског, али и Св. Николаја Жичког о припреми за Причешће, прибегава се разним софистичким смицалицама (sic!! - подвлачења наша), попут оне о забрани једења јела на води суботом, тако уобичајеној појави код Срба у току припреме за Свето Причешће. Да бисмо једном за свагда (sic!) пресекли путеве теолошке софистерије (csic!!) у наставку доносимо текст владике Артемија о посту суботом на води („Православље”, 1. јун 1997), – и следи антиканонска тврдња Еп. Артемија да је дозвољен пост у Суботу, упркос јасним канонским забранама (Апостолски 66, поновљен у 55. Канону Трулског Сабора, дакле Шестог, а не „Петог”, како обојица пишу, јер Пети Сабор није доносио Каноне): „Ако се неки клирик /или лаик/ затече да пости у Дан Господњи /=Недељу/ или у Суботу, осим једне једине /=Велике Суботе/, нека буде свргнут, а ако је лаик нека буде одлучен”. Цитирано код ВД мишљење Еп. Артемија, с позивањем на коментаре Зонаре и Валсамона (ни добро схваћене, ни добро преведене), као и даље коментарисање ВД и навођење мишљења о. С. Харакаса, заиста је права „теолошка софистерија” и „прибегавање софистичким смицалицама”, једноставно зато што се њихов коментар подмеће у замену за јасан текст Светог Канона. И још зато што кристално јасан текст 55. Канона Трулског, тј. Шестог Васељенског Сабора, гласи: „Пошто смо дознали да они у граду Римљана (тј. Латини у Риму) у светим постовима Четрдесетнице посте у Суботе њене, против преданога Црквеног поретка, Свети Сабор одлучи; да се и у Цркви Римљана држи неповређен Канон” (=Апостолски 66), и наводи га дословно. Ако су Свети Оци осудили Латине за пост Суботом, питање је: ко је онда овде

уз Латине, а ко Православан? У сваком случају Православни Срби то нису.

Изостављајући сваки коментар на грубе клевете ВД (у задњој му реченици), и не мање грубе Еп. Артемија (на крају његовог текста), као и непроверено, тендециозно, најчешће изврнуто, позивање ВД на о. Јустина и Еп. Николаја (овоме свезналици они су скоро стални „алиби” за сваку „софистику и софистерију”, коју лицемерно придаје свима који се с њиме не слажу), ми ћемо, ако већ треба дати аутентични коментар на цитирани Канон, и притом много старији и изворнији, навести текст Св. Аве Доротеја (6. век): „Свети Апостоли... одлучише и осветише нам, од 365 дана године, ових 7 седмица Поста, јер тако су одредили 7 седмица. Али су Оци временом увидели да додају њима још 1 седмицу (веров. сирну), уједно да би се предвезбали и некако предсредили они који ће ући у труд поста, а уједно и чествујући пост бројем Свете Четрдесетнице, коју је постио Господ наш. Јер 8 седмица, кад се одузму Суботе и Недеље /=које се не посте/, бивају 40 дана, поштујући у те дане пост Свете /=Велике/ Суботе, зато што је она најсветија и једина посна од свих Субота година. А 7 седмица, без Субота и Недеља, дају 35 дана; додајући пак и пост Свете /=Велике/ Суботе и половину ноћи Светле и Свглотворне Ноћи /Пасхе=Васкрса/ бива тако 36 и по дана, што је од 365 дана године сасвим тачан десетак сваке године (4 Мојс. гл. 18), коју су нам посветили за покајање Свети Апостоли, и то је за очишћење грехова целе године”. (Поука 15: О Св. Постовима; изд. SCh, 92,446–8. – Даље Св. Ава Доротеј говори о посту не само стомаком, већ и језиком: не-оговарањем, не-лагањем, не-клеветањем, итд. – што наши „субото-посници” обично пренебрегавају).

Толико о канонски овавезном не-пошћењу Суботом и Недељом - ако смо Православни, ако смо 'Εκκλησιαστικοί =Црквеници, а не гностици, катари, и слични онима о којима говоре Канони Гангрског Сабора (нарочито 2, 6 и 19). А што се тиче позивања ВД на „обичајену појаву код Срба”, тј. пост на води и Суботом пред Причешће, то није никаква канонска норма, ни мерило, већ „обичај” који, по Св. Кипријану, није Истина, и зато га не треба наметати Српском Црквеном народу. А ко је томе учио свеједно колики број Срба, нека их и одучава од тога, враћајући их канонској послушности Цркви, смирењу пред древним Предањем Св. Апостола и Св. Отаца, а не пред обичајима и заповестима људским (Мт. 15,9). Јер има много данас, као и раније, на Истоку и Западу, оних који су држали и држе пост, дијету, вегетаријанство, пуританизам - „мислећи да Богу службу чине”. Но то не сапасава, него вера у Христа Спаса која кроз љубав дела, покајање с надом у Јеванђеље спасења, смирено учешће у Заједници Цркве, Причешће у миру с браћом Хлебом Небеским и Чашом Живота – у Телу Христовом које је Црква. <<

Говорећи о Валсамону и Зонари и посту суботом, епископ Атанасије додаје и следеће:

>> Обојица коментатора схватају 66. Канон Св. Апостола како он дословно и гласи, тј. „у Суботу не постимо, да не будемо као Јудеји” (Валсамон); или: „Добар је пост, а свако добро нека буде на добар начин; а ако неко пости преступајући установе Апостолске или Св. Отаца, нека зна: да добро није добро када не бива на добар начин” (Зонара). Затим обојица додају, само као изузетак: „бивало је, да су неки Оци, ради подвига, постили и у те дане” (=Субота и Недеља) – у склопу вишедневног непрекидног поста, као свој лични завет, а не као нормално правило – и додају да „такви неће бити осуђени”. Претварати овај изузетак у правило јесте, у најмању руку, „зилотска” неуравнотеженост. (И нека се тако извртање не приписује Св. Николају и Јустину). Такође је јасан текст синопсиса истог Канона, и Аристиново тумачење, дословно преведено и у Законоправилу Св. Саве: „У Недељу или Суботу ко пости, осим једне (Велике), нека је извргнут. Тумачење: Свргава се онај /клирик/ који неку другу Суботу, осим Велике, или Недељу, пости; а ако је лаик, такав да буде одлучен”. Уз ово нема, и не треба, никаквог додатног „објашњења”. Sapienti sat! (Приче 9,9).

Препоручили бисмо „софистицираним” псевдозилотима, надлежним да „прописују” пост ситорињи раји, и кад треба и кад не треба, да пажљиво прочитају тек изашлу књижицу Њ. Св. Патријарха Павла: „Пост и Св. Причешће у Православној Цркви” /уз додатак: Допис ЕпРП Павла: „Усклађивање Црквених одредби о посту, према захтевима савремене епохе” САСабору, од 20. 12. 1968/, изд. АЕ Београдско-Карловачке, Бгд. 2008. – (Насупрот овоме је већ 3 године издавани несувисли псевдозилотски тзв. „Православни потсетник – тј. Календар – са правилом поста” из Дивљанског манастира Нишке епархије, где су укинуте Недеље са својим Светопредањским Именима /Недеља Православља, Крстопоклона, Томина, Светих Отаца, Свих Светих... / и својим Недељним Апостолима и Јеванђељима /еда би их Срби читали/, а уместо тога су ставке из неког „дивљанског типика”, па свакојаке „поуке”, а без Оче наш, Вјерују, Богородице Дјево! Недостају само још тзв. „дрквене заповести” /у којима је ноторна новотарија „Слушати Службу Божју” а без редовног Причешћа; или само: „причешће у 4 поста”, и др. схоластичко-могилијанска „предања” и „обичаји људски”/ и још – вашари/панађури по Србији!).<<1

После критике Димитријевићевог (и других) схватања поста суботом, епископ Атанасије се бави личношћу патријарха цариградског Кирила V:

>> „А сада неколико података о Патријарху Цариградском Кирилу V, због кога је ВД презриво критиковао Св. Атанасија Пароског („Ако је и био Светитељ – није непогрешив”, каже самозвани стручњак за такву оцену), који

је, по њему, „био жестоки полемичар, који је нападао, на Агос прогнатог од Турака, цариградског патријарха Кирила V, великог борца против латинског утицаја”. Наводимо, зато, историјске податке (у многоме поучне за наше доба, због сличног псевдозилотизма).

О каквом је човеку, времену и проблемима реч, говори историја његовог времена (18. век), писана од савременика.³

Наиме, Кирило V (Каракалос, са Пелопонеза, претходно Митрополит Меленикија /1737/ и потом суседне Цариграду Никомидије /1748г./) био је Цариградски Патријарх два пута: први пут (29. септ. 1748 – јуни 1751) је дошао из помоћ једног улизице код турске власти „обукавши патријарашки плашт, без воље и избора и знања Синода, само у пратњи чауша (турских), ушао је у Патријаршију тражећи од чауша да уклоне Патријарха Пајсија” (који је патријарховао по 3. пут: 1744–48г.), „погазивши пре тога заклетву - дату том истом Патријарху пред Епископима - да ће поштовати мир, ред и јединство Васељенског престола”. Али, убрзо је Кирило свргнут, због насталих проблема, а и под утицајем и француског амбасадора (како пише савременик С. Макреос) и протеран на Халку, а враћен је Пајсије (по 4. пут: 1751–2. г.), да би Кирило поново дошао на трон 7. септ. 1752, и остао до 15. јануар 1757. г. А дошао је овако: Неки зилот, ђакон са Андроса Авксентије дође у Цариград у време Пајсија и у предграђу Катирли „почне да учи народ против папизма, критикујући папске новотарије и поричући крштење (обливањем) Западне Цркве; исти донесе наредбу да треба поново крштавати (αναβαπτίζεσθαι) оне који из папистичке вере прилазе Православној Источној Цркви”. Патријарх Пајсије „нареди Авксентију да престане са науком поновног крштавања, али га овај није слушао, па и кад му је Синодски наређено два пута, није прихватио, него је свакодневно повећавао број својих присталица”. А стекао је многе присталице овако: „Кирило (тада у Никомидији) чувши за такво учење (Авксентијево) ћутао је због (своје) мржње према папистима (који су у то време вршили прозелитизам по Истоку). Слушаоци Авксентијеви су свакодневно бројно расли, јер се он лукаво представљао да је и пророк. Учио је јавно са прозора свог дома према маси испред куће, где је боравио, код морске обале (према Никомидији). Бивало је да се неко исповеди, па духовник одмах преко одређеног верника пренесе писмено Авксентију име и отаџбину и занимање и грехе исповећенога, а било је не мало таквих духовника, и врло много верника. По исповести, кад је тај исповећени прилазио Авксентију, овај му је све (напамет) говорио, па кад човек чује своје име, а овај га никад раније није видео, и чује своја /не/дела, и речи (Авксентијево): „Одступи од тог и тог греха, да не будеш осуђен /у пакао/”, овај је лако бивао преварен и сматрао га /Авксентија/ за пророка. Тако се име Авксентијево прочуло да је прозорљив, и назвали су га преподобним, и стекао је велико уважање због (такве) светости; и стицали су се људи и жене да слушају његову науку, и да се и исповеде, да га сусретно у

пољубе му руку и добију његов благослов и молитву. И беше свакодневно сливање мноштва народу у Катирли, а и духовници су се веома намножили, и приход од исповести био је не мали. . . Било је да се човек чуди расту зла кроз Авксентија. Јер не само да су се простаци и незналице сливали као поток, него и господа и госпође, најпре из радозналости да га виде и чују, па кад су се враћали од њега правдали су га, и били незадовољни Патријархом Пајсијем и Синодом и о њима имали рђаво мишљење. А Авксентије не само да није слушао Патријархове и Синодске савете и наредбе, него је и ружно клеветујући проглашавао за паписте и Патријарха и Архијереје, ружећи их срамно и бескрупулозно на сва уста као јеретике, а хвалећи Кирила као православнога... Архијереји, слушајући (Авксентијеве) оптужбе против Патријарха и Архијереја, нису протестовали! Тако сви од уста до уста препричаваху врлину и прозорљивост Авксентијевог, а неки не одоцнише да га назову и пророком. Авксентије је (током 1752. г.) у Катирли много чинио и учио, и не мале оптужбе и критике против Архијереја износио, и називао је и Јермене и паписте некрштенима. Народ је прихватао то учење о поновном крштавању. Кир Пајсије и Архијереји, да не изазову скандале међу нама (Православнима) и Јерменима и папистима, прећуткивали су то питање, и спречавали такво учење Авксентијево, зато их је он ружио као паписте. Видећи то, маса је почела да мрзи Патријарха (Пајсија) и Архијереје”.

Тако је настало тешко стање да је (септембра 1752. г.) маса од преко 5. 000 Авксентијевих присталица опколила Патријаршију и тражила протеривање Пајсија. Журнувши путем ка Патријаршији они зграбе Пајсија и тукли су га; стража га је спасла смрти, и он је отишао морем, а маса је дошла до Порте (турске) и викала да неће више Пајсија, него Кирила, те кехаја-бег нареди да доведу Кирила са Халке, и он тако постане Патријарх по други пут (7. септ. 1752), а Пајсија буде послат на Халку у манастир Богородице. Кирило је у пратњи чауша обукао патријарашки плашт и опет ушао у Патријаршију, али том приликом настане гужва и на степеницама Фанара буду убијена два човека (Јанис гунарис и Пантазис казанџија). „Архијереји престрашени тим догађањем, у страху дођу и поклоне се Патријарху Кирилу. Кирило је одредио за епитропе људе бруталне, који су веома волели «преподобног» Акакија”.

„Архијереји су тешко поднели одлуку Патријархову (=Кирилову) о анаваптисму /≠крштавању/, и кренули су заједно да га протерају (са трона). Кад је Кирило то дознао, дошао је у Патријаршију обучен у кафтан и праћен Турцима, уз помоћ којих је оковао (=везао) Аријереје и послао их у своје епархије, пишући у „диван калем” одлуке о њиховом прогнању (јануара 1751, тј. при првом патријарховању), наводећи бројне клевете против њих”, и добивши за то потврду од Порте”. То је учинио зато што су се Архијереји често окупљали у Цариграду и остајали дуго ван својих епархија.

Током пак ове друге патријаршије Патријарх Кирило V је, потстакнут масом

Авксентијевих присталица, јуна 1755. г., донео одлуку и са амвона цркве је прочитана као „Анатематизам онима који примају папске тајне”. Како су Архијереји било против такве одлуке, они донесу контраодлуку (28. 4. 1756): „да је важеће (”ευκρονον=исправно) крштавање обливањем”, на шта је Кирило одговорио троструким проклињањем те њихове одлуке и прогањањем Архијереја из Цариграда. Затим је Кирило, исте 1756. г., уз учешће и Патријараха Александријског Матеја и Јерусалимског Партенија, на од њега састављеном Синоду, донео одлуку о поновном крштавању Латина, углавном зато што је латинско крштење било само обливањем („рантисмос”), а не трикратним погњурењем.

Кирило је остао Патријарх до 15. јануар 1757. г., када је Калиник III, уз помоћ блиске му Ханум-султаније, давши јој 200 златника, успео да Кирило буде 16 јануара 1757. протеран, будући после Литургије још и истучен. Протеран је на Кипар, одакле му је дозвољено да оде на Свету Гору, где се наста-нио у келији Скита Св. Ане, где је и преминуо. (Патријарх Калиник је остао само 6 месеци, па је протеран на Синај; потом је био Серафим II, па Јоаникије III, па Самуило Хантзерис (1763–68. г.), који је поништио Кирилову одлуку о прекрштавању из 1756. г. Под Самуилом је, на његов предлог, Султановом одлуком, укинута Пећска Патријаршија, коју Херцеговачки Митрополит Стефан Милутиновић, и још 6 Српских Архијереја, нису признали; гроб Стефанов је у Ман. Дужи код Требиња).

Патријарх Кирило V је имао и својим врлина и својих мана, од којих му је једна била подршка нерасудном и славољубивом зилотизму преваранта Авксентија Ђакона (извори га зову ’αὐθρης = лажов, преварант) и његовим, сличним данашњима, „ренитељима Православља”. (Авксентијев крај је противуречно забележен од савременика: бачен у море од Турака; протеран на Св. Гору где је умро; вратио се из Св. Горе и свој Катирли у Витинији и надаље до смрти ћута!). Кирило, иако напрасан и превртљив, ревновао је за Цркву, бранио Православље од латинске и др. пропаганди на Истоку, подигао болницу у Цариграду, отворио школу Атонијаду у Св. Гори (где су схоларси били филокалиста Неофит Капсокаливит, учени Евгеније Вулгарис, потом Архиепископ Херсонски, и др.), али ју је он затим, својим понашањем, и затворио! Кирило је из Свете Горе, без дозволе, поново дошао у Цариград и покушао да по трећи пут заузме Цариградски престо, па је тако, после првог свргнућа 1757, осуђен и рашчињен други пут 1763. г. Умро је 27. јула 1775. г., учествујући претходне 1774. г. у Светогорском ман. Кутлумушу у осуди Неофилокалиста, тј. Светих Кољивара, мада су и они били антипаписти и ревнотељи Православља.

На крају, потсећамо на речи Апостола љубави: „Дечице, сачувајте себе од идола”, како завршава Св. Јован Јеванђелист своју 1. Посланицу (5,21). А идоли могу бити и обичаји, /поготову предубеђења из незнања или претенциозности/, кад нису Истина. <<

Епископ Атанасије наводи и изворе које је користио да би писао о патријарху Кирилу V, као и узроке његовог спора с кољиварима (као и ставове Кирила V о латинском крштењу):

>>.А. К. Ипсилантис, *Τά μετα τήν "αλώσιν*, рукопис штампан у Цариграду 1870, Атина 1972², стр. 361-373. Затим Историја С. Макреоса (код К. Сата, Месеоники библиотики) и изворни документи које из архиве Цариградске Патријаршије објавише В. Георгијадис и М. Гедeon у *Ἐκκλησιαστικῆ Ἀλήθεια* Цариград, г. 3/1882/3, бр. 30,468-472, бр. 38-40, и нарочито бр. 46,719-722 и бр. 50,774-780 (фототипско преиздање Солун 1985). – Све ово скраћено и код М. Гедeon, „*Πατριαρχικοί Πίνακες*”, Атина 1996², с. 534-541. В. и Т. А. Грицопулос, *ΚύριλλοςЕ, у ΘНЕ7, 1193-97*. Такође и А. П. Лебедев, *История Греко-восточной Церкви под властью Турок*, кн. I, Санкт-Петербург 2004, 283-288. /.../

Одлуку Синода в. у Екклис. Алитија, г. 20/1900,421-3, а Кирилову, названу „Одлука Свете Христове Цркве, која подржава богодано Свето Крштење, а одбацује другачије вршена јеретичка крштења”, у РП Синтагма, 5,614-616, и Кармирис ΔΣМ, 2,989. Оба текста, и Синодски и Кирилов, наводе за себе озбиљне богословске разлоге и позивају се на Предање Отаца и Саборâ. (О томе да су у Православну Цркву Латини примани као расколници или као јеретици, сходно икономији или акривији, али увек кроз Миропомазање, без крштавања, в. податке, укључујући и праксу Св. Марка Ефеског и Саборску одлуку из 1484. г. /када је састављен и Чин примања Римокатолика у Православну Цркву Миропомазањем/, код Ј. Кармирис, ΔΣМ, т. 2, Атина 1953, стр. 979-991). – Тада, 1755. г., објавио је шири спис: „*Ραντισμοῦ στηλίτευος* =Критика Обливања” /у крштењу/ јерокирикс Евстратије Аргентис (који спис, без помена имена и наслова, одбацује горњи Синодски текст, али не зато што признаје као правилно крштење обливањем, него што „Св. Оци нису осудили Латине као некрштене који потребују анабаптизам... већ због додатка (Филиољуе) у Символу и других новотарија”). Ускоро је и Св. Атанасије Пароски написао дело „*Λατίνων ἀνάβαπτισμός* =Прекрштавање Латина”, којим и он подржава поновно крштавање Латина, па дакле не стоји теза ВД да је то разлог његове критике Патријарха Кирила В, него је разлог био Кирилово учење, 1774. г., у Св. Гори (где је Кирило прешао са Кипра, по дозволи, а не „протеран од Турака”), у осуди Новифилокалиста/ Кољиварâ, међу којима је био и Св. Атанасије Пароски. Осуду ових Светих Светогораца, истинских Ревнитеља Отачких предања, донео је Цариградски Синод, мада је и сам Синод бивао у недоумици, па је затим исту повукао, а неправедно осуђени су оправдани, и написали сваки понаособ сјајне апологије (Св. Атанасије и Св. Никодим), које би требало добро проучити пре олакших изрицања површних оцена и осуда „одока и од чибука”, како кажу Херцеговци. (Конкретно, Св. Атанасија је оправдао Патријарх Гаврило ИВ, 1781. г., па је њему Св. Атанасије и посветио своју књигу „Антипапас” - о Св. Марку Ефеском). <<

На крају, владика Атанасије сматра да је Владимир Димитријевић оклеветао и Евгенија Вулгариса:

>> Ево како површно а дрско г. ВД пише о Е. Вулгарису: „Керн (архим. Кипријан, проф. Литургије у Паризу) греши кад каже да су Грци овај тропар /Трећег часа/ уклонили још у XV-XVI веку. Прве озбиљније критике на рачун истог појавиле су се код грчког рационалисте – неке врсте Доситеја Обрадовића међу Јелинима – Евгенија Вулгариса у XVIII веку”. - Као прво, господине свезналицо-публицисто, Евгеније Вулгарис није могао бити „грчки Доситеј”, јер је био Архиепископ Херсонски и члан Царске Академије у Петрограду (починуо тамо у ман. Св. Александра Невског), а Доситеј је био раскалуђер и „подло оружије потсмјеланија над Благочестијем /=Православљем”/ (Његош); а то што је био „министар просвете” код наивних Срба, па био је то исто и Гаша Кнежевић! Вулгарис је оставио иза себе значајна богословска дела (в. нпр. дело Θεολογικόν и оцене о. Г. Металиноса и Х. Јанараса), а Доситеј себехвални „Живот и прикљученије”, са свим брукама и брукањима масонским српског монаштва и манастира. – Као друго, ВД није, по обичају, пажљиво читао Св. Атанасија Пароског, који каже да многи клирици – међу њима и Е. Вулгарис, а и Епископи у његово време, 18. век, нису уопште говорили Тропар 3. часа у Литургији, јер га није ни било у многобројним старијим рукописима које је сâм прегледао, а то значи да је о. Кипријан Керн боље знао шта говори од површног ВД, као уосталом и Св. Атанасије Пароски. Додајмо, опет, да ни у српским Службеницима, ни писаним ни штампаним, до краја 17. века, није било Тропара 3. часа, те зато за Србе не важи лажнообичајна фраза о 600 година „свештеног наслијеђе словенских православних цркава”. (Треба се озбиљно запитатаи: зашто псевдозилоти, попут ВД и М. Петровића, нападају Светитеље, један Св. Атанасија Пароског, други Св. Григорија Богослова и друге, кадгод им Светитељи не подилазе под њихово „Прокрустово легло” сопствене духовне заслепљености услед надмености и претенциозности. Ниједан од њих не слуша, нити црквено поштује свога Епископа, нити уопште Епископе као главу Цркве Божије, осим пар „браниоца Православља”, за које не важи то што су и они, по Петровићу, „трисепископи” који, по његовој антилогици, и „нису Епископи”, а таквих у нашем Сабору има неколико, а у историји, посебно Цариградској, на десетине. За успаничене секташке менталитете, као што су ова двојица, историја Цркве као Тело Распетог и Прободеног на Голготи, међу разбојницима, али и Васкрслога у том истом Телу Христа, „саблазан је и безумље”, а за нас је Премудрост и Сила Божија, која се у немоћи нашој пројављује. <<

Напомене:

¹. Не знам зашто би црквене заповести били пуки „обичаји” и „предања људска”. Да их се подсетимо:

1. Молити се Богу и слушати службу Божију сваке недеље и празника.
2. Држати пост пред Рођењем и Васкрсењем Христовим, пред празником Светих апостола Петра и Павла, пред Успењем Пресвете Богородице, и сваке среде и петка.
3. Свештена лица треба поштовати.
4. Исповедати грехе своје и причешћивати се у споменуте велике постове.
5. Молити се Богу за оне који су на власти.
6. Држати постове и молитве које заповеди епископ у време какве невоље.
7. Црквене ствари не употребљавати.
8. Свадбе не чинити за време поста.
9. Јеретичке књиге не читати.

Камо лепе среће и благослова да сви Срби држе десет Божјих заповести и свих девет црквених! „Другачије би нам кока певала“! Где би нам био крај! На жалост, уместо да народ прво крстимо и научимо заповестима Божјим и црквеним, да га одучимо од братомржње, враџбина и утробног чедоморства, ми се бавимо преобликовањем Св. Литургије! Па и да је у реформаторској причи све тачно, зар је време за то? Има ли пречих послова од учвршћивања у народу нашем, јадном и гладном, основних истина православне вере?

НЕ ЖЕЛИМ ПОДЕЛЕ У ЦРКВИ (одговор епископу Атанасију)

Уважена господе,

поводом чланка епископа господина Атанасија (Јевтића), објављеног у вашем цењеном часопису од 1. фебруара 2009, молио бих вас, да, у складу са хришћанском етиком, новинарском објективношћу и позитивним законодавством државе Србије у области информисања, штампате и одговор нижепотписаног. Одговарам не због себе (јер сам сличан напад епископа др Атанасија у „Православљу” у јесен 2007. прећутао), него због читалаца, које наш уважени теолог већ дуже време дезинформише кад је потписник ових редова у питању. Многопоштовани епископ г. др Атанасије је, с правом или не, скоро приватизовао новине српске Патријаршије, у којима објављује и своје студентске семинарске радове (бројеви од 1. и 15. септембра 2008.), али ваљда и ми, обични смртници с бесмртном душом, имамо право да се бранимо од нетачности које он износи као непоречиве тврдње.

1. Владимир Димитријевић не пише на „антиепископским и анти-црквеним сајтовима”, него се његови текстови преносе на различитим сајтовима. Има их чак и на „антиепископском” сајту „verujem.org”, на коме је научни скуп „Светосавље данас: изазови и одговори”, организован 15/28. септембра 2008. у Војловици и Панчеву, с благословом епископа банатског г. Никанора, стављен (на њиховом форуму) у рубрику „Секте, култови и јереси”*. На том скупу, на коме су учествовали многи утледни научници, потписник ових редова је, заједно са г. Предрагом Р. Драгићем Кијуком, био модератор, што сматра нарочитом чашћу.

2. Текст о „посту суботом” је, очито, пренет из књиге потписника ових редова „Реч на реч/ Одговор епископу Атанасију Јевтићу” (Ллио, Горњи Милановац, 2008.), која је објављена на неколико интернет - сајтова (од „Погледа” до „Видовдана”). Нисам га писао посебно за неки сајт.

3. Шаљући своју књигу „Реч на реч” епископу Атанасију, нигде нисам писао да сам га било чиме „почастовао”. Рекао сам да ми је „част послати” књигу. Пропратно писмо уз књигу коју сам му послао је кратко - само га обавештавам да му је шаљем као одговор на примедбе које је, на мој рачун, изнео у III тому свог зборника „Христос - Нова Пасха”. Писмо потписујем речима: „С поштовањем, Владимир Димитријевић, бивши вероучитељ из Чачка”. Нигде, понављам, нисам рекао да сам епископа Атанасија „почастовао” својом књигом, нити било чиме другим. (То он мене „чашћава” погрдама - од „секташког псевдозилота” до, Боже опрости, „богохулника”).

4. У свом тексту „Одређи се или сачувати?” не подсмевам се Светом Атанасију Пароском (чијим молитвама помилуј нас, Боже), него његовој

аргументацији супротстављам ставове Светог Јована Кронштатског и Светог Серафима (Звездинског), указујући да свечево лично писмо кир Јеротеју није једино могуће тумачење Тропара 3. часа у Литургији.

5. У својим књигама нисам нигде мешао несместиво: у зборницима о Литургији („Вечно подне”, „Лек бесмртности”, „Благословено Царство” у издању „Образа светачког”) нема ничег о полности, као што у књизи „Мушкарац и жена пред тајном тела / Православље и полност” у издању „Образа светачког”), нема ништа о Литургији. Никад нисам написао текст који се зове „Свети Оци и „сајбер секс””. Нисам никад „преосетљиво” тврдио да епископ Атанасије „не признаје моју личност” (заиста неучљиву, поготову из перспективе два миленијума Цркве Христове), него сам, у књизи „Реч на реч”, указао на некоректну и ненаучну методу његовог полемисања са мном.

6. Реч „евхолопион” у мом чланку је плод грешке у куцању, јер се даље у тексту јасно види да пишем „евхологион”. Ако смо спали на то да такве грешке сматрамо мером и провером нечије аргументације, далеко ћемо догурати у „братском” литургијском дијалогу.

Такође, из уводног дела мог текста се види да сам правилно одредио број часописа у којем је ђакон М. Желтов објавио свој текст (47/2007), а у мом списку литературе појава бр. 41 је, као и „евхолопион”, грешка у прекуцавању (која ће, ако Бог да, бити исправљена у књизи што је, овим поводом, припремам.)

Полемички трикови

У књизи „Реч на реч” (стр. 12-20), дат је текст оца Рафаила (Карелина), који се бави низом трикова што се користе у полемици, да би се скренула пажња с њеног главног тока. Један од трикова је и инсинуирање; кад нема аргумената, на опонента треба бацити сенку сумње. Епископ Атанасије се, и овом приликом, користио том методом: рецимо, кад је напустио причу о тропару Трећег часа да би прешао на причу о „пресуштаствљењу Светих Дарова.

Пошто потписник ових редова сматра да су православни Свети Оци под појмом „пресуштаствљење Светих Дарова” подразумевали нешто сасвим друго од римокатолика, чија је лажна мистика довела до празника „Тјелово” (корени су му у примитивном натурализму, који је водио и култу „срца Исусовог” и „срца Маријиног”), епископ Атанасије га оптужује за схоластицизам и криптокатоличко мишљење. Да би показао да су Димитријевићеви теолошки истомишљеници крајње сумњиви, епископ Атанасије га оптужује за објављивање чланка А. Јурченка („Вечно подне”, стр. 394-417, уз оцену професора В. Саричева, стр. 417-445). Јурченко је, каже мој уважени опонент „Ђакон скинут с места професора Академије и

под забраном служења, с дозволом да се само причешћује у Олтару”. Димитријевић, дакле, штампа текст неког „полурашчињеног” ђакона - нису ту чиста посла. О чему је, заиста, реч? У поглављу зборника „Вечно подне / Огледи о Светој Литургији и тајни спасења” (Образ светачки, Београд, 2007.), под насловом „Свето Причешће: како верујемо?” пренета је савремена руска полемика о присуству Христа у Светим Тајнама. Јурченко и Саричев су полемисали са литургичарем Н. Д. Успенским који је, по њима, у свом делу „Анафора”, усвојио несторијанско - лутеранско учење о Светим Тајнама (тзв. „консупстанционализам”). Јурченко и Саричев су доказали да реч „пресуштаствљење” (коју је Успенски нападао) нема натуралистичко значење као код паписта. У том истом поглављу „Вечног поднева”, отац Рафаил (Карелин) сучељава аргументе са професором Осиповим и његовим погледом на Евхаристију (сличним као код Успенског), а свештеник и професор Вадим Леонов расправља о ставовима теолога А. Зајцева. Дакле, Јурченков оглед (који потиче из 1976, кад је овај вероватно и био професор и служашчи ђакон) само је један од четири огледа на исту тему, и у мом зборнику је објављен због своје богословске аргументације. Да се епископ Атанасије држи принципа по коме се не треба позивати на кажњене клирике, он се не би освртао на Пола Мајендорфа и његове коментаре мистагошког списа Светаг Германа Цариградског. Јер, Пол Мајендорф је бивши ђакон, који је, упркос томе, задржао катедру литургике на Академији Св. Владимира у Њујорку, а владика Атанасије га неупитно цитира.

Сличну сумњу епископ Атанасије према потписнику ових редова сеје кад се Димитријевић позива на студију римокатолика Казимира Кухарека („Источно словенска Литургија Св. Јована Златоуста”), као да је позивање на римокатоличког научника у православном тексту забрањено. Епископ Атанасије као да заборавља да саборник епархије захумско - херцеговачке „Видослов” редовно објављује чланке језуита Аранца, Матеоса и Тафта као релевантне за православну Литургику. Ученик поштованог епископа Атанасија, владика др Максим (Васиљевић), недавно је био на скупу литургичара одржаном у част оца Александра Шмемана у Академији Св. Владимира. Један од најважнијих референата на том скупу био је језуита Роберт Тафт. Па шта? Па ништа. Објављивање Тафта у часопису и присуство на његовим предавањима не значи да се неко „поунијатио” и „схолостификовао” (како се пребацује потписнику ових редова). Но, *quod licet Jovi, non licet bovi*: што могу епископ др Максим и „Видослов”, не може Владимир Димитријевић. Може Тафт, не може Кухарек.

Дилетант није малоумник

У односу на теологе попут владике Атанасија, ја сам заиста дилетант. Али, он ме је у свом чланку направио малоумником, истржући моје речи из

контекста и пропраћајући их својим саркастичним коментарима. Зато читаоце упућујем на целину свог текста (www.borbazaveru.com/index2.php?option), а епископу Атанасију одговарам:

А. Једење јела куваних без уља три пута дневно суботом и недељом НИЈЕ КРШЕЊЕ 66 Апостолског правила о забрани поста суботом и недељом, осим Велике суботе. Забрањено је једење хлеба, воде и некуване хране једном дневно, увече.

Б. Ја не тврдим да без тропара Трећег часа нема освештања Дарова - то је, по Порфирију Успенском, тврдио александријски патријарх Герасим.

В. Патријарх Кирил V је био борац против латинског утицаја, без обзира на своје личне слабости, о чему пише отац Георгије Металинос (види текст „Да Богу буде пријатан дијалог наш” у наставку.)

Г. Грчка Црква није осудила Макракиса због његовог предлога богослужбених реформи, него због учења о ТРИСАСТАВНОСТИ.

Д. Литургија је, и за мене, увек и свагда, СЛАВОСЛОВ И СЛАВОПОЈ, а не свађа с било ким (поготово лаика са епископом). У свом тексту сам се позвао на патријарха србског Павла, који тврди да је тропар Трећег часа код Срба и Руса ушао у Литургију ради наглашавања епиклезе, а против латина (Нека питања наше вере III, стр. 184) Сматрам да нема сврхе да га сад уклањамо, кад су га толики сведи користили (од Св. Макарија Московског, преко Св. Серафима Саровског и Јована Кронштатског до Св. Николаја Жичког), и кад је у синодском служебнику СПЦ „на свом месту”. Г. владика Атанасије се усудио да ме оптужи за хулу на Духа Светога, за који грех нема опроштаја ни на овом, ни на оном свету (Мт. 12, 30), само зато што сам рекао да у Литургији има и „полемичних” делова. Шта да кажем на ово?

Литургијска онтологија није полемична него СЛАВОСЛОВНА, ПАСХАЛНА, СВЕРАДОСНА. Али, многи елементи њеног историјског развоја везани су за неку „полемику”. Ханс Јоаким Шулц, у својој студији „Византијска Литургија”, показује много шта у Литургији има „полемичку” историју (почев од Трисветога, које је као антимонофизитски усклик први пут изговорено на IV васељенском сабору, мада му је, по Св. Дамаскину, порекло небеско); ту је и „Јединородни Сине” Светог Јустинијана, па и Символ вере, кога није било у раној Литургији. (О томе како је, на крајње „полемичан” начин, Символ вере ушао у Службу Божју, видети у Robert F. Taft, S.J., *The Great Entrance, Pontificio Instituto Orientale, Roma, 2004, str. 396-405*).

Православно славословље је, увек и свагда, најпре ПОТВРДНО И БЛАГОВЕЧНО, јер је право-СЛАВНО, право-СЛАВОСЛОВНО. Али, оно је и антијеретичко, јер је ПРАВО - славно, правилно славословеће Бога. Догмати (који су углавном формулисани у борби против јереси) су препевани у богослужење, претворени у доксологију - славословље. Догматика као

доксологија: дивна тајна Православља! То је мој став, који епископ Атанасије назива „хулом на Духа Светога”. Не могу да верујем да ми је ту увреду, највећу за православног човека, упутио намерно. Хоћу да верујем да је то плод његове жеље да подвикне у тексту, да би заплашио оне који имају другачије мишљење од њега.

Што се мене тиче у књизи „Реч на реч”, дао сам сва три текста критике на мој рачун из пера уваженог епископа Атанасија, а онда сам на њих одговарао: да би читалац што непристрасније могао да гради слику о нашој полемици. Нисам од чланака владике Атанасија правио чудовишта др Франкенштајна, вадећи његове аутентичне речи из контекста и саркастично их коментаришући. На жалост, он је то, да би доказао како сам дилетант, урадио с мојим чланком.

Закључна реч

На крају: јерођакон Атанасије (Јевтић) је тврдио, у свом, већ поменутом семинарском раду, да тропар Трећег часа из Литургије може да се уклони само САБОРСКОМ одлуком помесних словенских Цркава. И ја се с тиме слажем, а свој текст не сматрам за „Roma locuta - causa finita”, него скромним доприносом разговору о том питању (писаним на захтев неких отаца и браће, како је настао и чланак епископа Атанасија). За мене, као и сваког Србина оданог црквеном миру и слози, важи тропар Трећег часа на месту у Литургији коју је објавио СА Синод СПЦ у Службенику 2007. године, као што важе и одлуке СА Сабора СПЦ о вековном богослужбеном поретку (из 2006, 2007. и 2008. године). На тој линији стојим, овако дилетантски безначајан и аматерски неспреман да се носим с теолошким изазовима епохе.

Да поновим:

1. Нисам расколоучитељ, ни борац против епископа; поштујем свог епископа и СА Сабор Србске Православне Цркве;

2. Нисам на богословском и духовном нивоу епископа Атанасија (Јевтића);

3. Не желим поделе у Цркви, него мир и слогу засноване на поштовању одлука СА Сабора СПЦ о богослужењу и Службеника у издању СА Синода СПЦ;

4. Нисам писао чланак „Свети Оци и „сајбер секс””;

5. Не правим зборнике у којима мешам теме Литургије и полности;

6. Не бавим се „теологијом спорта” (о људском телу, аскези и спорту занимљиву студију објавио је „Видослов”):

7. Не бавим се „теологијом секса” (књига „Мушкарац и жена пред тајном тела / Православље и полност” бави се практичним саветима хришћанима о томе како да чувају телесну и духовну чистоту, јер су, по Светом Григорију Нисијском, ЧЕДОРОДНИ УДИ НАЈСВЕТИЈИ УДОВИ ЉУДСКОГ ТЕЛА,

о чему сам учио од најцеломудренијег целомудрољупца, блаженопочившег владике будимског Данила);

8. Не кажем да су моји чланци „дрвено слово” и неприкосновени - то су скромни прилози унутарцрквеним дијалозима;

9. Не подсмевам се Светом Атанасију Пароском, мада се не слажем с његовом аргументацијом у вези с тропаром Трећег часа у Литургији (као и епископ бањалучки Јефрем, више ценим став Светог Јована Кронштатског по том питању):

10. Не тврдим да је Св. Сава користио овај тропар у Литургији, јер је он умро у XIII, а тропар се појавио у XV веку.

Поштујем огледе о Светој Литургији владике Атанасија, као и његов труд око зборника „Христос - Нова Пасха” (задржавајући право да се не сложим са свим његовим коментарима у истом). Трудиху се да пропусте које је он у мојим текстовима исправно уочио уклоним.

Али, одбијам да ме називају неким ко хули на Духа Светога! То је увреда мог хришћанског достојанства, а не констатација моје личне недостојности превисоког назвања „хришћанин”. Зато кажем: нека се чује и друга страна!

С поштовањем

Владимир Димитријевић

На Св. ап Тимотеја, 2009. године

P.S. За крај наводим речи оца Георгија Флоровског (Г. Флоровски: *Црква је живот*, Образ светачки, Београд, 2005, стр. 555-556):

>>Једино је јерархији дато право да поучава и да сведочи у Цркви. Ово не значи да су свештенство и верни народ једноставно предодређени само за безусловну и формалну послушност епископату. То не значи напросто да се „право поучавања” додељује епископима независно од народа [Цркве]. Напротив, у Цркви нема места за такву искључивост. На тај начин се превладава оштра супротстављеност између „поучавајуће” и „поучаване” Цркве, која постоји у Римокатоличкој цркви. Још је правилније говорити о сарадњи свих слојева или елемената унутар Цркве. Поново наглашавам да епископ има „моћ поучавања” једино унутар Цркве, једино унутар актуалне саборности његовога народа и пастве. Свако је у Цркви призван не само на послушност, већ и на поимање. Управо је у питањима вере и догмата свако ограничен сопственом личном одговорношћу.

Уместо о одговорности (јер овај је појам исувише формалан), боље је говорити о томе да би свако требало да обитава у Истини. Паства мора не само да слуша, већ и да се саглашава. Не одлучује толико ауторитет колико унутарње сведочанство духовнога живота. Унутар граница ненарушене саборности постоји расподела делања и задатака. У сваком случају, свако је призван да буде живи пример и сведок своје вере и веровања, да поучава и

да помаже свакоме. Овде се не ради о томе, нити, пак, о питању богословскога истраживања, које у формалном смислу не може бити ограничено од стране било кога у Цркви. Овде се ради о питању права на догматичко сведочење у име Цркве.

Моћ јерархије не подразумева да се Истина као таква епископу открива аутоматски, по сили његове хиротоније и достојанства, нити да он може да истину открива без саветовања и заједницења са Црквом ван које он, опште говорећи, губи сву своју „моћ”. Међутим, једино њему и искључиво њему дато је право да говори на католичански начин. То није само канонска привилегија, нити право. Оно је повезано са чињеницом да епископ као такав јесте мистичко средиште своје пастве, која се, у њему, обједињује у јединство светотајинскога заједницења. Чињеница да се често дешава да епископи нису довољно добри богослови уопште не противречи овој тврдњи. У том случају, епископи су приморани да нађу подршку у оним свештеницима који су [богословски] образованији од њих. Тако је бивало од најдревнијих времена: довољно је само да се сетимо Евсевија Кесаријског, чији је главни саветник био Св. Василије Велики. Ово, дакле, није ништа већа противречност од једноставне чињенице да, опште говорећи, заиста постоје и недостојни епископи и недостојни Хришћани.

И верници могу и морају да проучавају, разговарају, проповедају, пишу и полемишу: они, исто тако, могу, чак, и да се не слажу са епископима. Али, да сведоче у име Цркве дато је искључиво епископима. Ово би се могло рећи и на овај начин: право на мишљење и саветовање дато је свима, али „моћ поучавања” дата је искључиво јерархији, наравно, [оној која је] у непрекинутости саборнога заједницења. Малобројност образованих епископа у Православној Цркви у новије време јесте нешто због чега треба веома жалити, али ни у ком случају није у противречности са овим главним постулатом.

Што се тиче „теолога-лаика” у Русији, тешко да се за њих може рећи да имају моћ да поучавају у име читаве Цркве, што ни у ком случају не ограничава њихов велики историјски значај. Јер, глас верника се мора чути у православном хору. Али, хоровања хора може бити искључиво епископ. Постоје различити дарови и сви дарови су неопходни. Али, само је један хиротонисани пастир и управљање је поверено искључиво њему. И овчице иду за Њим, јер познају глас Његов (Јн. 10, 4). <<

Ове речи оца Георгија целивам и потписујем. Моје лично мишљење није став Цркве. Став Цркве је одређен саборским одлукама СА Сабора СПЦ, Типиком и Службеником. Јер, Сабор епископа Помесне Цркве је, свакако, изнад сваког од нас, лаика или клирика, са нашим појединачним ставовима и мишљењима.

ДА БОГУ БУДЕ ПРИЈАТАН ДИЈАЛОГ НАШ

(joш jедан одговор епископу Атанасију)

О сајтовима и скуповима

У једном од својих полемичких текстова, епископ Атанасије велича дијалог у Православној Цркви, и каже (Христос - Нова Пасха III, стр 540):

>> Ипак, добро је да буде дијалога. Али, правога, а не подметања, и подметачина, подозрења и клеветања, уз давање правих примера и аргумената. Но зато прво треба отворити прозоре, и удахнути свеж ваздух, лахор Духа Светога, Који дише где хоће, и Који као Утешитељ води Цркву у сваку, и сву, Истину. Не стављати, себи ни другима, тамне наочари против сунца. А оно је једно за све - Сунце Правде, Исток Истока. Тако ћемо, не као „нумере” или „концерте” у Цркви, него псаламски и светолитургијски =Евхаристијски: да певамо Господу у животу своме, и псалмопојемо Богу нашем докле постојимо. А Њему да буде пријатан дијалог наш (Пс.103, 33-36/.../ <<

То, стварно звучи изванредно, и ако неко жели да понуди православну дефиницију унутарцрквеног дијалога, може да је преузме од владике Атанасија. Али, у пракси се то позивање на дијалог своди на монолог, коме нема граница, ни препрека.

Да би дошло до колико - толико равноправног унутарцрквеног дијалога, они који у њему учествују треба да буду подједнако третирани у медијумима Србске Цркве. На жалост, углавном није тако. Епископу Атанасију и његовим истومیшљеницама доступни су сви црквени медији, а онима који другачије мисле - скоро ниједан. Зато се и појављују сајтови на којима се може објавити оно што другде не може. Један од њих је и „Борба за веру”. Пошто сам од групе православних верника замољен да напишем нешто о месту тропара Трећег часа у Литургији - јер је и то једно од питања литургијске реформе - написао сам чланак и понудио га сајту „Борба за веру”, између осталог и зато што је на њему писао угледни прота Душан Колунџић, један од учесника полемике о литургијској реформи у нас (иначе, школски друг владике Атанасија.)

Своје књиге у целини пуштам да се објаве на Интернету, а људи после преузимају поједине њихове делове и објављују их: против тога немам ништа, док год се у мојим текстовима не мења ни словца од онога шта сам рекао. То не значи да се не слажем са свиме што дотични сајт објави. Али, зашто да се правдам? Ово слагање (или неслагање) се вазда подразумева. Барем у нормалним, дијалогским околностима.

Епископ Атанасије помиње да Владимир Димитријевић учествује на „неким скуповима са себи сличним секташким зилотима, где често бивају

„ексмуницирани” и извиждани њима неподобни”. Не знам на какве скупове епископ мисли, јер је Владимир Димитријевић учествовао, и то као модератор, на скупу „Светосавље данас: изазови и одговори”, који је 15/28. септембра 2008. године организован у Панчеву, с благословом епископа банатског г. Никанора. Скуп је почео Светом Архијерејском Литургијом у манастиру Војловици, а наставио се у сали СО Панчево. Ево како је - у кратку - изгледао, и шта је био циљ истог.

Скуп организован 15/28. септембра 2008. године у Панчеву, плод старања Епархије банатске и њеног Епископа, имао је за циљ да проговори о изазовима који се данас налазе пред светосављем које је, по Светом Николају Жичком, православно хришћанство „српског стила и искуства”. Скуп је почео Светом Архијерејском Литургијом у манастиру Војловица, где су, од 1942. до 1944, Немци држали затвореног владику Николаја (касније и патријарха српског Гаврила). Тиме је, по ко зна који пут, потврђено да је светосавље мучеништво за Христа и правду Његову, а да је доследни настављач дела Светог Саве, који је доживео посмртно мучеништво на Врачару 1594. године, управо Светитељ охридски и жички, који је, у свом праведном животу, стигао да се бори и против неправедног конкордата с Ватиканом (1937. године), и да пострада од нацистичких неопагана, и да буде омрзнут од безбожних комуниста, а све због борбе за Србство у Христу.

После Литургије, на којој је било присутно неколико стотина људи, скуп је продужен у сали Скупштине општине Панчево, која је била претесна да прими све који су желели да му присуствују. Поред верника из Епархије банатске, на овом сабрању били су и верници из других епархија Српске Цркве, жељни насушно потребног дијалога о кризи нашег духовног и националног идентитета. Поред учесника скупа, окупљенима се обратио и јеромонах Симеон из манастира Рукумије, поздрављајући велики почетак размене мишљења о превазилажењу искушења с којима се потомство Светог Саве и Светог Николаја Жичког сусрело.

Епархија банатска је домаћински угостила како учеснике скупа, тако и народ који је дошао с разних страна да чује реч Божију и братску. Епископ Никанор је изразио срдачну захвалност свима који су се одазвали позиву за сусрет на тему „Светосавље данас: изазови и одговори”, угледним посленицима наше духовности и културе.

С обзиром на чињеницу да је то први скуп овакве врсте у новијој историји Српске Цркве, није ни чудо да су се на њему, од појединих говорника, каткад могле чути речи „преоштре” за скуп „академских” богословских дијалектичара. Али, кад се суочимо с чињеницом, да су замке екуменизма, несаворности, литургијске реформе и потискивања хришћанског националног идентитета (каткад у име погрешно протумаченог „антиетнофилетизма”) већ одавно, и снажно, присутни у Српској Цркви, а да се о њима ни не говори,

није чудо да се у Панчеву могло чути и нешто речи на које нису навучене рукавице стерилне дипломатичности.

Уосталом, беседа домаћина овог сабрања, банатског епископа господина Никанора, изговорена на Литургији у Војловици, јасан је путоказ у ком правцу је ишло суочавање светосавски одговорних Срба са добом у коме живимо. Ево те беседе:

>> У име Оца и Сина и Светога Духа!

Браћо свештеници, сестре монахиње, драга браћо и сестре!

Сабрасмо се данас у овој нашој светој обитељи, на велики празник Светог Јосифа Новог Чудотворца, чије свете мошти почивају у Темишвару, граду православном, где је он заштитник, као што је био заштитник народа свога и нашега народа за време свога живота својим молитвама, тако и данас пред престолом Божијим моли се Богу за народ српски, за народ румунски, за народ свеправославни, као што то чине и сви свети. Када би ми чак и покушали да учинимо нешто овде на земљи што Бог не жели, својим молитвама они нам то не би дозволили. Јер један од њих, светих, моћнији је пред престолом Божијим својим молитвама, него, може бити, пола света, који је огрезао у греху и свакодневно се сусреће са проблемима овога живота, често пута у недоумици како да их реши, или их, пак, најчешће и не решава. Зато сви ми који желимо и хоћемо, и колико нам Бог снаге даје - да испуњавамо Његове свете заповести. А када нам у томе помажу још и светитељи, онда не смемо имати (страх), и немамо разлога за страх; немамо разлога за неуспех ма какве Сциле и Харибде у овоме свету биле против истине - оне истине коју нам је донео сам Бог наш, а Он је сам Истина. И док знамо за Њега, знамо за истину.

Много пута у историји Цркве Христове, Његове Цркве, наше Цркве, и за време Његовог земаљског обитавања, било је оних који су и Њега самога - Бога нашега, оспоравали. Говорили су, често пута чак, да у Њему борави нечастиви, да то што чини, чини силом Веелзевула. Али, Он је говорио: Ако мени не верујете, делима која ја чиним треба да верујете. Слепи прогледавају, хроми ходе, губави се чисте, мртви васкрсавају! Ко још то може чинити? -Нико, нико осим Бога! Али, ако Бог некеме да ту снагу - духовну, по вери његовој и молитви, да и то чини, рекао је, чиниће те и то и још већ дела него што их ја чиним. Ето шта може верујући човек, шта може човек који хоће да извршава заповести Божије. А када му у томе још помогну Пресвета Богородица и свети својим молитвама, онда човек верујући, заиста, може чинити све оно што и Бог сам чини. Јер Бог, браћо и сестре, ништа није друго учинио, него само оно што је за нас корисно, оно што је за нас добро, оно што нам омогућава да се спасемо; да нам и у овоме свету буде боље, а посебно да нам буде боље у вечном свету - духовном свету, где ће се вечно Бог славити, и где ћемо ми славећи Њега и сами себе славити. Јер нас Бог прославља.

Е, зато смо се данас и сабрали, браћо и сестре, поводом ових искушења која наша Црква има, која ми као верни народ Божји имамо, а која нам долазе некада спонтано, некада смишљено, али најчешће од нас самих.

Најпре треба Богу да се обратимо за Његову помоћ. Зато и почињемо из ове наше светиње данашњи дан, браћо и сестре, молитвама Светог Николаја Свесрпског, јер овај манастир је његов манастир. Велике дане, дане подвига и молитве, Свети Николај је провео баш у овоме манастиру, на овоме светоме месту, у овоме светоме храму, и њега својим молитвама и својим присуством осветио. Тако да многе ствари у нашој Епархији (банатској) које започињемо, започињемо баш из ове светиње његовим молитвама, знајући да сигурно нећемо погрешити ако будемо његовим путем ишли, оним путем који нам је он показао. А он нам је показао прави пут, пут којим су ишли свети преци наши, почевши од Светих Апостола, па све до њега - Светога Николаја, и сигурно нису погрешили и нису грешили. Јесу, истина, некада посустајали на томе путу, јер ко не посустане на доброме путу, на путу подвига? Нема тога човека, макар и живео светим животом овде на земљи. Али, никада није посустао вером, надом и љубављу према Богу и према своме народу. Ма где да је био, сведочио је истину Христову, правду Његову, сматрајући и знајући да ће кад-тад она доћи и да ће српскоме народу бити боље. Поучавао нас је да само ако се будемо Христовог пута држали и Његове свете истине, у овоме животу неће нам нико наудити и ништа нас неће спречити да идемо путем којим нас наша света Црква води.

Зато и данас, у данашње време, рекох, са разних страна имамо искушења; има наша Црква искушења; има наш народ - посебно верујући народ. Јер верујућем народу је стало до истине, до љубави, до правде Божије. Можда ће неки, за које је истина другостепена и не тако важна, моћи и прихватити неке новине које се данас догађају у Цркви нашој, али ми, верујући народ, који знамо за истину, који знамо за правду, који знамо за пут који нас ка Богу води, тешко се миримо, и нећемо се мирити са некима који нас уче да стрампутицом неком, или неким другим путем долазимо до истине. Можда је и то могуће, јер каже Господ да су разни путеви који ка Богу воде, али зашто да ризикујемо, зашто да тражимо пут који треба трасирати и који је непознат нама, а да оставимо онај пут који знамо, који нам је добро познат? А то је пут Цркве наше, пут истине вечне, пут Божији, пут правде вечне. Е тога пута, браћо и сестре, да се држимо и нећемо сигурно погрешити. Нећемо погрешити, јер нас у то уверавају наши свети: Свети Сава, свети преци наши, свете мајке наше - светитељке. Сви су они и у тежим временима живели. И кроз рагове, и кроз разна друга искушења успевали су, с помоћу Божијом, на путу Христовом остати и опстати и доћи тамо где су упућени још од колевке и родитељског дома.

Е, зато се и ми трудимо и трудимо се да, с Божјом помоћи, останемо на

путу Божијем. И зато, браћо и сестре, немојте се плашити ако нас у овоме свету штошта изненади. Јер овај је свет пун искушења. Имамо дирекне непријатеље Православља! Имамо и оне који не знају шта је то право Православље, па из тога незнања направе грешку. Али, њима се може и опростити, под условом да се кају и питају где су погрешили, и да им се да одговор за то. Али, оне који свесно греше, који не би смели да греше, а греше, такве, свакако, остављамо Богу и Његовом праведном суду, а ми ћемо кол'ко нама Бог даје снаге, здравља и живота, трудити се да живимо по Богу - да путем Божијим идемо.

Зато, необично сам и срећан и радостан и Богу благодаран, на првоме месту, и Светом Николају нашем Свесрпском, што има нашега народа, не мали број, него мислим да је и већина нашега српскога народа (не мислим - него сигурно знам) на путу ка Богу. Само, на жалост, има и оних који су сада из разноразних разлога у некој смутњи, збуњују се и страхују шта ће са њима првенствено у овоземаљском животу бити. А о вечном (животу) немају, можда, времена да помишљају. Али за оног који се плаши истине и правде, за њега Свети Јован Лествичник каже да је то горд човек, горд човек, без обзира што је у њему страх, ако се плаши од људи овога света. А поготово ако зна да је на правом путу, путу Божијем, путу правде вечне и истине вечне. Е, зато не треба да се плашимо људи, макар нам и смрћу претили, када је у питању истина и када је у питању правда - пут који ка Богу води. Јер, кад-тад ми тим путем (а не неким другим путем) треба да пођемо, ако већ не идемо њиме. Али, благословен је онај који већ иде тим путем. На томе путу, браћо и сестре, Господ нам, молитвама Богородице и свих светих, помаже да дођемо до правог пристаништа, то јест до Њега. Јер нам и Он пружа своју руку на томе путу и где год посустанемо Он нас подиже и помаже нам да кренемо напред. И зато наш подвиг, наша жртва, ма колика и каква била у овоме свету, биће награђена баш од Њега због Кога и чинимо тај подвиг и жртву, а то је сам Бог - Васкрсли Господ. И Он је сам, сви добро знате, имао искушења - чак је и страдао. А, ако је Он страдао, чему се ми надамо као Његови следбеници?! По Његовом примеру и да пострадамо ако треба! Бог нама неће допустити да ми толико страдамо колико је Он страдао. Зашто? Дозволиће нам да страдамо онолико колико је за нас потребно да страдамо. Јер Он је за све страдао. Зато је Његова жртва велика, и највећа и незаменљива. И нико не може од људи да замени Његову жртву. Можемо страдати онолико колико је нама потребно, а потребно нам је толико мало, јер је Он за нас учино много - готово све. Само да признамо и прихватимо Њега као Бога нашега, Свемогућег Бога, Бога Творца нашега, Промислитеља и Избавитеља од свих искушења и свакога зла.

Зато се радујемо, и благодарни смо Богу, а и вама хвала и нека и ваш труд данас буде благословен. Свети Николај нека га благослови; и Свети Јосиф

Темишварски нека благослови овај дан ваш - долазак ваш овде да се заједно помолимо Богу и да учинимо оно што до нас стоји.

Данас, већ од једанаест сати, имаћемо прилику да чујемо оне који нам могу помоћи, који нам могу неке ствари разјаснити у идењу за Богом. Иако је нама све јасно, јасна нам је Црква која нас учи путу Божијем; јасно нам је Свето Јеванђеље од кога нема одступања! Али, сведоци смо да има оних, којима не да није јасно, а баш нас то и чуди кад им је јасно, ако им је јасно, зашто онда застрањују, зашто онда иду другим путем и траже други пут за спасење кад већ имамо пут светлости - пут који је осветљен.

Е, зато ће нам данас помоћи, браћо и сестре, наши умни људи, богослови наши, теолози наши, књижевници наши, историчари, духовници наши, који ће помоћи свима вама и свима нама.

И хвала вам што сте дошли у тако великом броју да саслушамо и да се Богу помолимо, да се укрепимо у оном путу и оној истини коју не само да заговарамо, него коју и упражњавамо. Јер нам је она показана самим Христом Богом кроз Свето Јеванђеље, кроз Његове свете заповести - пут Цркве наше која је, ево, две хиљаде година непогрешива и неуништива.

Било је оних, рекох, који су Цркву нападали, има их и биће их. Али, она остаје као Божија творевина, Божији организам. А ми, као чланови њени, бићемо заједно са Богом само ако добровољно не оболимо и не одстранимо сами себе из тог организма и постанемо страном телом Цркви Христовој.

Трудимо се, браћо и сестре, да то не буде. Као и човек, тако и Црква, кад га један уд његов заболи, или се лечи, или се одсеца да би тело било здраво. А тај део, иако је болно одсећи део тела свога, ако он смета целом организму, и ако угрожава цео организам, боље је остати без руке, или без ока, или без ноге, а да тело буде здравије и да се тако продужи његов век.

Зато, браћо и сестре, нека је благословен овај дан, Бог нека га благослови, а вама велико хвала на вашој љубави, на вашој жртви, на вашој упорности у чувању вере! Такви само могу остати, и такве ће Бог благословити! Зашто ви остајете поред свих напада и несрећа? Зато што је Бог с нама, Бог је с вама! И, рекох, жртве има. Ви добро познајете историју наше Цркве. И тамо су се светитељи борили и том борбом, као и многи верни наши данас, спасавали су себе. Чистили су испред себе пут и све оно што им је стајало на путу ка спасењу. Е, то је жртва! То је љубав! Тим путем ћемо ми ићи! И тим путем ми идемо!

Молимо се Богу да нас Бог у томе учврсти, укрепи, оснажи, просвети наш разум и духовне очи да видимо. А исто тако молимо се Богу да Господ све оне који са пута правога силазе, да их поврати Господ на прави пут како би сви заједно славили Оца и Сина и Светога Духа, Мајку Божију, Његове свете угоднике, и Бог ће тада бити са свима нама, са Црквом нашом, са народом нашим, па и са онима који још незнају за Њега и за Његову свету

науку. И за њих се Богу молимо. Нека Господ свима помогне, јер нас је све Бог послао у овај свет са задатком да га посведочимо. А ако посведочимо Њега истином, правдом, Његовим заповестима - Он нам обећава да ће нас за то наградити Царством Божијим. Нема веће награде ни на небу ни на земљи, него да добијемо Царство Божије, вечну славу и да као свети анђели и светитељи славимо Бога у вечност и слављени будемо.

Нека Господ помогне! Хвала вам свима, хвала оцима нашим, сестрама нашим и вама, браћо и сестре, и деци нашој која су овде данас са нама.

Размишљајам нешто за време Свете Службе, о свему овоме, о данашњем дану, и кажем: овакве скупове, овакве службе треба и чешће одржавати и на другим местима. Ми ћемо то чинити у нашој Епархији, ја вам обећавам да ћемо то чинити и Богу ћемо се молити. А Господ је рекао да тамо где су двојица или тројица сабрана у име Његово, тамо је и Он са њима. А поготово када је овде, чини ми се, и неколико стотина наших верника, у овоме светоме храму и овој светој обитељи нашој, манастиру нашем, да узме благослов од Светог Николаја Свесрпског. Када кажемо за њега - Свесрпски, то значи да он даје свакоме Србину, ма где се налазио, свој благослов, а поготово на овим местима на којима је он доста зноја пролио, доста подвига учинио за веру своју, за народ свој, поготово у неприлици у којој се налазио кад је живео овде у манастиру Војловица. Молимо се њему да нам помогне и да он још, поред свих нас, буде с нама. А хоће сигурно, јер нас је он својим молитвама и сабрао овде на његово место, и наше место, и ваше место да га заједно славимо. Он ће тако бити заједно с нама и у будућности ма где се ми налазили. Он нас праги и у аутобусу, и у аутомобилу, и у храму, и у дому, и у породици, и на путу, тако да његове молитве никада не одуштају од нас.

Њему зато нека је слава, а вама Господ нека да свако добро и изобиље Божијега благослова и благодати./.../

Нека Господ умножи наш народ, нека га благослови, нека га обожи, нека га усмери да иде правим путем, као што смо и до сада ишли правим путем, само да не дозволи да скренемо са правога пута. И ако би ми хтели другачије, ето тако да му се обратимо: Господе, ако и хоћемо, не дај нам, не дозволи нам да скренемо са Твојега пута! А биће, сигурно, искушења и повода да се можда мало удаљимо...али, Господе, не дозволи нам, не дозволи! Нека буде Твоја света воља и над нама, јер ми смо Твоја деца. Ти си нас овде поставио и родио духовно, и молимо Ти се управљај нашим животом, нашим телом, нашим ногама, нашим очима, нашим срцем, нашом душом како Ти мислиш да је нама корисно. Амин. Боже дај!

Хвала Господу за све.<<

Тако је говорио епископ Никанор. И није био једини православни епископ који тако мисли и говори.

Јер, сабрање „Светосавље данас: изазови и одговори” је све, само не

усамљен случај у Цркви од Истока. Напротив! То је, само један од примера борбе за очување Светог Предања Цркве у наше, како би глобалисти рекли, „постхришћанске” дане. То је одбрана благодатног опита православног живљења, мишљења и делања. Укључујући се у саборне токове сведочења тог опита, Епископија банатска и њен архијереј ставили су до знања свима да се без истинољубља не може и не сме бити нигде, а поготову не у Цркви, која је, по Апостолу, стуб и тврђава Истине.

На скупу се говорило и о екуменизму. Свети Јустин Ћелијски је „хуманистички” (хоминистички) екуменизам звао „свејересју”, управо због порицања основног догмата Православне Цркве - да је Она Једна, Света, Саборна и Апостолска. Но, у последњих петнаестак година, ова истина као да се заборавља, и екуменизам се намеће као мера и провера православне „отворености”, „толеранције”, способности суочавања са изазовима епохе.

Године 2007, у Равени је, као што је познато, одржан православно-римокатолички скуп, где је први пут озбиљније разматрано папско „право” примата. Тај скуп је, неформално, настављен у Браничевској епархији СПЦ и у Београду. Иако је на СА Сабору СПЦ у мају 2008, извештај из Равене прихваћен без много коментара, било је одговорних реакција појединих србских архијереја. И заиста: у Србској Православној Цркви све је више епископа који се оглашавају као бранитељи Светог Предања и вековног поретка наше Цркве. Епископ канадски Георгије је, у преображењском броју часописа своје епархије „Источник” (за 2008. годину) објавио беседу коју је одржао својој пастви, а која се тиче споразума у Равени. У њој је јасно стао на позицију одбране свето предањске православности:

>> Претходних неколико година, а ових дана нарочито, учестало се прича и на многим вјестима пише, о „равенском споразуму”, о тобожњем уједињењу цркава.

Прошли су вијекови, готово један миленијум од шизме изазване у западном дијелу Хришћанства (Римокатоличкој цркви), када је, 1054. године, дошло до коначног раскида и узајамних анатема између Римокатоличке и Православне цркве. Кроз настале вијекове дошло је и до новина које је Римокатоличка црква донијела, а што је узроковало и силно осипање и дијелење у западном дијелу хришћанства на стотине и стотине разних секти. Многима од њих, осим имена, и не препознаје се основна Истина Цркве Христове. На жалост, и данас се све више и више цијепца Тијело Христово новим и новим сектама.

Како је тема овог написа тзв. уједињење са Римокатоличком црквом, ми ћемо се задржати на томе које је све новине начинила Римокатоличка црква и шта је то што нам говори да је до тако жељеног јединства пут исувише далек.

Христос је рекао да ће на вјери апостола Петра, а не на Петровој личности, основати Цркву своју коју ни врата пакла неће надвладати (Мт. 16,18).

Дакле, Црква је једна. Од самог почетка, а што је својствено људском разуму, хришћани су имали дилема и проблема како да Цркву одрже у јединству. С тим циљем, превасходно, одржавани су сабори: Апостолски (71. године), васељенски - има их седам (од 325-787) - који су регулисали настале проблеме. На Апостолском сабору, у Јерусалиму (71.), предсједавао је Епископ Јерусалима, апостол Јаков. На васељенским саборима су, потом, донијете одлуке о тзв. Канонском поретку и редоследу, по части. У том Кодексу је прво мјесто заузимао Епископ Рима. Првенствено ради тога што је у то вријеме Рим важио за престоницу Царства. Касније, када је престоница пренијета из Рима у Константинов град (Цариград), част другог у том рангу је припала Цариградском патријарху. Слиједиле су патријаршије: Александријска, Антиохијска, Јерусалимска. То су биле прве Патријаршије (Цркве). Касније су настале Руска, Бугарска, Српска, Кипарска, Румунска и све до цркве на Синају, Манастира Свете Катарине, који је такође у Кодексу побројаних цркава. Ту су, касније, додате друге цркве, сходно времену добијања аутокефалије.

Сва ова подјела није имала за циљ да некој Цркви одређује већу власт већ само част и редослед у Сабору. А то се опет одређивало тако што је утицај државне власти регулисао и положај црквене власти. Како иначе другачије објаснити да Јерусалимска патријаршија, тамо гдје се Господ Христос родио, проповиједао, погубљен био, васкрсао, вазнео се и Духа Светога послао, није на првом мјесту?

Покушаћемо да у најкраћим цртама укажемо шта дијели Западне групе (Римокатоличке цркве) од Источне (Православне цркве) и шта треба да претходи да би дошло до јединства за које се молимо свакодневно „за постојаност (непоколебивост) светих Божијих цркава и сједињење свих“.

Отпадништву Римокатоличке цркве (1054) узрок је био гордост и славољубље. Временом, Римокатоличка црква уносила је разна нова учења, тако да се тај дио хришћанске цркве постепено удаљавао од свога стабла и од учења и одлука Светих Васељенских сабора и саборских општеобавезних одлука. Набројаћемо само оне општепознате:

1) првенство власти, тврђом да је апостол Петар био први апостол, и то првенство се пренијело на папу;

2) безгрешност папе;

3) папа је изнад Сабора (устројство Цркве је саборно, што потврђују Сабори, горепоменути);

4) да Рим надмашује остале патријаршије;

5) да је трон Рима судија у сваком случају и да не подлеже ничијем суду;

6) да трон Рима има право апелације над цијелом Црквом;

7) да се папа сматра епископом Саборне (Васељенске) Цркве.

Тако се и потписује, негарајући осталим епископима то право.

Поред тога папоцентричног погрешног учења постоје и друге догматске грешке:

8) безгрешно зачеће Пресвете Богородице;

9) Филиокве (*filioque*) у Символу вјере.

Да би могло доћи до јединства помјесних Цркава у „Једну Свету, Саборну и Апостолску - Христову Цркву”, потребно је да се све ове заблуде римокатолика укину. Јединству тежимо, за јединство се молимо. Али да би до истинског јединства дошло, прво морају да се превазиђу новотарије које је Римокатоличка црква увела, да увидимо истинску искреност њених намјера. Када дође до јединства вјере и заједништва Светога Духа, онда ће доћи и до братског цјелива мира. Пошто, за сада, нажалост, немамо доказа добронамјерности са њихове стране на путу до јединства, ма колико се на њему радило, у скорије вријеме неће бити великог помака. Зато, „нека се не збуњује срце ваше” (Јн. 14,1), драги моји. Остајте у вјери отаца својих. Схватите покушаје напрасног уједињења као слабости људске или муку и невољу љуту, са којом се актери тога и таквога помирења боре. << Тако епископ Георгије.

Зато је било немогуће да се на скупу у Панчеву 28. IX 2008. године не расправља и о екуменизму. Академик Василије Крестић дао је преглед рада Ђаковачког надбискупа Штросмајера на унијаћењу Срба и Бугара у XIX веку. С обзиром да је, по оцу Георгију Григоријатском, унијаћење „рана фаза” хоминистичког екуменизма, текст др Крестића је одличан увод у суочавања са историјом која нам се, све злоћудније, понавља. Др Миодраг Петровић, наш угледни канолог, понудио је своје виђење екуменистичких појмова (Православна Црква и римокатолицизам као „два плућна крила” Европе и „Томос љубави” као документ о „скидању анатема” између Истока и Запада), а Предраг Р. Драгић Кијук је показао да се иза римоцентричног екуменизма и даље крије (иако смо већ одавно превазишли и постмодерну) средње-вековна воља за моћ, тако својствена најмањој држави на свету.

Професор др Милан Петровић, угледни професор Универзитета у Нишу, огласио се огледом из канонског права, који се бави разликама између православног црквеног права и правила римокатоличке религиозне заједнице.

По ко зна који пут се показало да је православна **саборност** основна разликовна црта Цркве од Истока, управо зато што Рим црпе свој идентитет из догме о папској незлабудивости *ex cathedra* када је реч о питањима вере. Зато проф. др Милан Петровић уочава да је папски универзализам претеча савременог глобализма. Садашње право римокатолицима, по њему - искључиво је „папско право”. Православна Црква се, пак, руководи одлукама Васељенских Сабора и канонима Светих Отаца, и то је чува од озбиљних застрањивања.

О кризи саборности у савременој србској црквеној ситуацији, на оштар, полемичан, па и горак начин говорио је протојереј - ставрофор др Жарко

Гавриловић. Можда је горчина опомена проте Гавриловића последица немогућности да се заиста разговара са инакомислећима о насušним темама наших дана, што и јесте био кључни циљ скупа у Војловици и Панчеву. Када је саборност, као пунота истинотражителства и сведочења Истине, угрожена, опасности и искушења на путу ка Небеском Јерусалиму морају се превладати ради добра свих.

На скупу „Светосавље данас / Изазови и одговори” професор Предраг Миодраг дао је преглед проблема везаних за реформу литургијског поретка, а потписник ових редова се позабавио модернизмом као феноменом који се не тиче само једне православне средине.

Као и сви остали наступи, и ови су били повод да се замислимо и да, најзад, почнемо да водимо дијалог уместо монолога. Томе нарочито доприноси излагање протосинђела Николаја, игумана манастира Црна Река, који у свом обраћању излаже најважније начело Светог Предања: то је предавање благодатног, светодуховског искуства са духовног оца на духовног сина.

Да би Србска Црква имала чему да се поучи од других Помесних Цркава, види се и из саопштења руске информативне агенције Интерфакс (29. децембар 2008. године), која је пренела ставове митрополита калињинградског и смољенског Кирила, који је постао руски патријарх, изнете на конференцији за штампу у Москви. Ево тог саопштења:

>> Москва, 29. децембар. Интерфакс - При новом предстојатељу Руске Цркве реформе у њој се неће спроводити, сматра чувар патријарашког трона митрополит Кирил.

„Ја сам категорично против било каквих реформи (у Цркви). Штавише, мислим да ниједан од 145 архијереја који могу бити кандидати за патријаршијски престо уопште не тежи реформама” - рекао је владика у понедељак, одговарајући на питања новинара у Москви.

Митрополит Кирил је указао на то да је Русија двапут била научена да се мора пажљиво односити према традицији, особито богослужбеној.

„Прва лекција је старообреднички раскол, а друга - злогласно „обновљенство” из 20-их година 20. века: и једно и друго је уздрмало Цркву, разделило људе, али ни једно ни друго није постигло циљ који су желели реформатори” - нагласио је чувар патријарашког трона.

Он је убеђен да „реформе у Цркви не могу постићи оне циљеве које су замислили реформатори, ако ти циљеви не проистичу из дубине народног живота”.

„Снага наше Цркве је у способности са сачува веру, беспрекорни морални образац и да те вредности преноси са покољења на покољење” - рекао је митрополит.

По његовим речима, Црква сама по себи представља „конзерватора, она чува апостолску веру”

„Да би се вера предавала са покољења на покољење хиљадама година, она мора бити сачувана. Ако реформа разара веру, традицију, вредности, онда се таква реформа назива јерес”, нагласио је митрополит Кирил.

Правећи паралелу са световним реформама, чувар трона је указао на чињеницу да реформе које уништавају традицију „а у традицији се чувају духовне, моралне вредности”, јесу опасне за државу.

„Искуство је показало да се у Русији прихватају само оне идеје којима се не руше темељи. Све што нам је било наметнуто и потурено током девети-десетих година као некакав интелектуални пројекат, народ није прихватио”, приметио је владика, који је уверен да народ прихвата само оно „што је у сагласности са његовим вредностима и надањима”. <<

Једно од питања на које Црква у доба глобализма мора да одговори јесте и питање односа православне васељенскости и националног. Јер, свако доба тражи своје одговоре, али оне који би били у складу са Светим Предњем. Руска Православна Црква је у свом документу „Основи социјалне концепције”, дала врло подробен и прецизан одговор, који наводимо у целини (у преводу потписника ових редова):

>> Старозаветни народ израиљски био је праслика народа Божјег - новозаветне Цркве Христове. Искупителски подвиг Христа Спаситеља поставио је почетак постојању Цркве као новог човечанства - духовног потомства праоца Авраама. Својом Крвљу Христос „нас је искупио из сваког рода и језика и народа и племена” (Отк 5,9). Црква по самој својој природи има васељенски и, самим тим, наднационални карактер. У Цркви нема разлика између Јудеја и Јелина (Рим 10, 12). Пошто Бог није само Бог Јудеја, него и оних који потичу од народа незнабожачких (Рим 3, 29), Црква не дели људе ни по националним, ни по класним разликама: у њој „нема Јелина, ни Јудејаца, обрезања ни необрезања, варварина ни Скита, роба ни слободњака, него је све и у свему Христос” (Кол 3,11).

У савременом свету појам „нација” употребљава се у два значења: као етничка заједница и као свеукупност грађана одређене државе. Узајамни односи Цркве и нације треба да буду размотрени како у контексту првог, тако и у контексту другог смисла речи.

У Старом завету зарад означавања појма „народ” користе се речи „am” и „goy”. У јеврејској Библији оба појма добила су сасвим конкретно значење: првим се означавао народ израиљски, Богом изабрани; другим, у множини („goyim”), - народи незнабожачки...

Супротстављање богоизабраног народа израиљског и других народа пролази кроз све књиге Старог Завета, које на овај или онај начин додирују историју Израиља. Народ израиљски се јављао Богом изабраним не зато што

је друге народе превазилазио својом бројношћу или било чиме другим, него зато што га је Бог изабрао и заволео (Зак. пон. 7,6-8).

Појам богоизабраног народа у Старом завету био је појам религиозни. Осећање националног заједништва, карактеристично за синове Израиља, било је у њихову свест укорењено захваљујући припадности Богу кроз завет који је Господ закључио са њиховим оцима. Народ израиљски постао је народом Божјим, чије је призивање - чувати веру у јединог истинитог Бога и сведочити о тој вери пред другим народима, да би се преко њега јавио Спаситељ свих људи - Богочовек Исус Христос.

Јединство народа Божјег обезбеђивало се, поред припадања свих његових чланова истој религији, такође крвном и језичком заједницом, као и укорењеношћу у одређену земљу - Отаџбину.

Племенско јединство Израиљаца имало је основ у пореклу од једног праоца - Авраама. „Имамо оца Авраама” (Мт 3, 9; Лк 3,8), говорили су древни Јудеји, подвлачећи припадност потомству онога коме је Бог обећао да ће бити „отац многих народа” (Пост 17,5). Велико значење придавано је очувању чистоте крви: бракови с иноплеменицама нису одобравани, јер се тим браковима „свето семе” мешало с „народима иноплеменим” (Језд .9,2).

Народу Израиљском у наслеђе Бог је дао земљу обећану. Изашавши из Египта, тај народ је пошао у Ханаан, земљу својих предака, и, по заповести Божјој, освојио је. Од тог момента земља ханаанска постала је земља Израиљева, а њена престоница - Јерусалим - стекла је значење главног духовног и политичког центра Богом изабраног народа. Народ израиљски говорио је једним језиком, који за њега није био само језик свакодневице, него и језик молитве. И више од тога - древнојеврејски је био језик Откривења, јер је на њему с народом израиљским говорио сам Бог. У епоху пред Христов долазак, када су житељи Јудеје говорили на арамејском, а грчки је био проглашен државним језиком, према јеврејском су наставили да се односе као према светом језику, на коме је обављано богослужење у храму.

Будући по природи васељенском, Црква је у исти мах и један организам, тело (Кор 12,12). Она је - заједница деце Божје, „род избрани, царско свештенство, народ избрани, народ задобијен /.../ који некад не бијасте народ, а сада сте народ Божји” (Пт. 2,9-10). Јединство тог новог народа не обезбеђује се националном, културном или језичком заједницом, него вером у Христа и Крштењем. Нови народ Божји овде нема постојани град, него тражи будући (Јев. 13,14). Духовна домовина свих хришћана није земаљски, него „вишњи” Јерусалим (Гал. 4,26). Еванђеље Христово не проповеда се на свештеном језику, разумљивом само једном народу, него на свим језицима (Д. ап. 2,3-11). Еванђеље се не проповеда зато да би један народ сачувао истиниту веру, него „да се у Име Исусово поклони свако кољено што је на небесима и на земљи

и под земљом; и да сваки језик призна да је Исус Христос Господ на славу Бога Оца” (Фил. 2,10-11).

Васељенски карактер Цркве, међутим, не значи да хришћани немају право на националну самобитност, национално самоизражавање. Напротив, Црква у себи сједињује национално начело са васељенским. Тако се Православна црква, будући васељенском, састоји из мноштва Аутокефалних Помесних цркава. Православни хришћани, доживљавајући себе као грађане небеске отаџбине, не смеју да заборављају ни своју земну домовину. Сам Божански Оснивач Цркве, не имајући земаљског уточишта (Мт. 8,20), указивао је на то да Његово учење нема локални и национални карактер: „Долази час када се неће клањати Оцу ни на гори овој ни у Јерусалиму” (Јн. 4,21). Међутим, Он је Себе поистовећивао с народом коме је припадао по људском рођењу: „Ви се клањате ономе што не знате; а ми се клањамо ономе што знамо; јер је спасење од Јудејаца” (Јн. 4,22). Исус је био лојалан поданик Римске империје и плаћао је порез ћесару (Мт. 22,16-21). Апостол Павле, који је у својим посланицама учио о наднационалном карактеру Цркве Христове, није заборављао да је по свом рођењу он - „Јеврејин од Јевреја” (Фил. 3,5), а по грађанству - Римљанин (Д. ап. 23, 25 - 29).

Културне разлике појединих народа налазе свој израз у литургијском и осталом црквеном стваралаштву, у особеностима хришћанске изградње живота. Све то ствара националну хришћанску културу.

Међу свецима, које поштује Православна црква, многи су се прославили љубављу и преданошћу својој земаљској отаџбини. Руски хагиографски извори хвале светог благоверног кнеза Михаила Тверског који је „положио живот свој за своје отачаство”, поредећи његов подвиг с мученичким подвигом светог великомученика Димитрија Солунскога, „доброга отачаствољупца /.../ који је рекао за отаџбину своју, Солун град: Господе, ако погубиш град овај, и ја ћу с њиме погинути, а ако га спасеш, и ја ћу с њим спасен бити”. У свим епохама Црква је призивала своја верна чеда да воле своју земаљску отаџбину, и да не штеде животе да би је заштитили, ако јој прети опасност.

Црква Руска много пута је народ благосиљала да учествује у рату за слободу. Тако је 1380. преподобни Сергије, игуман и чудотворац Радоњешки, благословио руску војску на челу са светим благоверним кнезом Димитријем Донским за бој са татарско-монголским освајачима. Године 1612. светитељ Гермоген, патријарх московски и све Русије, благословио је народне устанике на борбу против пољских интервенциониста. Године 1813, за време борбе против француских окупатора, светитељ московски Филарет говорио је својој пастви: „Ако се уклањаш од смрти за част вере и слободу Отаџбине, умрећеш као преступник или роб; умри за Отаџбину - и примићеш живот и венац на небу.”

Свети праведни Јован Кронштатски је тако писао о љубави према земаљској

отаџбини: „Воли отачаство земно/.../оно те је васпитало, одликовало, част ти учинило, у њему има свега у изобиљу; али нарочито љуби отачаство небеско /.../ које је неупоредиво драгоцене од овога јер је свето и праведно и непропадљиво. То отачаство за тебе је задобио Син Божји Својом бесценом крвљу. Али да би био грађанин тог отачаства, уважавај и воли његове законе, као што си обавезан да уважаваш законе земаљске отаџбине.” Хришћански патриотизам се пројављује у исти мах и у љубави према нацији као етничкој заједници и као заједници грађана једне државе. Православни хришћанин је призван да воли своју отаџбину, која има територијално пространство, и своју браћу по крви, која живе по целом свету. Таква љубав један је од начина испуњавања заповести Божје о љубави према ближњем, која укључује љубав према својој породици, својим сународницима и својим суграђанима.

Патриотизам православног хришћанина мора бити делатан. Он се пројављује у заштити отаџбине од непријатеља, напору за добро отаџбине, бризи о устројавању народног живота, између осталог и путем учешћа у делима државне управе. Хришћанин је призван да сачува и развија националну културу, народну самосвест.

Када је нација, грађанска или етничка, потпуно или по преимућству моноконфесионална православна заједница, она се у извесном смислу може схватити као јединствена заједница вере - православни народ.

У исто време, национална осећања могу постати извор греховних појава, какве су агресивни национализам, ксенофобија, национална искључивост, међуетничка мржња. У свом крајњем изразу, те појаве неретко доводе до ограничавања права личности и народа, ратова и других појава насиља.

Православној етици противно је дељење народа на боље и горе, понижавање било које етничке и грађанске нације. Нарочито су с Православљем несаласна учења која нацију стављају на место Бога или веру спуштају на један од аспеката националне самосвести.

Супротстављајући се оваквим греховним појавама, Православна црква остварује мисију помирења између нација увучених у узајамну мржњу, као и између представника тих нација. Тако на пример, у току међуетничких сукоба она не наступа у име било које стране, осим случајева отворене агресије или неправде коју чини једна од страна.<< Дакле, у православном родољубљу нема ничег греховног. Напротив!

Зато је и на скупу организованом од стране Епархије банатске 15/28. септембра 2008. године било речи о односу светосавског хришћанства и нације. Професор др Љубомир Протић је, у свом излагању „Светосавље и нација”, обратио пажњу на покушаје са се православно хришћанство, по мери савремених глобализационих токова, раслаби и „денацификује”, у име борбе против „етнофилетизма”. Он истиче пример Светог Николаја Жичког, који је, у Првом светском рату, као јеромонах, под командом мајора (касније ђенерала) Светомира Тукића, учествовао у ослобађању

Земуна (шта би рекли данашњи „антиетнофилетисти“?), и чији је став био узор свим правоверним Србима - богомолницима, и онда и сада.

Мр Дејан Мировић је, у својој анализи „Србија између Русије и Запада“, понудио основне правце наше „мистичке геополитике“. Он је показао да србска оријентација према Русији није само плод заноса и „фантазирања“, него и реалне процене односа Србије, распете између евроунијађења и слободе мултиполарног света и Русије, која се полако, али сигурно, подиже из постбољшевичког пепела.

Бранко Радун, један од наших најпроницљивијих политичких аналитичара краја XX и почетка XXI века, у свом обраћању о неопходности друштвеног делатништва Светосавске Цркве указује нам на чињеницу да бити хришћанин који не брине о својој убојој браћи - значи не бити хришћанин уопште. У доба транзиционе пљачке србског народа, неоглашавање о насушном хришћанском солидаризму постаје израз крајње неодговорности.

Светосавско осећање нације, као, по др Жарку Видовићу, заветне и литургијске заједнице, никад неће нестати међу Србима. Оно ће понекад бити јаче, а понекад слабије; али, отачаствољубље Светог Саве, као путеводни знак ка Небеском Јерусалиму, чији је један од „квартова“ Небеска Србија, трајан је темељ наше самосвести.

Уз све ово, треба додати да, скуп „Светосавље данас: изазови и одговори“ није усамљен у васељенском православном самосазнању и самоосећању. Тако је, рецимо, од 20. до 24. септембра 2004. године одржан скуп „Екуменизам: порекло, очекивања, разочарења“ у организацији Аристотеловог универзитета у Солуну и „Друштва за истраживање Православља“. У препуној свечаној сали факултета, скупу се обратио, са благословом, митрополит солунски Антим, поздравивши многе епископе, градоначелника Солуна, посланике грчке скупштине, универзитетске професоре, свештенство, монаштво и верни народ. На скупу је реферат поднело шездесетак учесника, скоро из свих помесних Цркава, међу којима се истичу: митрополит неврокопски Натанаил (Бугарска Православна Црква), епископ Гане Пантелејмон (Александријска патријаршија), епископ рашко - призренски Артемије (Србска Православна Црква), протојереј Валентин Асмус (Руска Црква), протојереј Зураб Антаназе (Грузијска Црква), јеромонах Лука и јерођакон Леонтије (Румунска Црква), свештеник Џон Ривз (Православна Црква Америке), Антоније Миронович (Пољска Црква), итд. Из Грчке Цркве беседили су, између осталих: митрополит навпактоски Јеротеј (Влахос), архимандрит др Сарантис (Сарандос) из Ризаријеве богословије; протојереј др Георгије Металинос, декан Богословског факултета Универзитета у Атини; професор др Димитрије Целенгедис, Богословски факултет у Солуну; протојереј Теодор Зисис, Богословски

факултет у Солуну; др Константин Каварнос; др Јован Корнаракис, Богословски факултет у Атини, итд. Са Свете Горе, на скупу су учествовали: архимандрит Јосиф, игуман манастира Ксиропотама; старац Мојсије Светогорац; јеромонах Алексеј Каракалски; старац Лука Филотејски. Скупу су се обратили и угледни духовници: Никодим (Биалис), архимандрит Максим, игуман манастира Св. Дионисија Олимпијског, архимандрит Јоаникије (Јоцонис), итд. Теме које су предавачи обрадили биле су, између осталог: „Екуменизам у пракси”; „Екуменизам и Њу Ејџ”; „Екуменизам и секуларизација”; „Екуменизам и измена датума празновања Васкрса”; „Света Гора и екуменизам”; „Утицај теологије Другог ватиканског концила на православне богослове (поводом Свете Тајне Крштења)”; „Став кољивара према инославнима”; „Покрет за литургијску обнову и екуменизам”; „Папизам и екуменизам”; „Љубав и истина у екуменском дијалогу”; итд.

Дакле, сабрање у Епархији банатској било је саставни део свеправославног - исповедничког сведочења, а не скуп „секташких псевдозилота”.

Мајстори, мајстори

У свом тексту о тропару Трећег часа, нагласио сам да у данашњем Православљу постоје разнолики „избацивачи”, који би свашта хтели да „избаце” из Литургије (не само поменути тропар.) Њихова логика се често састоји од тврдње да богослужење није прописано на Васељенским саборима, па се чак и миленијумска свето предањска пракса, попут тихог читања анафоре, може тек тако мењати. Рекао сам да се, по логици „избацивача”, може избацили и крсно знамење са три прста, јер га ниједан Сабор није званично „одогматио”. Епископ Атанасије се овоме озбиљно зачудио, вероватно сматрајући да пишем којештарије.

Свети Василије Велики нас је, у свом делу „О Духу Светоме”, упозорио да се није играти чак ни са НЕПИСАНИМ обичајима Цркве Христове, попут окретања Истоку у молитви; неклекчања у недељу која је Дан Васкрсења; крсног знамења; одрицања од сатане и трикратног погружавања током Свете тајне Крштења. Јер, по Светом Василију Великом, „већина Тајни нам је предата на незаписан начин”. „Реформисање” овог неписаног Предања било би удар на православни идентитет Цркве Божје.

А данас су се појавили „избацивачи”, који за овакав став Св. Василија не маре. Ево шта њихов представник, свештеник и професор теологије из Атине, Павле Кумаријанис, каже о томе шта би он „убацио - избацио” из Литургије, и по којим критеријумима („Видослов”, 14/2007, стр. 92-95):

>> Иако ја лично не бих сматрао даљи развој ка открићу нових литургијских облика непрописним, дубоко верујем да сваки сличан напредак треба да се заснива на Предању. Стога, оно што треба урадити пре било чега другог је

разјаснити питање Предања. Ово је задатак од крајње превасходности.

Истини за вољу, Предање се непрекидно развија. Који одређени корак у развојном настојању Црквеног Предања треба сматрати исправним? Која фаза развоја представља норму? Овде требамо размотрити два питања: Прво, сваки литургијски облик је имао почетак. Он је успостављен и уведен у Црквено Предање и праксу Богослужења у одређеном тренутку. Стога, треба да потражимо први изворни облик сваког литургијског елемента и повод за њега: зашто је радије усвојен овај него онај литургијски елемент, покрет, фраза, символ итд. Ово нас доводи до другог питања, теологије Литургијских облика. Теолошко значење разних обреда је најважнији и пресудни елемент ове расправе. Литургијски облици су засновани на теолошким истинама/ чињеницама и њих и пројављују. Онда, у савременом развојном ступњу, да ли је исти теолошки садржај изражен употребом текуће варијанте овог или оног Литургијског облика? Стога, по питању могућих открића нових литургијских елемената, на ово може утицати само примењивање те исте теологије која се онда може изразити кроз нове откривене облике у будућности.

Још ми нисмо спремни за дубоке промене. Има доста посла да се уради пре тога. Међутим, извесне промене су изводљиве, нарочито оне промене које су и очигледно неопходне из пастирских разлога, и такође се односе на облике за које текуће историјско истраживање потврђује да су изгубили своја првобитна својства. На пример, гласно читање молитава, једноставнији изглед свештеничких одежди као и промене неких текстова, без размишљања би се сместа требале увести у праксу.

Све Православне Цркве заједно требају да се позабаве овим питањем са пуном озбиљношћу. Богослужење је сам живот и постојање Цркве, а не неко поље делатности између трећих лица. Закључак до којег долазимо је да треба да се поставе одређени циљеви који се тичу Литургијске Репорме и Препорода. Један такав циљ могао би бити да се усвоји десетогодишњи план проучавања Византијске Божанствене Литургије да би се стигло до веродостојне тачке крајњих одлука. Ако би Источне Цркве ово усрдно предузеле, требале би да оснују озбиљне и поуздане научне одборе, уз додељивање одређених фондова, и обезбеђивање одговарајућих средстава и особља, како би ови одбори могли да спороведу истраживачки рад пре доношења својих предлога за Литургијску Репорму.

Пре свега, Православна Црква треба да постави циљеве: да ли се све ово предузима само да би се поново успоставили неки „предањски” - више фолклорни - облици (као што је одговарајућа употреба митре, или начина певања, итд., итд., друго, непримерене или понекад бескорисне праксе и обичаји) или да би се поново успоставила Божанствена Литургија као жива заједница живота?

Следећи корак био би да се свештенство и народ обавесте на добро осмишљен начин. Духовни и ненаметљив приступ је предуслов за све ово./.../

/.../Молитве Вечерња и Јутрења требају да се поново убаце на своја права места у Служби.

Божанствена Литургија треба да избаци понављајуће Прозбе Такона, које су учиниле да Литургија постане Проширена Молитва за свакодневне потребе, и тако прикрије елементе Литургије (углавном молитве) које показују истинску природу Божанствене Литургије као Заједнице и предокус Царства Божијег.

Разликовање између Епископске и Свештеничке Божанствене литургије путем излишних дејстава треба да се укине, нарочито оних дејстава Архијерејске Божанствене Литургије која изражавају власт/моћ и задивљујући утисак.

Редовно прослављање Литургије Св. Василија Великог поново треба да се уведе недељом и празницима током читаве године.

Синтронон (сапрестоље, нап. В. Д.) треба поново да почне да се користи према својој правој намени!

Дијалог који следи Входу/Уласку Светих Дарова треба да се измени и да се у његову фразеологију уведе учествовање од стране верника.

Треба поново у праксу увести Целив Мира. Треба преправити дијалог уочи Анафоре.

Дијалог за Освећење Светих Дарова треба да се измени и да се у његову фразеологију уведе учествовање од стране верника.

Треба да се замени/премести/промени молитва после Молитве Господње у Литургији Св. Јована Златоуста.

Завршетак Свете Литургије треба да се обогати/употпуни разним одабраним заамвоним молитвама.

Неке друге дугорочне промене могле би бити:

Друге Древне Божанствене Литургије или бар Молитве Анафоре, као и одређене молитве из других Литургија могле би се увести у праксу.

Одговарајући предлози за све Службе Византијског Службеника су могуће, као на пример, за Крштење: остаје жеља да се неколико различитих Служби сажетих у једну коначно раздвоје и да се свака служи на свом правом месту и у право време! Али, хајде да ограничимо наше предлоге на Службе из Службеника.

На овај или онај начин, входи/улази божанствене Литургије и других Служби треба да буду стварни литијски уласци од припрате до брода, или ако нема припрате, из атријума у брод.

Као општи предлог, треба престати са прекомерном употребом Олтара. Треба да се зна кад и из ког разлога се Олтар користи - у основи за Анафору и Свето Причешће. Треба да буде очигледно да је Литургија покрет: Атријум, Припрата, Брод, Олтар! Кораца ка Царству Божијем.

Развој Упоредне Литургике је неопходан за побољшање разумевања и богаћења Византијског обреда.

Критична тачка је и даље главни подстицај, основна намера и коначни

циљ свега овога: Наше је убеђење и уверење да једна и једина побуда и сврха сваке Литургијске Реформе треба да буде поновно успостављање Божанствене Литургије као чина, радње и искуства стварног живота, које је заједница живота и жива заједница верника између себе и са Богом. <<

Кад човек све ово прочита, па прочита и Петра Василијадиса (*Lex Orandi*, стр. 28-30) који се такође залаже за свеопште причешћивање, измену литургијског језика, укидање тихог читања свештеничких молитава, увођење „свеопштег целивања” присутних у храму, преношење из олтара на амвон свих служби, осим Литургије, разградњу данашњег Великог входа да бисмо се вратили на ранију форму, напуштање иконостаса зарад „боље видљивости” олтара, итд, бива му јасно да су циљеви „избацивача - убацивача” многобројни и дугорочни.

Све се, наравно, чини у име „Христа и Светог Павла”, као што су Скевини синови обављали, „во времја оно”, егзорцизме. Али, ђаво из ђавоиманого их је претукао, урлајући: „Исуса познајем, и Павла знам. Али ви ко сте?” (Д. Ап. 19,15)

Ко су „избацивачи - убацивачи” типа Кумаријаниса и Василијадиса, време ће показати. Али, за сада, имам право да у њима пре видим Скевине синове, него благодатне наследнике Светог Јована Златоуста, Василија Великог и Филотеја Кокиноса. Њихова убога „неопатристичко - реконструкционистичка” теологија: то су реформе папе Павла VI у Православној Цркви.

То је још један од разлога због којих сматрам да Светој Литургији треба приступати са најдубљим страхопоштовањем, пазећи да се негде, о нешто, не огрешимо (па и о тропар Трећег часа.) Јер, почетна „уклањања” нечег што се сматра „ситницом” могу се претворити у радикалне реформе, без краја и конца. А то је заиста пут протестантизма. Митрополит Јеротеј (Влахос) је зато с пуним правом рекао (у свом тексту „Богословље литургијске обнове”) да се Литургија не може преобликовати на основу симпозијума „научних” теолога, него су измене у њој плод делања Светих.

„Научни” критеријуми за реформу Литургије често су крајње непоуздани. Бакон Михаил Желтов, у свом огледу „Чин Тајне Вечере у представама савремених литургичара” наводи типичан пример озбиљне грешке која је деценијама сматрана утврђеном чињеницом. Рецимо, познати православни литургичари, архимандрит Кипријан (Керн) и Николај Д. Успенски, сматрали су - и то у својим књигама изнели - да је Тајна вечера била нека врста јудејског пасхалног „седера”, са молитвама које су се том приликом читале. Међутим, то није тачно: савремени јеврејски научник, Јозеф Тебори, доказао је да се јудејски „седер” као обред формирао тек почетком II века после рођења Христовог, и то не под утицајем синагогалних обреда, него под утицајем античких симпосиона, које су „јудаизовали”

рабини. Дакле, Тајна вечера нема везе са „седером”. Ево закључака Желтова:

„1. Текст јудејског пасхалног седера не може се користити као основа за реконструкцију чина Тајне вечере, јер је сам чин пасхалног седера који знамо почео да се формира тек после коначног разарања Храма, и то на темељу чина паганског симпозиона.

2. Из овога проистиче да се НИ ЈЕДНА од подробних реконструкција чина Тајне вечере, какве налазимо у делима Пробста, Бикела, архимандрита Кипријана (Керна), Н. Д. Успенског не може узети за озбиљно.

3. Подаци о ранохришћанској Литургији - пре свега, подаци „Дидахија”, али и други - не дозвољавају да се расуђује о томе колико је тај ЧИН био заснован на Тајној вечери”.

И тако се срушила једна, на први поглед, чврста конструкција, као кула од карата.

А Василијадис, Кумаријанис и слични би да Литургију реформишу на основу „науке”. Сутра ће „наука” бити друга и другачија, па ће неки опет хтети да „науци” жртвују Литургију. И тако у недоглед, недоглед лишен Духа Светога.

Јер, како рече Роберт Тафт, „историчари су приповедачи” („story-tellers”). А ми не бисмо да се одвраћамо од Истине да бисмо слушали бајке. Бајке секуларизоване, непредањске, само по форми православне теологије, која је често зачета у идеолошком блуду екуменизма. Зато се, у свом огледу „Екуменизам у пракси”, владика Јеротеј (Влахос), бавио различитим пројавама екуменизма у свакодневном духовном животу православних. Основна разлика између православних и инославних, по њему, јесте у томе што инославни богословствују на основу разумских спекулација, а православни на основу опита обожења нествореним Божјим енергијама. Зато се екуменистичка теологија у Православној Цркви пројављује увек када се „светоотачки текстови тумаче кроз анализе западњака, паписта и протестаната, док се ерминевтички критеријуми Православне Цркве игноришу.” Типичан пример је погрешно тумачење Христове прво-свештеничке молитве „Да сви једно буду” (Јн 17, 21), која се интерпретира као основа екуменистичког покрета. Међутим, екуменисти прећуткују да се Христос молио за јединство Својих ученика по узору на јединство Његово са Оцем (Јн. 17, 21), иштући од Оца да апостоли виде славу коју је Бог Отац дао Свом Сину (Јн. 17, 24). Митрополит Јеротеј указује да Христова архијерејска молитва нема никакве везе са екуменизмом. Он тврди: „Овде је јасно да Христос говори о јединству апостола у созерцавању славе Божије, у созерцавању нестворене светлости, а што се догодило на дан Педесетнице, јер су управо тада апостоли достигли међусобно суштинско јединство. Према томе, сви светитељи у историји који су достигли обожење и созерцавање нестворене светлости, досежу и јединство са апостолима, јер

имају исту веру као и они и на тај начин остварују Христове речи „да сви једно буду”.<<

Још једна опасност екуменистичког богословља, по Влахосу, огледа се у теорији која каже да је „Царство Божије божаствена Литургија и саучествовање верујућих у њој. Сигурно је да божаствена Литургија чини средиште црквеног живота и нико то не може да оповргне; проблем се пројављује када причешћивање верних у божаственој Литургији постане неусловљено, односно, када се божаствено Причешће одвоји од исихазма. Највећи проблем се, међутим, појављује када се Царство Божије повеже са телесним присуством хришћана на божаственој Литургији и када се заборави на светоотачко предање, према којем је, да употребимо речи Светог Симеона Новог Богослова и Светог Григорија Паламе, Царство Божије - созерцавање нестворене светлости у ипостаси Логоса. Није реч, дакле, о тварној стварности, нити о неком формалном причешћивању на Литургији, већ о доживљају тајне Педесетнице или боговидилачког обожења. То је Педесетница: то није само рукоположење (хиротонија), јер смо на многим хиротонијама епископа чули: „данас је оживела Педесетница”. Према томе, доживљавање тајне Педесетнице могуће је само после доживљавања очишћујуће и просветљујуће енергије Божје”.

Ове богомудре речи митрополита Јеротеја данас су скоро потпуно занемарене. Сваколитургијско причешћивање, као „заједничарење”, сигуран је пут ка спасењу, тврде многи идеолози тзв. „литургијског препорода”. Има извесног утопистичког инфантилизма у том свођењу Царства Божјег на литургијско сабрање. Својевремено су млади следбеници „евхаристијске еклисиологије” донели, у часопису студената Богословског факултета СПЦ, „Логос” (1-4/1993.), следећи запис: „Један православни теолог, који живи на Западу, испричао нам је једанпут како је његов трогодишњи син „у три речи” описао цео доживљај Евхаристије. „На моје прво питање: шта ћемо најпре радити на Литургији, он је својим танким дечјим гласићем отпевао „Ла, ла, ла”. На питање шта је следеће, он радосно показа устима „Њам, њам, њам”. И на крају, упитах ја: „Певаћемо MERCY”. „Невероватно”, помислих, „па он је у три речи исказао структуру Литургије, указавши на њене елементе: појање, догађај причешћа и благодарење!”<< Овај запис је занимљив ако је реч о схватањима трогодишњег детета. Али, ако је реч о тридесетогодишњем или четрдесетогодишњем следбенику „литургијског препорода”, који евхаристију своди на неподвижничко „Ла, ла, ла, њам, њам, њам!” и тврди да је, без обзира на припрему, сваколитургијско причешће норма - онда је заиста реч о својеврсном инфантилизму.

По митрополиту Јеротеју, екуменизам се, у области подвижништва, своди на тврдњу да је хришћански аскетизам као „причасност енергијама Божијим” („а којој ће енергији човек бити причастан, зависи од духовног

стања у којем се он налази”; та су стања очишћење, просветљење и обожење) - у ствари, неоплатонистичка појава. Влахос каже да је ово заблуда, настала на основу спољашње сличности православне терминологије са извесним појмовима неоплатонизма: „Једно”, „ум”, „душа”. Јер, православна догматика не признаје никакав пагански еманационизам, на коме неоплатонизам почива. Он додаје да је један од основних проблема наших теолога њихово прихватање папистичко-протестантског начина живота, који је подвижнички неодговоран.

Секуларистичко мишљење се увек маскира у неку причу - о „оживљавању”, „динамици”, „покрету”, „аутентичној заједници” (Кумаријанис каже да је циљ литургијских реформи да Литургија буде „чин, радња и искуство СТВАРНОГ ЖИВОТА, које је заједница живота и жива заједница верника између себе и са Богом” - као да је Литургија каква се до сада служила мртвачка формула и заједница мртваца!) А шта се под „животом” подразумева, нико не зна. Познати енглески писац и апологета, Клајв С. Луис, у својој књизи „Писма Кусог Репатоме” (мајстор ђаво пише ђаволу шегрту како да се бори против Христа у људима), описује, кроз уста искусног Кусог, како је једног научника - атеисту, који је био почео да размишља о томе да Бог можда ипак постоји, одвратио од таквих размишљања, указујући му на „живи живот”. Ево Луисовог Кусог („Писма Кусог Репатоме”, стр. 80-81):

>> Не заборави, он није, као ти, чисти дух. Пошто никада ниси био људско биће (о, та одвратна предност Непријатеља!), ти не можеш да схватиш у којој су они мери заробљени притиском обичнога. Једном сам имао пацијента, некада опробаног атеисту, који је вршио проучавања у Британском музеју. Једног дана, док је седео и читао, ја сам видео како једна његова мисао полази рђавим правцем. Непријатељ је, разуме се, убрзо био у његовој близини. Пре него што сам уопште могао да се снађем, видео сам како се мој двадесетогодишњи рад почиње да љуља. Да сам изгубио главу и покушао одбрану путем доказа, пропао бих. Али, нисам био таква будала. Одмах сам ударио на део човека који је био највише под мојом влашћу и обавестио га да је већ време да руча. Непријатељ је свакако дао противпредлог (знаш да се не може сасвим чути шта Он њима говори) - да је ово важније од ручка. Бар ја мислим да је Он, мора бити, узео тај правац, Јер кад сам ја рекао: „Тачно, у ствари, ово је сувише важно да би му човек пришао у подне” - пацијент се веома разведрио. И док сам ја додавао: „Много је боље да му се вратиш после ручка и у тај проблем уђеш са свежим умом”, - он је већ био на пола пута по врата. Кад је већ једном био на улици, битка је била добијена. Показао сам му једног продавца новина како виче продајући подневну штампу, и један аутобус број 73 који је баш прошао, и пре него што је он досегао подножје степеништа, усадио сам му

неизменљиво убеђење да, ма какве чудне идеје дошле човеку у главу кад је затворен сам са својим књигама -довољна је једна здрава доза „стварног живота” (под овим је он подразумевао аутобус и продавца новина) да му покаже „како све то просто не може бити истина”! Он је знао да је овом приликом једва утекао и касније је волео да говори о „оном нејасном осећању стварности, које је наша последња одбрана против погрешки чисте логике”. Он је сада на сигурном месту у дому нашег Оца.<<

Шта је, дакле, тај „живи живот” о коме реформатори Литургије непрестано причају? Да то није аутобус 73 и новине у подне? Или неко симпозионско дружење уз „трпезу љубави”? Одакле им сигурност да су њихови експерименти „живи живот”? Зар нису Свети Оци, попут Германа Цариградског, Николе Кавасиле и Симеона Солунског боље од њих осећали „живи живот”? Како то да Петар Василијадис, на основу изучавања западних литургичара, „боље” од Светог Дионисија Ареопагита зна шта је Литургија и њен есхатологизам (Lex Orandi, стр. 31-50)?

То су СУШТИНСКА ПИТАЊА на која нико не жели да одговори, правећи се да их не чује. А то прећуткивање је насиље. И то насиље је описао Александар Секулић у својој песми „Мајстори, мајстори”:

>> МАЈСТОРИ, МАЈСТОРИ

Мајсторе затекох
на крову старе куће
мењају сломљен цреп
мајстори на крову
мајстори унутра
мајстори мајстори
ко вас је звао
зашто дирате мој црни кров
на коме стоји рода бела
на коме расте трава кудрава
мој кров у подножју дугог века
зашто сте ми кућу заузели
зашто сте напали
чекићима ексерима
четкама бојама
мајстори мајстори
излазите пустите ме
да сам кућу уређујем
не чују они
укуцавају моје кости
фарбају мојом крвљу
износе из мог срца

намештај стари
неподношљиви мајстори
њих тридесет седе на мени једном
доћи ће кажу чувен гост
ловиће маглу по шумарцима
са твојом ће се кућом сударити
мора да буде као из бајке
ево теби огледало
чешљај смех у њему
лице ти је подупрто
железном тугом
мајстори мајстори
шта сте учинили
то није моја кућа
то мој гост није
то више нисам ја.<<

„Случај Јурченко” или О пресуштаствљењу Светих дарова

Владика Атанасије је, у тексту о тропару Трећег часа, напао ђакона Михаила Желтова као наводног следбеника идеја А. Јурченка, који брани „схоластички” термин „пресуштаствљење” кад су у питању Свети дарови. Не знам да ли је отац Желтов истомишљеник Јурченка по том питању, али знам да је Јурченкова студија, објављена у књизи „Вечно подне” (стр. 394-417) потпуно ПРАВОСЛАВНА. Ево како професор Московске духовне академије В. Саричев излаже ставове ђакона Јурченка („Вечно подне”, стр. 417-422):

>> У почетку свог писаног рада ђакон Андреј Јурченко објашњава да се он тиче „проповедања од стране професора Лењинградске духовне академије Н. Д. Успенског... несторијанско-лутеранских мишљења о начину присуства Господа нашег Исуса Христа у светој тајни Евхаристије” [стр. 1].

Затим отац Андреј Јурченко истиче да православно учење о Евхаристији потврђује истину пресуштаствљења Светих Дарова и наводи сведочанства из текстова Архијерејске заклетве, Гласника поучног службеника и „Посланице Источних патријараха о православној вери”.

Источни оци, говори он, прихватили су овај термин насупрот лутеровском термину „консупстанцијација” (то јест „сасуштаствљење, сапретварање”) и употребили га напореда са раније примењиваним (промена, претварање, преображај), уз то напомињући у „Посланици” да се „речју „пресуштаствљење” не објашњава начин којим се хлеб и вино претварају у Господње Тело и Крв, ... него се указује на то да се хлеб и вино, по освећењу, претварају

у Господње Тело и Крв не сликовито (преносно), не симболички, не преобиљем благодати, не предавањем или наитијем саме Божаствености Јединородног,... него... истински, стварно и суштински хлеб постаје само истинско Тело Господње, а вино сама Крв Господња” [стр. 1-3].

„Руска Православна Црква, пише отац Андреј Јурченко, - која је прихватила заједничке православне симболичке књиге: „Православно исповедање Католичанске и Апостолске Источне Цркве”... и „Посланицу патријарaha Источно-католичанске Цркве о православној вери”... самим тим руководи се догматским поставкама које се налазе у овим књигама” [стр. 4].

„А професор Н. Д. Успенски, - примећује аутор расправе коју излажемо, - противно црквеној традицији, делимично одбацујући, а делимично погрешно тумачећи непрекинути низ сведочанстава која потичу од Светог Писма,... иступа са отвореном апологијом, псеудоаргументовано се позивајући на неко митско „општецрквено сазнање”, сасвим погрешног несторијанско - лутеранског учења о сапостојању... у Тајни олтара (жртвоприношења) - хлеба и Тела Христовог и вина и Крви Његове, више пута осуђиваног на саборима православних јерараха (Константинопољском 1639. године, Јашком 1642. године, Јерусалимском 1672. године, Константинопољском 1691. године)” [стр. 5].

Аутор наводи речи проф. Н. Д. Успенског: „...општецрквено сазнање схватало је евхаристијски хлеб и вино као истинско Христово Тело и Крв, не искључујући ... постојање физичке природе хлеба и вина у освешеним Даровима”; „речима „Претворивши их Духом Твојим Светим” Златоусти је само указивао на испуњење тих Дарова Божанском благодаћу, тако да је хлеб „већ био лишен назива хлеб и постао достојан имена Тела Господњег, иако је натура (природа) хлеба остала у њему” [стр. 6].

Уз то, отац Андреј Јурченко истиче да је, по речима проф. Н. Д. Успенског, мишљење о томе да хлеб и вино, постајући силаском на њих Светога Духа - Тело и Крв Исуса Христа, више нису хлеб и вино, „први пут изнео западни богослов Пасхазије Радберт (785-860)” и да се „православно богословље не може сагласити” са њим.

„У светоотачким списима, - наводи даље отац Андреј Јурченко речи проф. Н. Д. Успенског, - не наилазимо на случај да се говори о променљивости физичке природе евхаристијског хлеба и вина” након што „хлеб постане Христово Тело, а вино и вода - Христова Крв”.

„У ствари, - скреће пажњу отац Андреј Јурченко, - светоотачки списи имају у изобилју баш такве „случајеве”, који потичу из далеке прошлости и који сведоче да су Свети Оци истински разумевали јеванђељске речи којима је установљена тајна Евхаристије (Мт 26,26-28; Мр 14,22-24; Лк 22,29-20)” [стр. 7].

Затим је наведено неколико светоотачких сведочанстава која оповргавају

аргумент проф. Н. Д. Успенског. Цитирана су дела св. Кирила Јерусалимског (396), св. Амвросија Медиоланског (397), св. Јована Дамаскина (777) и упоређена су са фрагментима из дела Пасхазија Радберта (785-860), наведеним у расправи проф. Н. Д. Успенског [стр. 8-9].

„Смаграмо, - закључује аутор расправе - да није потребна нарочита проницљивост да бисмо запазили, можемо рећи, општу сличност теза Пасхазија Радберта, западног богослова IX века и Светих Отаца IV века” [стр. 10].

Затим се наводе мишљења св. Кирила Јерусалимског и св. Григорија Нисијског о стварном јављању Христовог Тела и Крви у тајни Евхаристије, који су настојали да путем аналогije протумаче тајну Претварања [стр. 11-12]. Аутор наводи цитате из дела св. Амвросија Медиоланског о промени природе елемената Евхаристије и наводи учење о томе западног богослова VI века Јевсевија Емисенског и његовог савременика Ремигија [стр. 13-14].

У свом даљем излагању отац Андреј Јурченко се задржава на тумачењу сликовитог упоређења жара (ужареног угљена) у Исаијином виђењу и евхаристијског хлеба, датом код Јована Дамаскина. Он наводи цитат из чланка проф. Н. Д. Успенског у коме овај слику коју наводи св. Јован Дамаскин схвата у смислу непроменљивости природе евхаристијског хлеба.

Отац Андреј Јурченко објашњава мисао св. Јована Дамаскина његовим речима на другим местима његових дела и показује „да преп. Јован Дамаскин јасно и одређено говори о промени природе евхаристијских елемената, о њиховом претварању у Тајни” [стр. 15-20].

Следећи принципијелни моменат који отац Андреј Јурченко истиче у свом раду је мишљење проф. Н. Д. Успенског о непотпуности присуства Спаситеља у тајни Евхаристије, ограничено присуством само (условно) Тела и Крви Господњег. „Стога, - пише проф. Н. Д. Успенски, - у Православној Цркви свештеник, предајући свето Причешће, изговара: „Причешћује се слуга Божији (име) пречасним и пресветим Телом и Крвљу Господа и Бога и Спаса нашег Исуса Христа...”, али не: „Причешћује се слуга Божји (име) Господом и Богом и Спасом нашим Исусом Христом...”

Ово мишљење, - истиче аутор поменутог рада, - „принципијелно противречи горе наведеним речима преп. Јована Дамаскина (о двојствености Тајне у смислу сједињења Тела и Божаства у Евхаристији. - В. С), „Посланици источних патријараха” и Гласнику поучног службеника. Оно противречи и правилу Првог Васељенског сабора (по Геласију Кизичком): „На Божаственој Трпези не треба да видимо само предложени хлеб и чашу, него, узвисујући се умом, треба вером да разумемо да на Свештеној Трпези лежи Агнец, Јагње Божије које узима на се грехе света (Јн. 1,29), Којега свештеници приносе на жртву, и, истински примајући пречасно Тело и Крв

Његову, треба да верујемо да су они знамења нашег Васкрсења”.

Ова противречност, - наставља отац Андреј Јурченко, - има за последицу то да проф. Н. Д. Успенски осуђује одредбу Тридентског сабора Римокатоличке цркве, према којој „у светом Причешћу присуствује Сам Исус Христос”:

„Док је схоластичко богословље дошло до поистовећења Христовог Тела и Крви са Самим Христом, а Тридентски концил установио поштовање (обожавање) св. Хостије као Самог Господа, православно богословље никада није допуштало такво поистовећење, као противречно јеванђелској повести о установљењу Евхаристије и учењу апостола Павла о њој”.

И даље, - примећује аутор рада, - „проф. Н. Д. Успенски цитира... преп. Јована Дамаскина и то баш на оном месту где свети отац пише о присуству Самог Христа у светој Евхаристији - Његовим човечаством и Божавством”(!) [стр. 21-22].

Затим отац Андреј, ради потврђивања пуноте присуства Исуса Христа у тајни Евхаристије, наводи „неколико примера из истински православног богословља, литургијског и догматског”, - молитве на литургији Пређеосвећених дарова, и литургији апостола Јакова, возглас пред Причешћем, упутства из Гласника поучног службеника и цитат из „Православног догматског богословља” митрополита московског и коломенског Макарија [стр. 23-25].

У даљем излагању аутор разматра аргументацију проф. Н. Д. Успенског посредством извода из дела Иринеја Лионског и св. Јована Златоустог.

У првом случају користи овај фрагмент: „Као што хлеб од земље, после призивања Бога над њим, није више обичан хлеб, него Евхаристија, која се састоји из двају ствари - земаљске и небеске, тако ни тела наша, примајући Евхаристију, нису више распадљива, имајући наду у васкрсење” [стр. 26].

Отац Андреј Јурченко запажа да је тумачење овог фрагмента од стране проф. Д. Н. Успенског подударно са протестантским (Кислингџија) и наводи супротно тумачење овог фрагмента од стране кардинала Робера Белармина.

„Наравно, - пише отац Андреј Јурченко, - тумачење ван контекста може да доведе до било каквих произвољних закључака. А контекст целокупног учења св. Иринеја Лионског пружа могућност једнозначног тумачења - православног”.

Ради упоређења наведен је фрагмент из дела блаж. Августина: „Ова Тајна се састоји од два предмета: од видивог облика вештаства и невидивог Тела и Крви Господа нашег Исуса Христа”. „Св. Иринеј, - по речима архиепископа черниговског Филарета, - ... назива то другачије: земаљским и небеским предметом” [стр. 26-27].

У другом случају проф. Н. Д. Успенски цитира писмо св. Јована

Златоустог монаху Цезарију, у коме, између осталог, пише: „По освећењу хлеб се више не назива хлеб, али је постао достојан имена Тела Господњег, иако природа (фисис) хлеба у њему остаје, и ми не проповедамо два тела, него једно Тело Сина” [стр. 28].

Ђакон Андреј Јурченко примећује да су стари писци речју „фисис” понекад означавали својства, а не суштину предмета, и да се у том случају мисао св. Јована Златоустог може схватити као објашњење заједничког црквеног учења да у Светим Даровима после претварања спољашња својства остају непроменљива.

Затим аутор наводи одломак из расправе проф. Н. Д. Успенског у коме је речено: „Кад би Црква порицала постојање физичке природе хлеба и вина у освећеним Даровима, онда би то за монофизите служило као одличан аргумент против диофизита. Али ни један монофизитски писац није прибегавао том аргументу” [стр. 29-30].

Ради побијања овог мишљења отац Андреј Јурченко наводи схватање да „диофизитство никако није разликовање природе хлеба и природе Тела у Евхаристији. То је признавање двеју природа у Исусу Христу. Стога они који признају истинско, реално и суштинско присуство Христа у Евхаристији, признају и двојственост Његовог присуства - Његовим човечаством и Божаством, а отуда и двојственост Тајне („јер она је двојака” - код преп. Јована Дамаскина). Диофизити остају диофизити, обавезно разликујући две природе у Исусу Христу. ... А што се тиче вештаства хлеба и вина, „према православном учењу, хлеб и вино се суштински претварају у Христово Тело и Крв”, као што је речено у Резимеу на евхаристијску тему, донетом на Богословском саветовању (II) представника Руске Православне Цркве и Евангелистичко-лутеранске цркве Финске, одржаном у Тројице-Сергијевој Лаври у децембру 1971. године. И никакве двојствености на нивоу хлеб -Тело након што се догоди „пресуштаствљење (или претварање) хлеба и вина у Христово Тело и Крв”, нема и не може бити, јер на том плану Дарови су моносупстанцијални: и пре [хлеб и вино] и после [само Тело и сама Крв] освећења, зато што се... „хлеб и вино претварају (према горе наведеном - пресуштаствљују, а по Резимеу - суштински претварају) у истинско Христово Тело и Крв, и то тако да постају такви супстанцијално, а од хлеба и вина остаје само чулно-спољашњи изглед или облик, због неопходности обезбеђења физичке могућности причешћа (Мт 26,26-27)”. И у учењу о моносупстанцијалности Светих Дарова на том плану нема никаквог греха за који би православне диофизите у христологији могли у христолошкој доктрини да прекоре монофизити, који су такође присталице моносупстанцијалности у учењу о Евхаристији ...

Затим ђакон Андреј Јурченко изражава недоумицу поводом тога што су се у једном те истом издању Московске Патријаршије могле „појавити изјаве

директно супротног карактера са позивањем на ауторитет Православне Цркве” [стр. 31-32].

У погледу позивања проф. Н. Д. Успенског на савремене богослове запажа се да мишљење архиепископа диселдорфског Алексија, као и његово сопствено (ауторово), не одговарају учењу Православне Цркве. „Мишљења проф. прот. Сергија Булгакова, проф. Н. Н. Глубоковског и епископа Николаја, ректора Софијске духовне академије, чак и фрагментарно, како их наводи наш аутор, не само да не иду у прилог потврђивању става проф. Н. Д. Успенског, него су и у директној противречности са њим. Ти богослови остају зачуђени пред тајном, али не одбацују њу, тајну претварања, суштинског претварања, које non est formalis, као код проф. Н. Д. Успенског, sed substantialis, као код проф. Н. Н. Глубоковског, „које (према проф. прот. Сергију Булгакову) није доступно ни нашем чулном опажању, ни разуму, него само вери” [стр. 33-34].

Из упоредне богословске анализе расправе проф. Н. Д. Успенског „Анафора” произилази да је главни циљ аутора (анализе) - ђакон Андреја Јурченка оповргавање мишљења које је изнео професор Н. Д. Успенски о непроменљивости физичке природе Дарова у тајни Евхаристије и образлагање појма пресуштаствљења (- суштинског претварања, промене) Светих Дарова, као и потврда учења о пуноти присуства нашег Господа Исуса Христа у тајни Евхаристије, то јест постојања човечаске и Божаске природе Спаситеља у тој Тајни, што професор Н. Д. Успенски такође одбацује.

У својој анализи ђакон Андреј Јурченко руководи се различитим споменицима Црквеног предања, - у облику дела светих отаца, текстова симболичких књига и Архијерејске заклетве, литургијских формула, мишљења православних богослова и томе слично. У сваком случају коришћења тих докумената пројављује се јасна, богословски зналачки изнета аргументација, која примедбама и закључцима ђакон Андреја Јурченка придаје несумњиво православни карактер и убедљивост, приступачну, по свој прилици, за сваког православног читаоца.

Као резултат анализе он (ђакон Андреј Јурченко) јасно је показао - несумњиву, уосталом, и без тога - погрешност и неправославност схватања Евхаристије, које је изнео проф. Н. Д. Успенски.<<<

Тако је, по професору Саричеву, Андреј Јурченко оштро критиковао ставове професора Успенског (несумњиво обдареног историчара Литургије), тврдећи да су Свети оци Цркве од Истока израз „пресуштаствљење” користили сасвим у духу Предања.

Уосталом, први који је на Истоку употребио израз ПРЕСУШТАСТ-ВЉЕЊЕ био је свети патријарх цариградски ГенADIЈЕ (Схоларије), који је до краја довео борбу Светог Марка Ефеског против уније са латинима. Он је

одлично познавао папску јерес, и свакако да тај израз није користио онако како га користе средњовековни папски богослови, нити је под њим подразумевао оно што су они подразумевали. Ево речи мудрог Генадија о Тајни Тела и Крви Господње (Генадије Схоларије, О Телу и Крви Господњој, „Логос” 2006, стр. 135-139):

>Будући да раније, како смо тада могли, већ одговорисмо на ваше питање о светотајинском телу и крви Господа нашег Исуса Христа, сада вам поново опширније одговарамо, јер смо вам, као преподобним, Бога узљубившим и Богом љубљеним душама, већ предали основно истинско знање о тајни.

Прво сте, дакле, дужни знати да свесвето тело Господа нашег, премда свагда постоји као једно, има и различите пројавне облике. Јер једно поимамо о њему с обзиром на природу тела, што се односи на период од трена оваплоћења па до пројављивања чудима; друго, пак, о њему као славном, што припада времену од пројављивања до страдања и погребња; а треће о њему као прослављеном, почев од Васкрсења па тако кроза сва времена. На други начин, пак, поимамо о њему као тајинском, тј. о њему што се надчудесним начином свакодневно оприсућује на свим жртвеницима православних хришћана. Но, сви ови различити начини пројављивања не раздељују Христово тело које је једно с обзиром на све њих.

Друго што треба знати је да од свих натприродних чуда Божијих ниједно не надилази закон природе више од ове Тајне. Тако је и глупост незналица управо највећа када је ова Тајна у питању, а божанска и људска мудрост се ни у чему више не вежба неголи у знању о овој Тајни; а неверници, пак, и јеретици се ниједном учењу наше вере у већој мери не противе. Стога, када у двору, уочи Лазареве суботе, бесеђасмо о тајинском телу Владике нашега, присутни цар, сенат и избрани грађани узнесоше многе хвале Господу и нама недостојним слугама његовим. Сада, пак, сажето и јасно о овоме говоримо.

Знајте, дакле, да првоме реду чуда Божијих припадају она у којима се промена односи само на природни поредак и начин, тако да бива могућим што би и иначе, премда на други начин, било могуће. Тако, Господ наш излечи многе болеснике, попут таште Петрове и центурионовог детета. А у Староме завету је, пак, кроз Самуила и Илију ваздух згуснуо у кишу без постојања какве природне силе или узрока плъску.

Другоме реду чуда припада васкршење Лазара и отварање очију слепога будући да је оно што се у њима збива по природи, док је противно закону природе оно што се односи на подносиоца збивања. Јер и сама природа, наиме, твори живот, али никако у мртвацу; природа, пак, даје и вид, али не онеме у кога су очи ослепљене.

Трећем реду припадају устављање Сунца са њему властите путање, што се збило кроз Исуса Навина, те продирање тела кроз тело, што се збило када Господ наш прође кроз закључана врата. Ово се, наиме, никако не може

догодити, а да буде на природан начин. А далеко изнад свих ових чуда су друга два највећа чуда која сваки разум побеђују: једно се, пак, једанпут догодило, када човечанску природу Бог сједини са божанском личношћу; а друго, веће од овога, догађа се свакодневно када Христос претвара суштину хлеба у суштину његовог тела, а суштину вина у суштину крви његове. У првоме чуду, наиме, ниједна од природа не би претворена у другу, него постоје у Христовој личности на несливен начин и божатство и човештво, док се у овој тајни твар претвара у Творца посредством тела, и хлебу подстојећа суштина постаје тело Христово; суштина хлеба се, пак, претвара да би у нама Тајна деловала и учинила нас сателеснима Христу. А спољашње стање хлеба остаје исто да нас не би каква недоумица обузела и одвратила од причешћа. Међу свим чудима Божијим, дакле, највећа је ова Тајна. Отуда, као што већ рекосмо, долазе и многи приговори које против ње истичу што неверници, што јеретици и незналице, немајући притом увида у смисао ове Тајне. Ове приговоре разрешисмо у поменутој беседи.

А ови се, пак, приговори односе на следеће: како се сада суштине хлеба и вина претварају у суштину тела; како је могуће да поред претворене суштине хлеба у суштину тела остану акциденти хлеба, тј. његова дужина, тежина, ширина, боја, мирис, укус, те како је могуће да тако акциденти хлеба постоје без његове суштине, а да се истинита суштина тела скрива у акцидентима друге суштине. Други, пак, оспоравају како је могуће да читав Христос буде у малој видљивој количини. Други, опет, никако не верују да светотајинско тело Христово и разломљено остаје цело, те да је сваки комад сам цело и савршено тело Христово. Неки, пак, у највећој мери оспоравају да је могуће да једно и исто тело Христово истовремено буде и на Небу и на многим жртвеницима на Земљи. Но, ова оспоравања смо раније разрешили а можемо их и сада оповргавати будући да нас је просветила благодат Христова. А још више их оповргавају свемудри учитељи Цркве који су водичи благодати и благочестиве радозналости која је у нама.

А ви сте, као и сви хришћани, дужни без двоумљења веровати да је у овом светотајинском телу сам истинити Господ наш Исус Христос, рођени од Дјеве Марије, на крсту распети, а сада на Небу, он сам у потпуности присутан одашуд се закривајући акциденталним својствима хлеба, те да је суштински, не благодаћу или силом, присутан у овој Тајни. Није светотајинско Христово тело образ истинитог тела, већ је управо сама истина онога тела. Јер сада се, наиме, не поклањамо образима и сенкама, као у Старом завету, већ оном стварном и истинитом. А ако неко од светих жртву ову назива обрасцем оне Господње вечере, јасно је да је иста жртва образ оне жртве, као што су и они што сада жртвују образи Христа који је тада жртвовао. А савршенство жртве је исто и тада и сада, а то је пресуштаствљење и натприродна промена у одушевљено и обожено тело, а

вина у пречасну крв његову. Може се рећи да су обрасци оно што се односи само чинодејствовање будући да је тада сам Христос непосредно чудотворио, а да сада кроз црквене служитеље исто ово невидљиво савршава, свагда будући присутан божанском силом и све испуњавајући. А савршенство чинодејства, промена хлеба и вина у истинито тело и крв Христову, и тада беше, и сада јесте.

Ово проповеда Црква Христова; ово је чудима много пута било потврђено. Ово је и невернима много пута чудима потврђено, као што раније рекосмо, те видеше у светом сасуду целого и живого Господа нашег, и, зачудивши се, повероваше. Други, дрско искушавајући Тајну, заједно са душом и живот насилно изгубише. А сав учинак ове Тајне и њена узвишеност у односу на друге Тајне у овоме јесте и показује се; а многи људи, свештеници и лаици, (ово) не знајући, мало од дужног поштовања јој приносе, како пре причешћа, тако и у самом причешћу и након причешћа. А у вас ће свагда бити благочешће према овој великој и чудесној Тајни; а од сада се молите да и у нама буде изобилје благочешћа што у вама већ настаде. <<харистију Ориген такође није био прави симболиста и сматрао је да у њој стварно присуствује Сам Христос, али он „се разликовао од традиције Православне Цркве порицањем пресуштаствљења, у које је она свагда веровала, као и допуштањем учења о нисхођењу прослављеног Христовог Тела на евхаристијске елементе, које је Православна Црква одбацила”.

Што се римокатолика тиче, њихово учење о „трансупсанцијацији” крајње је натуралистичко, али то не значи да не смемо користити њихов термин „пресуштаствљење” у нашем значењу. Свештеник Вадим Леонов, у свом тексту „О вери и неверовању у Свету Тајну Евхаристије” („Вечно подне”, стр. 487 - 489), каже, критикујући богослова Зајцева, који се бори против појма „пресуштаствљење” као „латинског”:

>> У својим радовима, А. Зајцев прави екскурсе у историју римокатолицизма и показује да је тај термин најпре употребљен и често био коришћен у овим или оним западним текстовима. То је занимљиво, али због чега нам се износи та информација? Очигледно је да се А. Зајцев нада да ће такав преглед оставити утисак на читаоце и да ће их довести до убеђења да је термин „пресуштаствљење” неспојив с православним вероучењем услед његове активне употребе на Западу. Ако је ова претпоставка тачна, онда се чини да овај аутор припада групи наивних људи. Ако би таква аргументација била толико значајна, онда би се могла развити борба на фронту целокупне хришћанске терминологије, јер и римокатолици активно употребљавају такве термине као што су „Бог”, „Тројица”, „Богородица”, „Син Божији”, али још никоме није пало на памет да због тога смишља алтернативне православне термине. /.../

Објаснићу то на следећем историјском примеру. У III веку, јеретик Павле из

Самосате увео је термин „једносуштни” да би описао своју тријадологију. Црква је одбацила његово учење, као и овај термин, на Помесном сабору у Антиохији 268. године. Када се у IV веку појавила потреба да се вербално разјасни православно учење о Пресветој Тројници, овај термин је био поново искоришћен, али у другачијем значењу него код Павла Самосатског. Поред тога, овај дискредитовани термин био је укључен у Символ вере. Они који се и данас користе тим термином не сматрају себе следбеницима Павла Самосатског. И то није једини случај у историји Цркве. Многи тријадолошки и христолошки термини позајмљени су из философије, односно од нецрквене, паганске средине. Међутим, Свети Оци који су их користили нису сматрали да овим позајмљивањем оштећују божанско Откривење и да Цркву бацају у паганизам. /.../

Вратимо се термину „пресуштаствљење”. За римокатолике, то је опис унутрашњег, тајанственог деловања Евхаристије у којем се изражава сам тајанствени начин промене хлеба и вина у Тело и Крв Христову. За њих је тај термин конкретно садржајан, он разоткрива тајну Евхаристије у једнозначном римокатоличком схватању, то јест, исповеда се да долази до замене суштина. Природни елементи хлеба бивају замењени природним елементима Христовог Тела, а тако се и природни елементи вина преображавају у природне елементе Крви Христове.

У православном богословљу, термину „пресуштаствљење” даје се другачије значење. Он не описује и не тумачи, него само указује на тајну Евхаристије. Указује на почетно и коначно стање светог Приношења, али се тим термином не разоткрива евхаристијска тајна. Другим речима, реални хлеб, у време Евхаристије, пресуштаствљује се на необјашњив начин и постаје по својој суштини истинско, реално, стварно, васцело, обожено Тело Христово; исто тако и вино, пресуштаствљујући се, постаје по својој суштини истинска, реална, стварна Крв нашег Господа Исуса Христа. У православном богословљу, пресуштаствљење не означава замену суштина, нити је то доследно уништење једне суштине да би се на њеном месту појавила нова (то би већ био недопустиво рационалан опис Свете Тајне, такве идеје изражаване су у католичком богословљу), него тајанствена промена једне суштине у другу, уз очување првобитног чулног облика. То је необјашњиво и прихвата се вером, без рационалних објашњења.

Узимајући у обзир оштри антикатолички патос расуђивања А. Зајцева, разумљиво је да њему наведена разлика делује неубедљиво, у њему не постоји отворена провалија између Православља и католицизма. Шта да се учини? Како помоћи колеги?

Неопходно је да прикупимо храброст и да, како се то каже, погледамо истини у очи. У том случају откриће се нешто важно.

Између Православља и католицизма постоје заједничка места у схватању Евхаристије, утврђена на заједничком темељу светоотачког наслеђа првог

хиљадугодишта хришћанства. Пре свега, у обе конфесије се подједнако тврди да хлеб и вино после освећења постају Господњи Тело и Крв, уз очување чулног (видљивог) изгледа хлеба и вина. Ово заједничко схватање није резултат католичког утицаја на Православље: како бисмо могли да, према речима апостола Павла, исповедамо да је Црква стуб и тврђава Истине (1. Тим. 3, 15) ако се она тако лако деформише у принципијелним питањима вероучења? Напротив, ово заједничко схватање је вера Цркве, утврђена на сведочењу Јеванђеља, на одлукама Васељенских сабора и на учењу Светих Отаца.

Разлика у католичком схватању Евхаристије има своје корене у рационализацији Свете Тајне, а отпадање римокатолицизма од Православља дало је томе посебан импулс. Код њих постоји концепција, у чијим се оквирима „пресуштаствљење” тумачи као замена суштина. У Православљу уопште не постоји нека јасна теорија или концепција Евхаристије. Постоји само сведочанство о чуду које се извршава: то су били хлеб и вино, а сада су постали Крв и Тело нашег Спаситеља, уз очување видљивог облика хлеба и вина. За нас „пресуштаствљење” указује на евхаристијску тајну која се извршава, али не разоткрива тајанствени начин на који се то извршава. У тој истој функцији, у Православљу су се свагда користили и други термини, као што су „преложење”, „претварање”, итд, а термин „пресуштаствљење” им је у свом православном значењу потпуно истоветан. Због тога у православном контексту термин „пресуштаствљење” не носи никакву „католичку” опасност (јер бисмо, да је тако, морали да избегавамо и термин „преложење” и др.).

Наведимо овде још један пример различитог богословског тумачења једне исте фразе. Када о Богу изговоримо фразу да „Отац рађа Сина”, она се може разумети и јеретички, и православно. Ако се реч „рађа” схвати као конкретан физиолошки процес, какав се догађа код људи, и ако се он апстрактно пренесе на Бога, онда је то јерес. Ако се, пак, реч „рађа” схвати као указивање на неразјашњиву тајну постојања Лица Пресвете Тројице, онда нећемо погрешити. Нешто слично може се применити и на термин „пресуштаствљење”.

Поводом одсуства литургијске рецепције термина „пресуштаствљење”, расуђивање А. Зајцева делује веома чудно. Сваки човек, који је упознат с црквеном историјом, зна да је огромна већина богослужбених текстова који се и данас користе, настала пре XV века. То се посебно тиче литургијских текстова, и зато се тај термин тамо не сусреће - из историјских, а не из догматских разлога. Уосталом, ако хоћемо да будемо прецизни, у Литургији св. Амвросија Медиоланског постоје и следеће речи: „Тело Твоје суштински се једе и Крв Твоја суштински се пије”. Према томе, литургијска расуђивања А. Зајцева нису погодила циљ.

Један од проблема А. Зајцева састоји се у томе што он патолошки игнорише православно значење термина „пресуштаствљење”. Када је овај термин почео да се користи у православном богословљу, његово значење је било измењено и једнозначно повезано с термином „преложење”. При том је значење термина „преложење” одредило и значење термина „пресуштаствљење”, а не обрнуто. Већ смо наводили одлуку Константинопољског сабора из 1691. г: „Та реч („пресуштаствљење”) не значи ништа друго до „преложење” или „претварање” у Светој Тајни „ У својству још једне потврде ове мисли, предлажем онима који те желе да пажљиво прочитају оно дело, које А. Зајцев сматра прокатоличким - „Посланицу источних патријараха о православној вери”. У њој се веома истанчано разликује православно и неправославно (како римокатоличко, тако и протестантско) схватање овог термина: „речју пресуштаствљење не објашњава се начин на који се хлеб и вино претварају у Господње Тело и Крв, јер то нико не може да схвати, осим Самога Бога, и напор оних који желе да то схвате може да буде само последица безумља и безбожништва. Ова реч показује само то да се хлеб и вино, после освећења, претварају у Господњу Крв и Тело, али не сликовито, нити симболично, не преизобиљем благодати, не учешћем или силаском једино божанствености Јединородног (сличне идеје исказује и заступа А. Зајцев), нити се неко случајно својство хлеба и вина мења у неко случајно својство Христових Тела и Крви, било каквом изменом или мешањем, него, као што је горе речено, истински, стварно и суштински, хлеб бива само истинско Тело Господње, а вино сама Крв Господња”. Православна Црква је свагда следила указано разликовање у схватању евхаристијских термина. Због тога су тако велики угодници Божији и богослови, као митрополит Филарет и сви поменути светитељи, спокојно употребљавали термине „преложење” и „пресуштаствљење” као синониме. При самом овом дејству хлеб и вино се претварају или пресуштаствљују у истинско тело Христово и истинску Крв Христову („Хришћански катихизис. О деветом члану. О причешћивању”).” Тако отац Вадим Леонов.

Код римокатолика Тело Христово је „измештено” из свог литургијског контекста и постало аутономни предмет обожавања. Тако је настао празник *Corpus Christi*. У XIII веку, римокатоличка света, Јулијана из Лијежа, имала је виђење пуног месеца, са само једном мрљом. Добила је објашњење да та мрља означава недостатак празника Тела Исусовог у црквеном календару. У помоћ јој притиче Робер де Торет, бискуп Лијежа, који ће овај празник успоставити у својој дијецези. Године 1264. папа Урбан IV, својом булом „*Transiturus*” чини празник обавезним за све римокатолике, а службу за празник пише Тома Аквински, који је веома развио учење о трансупстанцијацији. „Тјелово” се слави у уторак после празника Св.

Тројства, и за учешће у њему дају се многе индулгенције. У Хрватској, то је велики празник, а у свим римокатоличким срединама за Corpus Christi се спроводи посебна процесија, у чијем средишту је Хостија.

Таквог обоготворења Светог Причешћа код православних никад није било, нити га може бити. Али, било је многих чуда која су показивала реалност ПРЕСУШТАСТВЉЕЊА (без рационализације истог). Ево опет свештеника Вадима Леонова („Вечно подне”, стр. 499-502):

>> У историји Цркве постоји много примера да је људе обузимала сумња у погледу суштинске промене светих Дарова и Бог је развејавао те сумње посебним откривењима приликом вршења ове Свете Тајне. На жалост, А. Зајцев се према тим божанским уразумљењима односи крајње презриво. Он верује да много од тога не може да се изнесе у својству догматског аргумента. Напротив, за мене те чињенице божанског откривења имају принципијелни значај, јер се овде ради о непосредном одговору Божијем на човекова најважнија питања. Осим тога, сама чињеница да се Бог одазива на те људске недоумице сведочи колико су за наше спасење опасна искривљавања у учењу о Евхаристији (далеко од тога да на сва богословска питања имамо тако изразите божанске одговоре). Занемарити та божанска откривења - исто је што и пасти у богоотпадништво. Наравно, божанско откривење се људима шаље у оним формама и видовима који су доступни за њих и који нису у пуној мери идентични тајанственој реалности. Међутим, значај откривења састоји се у томе што оно до човековог ума и срца доноси неку важну и спасоносну идеју, и запостављање таквог дара Божијег значи и запостављање сопственог спасења.

У Алфавитном Патерику предато је следеће казивање преп. Арсенија Великог: „Неки монах из египатског скита био је праведан човек. Међутим, услед своје неукости, пао је у заблуду у односу на свете Дарове. Говорио је како хришћанин у време Причешћа не прима Тело Христово, него његово обличје у виду хлеба. Када су два скитска старца чула његово мишљење, силно су се забринули због спасења свога сабрата. Знали су за његову простоту и за велики подвижнички труд, па су дошли код њега и почели да га убеђују: „Не мисли тако, брате, него исповедај према предању свете саборне и апостолске Цркве. Ми верујемо да је хлеб само Тело Христово, а да је у чаши - сама Крв Христова, и да то нипошто нису само њихова обличја. И нама је несхватљиво како хлеб може да буде Тело, но како је Господ рекао: Ово је Тело Моје, ми верујемо да је хлеб истинско Тело Христово”. „Уколико се искуством не уверим у то, и даље ћу сумњати”, истрајавао је онај монах. „Хајде да се током читаве идуће недеље молимо Богу да нам Он објасни ову Тајну, и ми верујемо да ће нам Бог помоћи”, предложила су му сабраћа из скита. Монах се сагласио, и њих тројица су се усамили у својим келијама. Седмица је прошла у усрдним молитвама и духовним подвизима. После

седам дана, старци су дошли у храм. У време служења Литургије, отвориле су им се очи и њих тројица су, уместо хлеба, видели Младенца, а уместо монаха, који је приносио хлеб, анђела који је заклао Младенца. Када су приступили да се причесте Светим Тајнама, оном сумњичавом монаху било је принето крваво месо. Кад га је видео, он се престашио и узвикнуо: „Госпode, верујем да је хлеб Твоје Тело!” Истог тренутка, комадић крвавог меса поново је по свом изгледу постао обичан хлеб. Пошто су се причестила и она два старца из скита, заблагодарили су Богу за чудо, а затим рекли свом сабрату, који је задобио веру: „Бог зна да људи не могу да употребе сирово месо, и зато је Своје Тело прикрио обличјем хлеба, а Крв обличјем вина”.

Оваква, чудесна уразумљења, људи су добијали и у познијим вековима. У житију св. Григорија Двојеслова описан је следећи случај. Једном је нека знаменита Римљанка, дошавши у цркву у којој је Литургију служио св. Григорије Двојеслов, дала у олтар просфору за вршење Тајне. Пред крај богослужења, она је заједно с осталим хришћанима приступила светој чаши. Када је ред дошао на њу, она се осмехнула, зачувши како светитељ изговара: „Предаје се живототворно Тело Господа нашег Исуса Христа”. „Зашто се ти смејеш”, упита је св. Григорије. „Чудно ми је, владико, што ти хлеб који сам месила од брашна и својим рукама, називаш телом нашег Господа Исуса Христа”, одговорила је жена. Желећи да у њено срце укорени веру у Свету Тајну, св. Григорије се помолио Богу. Истог часа се изглед изменио и сви су угледали крваво људско месо. Хришћани у храму испунили су се побожним страхом и прославили Бога, Који је тим чудом још више укрепио њихову веру. Њима се придружила и виновница овог догађаја, која је постала свесна своје заблуде. Након што су, услед молитве св. Григорија, свети Дарови добили свој уобичајени изглед, она се са чврстом вером причестила Христовима Телом и Крвљу.

Ево још једног примера, из XIX века, који је ради наше поуке исприповедао св. Игњатије Брјанчанинов.

„Димитрије Александрович Шепелјев нам је говорио о себи: „Васпитаван сам у Пажевском корпусу. Једном, током Великог поста, док су пажеви постили и приступали Светим Тајнама, ја сам једном пријатељу одлучно изразио своје неверовање да су у чаши Крв и Тело Христови. Кад сам примио свете Тајне, осетио сам у устима крваво месо. Обузео ме ужас, нисам могао да прогутам частицу. Свештеник је то приметио, увео ме у олтар и ја сам тамо, држећи частицу у устима, исповедио свој грех а онда, кад сам дошао себи, употребио предате свете Дарове”.

И у наше време Бог допушта слична искушења због маловерја. Ево једног изразитог случаја који се недавно догодио неком од студената Московске Духовне академије. „Почетком 2002. г, млади ђакон, студент Московске Духовне академије, служио је заједно са свештеником у Петропавловском

манастиру Сергијевог Посада. У време службе, обузела га је сумња: да ли се хлеб и вино уистину претварају у Тело и Крв Христову? Кад је завршено богослужење, пошао је ка жртвенику да би употребио Свете Дарове. Прилазећи чаши, изненада је осетио мирис, необичан за олтар. У почетку, млади свештенослужитељ није био ни свестан на шта га тај мирис подсећа. Када је схватио, силно се зачудио. Пре него што је ступио у богословију, бавио се ловом и добро је познавао мирис свеже крви. Управо то је мирисало око жртвеника! Ђакон је подигао покровац са путира, погледао унутра и ужаснуо се. У путиру су се налазили истински Тело и Крв! Када се прибрао, ђакон је позвао свештеника, који је студирао заједно са њим. Свештеник је погледао у путир и на његовом лицу могли су се прочитати ужас и запрепашћење. Млади свештенослужитељи су почели да се саветују, не знајући како да поступе. Обратили су се за помоћ искусном свештенику који је, срећом, био ту, у храму. Кад се свештеник сопственим очима уверио да се догодило чудо, строго је погледао младе свештенослужитеље и упитао: „Ко је од вас данас током службе посумњао у истинитост претварања хлеба и вина у Христово Тело и Крв?“ Ђакон је истог тренутка признао о својим сумњама. Свештеник му је тада рекао: „Моли се Господу да свети Дарови добију свој уобичајени изглед и моли се све док се то не догоди!“

Ђакон је пао на колена и почео да се моли и то, како се касније сећао, с таквим жаром као што се никада у животу није молио. Бог је чуо његове молитве, па су Христови Тело и Крв поново добили изглед хлеба и вина. После овог догађаја, ђакон је с великим страхопоштовањем прилазио светињи”. У овом тренутку ми се и нехотице намеће питање: да ли је ђакон ово искушење имао због тога што је од неког предавача МДУ слушао сумњива расуђивања о Евхаристији?

Најзад, у односу на садржај публикације А. Зајцева у целини, рећи ћемо следеће: малOVERJE је камен спотицања и узрок сличних недоумица, а прекомерно поверење у чулно опажање и рационализам су корени из којих израста овако неправославно евхаристијско богословље.<< И то је тачно: рационализам је корен свих зала у Цркви. Отац Вадим Леонов нас је у то поново уверио.

О „полемичности” Литургије

Много шта у Литургији има „полемично” порекло. Ханс Јоаким Шулц указује на то да је и славословље „Слава Оцу и Сину и Светому Духу”, које истиче једуносустност Сина и Духа Светог Оцу - антиаријанско. Израз „Богородица” је антинесторијански - јер су Несторијеви следбеници Мајку Божју звали „Христородицом”¹. Први запис о Трисветој срећемо у списима IV васељенског сабора, када Оци са Истока траже да се анатемисе

Диоскор и узвикују „Свети Боже, Свети Крепки, Свети Бесмртни, помилуј нас! Живели владоци! Нека безбожни заувек ишчезну!”

Почетком V века, цар Анастасије је наредио појцима да у Св. Софији певају Трисвето са теопасхитским додатком („Који си се распео за нас”), што је изазвало велики бунт у народу, који је скочио да туче појце и спречио извођење химне с јеретичким додатком.

„Јединородни Сине” цара Јустинијана такође је антијеретички усмерена. Она је антинесторијанска, јер је Несторије учио да је Божаство накнадно „сишло” на човека Исуса, а у песми Јустинијановој се јасно вели: „Јединородни Сине и Слове (Логосе Божји) /.../ изволео си да се родиш од БОГОРОДИЦЕ и свагда Дјеве Марије”. Такође, она је антимонофизитска, јер говори о Христовом „непроменљивом очовечењу”, док су Евтихије и други јеретици тврдили да се Христова људска природа „ишчезла” у Божаственој Његовој природи.

А како је Символ вере ушао у Литургију?

Реконструкцију је обавио Роберт Тафт у свом делу „Велики вход”, крећући од Григорија Дикса („The Shape of the Liturgy”).

Гласно изговарање Nikeo - цариградског „Вјерују” увео је 473. године монофизитски патријарх антиохијски Петар Кнафеј. Њиме се супротставио IV васељенском сабору, који је, по њему, тобож издао никејску веру. Када је филомонофизита цар Анастасије с цариградског престола отерао патријарха Македонија II, на престо је доведен Тимотеј, који је увео монофизитски обичај читања Символа вере у Литургији, да би угодио цару и његовим дворјанима. Када се православно исповедање вратило у престоницу, цар Јустин II (565-578) је донео одлуку да народ настави да изговара „Вјерују”. Изговарали су га и свештенослужитељи - да би се проверила њихова правоверност: „Стари симболи вере били су за катихумене, нови за епископе”.

Дакле, у мојој тврдњи, да у Литургији има „полемичности” нема ничег „богохулног”. Та „полемичност” се, наравно, не види - и не треба да се види, јер је Литургија свекрасно, анђелско и људско, славословље. Али историја Литургије нам јасно ставља до знања да је њено „Осанна!” прошло огањ и воду борбе са инослављем, и да је победило. Зато је тако славно и тако слатко! И зато Вук Исакович, у првој књизи „Сеоба”, тражи од својих официра који одлазе, по сили околности, на мису код бискупа у Осеку да не забораве сладост православног славословља, макар га служили „дивљи” србски попови у својим убогим храмовима од дрвета..

О посту суботом и још понечему

Епископ Атанасије непрестано указује на то да се ја борим против 66. канона Светих Апостола, који забрањује ПОСТ СУБОТОМ. Напротив -

непрестано указујем на то да се под ПОСТОМ СУБОТОМ не подразумева једење јела куваних без уља три пута дневно, него је забрањено СУХОЈЕДЕЊЕ једном дневно, у три или шест поподне. И опет наводим свој текст о посту суботом У ЦЕЛИНИ („Реч на реч”, стр. 198-200):

>> Да би се избегле јасне и чисте поруке Светог Јустина Ћелијског, али и Светог Николаја Жичког о припреми за Причешће, прибегава се разним софистичким смицалицама, попут оне о забрани једења јела на води суботом (тако уобичајеној појави код Срба у току припреме за Свето Причешће). Да бисмо једном за свагда пресекли путеве теолошке софистерije у наставку доносимо текст владике Артемија о посту суботом на води („Православље”, 1. јун 1997.):

>> У последње време све се чешиће чује од појединаца (нарочито студентске омладине), да суботом не треба постити чак ни онда кад се желимо у недељу причестити, јер веле, да тај пост суботом забрањују свети Канони. О чему се, заправо, ту ради и колико су они у праву?

Само делимично су у праву, или још тачније, гледано буквалистички, они су у праву. Јер заиста постоје Канони који изричито говоре да се суботом не пости, па чак су предвиђене и казне за оне који би то чинили (клирик да се рашчини; а лаик да се одлучи од причешћа). Али ако се погледа историјски контекст и непосредни повод доношења тих канона, а особито њихово тумачење од познатих православних канониста, онда ствар ипак стоји друкчије.

Тако 66. Правило светих апостола, дословно гласи: „Ако се клирик затече да пости у дан Господњи, или у суботу (осим једне једине), нека буде свргнут; а ако је световњак, нека се одлучи”. (Слична овом Правилу су још и: 51. и 53. светих апостола и 14. Правило Анкирског Сабора).

Тумачећи наведено правило (66), наш познати канониста епископ Никодим Милаш (Књ. I стр. 136-137), говори да је та „једна и једина” субота која се пости, Велика субота, када је Тело Господа Исуса Христа лежало у Гробу, док све остале суботе током целе године се не посте. Међутим, он одмах тумачи на коју врсту поста се ова забрана односи. Овде се, по њему, (а и по осталим канонистима) говори о „сухом посту” (сухоједеније), када се читав дан до вечери не сме ништа јести, а увече се може јести (опет) само строго посно јело (варено сочиво, поврће, али без уља)... Значи, наведеним правилом се дозвољава и у те дане (суботе или чак и недеље) блажи пост (рецимо јести 2-3 пута нешто кувано, макар и на води) од поста осталих дана посних седмица, а забрањује се само сухи пост (сухоједеније).

Познати византијски канониста Зонара (В. Зборник Рали - Потли, II, стр. 84), каже: „Пост је добра ствар; и оно што је добро нека бива на добар начин. Ако пак неко пости осам или десет дана па у њима буде нека субота или недеља (не грешти), јер су многи од светих Отаца постили и до 40 дана” (значи: и суботе и недеље, па нису „рашчињени” због тога, него су управо тиме - прослављени).

Тако се управо у нашем народу држи пост за причест када госпојински или божићни пост почиње средином седмице, а Причешће се планира на Преображење или на Ваведење, као и током свих постова (или ван њих) када желимо да се у недељу причестимо и сјединимо са Господом својим.

Валсамон (у истом зборнику, и на истом месту) наводи Канон (66). тумачи га па вели: „Изузми ми свете Оце који су ради вежбања у добру постили и у ове дане, јер они нису осуђени”.

Овим Каноном, као и свим осталим (наведеним), осуђује се уздржање од женидбе или неких јела, „као од нечег злог по себи”, када се то чини „гнушајући се”, дакле у духу који му дају јеретици (који су и били повод за доношење оваквих канона), а не када се то чини ради вежбања у добру (ради неког узвишенијег циља).

Очигледно је, дакле, да ни један од ових Канона не забрањује пост суботом када се припремамо за свето причешће Пречистим Тајнама Христовим, јер то је највиши циљ који човек може досегнути у овом животу. То је уједно и вежбање у добру, и сједињење са апсолутним Добром (нико није добар осим један Бог).

Како онда схватити тај талас нових „канониста” који говоре да суботом треба јести уље, (а по многима и - све остало), а у недељу се причешћивати? Очигледно, ради се о великој заблуди и замци нечастивога. Неки можда, позивајући се на Каноне против поста суботом, свесно (или несвесно) служе свом идолу - стомаку, угађајући своје „чревоугодију”. И још нешто: чинећи тако, саблажњавају многе око себе, како причом, тако и примером, и уносе смутњу у благочестиви народ. А знамо шта је Господ рекао за оне „кроз које долази саблазан”.

Нека нас Господ спаси од таквих искушења. << Овако владика Артемије.

Амерички свештеник Стенли Харакас објашњава нам забрану поста суботом на следећи начин:

>>Забрана поста суботом има везе са неупоредиво строжијом врстом поста какав се практиковао у раној Цркви. Тај пост се састојао у томе да се од ујутру, када се устане, све до поподне (до вечерње службе) не једе апсолутно ништа. У овој перспективи треба схватати смисао древне забране строгог поста суботом, осим Велике Суботе. Тако се постило средом и петком, када се пост окончавао тек рано увече, а ни тад се није јело месо нити било шта што је животињскога порекла. Тако, када правило каже „не сме се постити суботом”, прави смисао овога јесте да је било забрањено покајнички постити суботом, уздржавајући се од узимања било какве хране. По овој дефиницији, пост који се састоји у уздржању од меса или хране животињскога порекла, али се притом и доручкује и руча и вечера, у ствари уопште и није пост. Ако гледамо према овој древној хришћанској дефиницији поста (не јести ништа до поподнева), онај ко се једноставно уздржава од меса током своја три дневна obroка уствари уопште

и не пости. У канонима 55. и 56. Петог Васеленског Сабора био је забрањен и такав (потпуни) „пост суботом”, али и једење меса, јаја и сира (то јест све хране која је животињскога порекла) током посних субота. Потпуно уздржавање од хране током већег дела дана јесте „пост” (у древном смислу те речи), док се пракса једења преко дана, али уз уздржање од сваке хране животињскога порекла, може назвати посним „уздржавањем”. Оно што ми данас практикујемо у Православној Цркви јесте, дакле, пре посно „уздржавање” (од мрсне хране), а не (потпуни, древно схваћени) „пост”. Оно што се препоручује онима који се припремају да се причесте у недељу (ван постова) није оно што се некада подразумевало под праксом (потпунога) „поста суботом”. Ми данас радије препоручујемо посно „уздржавање” да бисмо усредсредили наш ум и наше срце на духовну припрему која нам је неопходна да би смо што достојније (колико је то могуће) приступили Светој Чаши „са страхом Божијим, вером и љубављу”. Оваква врста посног уздржавања, према томе, не нарушава древно правило „забране поста суботом”²².<<

Зато је тврдња да се суботом не сме постити једући три пута дневно јела кувана без уља, потпуно нетачна и представља „цеђење комарца”. Какве се камиле при томе прождиру, знају они који се том врстом гастрономије баве. << Тако сам писао у књизи „Реч на реч”.

Што се тиче србског обичаја да посте суботом, једући јела кувана на води (или недељом, кад се празник на који се причешћују налази иза недеље), он је заиста безопасан у односу на новоуведени обичај екуменских молитава са јеретцима, који је међу православне ушао 20-их година 20. века, а снажно се укоренио од цариградског патријарха - авантуриста Атинагоре. Ево шта је о том обичају Свети Јустин Ћелијски писао Сабору СПЦ („Сетве и жетве”, стр. 650-653):

>> Преосвећени Оци,

Свој став према јеретцима, - а јеретици су сви који су неправославни -, Црква Христова је једном за свагда одредила преко Светих Апостола и Светих Отаца; то јест преко светог Богочовечанског Предања, јединственог и неизменљивог. По томе ставу: православнима је забрањено свако молитвено општење и дружење са јеретцима. Јер, какав удео има правда с безакоњем? или какву заједницу има видело с тамом? или како се слаже Христос с Велијаром? или какав удео има верни с неверником? (2 Кор.6, 14-15). Светих Апостола Правило 45 наређује: „Епископ, или презвитер, или ђакон, који се са јеретцима само и молио буде, нека се одлучи; ако им пак допусти, као клирицима, да што раде, нека се свргне”.

Овај свети Канон Светих Апостола не одређује какво богослужење, него забрањује свако заједничко мољење, ма и појединачно са јеретцима. А на екуменским заједничким молитвама зар не долази и до нечег крупнијег и групнијег? Лаодикијског Сабора правило 32. наређује: „не треба од јеретика

примати благослов, јер је то пре безумље неголи благослов”. А на заједничким екуменским сусретима и самољењима зар не бива да благосиљају јеретици: римокатолички бискупи и фрагри, протестантски пастори, па чак и жене?!

Ова, и сва, по овоме питању, остала правила Светих Апостола и Светих Отаца важила су не само за древна времена него она у пуној мери важе и за све нас, садашње православне хришћане. Важе несумњиво и за наш став према римокатолицима и протестантима. Јер римокатолицизам је многострука јерес, а о протестантизму и да не говоримо. Није ли још Свети Сава у његово време, пре седам и по векова, називао римокатолицизам „латинска јерес”? А колико је од тада нових догмата папа измислио и „непогрешиво” одогматиро! Нема сумње, са догматом о непогрешивости папе римокатолицизам је постао свејерес. А многохваљени II Ватикански Концил ни у погледу те чудовишне свејереси ништа није изменио него ју је напротив, потврдио. Стога, ако смо православни, и желимо остати православни, онда став Светог Саве, Светог Марка Ефеског, Светог Козме Етолког, Светог Јована Кронштатског, и осталих светих Исповедника и Мученика и Новомученика Православне Цркве, мора бити и наш став према римокатолицима и протестантима, од којих ни једни ни други не верују правилно и православно у два основна догмата хришћанска: у Свету Тројицу и у Цркву.

II

Ваше Преосвештенство и Свети Оци Синодски, докле ћемо нашу Свету Православну Светосавску Цркву ропски понижавати нашим стравично несветопредањским односом према Екуменизму и такозваном Екуменском савету цркава? Стид спопада сваког искреног и на Светим Оцима васпитаног православца када чита да су православни учесници V Свеправославне конференције у Женеви (8-16. јуна 1968.г.), у вези са учествовањем православних у раду „Светског савета цркава” донели одлуку: „да се изрази опште сазнање Православне цркве да иста представља органски део Светског савета цркава” (Гласник СПЦркве, бр.8, август 1968, страна 168).

Ова одлука је, по својој неправославности, апокалиптички језива. Зар је Православна Црква, - то пречисто Богочовечанско тело и организам Богочовека Христа -, морала бити тако чудовишно понижавана да њени представници, богослови, и чак јерарси, међу којима и српски, траже „органско” учешће и укључење у Екуменски савет цркава, који на тај начин постаје неки нови црквени „организам”, нова Црква над црквама, чији су Православне и неправославне цркве само „делови” („органски” међусобно везани!?). — Авај, невиђеног издајства! Одбацујемо православну богочовечанску веру, ту органску везу са Богочовеком Господом Христом и Његовим пречистим Телом - Православном Црквом Светих Апостола и Отаца и Васељенских Сабора, и хоћемо да будемо „органски део” јеретичког хуманистичког, човекопоклоничког удружења, које се састоји од 263 јереси. А свака је од њих по - духовна смрт. Као

православни - ми смо „уди Христиови”. Хоћемо ли дакле узети уде Христове и од њих начинити уде блуднице? Боже сачувај! (1 Кор. 6,15). А ми то чинимо кроз „органско” сједињавање са Светским саветом цркава, који није ништа друго до повампирено незнабожачко човекопоклонство = идолопоклонство.

Крајње је време, Преосвећени Оци, да Православна Светосавска Црква наша, Црква Светих Апостола и Светих Отаца, Светих Исповедника, Мученика и Новомученика, престане да се меша црквено, јерархијски и молитвено-богослужбено са такозваним Екуменским саветом цркава, и да за увек откаже било какво учествовање у заједничким молитвама и богослужењима - која су у Православној Цркви сва органски повезана у једну целину и возглављена Светом Евхаристијом. И уопште у било каквим црквеним актима који носе у себи и изражавају јединствени и непоновљиви карактер Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве Православне, увек Једне и Једине.

III

Не мешајући се црквено са јеретицима, били они груписани око Женева или Рима, Црква наша Православна, у свему верна Светим Апостолима и Светим Оцима, неће се тиме одрећи хришћанског позива и еванђелског дуга: да пред савременим неправославним и неверним светом смирено али смело сведочи о Истини=Свеистини, о Богочовеку живом и истинитом, и о свеспасоносној и свепреображајној сили Православља. Христовођена, Црква ће наша преко својих богослова светоотачког духа и карактера свагда бити готова - на одговор свакоме који запита за нашу Наду (1 Петр.3,15). А наша Нада сада и увек и кроза све векове и кроза све вечности јесте само једна и једина — Богочовек Исус Христос у свом Богочовечанском телу=Цркви Светих Апостола и Отаца. Православни богослови су дужни ићи не на „екуменске заједничке молитве”, него на богословске дијалоге у Истини и о Истини, као што су то кроз векове радили свети и богоносни Оци Цркве. Истина Православља и ПравOVERја јесте удео само оних који се спасавају (ср. 7. Канон II Васељенског Сабора). Свеистинита је благовест светог Апостола: спасење је у светињи Духа и вери Истине. Богочовечанска је вера - „вера Истине”; суштина је те вере Истина=Свеистина=Богочовек Господ Христос; Богочовечанска је љубав - „љубав Истине” (2 Сол.2,10); суштина је те љубави Истина=Свеистина=Богочовек Господ Христос. А та Вера и та Љубав су срце и савест Православне Цркве. Све то очувано је неокрњено и неунакажено једино у мученичком светоотачком Православљу, о чему су православни и позвани да неустрашиво сведоче пред Западом и његовим псевдоверама и псевдољубавима. << Није познато да је Свети отац Јустин писао против једења јела куваних на води суботом. Али, о екуменистичким молитвама јесте.

Епископ Атанасије би могао (и морао, јер је угледан православни богослов и духовни син авве Јустина) да упозорава све оне, и у Србској Цркви и у другим

Помесним Црквама, који крше каноне о молитвеном општењу са јеретцима, јер су они, како рече Свети Јустин, јасни и за савест комарца. Али, нити се чије, нити се чита, да епископ Атанасије чини тако нешто: ни после Равене 2002, када су се, на литургији коју су у базилици Сан Витале служили патријарх цариградски Вартоломеј и архиепископ албански Анастасије, из руку православних свештенослужитеља причестили и неки паписти; ни после дочека папе Бенедикта XVI на Фанару у јесен 2006, као да је православни епископ (у чему су учествовали цариградски патријарх и титуларни митрополит пергамски Јован Зизјулас); ни после скупа у Равени, у јесен 2007, који је почео - у погрешном правцу! - расправу о папском примату (против чега се оштро подигла Руска Црква, али и отац Георгије Григоријатски); ни после посете патријарха Вартоломеја Ватикану, са огромном делегацијом (о папском Петровдану 2008.); ни после учешћа Вартоломеја на скупу папе и његових бискупа посвећеном изучавању Светог писма, у јесен 2008. То је много важније од ВД „поста суботом” на води.

Србски народ је вековима пред Причешће постио како је постио - једући јела кувана без уља. Најстрожи пост (онај који се у раној Цркви и звао ПОСТОМ у правом смислу те речи) одржао је као тримирје (на почетку Великог поста) и на Велики петак. Тако су постили и свеци (попут Николаја Жичког) и јунаци (попут Карађорђа). И били су Богом благословени, и водили су народ како треба и куда треба.

Србском народу данас не прети опасност од једења јела куваних без уља суботом или недељом, него од „дијалога” са папистима у току кога се крше забране молитвеног општења с јеретцима; прети му и нова теологија која све то оправдава. Владика Атанасије, знамо, није за неканонско понашање појединих јерараха и теолога, али је очито да о њима нема ни једну једину реч јавне критике, док, у исто време, напада, без обзира и милости, они који једу суботом и недељом јела кувана без уља.

То је, понављам и понављаћу, оцеђивање комарца и прождирање камиле!

Зар од једног Атанасија Јевтића, негда спремног да иде голом руком на голу сабљу кад је Истина у питању?

Зар од човека од кога смо се учили христоумном слободоумљу?

Зар од епископа који се није плашио ни комуниста, ни НАТО-а?

Зар од онога који је својевремено рекао папистима: „Можемо да се молимо за вас, али не и са вама”?

Зар од путника од Косова до Јадовна, нагнутог, видарски, над наше јаме и ране?

Зар од вољеног, поштованог, узорног Атанасија, Србијанца и Херцеговца и свесрбског сведока Завета?

После векова србског пошћења Христу, знака да се нисмо „пошокчили” и „полатинили”, зар Атанасије Јевтић, наш омиљени архијереј, каже да је то

„стара заблуда”, а ништа не вели о новаторским заблудама политичког екуменизма?

„Бол је то, и зацрнело”, рекао би Момчило Настасијевић.

Боли то, владико Атанасије! Боли нарочито нас, који смо се од Вас учили храбрости у изношењу свог става.

Ја и пишем из бола, од муке, и бљувао бих, верујте ми, ијед. Од јада и немоћи, док гледамо слом и полом Србства, а знамо да још није крај тог полома, и шта нас тек чека..

Сад, кад сте Цркви најпотребнији, кад нас воде у концлагор маскиран у „Европску унију”, кад од нас траже да легализујемо содомитске „бракове”, кад нас коначно проглашавају за неонацисте (чак тврде да смо ми, а не Хитлерови Немци, убијали Јевреје Србије 1941-1944. године), сад, кад је Ваша реч неопходна у одбрани пуког биолошког опстанка Срба (а о отцепљивању Војводине, Рашке области, итд. да и не говоримо), Ви ратујете против оних који суботом једу јела кувана на води спремајући се за Свето Причешће! Зашто? Каква је ту опасност, владико?

Свима нама је мера и провера Небеска Србија. А тамо ено два србска јунака - Жике капетана и проте Николе Смиљанића. Ево шта каже Милан Ћ. Милићевић о њиховом односу према посту:

>> „Смртно рањеног на Делиграду 1808. Жику капетана још живог донесу у манастир Св. Романа, где је умро на сам Васкрс 1808. и код цркве је укопан. На Велику суботу, онако у мукама, заиште да се напије млека. На то му кажу да је пост, а он одговори: „Не треба! Не треба!...”

Жикин је век био кратак; његова су уживања била толико смерна, да ни гутљај млека није хтео узети у уста у посту, али ће се његово име помињати докле се год буде помињао Делиград, та докле буде Срба на свету! Децо српска, сећајте се Жике, његова рада и његове смрти.../.../

Прота Никола Смиљанић, легендарни јунак „из Китога, луга зеленога”, у божићне посте оде с Ђуком Стојићевићем у манастир Каону цркви.

Међутим, он и Штитарац мрзели су се, и гледали да досаде један другоме; нарочито се тврди за Штитарца да је желео Смиљанићу живот прекратити.

Пошто се из Каоне врати, Смиљанићу се веома смучи, и он, доказујући да је по Штитарчевој наредби отрован, заиште да пије крви од патке. Браћа му напомену да је сада пост, и да је срамота њему, као проти, мрсити у те дане! Смиљанић се поклати сили веровања; не хтеде пити крви пачије, и умре. Ђука, пак, пијући пачију крв, оздравио је...”<<

И Жика капетан и прота Смиљанић су, дакле, УМРЛИ што нису хтели да се огреше о пост, о свој „закон” православни и србски. Они за мене нису ништа мањи од древних подвижника из „Отачника”, који су само хлеб и воду јели и пили и то суботом и недељом. Али, нису то били само монаси. У 154. глави „Лимонара” Јована Мосха говори се о мирјанину Теодору који је само суботом

и недељом јео пре заласка сунца, трпећи суровог господара и живећи девствено. Ако је овакав мој став о Жики капетану и проти Николи Смиљанићу „ЕТНОФИЛЕ-ТИСТИЧКИ” - онда сам ја „етнофилетиста”. Пристајем и на ту етикету. Држећи се отачког: „Седи у својој келији и она ће те научити свему”, могао бих рећи: „Држи се побожности свог народа, и она ће те научити свему”.

Сетите се, Преосвећени, брата Драгог из Крњева и богомољаца, које сте волели и који су Вас волели. Како су они ТВРДО постили, зарад душе своје и живота вечнога! Како је постила Стевка Ђурчевић из Дечана! Каква је то снага била, каква духовна лепота! А пост оца Јакова Арсовића? А целомесечно неједење Владике Николаја?

Преосвећени владико и оче у Христу, зар је то повод за полемику? Зар такав, строжији пост неко неком намеће у Цркви, данас, кад ради ко шта хоће и докле хоће (или бар мисли да тако може)? Нико ником ништа не намеће, Преосвећени. Пости се више него слободно. Чак се и не пости - опет слободно. Ко пости једући јела кувана на води, не ради то из пркоса апостолским канонима и да би „лично на латине”, него да би следовао толиким светим и јуначким Србима који су боље од нас знали шта треба и како треба.

Опростите, преосвећени, ову реч од срца упућену ономе који нас је љубави према србском народу учио!

О цариградском патријарху Кирилу V

Напад епископа Атанасија на патријарха Кирила V везан је за чињеницу да се патријарх Кирил V није слагао са свим ставовима припадника покрета кољивара међу којима је био и св. Атанасије Пароски, мада су и он и кољивари били изразито антипапски усмерени, и мада су се слагали да латине треба поново крштавати.

Владика Атанасије о патријарху Кирилу говори као о насилнику и смутљивцу, позивајући се на сведочанства која потичу углавном од његових непријатеља. Пошто заиста нисам стручњак за овај период црквене историје Јелина, решио сам да читаоцима понудим сведочење свештеника професора др Георгија Металиноса, једног од најугледнијих грчких теолога данас. У својој расправи „Исповедам једно крштење”, у којој доказује да јеретике (паписте и протестанте), треба поново крштавати, отац Металинос се позива на одлуку патријарха Кирила V с тим у вези, и доказује да је Кирило V био омрзнут и гоњен зато што је тражио да се римокатолици поново крштавају кад Цркви прилазе. Против њега је, као против зилота (псевдозилота?), устао епископат Цариградске патријаршије, сматрајући да се, у тешко доба туркокрације, не треба замерати латинима. Отац Георгије прво наводи став Сергија Макраиоса о патријарху Кирилу V („Црква од Истока и хришћанство без Христа”, стр. 274):

>> Кирило је „био...отворен у изношењу мишљења; једноставних манира,

чак и ако је то некоме деловало замршено, различито се супротстављао многим намерама својих непријатеља; љубитељ врлине, доброћудан, обзиран, љубитељ учења, предан читању божанских књига. Пошто је за себе изабрао најсавршенији начин живота, он је стога држао дужа бдења и дуже постове, и био је љубитељ дужих црквених служби. Све у свему, изгледао је храбар, оштар у погледу онога што је требало да се уради, ревностан у позивању на оно што је прописано, непоколебљив и неустрашив у суочавању са отпором. Стога је био познат као горљив присталица православних догмата, и о њему је причао и посебно га је волео читав народ, надахњивао је и привлачио себи душе свих сјајем својих личних врлина, чак и ако су се клеветници на разне начине домишљали како да прикрију праву ревност тог човека, називајући га лукавим, чак и док су јеретици као јеретика оклеветали њега који је био најправовернији...”

Ево шта сам отац Георгије Металинос каже о патријарху Кирилу, позивајући се на познатог византолога Стивена Рансимена (ЦИХХ, стр 274-277):

>> Рансимен даје веома интересантан опис Кирила, његових сарадника али и његових противника. Патријарх је окарактерисан као, „солидно образован човек, који се својим заслугама уздигао у јерархији”. Остали митрополити су такође схватили његову способност, али му нису били много наклоњени и подносили су многе лажне оптужбе против њега. Према британском историчару, било је и материјалних и личних мотива за овако негативне реакције на патријарха: „Он је наметао тешке и високе дажбине на митрополије и богатије епископије а ослобађао терета сиромашније заједнице... што је разбеснело митрополите”. И док су се народ („светина”, према неким богословима), монаси и богослови као што су Аргентис и Евгенис Вулгарис слагали са (поновним) крштавањем преобраћеника са Запада и док су подржавали Кирила, митрополити су жестоко реаговали. Међутим, како Рансимен примећује, „осетили су се нелагодно када су открили да су постали савезници гласника католичких сила који су одједном пред Портом протестовали због увреде католичке вере”. О антиохијском патријарху, који није потписао орос из 1755, овај исти историчар пише: „Антиохијски патријарх би то учинио да није био у посети Русији где је тражио милостињу и да његов трон, у његовом одсуству, није приграбио узурпатор”. Што се тиче Аргентиса, Рансимен прихвата да је он био „ревностан богослов”, који је на богословској основи подржавао поновно крштавање, али „није задобио симпатије интелектуалних кругова у којима се кретао”.

Сигурно је да су мишљења о Кирилу и његовој одлуци о „поновном” крштавању веома контрадикторна. Овде се нећемо бавити тим проблемом. Па ипак, када се говори о његовим мотивима, као и о мотивима његових противника, цитираћемо првобитне изворе, тј. саборске и остале документе из Кириловог времена, које, колико ми знамо, нису озбиљно схватили они што су

намеравали да Кирила прикажу у негативном светлу. Исто тако, овде би требало нагласити да ниједан покушај да се састави историјска слика патријарха и његовог рада не може да се сматра исправним ни доказаним, бар са академске тачке гледишта, ако се базира на „цензурисаним” текстовима из тог времена, који су на много начина неодговорни и историјски непоуздани и који у суштини не представљају ништа друго до клевету. Према томе, званични документи из тог времена дају следећу слику.

Имајући на уму званичну саборску осуду кропљења на Западу са Сабора у Тренту, патријарх Кирило жигосе латинско крштење као „скверно”, у складу са духом раних Отаца и као што је указано у првом делу његове студије. Они који се нису слагали са тиме, окарактерисали су и њега и његове следбенике као „калвинисте”, „прокалвинисте” и „лутерокалвинисте”. У сваком случају, било је уобичајено за све антипаписте да траже подршку од протестаната, или да се, чак и без тога, сматрају полупротестантима, или једноставно протестантима.

Из списка Кирилових противника, пак, произилази да је за њих од превасходног значај било очување постојећег мира и тишине. Тако, сабор митрополита Васељенског престола, између осталог пише против Кирила: „Каква је у ово време нужност, или захтев, или добробит за нашу православну нацију од учења о поновном крштењу? И које су то нације прешле нама да је то захтевало да ми размишљамо о томе? Зашто да, без потребе, дође до буке, немира и саблазни?” Као што се касније тврдило, они су се плашили да ће наступити „рушилачка и опасна” зла, да ће се појавити „клевете и срамоћење и исмевање православних, као и мржња и непријатељство и прогони...” Ако се ствари не доведу у ред, касније би за последицу могле да имају „велику опасност и несрећан крај... Они говоре о немиру, „који је обузео Цркву”, у време када је Велика Црква претрпела жалостан потрес због „веома тешког бремена претераних дугова који су се сручили и нагомилали” и, услед тога, није имала потребе ни за чим више него за миром. Из тог разлога, они су заговарали одржавање праксе која је службено била на снази, тј. за примање (католика) путем миропомазања и писане изјаве. Њихов циљ да одрже мир који је тада владао види се из онога што су писали против извесне књиге Христофора Итолоса („Разобличавање кропљења”).

„Ова књижица је” пишу они, „у великој мери узнемирила Христову Цркву и све нас, желећи да створи кланове... и да изазове јавну побуну и дељење у оквиру православног стада... Из овог разлога су се сабраћа архијереји, до сада присутни у овој царици градова посаветовали са племенитим првацима овог побожног Града... и ми смо закључили да ће змија отровница изазвати многе несреће опасне по ову Цркву и нацију. Показује се, наиме, да ова књижица... која проузрокује толико немира и намерне штете, осуђује Латине, али у томе једва приметно запада у погрешно тумачење речи Светог Писма и Светих Отаца, као и у отворену лутерокалвинистичку хулу. Стога смо једногласно одлучили ову

књигу... морамо сматрати саму по себи за несрећу, за гнусну, одбојну, незакониту, неканонску и клеветничку и искључили смо је и избацили из Христове Цркве и из штива побожних православца”

Званична документа не показују да је дошло до погоршавања односа са Латинима, и због тога је патријархов чин доживљен као „гром из ведра неба”. Из тог разлога су аргументи његових противника условљени приликама и случајни, а мање богословски. У њима преовладава страх од изазивања немира због увреда Запада. Митрополити нису видели разлог да отежају свој положај према Западу. Напротив, они су сматрали да је крајње неопходно да очувају мир и тишину. Због тога су, једногласно са истакнутим првацима и вођама, изразили противљење Кириловом „неоправданом” чину и осећали су да им је добро послужила одлука Сабора из 1484. Они су остали при нетачном (као што смо претходно видели) ставу да „ниједан Сабор, а ни наши Свети Оци нису пресудили да латини нису крштени или да им треба поновно крштење.”

Услед тога се поставља питање: који су били Кирилови мотиви? Као што смо већ показали, Кирило, заправо, није био мотивисан никаквом претходном напетости у односима са Западом. Патријарх је једноставно представљао другу традицију, ону коју су изражавали кољивари и К. Икономос. Са својевољним захтевом латина из Галате да се преобрате у Православље као јединим мотивом, он је, првенствено из богословског разлога, наставио са својом добро познатом одлуком. Штавише, управо су православни свештеници Кирилу поставили питање „да ли да само миропомажу латине који се придружују Христовој непорочној Цркви, или да их крштавају, пошто су у потпуности одбацили Господње крштење...” Ово потврђује да је, упркос наведеним речима митрополита, постојала широко распрострањена сумња у вези с ваљаношћу латинског „крштења”. Кирило је једноставно дозволио свештеницима „да крштавају латине који се присаједињују... као да нису ни крштани”. Ова чињеница на првом месту јасно доказује да одлука из 1484. никада није била општеприхваћена као што и тврде наши писци. Уплитање Евстратија Аргентиса у ово питање представља највећи доказ да Кирилов чин не може да се разуме независно од богословско-догматских претпоставки, будући да су митрополити, који су му се противили, такође били „ватрени антипаписти”, али су, ради мира, више волели да задрже умерен став.

Сигурно је да су увек постојали разлози да се осећа страх од латина и да је увек изнова долазило до затегнутих односа између латина и православних. Доба Патријарха Кирила V је познавало Рим који је покушавао да победи Православље на разне посредне начине. Веома једноставно, Рим је ширио тврдњу да су две Цркве јединствене што се тиче догми и тако је много лакше продирао у Православље. Међутим, то је такође доказ да се Кирилове богословске претпоставке биле православно-светоотачке, насупрот претпоставкама његових противника-епископа. За разлику од њега, ови потоњи нису

уочили потребу да се православни верници заштите кроз јасно указивање на постојеће суштинске разлике, а међу њима је била и она која се односила на свето крштење.<< Тако отац Георгије Металинос.

Очито је, дакле, да се оцене патријарха Кирила V разликују: епископ Атанасије је навео углавном одречна, а ја наводим потврдна сведочанства о њему. А. Скуварис је јасно тврдио да је Кирило V узнемирио латине, који су његову одлуку о крштавању сматрали „као увреду усмерену против њихове вере”. Западни моћници су се против Кирила V борили подстичући турске власти да се обрачунају с њим, а претили су и економским одмаздама и верским мерама против многобројног грчког расејања у Западној Европи.

Иако се патријарх Кирило V и кољивари нису слагали у свему, око односа према латинима, рекосмо, нису се спорили: њих, као јеретике, треба поново крштавати.

А због чега је дошло до неслагања између патријарха и новофилокалиста?

Године 1754, у скиту Свете Ане на Атосу, почела је изградња новог саборног храма. Главни извор прихода било је помињање покојника; број помињаних на проскомидији дошао је до 12 хиљада. Светогорско предање је било да се помени обављају само суботом. Али, монаси Свете Ане су суботом морали да иду у Кареју, да набављају грађевински материјал (то је био пазарни дан у престоници Атоса.) Због тога је донето решење да се помени обављају недељом. У другим манастирима критиковали су такву праксу, а и у самом скиту дошло је до сукоба. Духовник братства, јеромонах Филотеј, дао је благослов да се помени преместе на недељу само док траје градња храма, а монасима који су се смућивали рекао да изађу са недељног парастоса, што је изазвало гнев осталих калуђера, јер се из цркве излази само ако су унутра јеретици.

Патријарх Кирило био је незадовољан оваквим понашањем кољивара. Рекао је: „Шта то они трућају и излазе из храма? Кад сам био на престолу, стално сам давао разрешење и сам сам обављао помене недељом”. Монаси који се нису слагали с тим одговорили су: „Не желимо да знамо шта се ради у Цариграду, зато што тамо чине другачије, а ми, који живимо у пустињи, то не морамо знати, нарочито ако нарушава црквена правила”. Пошто се скит Св. Ане налазио под „јурисдикцијом” Велике Лавре, патријарх Кирило је код управе Лавре постигао да непослушне монахе не пуштају ни у храм, ни у келије, ни у воденицу. Св. Атанасије Пароски га га због тога прекоревача, сматрајући да је он узрочник прогона. С друге стране, Св. Никодим Агиорит, и сам „кољивар”, не осуђује јерархију. Говорио је да у спору не треба бити преоштар, јер помени се, по правилу, обављају суботом, али се, по икономији, могу обављати и недељом, јер, како каже, у „Светој Христовој Цркви постоје два вида управљања: први вид се зове акривија, а други - икономија и снисхођење”. Да би се прекинуле расправе на Атосу, патријарх цариградски

Софроније дозвољава парастосе и суботом и недељом, што је, по Св. Никодиму, био допустив пастирски став.

Монаси који нису хтели да признају тај компромис разишли су се широм Свете Горе; међутим, из Велике Лавре су настојавали на томе да их нигде не приме, као „бунтовнике без разлога”. Ускоро је већи део Свете Горе био против њих. Чак су их називали и „масонима”. У свом „Исповедању вере”, преподобни Никодим Светогорац вели: „Има неких који, не знајући шта значи реч „кољивар”, нити схватајући разлоге због којих нас окривљују и бешчасте, но само зато што чују да нас други зову кољиварима, јеретицима, злочестивим и томе слично, одмах и сами почињу да понављају те увреде”.

Па ипак, нису их сви осуђивали. Монашка заједница Скрутеја, на чијем челу је стајао отац Партеније, и сама је постала кољиварска. У келији оца Партенија кољивари су саставили своје исповедање вере, које су послали у Цариград. На патријаршијској катедри тада је био Теодосије II, који је, са патријархом Софронијем Јерусалимским (касније цариградским), издао синодско писмо, у коме каже да „они који творе помене у суботу добро чине јер чувају древно предање Цркве; а који то чине у недељу - не подлежу осуди”. Такође, патријарх Теодосије је скинуо одлучење са кољивара. Писмо никог није умирило: ни противнике кољивара, ни њих саме. Кољивари се нису слагали с тим да помени у недељу „не подлежу осуди”. Патријарх је 1773. издао ново помирителско писмо, тражећи од обе стране компромис, и да друге монахе оставе на миру, не увлачећи их у свађе. Но, кољивари су опет упутили посланицу Цариграду, тражећи да се помени недељом укину. То им је изгледало веома значајним.

Нови патријарх, Самуил (Ханцерис), који је на престолу био од 1773. до 1774, подржао је кољиваре, позивајући све монахе да се држе обичаја оног манастира коме, као келиоти, припадају (а сви манастири су држали помене суботом.) Међутим, сад су монаси из Свете Ане одбили да се потчине патријарху, а придружили су им се и епископи који су, изгнани од Турака, живели на Атосу (алепски Генадије, Висарион рапсански.)

Онда долази 1774. У манастиру Куплумушу сазива се сабор, на коме председавају бивши цариградски патријарх Кирило V и бивши александријски првојерарх Матеј. Ту је и десетак митрополита и око двеста монаха. Кољивари су одбили да дођу на сабор, верујући да су их унапред осудили. Сабор се обратио цариградском патријарху Софронију II (1774-1780). Он ће, са јерусалимским Аврамијем, 9. јуна 1776. године оштро осудити кољиваре, на челу са Атанасијем Пароским, Јаковом Пелопонеским и Агапијем Кипарским. Дозвољено је да се помени покојних обављају у све дане седмице. Главни разлог осуде кољивара био је „смућивање народа Божјег”. Већ поменути вођи стављени су под забрану свештенослужења.

Зашто је патријарх Софроније тако поступио? Раније, на катедри у Јерусалиму, он је био за компромисну политику Теодосија II. Очито, сад му је

сметао „зилотски” став кољивара, и смутња тим поводом, која у доба турократије, по њему, није била добра за народ Божји. Свети Атанасије Пароски сматрао је ову одлуку незаконитом, јер оптужене нико није саслушао.

Кољивари се опет нису потчинили. Кад је у Кутлумушцу умро бивши александријски патријарх Матеј, и кад су Св. Макарија Нотараса позвали на парастос, заказан у недељу, он је позив одбио као изазивачки, рекавши да „никад неће обављати помене недељом”. Због могућих прогона, Св. Макарије се склонио на острво Хиос, где је добио претеће писмо од цариградског патријарха Прокопија, коме је одговорио да претње не решавају проблем, и да је спреман да све претрпи.

Свети Атанасије Пароски се склонио у Солун, где се обрео на челу грчке школе „Елиномусион”. Одржава везу са Никодимом Светогорцем, а 1781, при патријарху Гаврилу IV, са њега, Јакова Пелопонеског и Агапија Кипарског, бива скинута осуда. Кољивари, ипак, у већини одлазе са Атоса.

Тако, отприлике, изгледају разлози сукоба између патријарха Кирила V и кољивара.

Али, то не значи да су патријарх Кирило V или, пак, кољивари били у свему у праву. У свом тексту о тропару Трећег часа у Литругији хтео сам да укажем на чињеницу да је Свети Атанасије каткад био „хиперполемичан” (за разлику од Св. Никодима, склонјијег „икономијској” мирољубивости.) Нити сам величао Кирила V (иако га поштујем), нити сам „нападао Светитеља”, како тврди епископ Атанасије, зачињавајући све тврдњом да се ја борим против свог епископа. Неистинита је тврдња да Владимир Димитријевић „не слуша”, нити „дрквено поштује” свога Епископа, „нити уопште Епископе као главу Цркве Божје”. Напротив! Владимир Димитријевић се, свим својим бићем залаже за поштовање одлука Сабора епископа СПЦ о богослужењу (2006, 2007. и 2008. године), и поштује све епископе у Сабору СПЦ, знајући да је епископ - епископ у Цркви, а не НАД ЦРКВОМ. Но, није на мени да судим о томе ко, како и колико идолагризује своју самовољу.

Говорити истину учио нас је, пак, Свети Јустин Ћелијски, који је био бескомпромисан противник учлањења Србске Цркве у Светски савет „црква”, јер је знао да је отачка истина о забрани молитве с јеретицима изнад свих овоземаљских (па и „дрквених”) интереса. Моје неслагање са епископом Атанасијем (Јевтићем) није израз НЕПОШТОВАЊА ПРЕМА ЕПИСКОПИ-МА, него је плод различитих схватања тзв. „литургијске обнове”. Ценим дело епископа Атанасија (Јевтића), али се не слажем са СВИМ ЊЕГОВИМ ЛИТУРГОЛОШКИМ СТАВОВИМА, а поготову му је неприхватљив његов начин полемисања са инакомислећима. Нисам ни за епископомахију (не дај Боже!), али ни за епискополатрију (и то - не дај Боже!), него за слободно

синовско послушање онима које је Бог одредио за архипастире Цркве светосавске, то јест, за праву и здраву ЕПИСКОПОФИЛИЈУ У ХРИСТУ, ПРВОЕПИСКОПУ И ПРВОЛИТУРГУ свију православних.

Архиепископ херсонски Евгеније (Вулгарис)

Епископ Атанасије ме је оштро критиковао због поређења архиепископа Евгенија (Вулгариса) са Доситејем Обрадовићем. Хвала му због тога, јер ми је дао прилику да разјасним своје поређење. Молим читаоце да ми опросте ако су, којим случајем, били саблажњени недовољном прецизношћу тог поређења. Пре свега, нипошто нисам желео да тврдим да је Вулгарис исто што и Обрадовић. Циљ ми је био да покажем да су обојица трпела интелектуални утицај идеја просветитељства, при чему Вулгарис није био борац против предањске побожности.

Рођен као Елевтерије Вулгарис на Криту 1716. године, архиепископ херсонски је умро 1806. године у Санкт Петербургу. Између тога је протицао живот пун борбе и трагања за новим изразом православног погледа на свет.

Вулгарис се учио на Крфу код познатог Викентија Дамодоса, а затим у школи у Јањини код Атанасија Псамидаса. Пошто је постао свештеномонах, студије је наставио у италијанском граду Падови, учећи богословље, философију, природне науке и језике. Године 1742, постао је управник јањинске школе, а од 1753. до 1759. био је на челу светогорске школе „Атонијада”, где је предавао математику и философију, настојећи да у своја предавања унесе што више идеја европског просветитељства. Међутим, Светогорцима се те идеје нису допале, па је Вулгарис напустио Атос и дошао на чело Патријаршијске академије у Цариграду, одакле је такође одступио, да би коначно престао да се бави покушајем школске реформе у просветитељском духу. Не успевши у Грчкој, Вулгарис одлази у Русију, на позив „просвећене апсолуткиње” Катарине II, чији је библиотекар био (1772-1774). Касније је хиротонисан, и 1801. постао је архиепископ херсонски. Верска политика Катарине Велике била је цинично волтеријанска: споља, она је глумила побожност, чак идући на поклоничка путовања по светињама; суштински, она је гонила Цркву, одузимајући јој имовину и слободу. Жртва такве „волтеријанске” политике био је Свештеномученик Арсеније (Мацијевич), који се успротивио антицрквеном насиљу. То не значи да је Вулгарис подржавао Катарину у свему, али значи да је био у близини владарке чија улога није једнозначна, а коју је он сматрао узорном.

Сам Вулгарис је мислио да би се идеје просветитељства могле уклопити у православно хришћанство. Он је преводио дела Џона Лока, Волтера и Кристијана Волфа, и служио се тим делима док је поучавао.

Мора се рећи да се архиепископ херсонски Евгеније одлучно борио против папизма и унијатства, као и да је, у „Расправи о благој смрти”, тешио оне које

смрт очекује, да је заступао опстанак старогрчког као савременог књижевног језика. Али, утицај просветитељских идеја на њега није био безначајан: на грчки је превео „Наказ” („Указ”) Катарине Велике, у коме се излажу просветитељске идеје о власти.

Судбина Вулгарисова је била унеколико слична судбини Стјепана, оца Петра Верховенског у „Злим дусима”. Вулгарис се, наине, определио за блажу верзију просветитељства, чији је циљ „просвећени апсолутизам” (и Доситеј је имао сличну политичку позицију.) Његови ученици су се, међутим, одушевили идејама Француске револуције, због чега су га оштро критиковали (јер је постао „реакционар”).

Само у том смислу сам поменуо архиепископа Евгенија Вулгариса (он је, иначе, био у преписци с француским јансенистом Пјером Леклерком, који је поштовао Православну Цркву и био антипаписта.)

Вулгарисов рационализам сам сматрао могућим узроком његове жеље да се из Литургије уклони тропар Трећег часа, што нема везе са Доситејевим раскалуђерством.

Међутим, то не значи да сам у праву. Можда је Вулгарисова мотивација била потпуно друга и другачија. То је само претпоставка, коју не узводим на ниво непорецивог доказа. Уосталом, тежња да се, увек и свагда, буде у праву није добра као основа за полемику.

Да поновим:

1. Мислим да је Евгеније Вулгарис о тропару Трећег часа писао под утицајем духа свог времена - рационалистичког просветитељства.
2. Моја претпоставка не мора да буде тачна.
3. Вулгарис и Доситеј слични су само по томе што су били под упливом европског просветитељства свог доба.
4. Вулгарис није исто што и Доситеј.

Зашто се не слажем УВЕК с владиком Атанасијем?

Разлог је врло једноставан. Понекад не сматрам да је његова аргументација у области литурголошких анализа исправна. Наине, владика Атанасије као да, у неким случајевима, сматра да је његов став, самим тим што је ЊЕГОВ, нешто већ доказано. Навешћу само један пример.

Редакција „Банатског весника” је, својевремено, у чланку „О Светој Литургији и променама у њој” објавила два с ведочења из „Лимонара” Јована Мосха, као доказ да се тихо читање анафоре са Истока још од VI века (па и раније) ширило по целој Цркви од Истока. Ево тих текстова из „Лимонара”:

>> О брату који је изговарао успут молитву епиклезе

Авва Григорије, који је некада био чувар царске палате, нам је испричао да је у Хозевитском манастиру живео брат, који је напамет знао молитву епиклезе. Он је једног дана био послан да из просфорнице донесе просфоре у цркву и како

се кретао према храму са просфорама у рукама, он је напамет певушио молитву епиклезе. Исте ове просфоре су ђакони ставили на диск, а затим на проскомидију.

Литургију је тога дана служио авва Јован, прозван Хозевит, који је касније постао епископ Кесарије Палестинске. У време епиклезе он није видео, као што је то обично бивало, да Свети Дух силази на предложене дарове. Пошто је авва Јован био веома тужан јер је мислио да Свети Дух није сишао ради његове сопствене грешности, ушао је у проскомидију плачући и бацио се лицем према земљи. Тада му се јавио Ангео Господњи и рекао:

„Откако је брат доносећи просфоре у цркву изговарао молитву епиклезе, просфоре су биле освећене и потпуно преобразене.”

Од тада је старац установио правило да нико од нуруколожених не сме знати молитву епиклезе напамет, а да је свештеници не смеју изговарати било када и ван освећеног места.

Чудо са децом која су у игри служила свету Литургију

Бивши управник земаља Африке, христољубиви господин Георгије, који је посебно уважавао монаштво и био сажалив према сиротињи, а сам је обилно поседовао све добродетељи које су Богу миле, испричао нам је да у његовој постојбини, а био је из Апамије, друге сиријске покрајине, постоји село Гонак које је четрдесет миља удаљено од града Торакса. У области тог села, на удаљености од једне миље, нека деца су напасала стадо. И, као што се то обично дешава са децом, зажелеше да се мало поиграју. Док су се играле, рекоше међу собом: „Хајде да служимо Литургију и да принесемо просфоре.”

И како се овај предлог свима допао, одредише једног међу собом који ће тобож бити свештеник и другу двојицу која ће тобож бити ђакони. Онда сви заједно дођоше до једног равног камена где и почеше да се играју. На камен, као на жртвеник, положише хлеб, а вино у један земљани суд. Испред камена стаде један дечак који је имао улогу презвитера, а друга двојица са стране имајући улогу ђакона. Док је „свештеник” узносио молитву светог приноса, „ђакони” су махали својим појасима уместо рипидама. Десио се да је „свештеник” знао тачно и напамет молитву светог приноса, јер је био обичај да дечаци стоје испред олтара, док свештеник наглас узноси ову молитву, па су је тако могли да чују и да је запамте. После свештеника, пре свих осталих лаика, причешћивали су се дечаци.

Пошто су дечаци у игри извршили све како треба по црквеном поретку, пре него што су се дотакли освећеног Агнеца да га раздробе, са неба је сишао огањ који је сагорео освећене Дарове, чак је сагорео и онај камен тако да није остао ни најмањи траг нити од камена, нити од онога што је освећено на њему. Када су ово видели, дечаци су као мртви пали на земљу немајући више моћи ни да се покрену, ни да призову икога у помоћ. Како се увече у одређено време нису вратили у село јер су без икаквих осећаја лежали на земљи, родитељи су

кренули из села да виде зашто се деца не враћају. После дугог тражења, нашли су их расуте по земљи без могућности да распознају своје родитеље и разумеју шта су им они питали. Видевши их тако ни живе, ни мртве, свако је узео своје дете и однео у село. Сви су они били крајње забринути видевши своју децу у таквом стању. Остатак дана, као и целу ноћ, родитељи су дечацима постављали питања, али нису могли да добију никакав одговор. Тек сутрадан дечаци су почели, мало по мало, да долазе к себи, а онда су испричали шта су учинили и шта им се десило. Тада су их родитељи и остали становници села одвели до места где се све одиграло, али сем трагова ватре, тамо ништа друго нису нашли. Затим су отишли у град и о свему обавестили месног епископа. Овај је, задививши се озбиљношћу онога што се десило, одмах кренуо на место догађаја. Тамо је саслушао све оне дечаке и својим је очима видео трагове небеске ватре. Тада је на том месту саградио прелепи манастир и све оне дечаке задржао у њему. А на месту где је сишао небески огањ саградио је храм и на остацима оног камена поставио свети жртвеник.

Исти овај христољубиви кир-Георгије, који нам је о овом догађају причао, казао нам је да је у поменутом манастиру упознао монаха - једнога од оних дечака који су били учесници чудесног догађаја. <<

У II тому свог зборника „Христос - Нова Пасха“, епископ Атанасије Мосхова сведочења овако коментарише (стр. 191-192):

>> Пошто су се неки недавно позивали на текст Св.Јована Мосха, да погледамо овде то његово „сведочанство” о „тајном” читању Молитава.

Свети Јован Мосхос (550+634), у свом „Лугу духовном” (гл.25 и гл.196. PG87, |2870-72.3081), доноси два чудна случаја, који као да говоре о „тајном” читању молитава Св. Литургије, како неки мисле, али то није тако. Јер, први случај стварно не говори о томе, него, напротив, пре би се могло рећи обратно. Наиме, неки нерукоположени монах, који је научио напамет молитву Анафоре и изговорио је, не ко и када и где треба, него он лаик, у пекари, па се десило чудо претварања хлебова у Тело Христово, могао је тај монах ову Молитву (=Анафору) научити само слушајући исту гласно говорену у Цркви. Текст Ј.Мосха не каже да је његов старац у манастиру надаље забранио „гласно говорење” молитава, него само учење молитве напамет од нерукоположених, и такође да се молитва Анафоре не говори од било кога, како било и где било, тј. ван Храма и ван Литургије (гл.25). Додајмо овоме речи Св. Марка Ефеског: да без Жртвеника и свештениковог призива Св. Духа не бива освећење Св. Дарова (PG 160,1088).

За други чудесни случај са децом, каже сам Св. Јован Мосхос: „Пошто су у неким местима презвитери убичајили да јако гласно изговарају (Анафору), нађоше се деца која су молитву Свете Анафоре научила (напамет), пошто су исту (презвитери) стално гласно говорили”. И следи даље опис чудног догађаја силаска огња са неба, који је спалио „освећене” Просфоре=Дарове, чудесно

„освећене” дечјим изговарањем молитве Анафоре! (гл.196). - Као прво, примећујемо да текст указује да су презвитери говорили сувише гласно молитву Анафоре, што не значи да је нису могли говорити нижим гласом, и самим тим не значи да су дотле Молитве говорене „тајно”, па су сада ови презвитери направили прекршај! Чудо које се догодило, казује да су деца злоупотребила то што никоме нурукоположеном није дозвољено, и то још ван литургијског времена и простора (док је, нпр., познато да се за Св. Крштење такав догађај могао признати од стране Цркве, као што је случај Св. Атанасија Великог, који је као дечак крштавао јелинску децу, - јер и крштени лаик може да крсти у нужди), а то је: да Св.Литургију ниједан лаик никада, ниуком случају, не може свршити. Случај овог чуда - а чуда су изузетак, а не правило - само говори о томе да „не играти се оним што није за игру”, а не о томе како су тада читане молитве Св. Литургије. У крајњем случају, текст Св. Јована Мосха може се схватити као критика презвитерима за претерано гласно говорење литургијских молитава.

Треба притом такође знати да нису ни све Молитве у старим рукописним и у штампаним Службеницима означене „рубриком”: „тајно”, нити су све „рубрике” =упутства у њима „догма вере”, поготову то нису она променљива указивања=рубрике, као што су оваква о начину читања/говорења Молитава, где заиста постоје разне нијансе. То показују сами текстови, тј.овакви изрази у рукописима: „за себе”(=по себи, у себи), „тајно”, „тихо”, „ниским гласом” „узгласно”, „узглашава велегласно”, „јакогласно”, итд. итсл. Питање, дакле, обавезног „тајног” читања, и то наводно свих Молитава у Литургији, није такво како га представљају неки неупућени у Литургијске текстове и вековну праксу Цркве. Ова тема, свакако, заслужује даље проучавање, али не даје право икоме на искључивост, или довођење у питање валидности Св.Литургије због различите праксе говорења Литургијских Молитава (рукописи често имају: „свештеник поје Молитву”). У наведеном тексту Јустинијанове Новеле врло је карактеристично повезивње читања Молитве у Крштењу (за коју нико не спори да се говори гласно) и Молитве Св.Анафоре у Литургији.

Такође треба приметити, у одговор онима који мисле да је гласно читање Молитава дошло под утицајем унијата, да у време Св. Кирила Алек сандријског није било „унијата”; гласно читање је тражено и у 11. веку (кад унијата није било), и у 18. веку (Св. Неофит Капсокаливит), те да данашња пракса гласног читања (мада разноврсног тоналитета) по Православним Црквама, широм света нема везе са унијатима (против којих се сви Православни једнодушно боре, а унијати су ти „вуци у јагњећој кожи” који пропагирају свој „утицај”). О овој теми говорићемо посебно и потпуније. Она није питање „реформе” Литургије тамо неких „унијата” или „обновљенаца”. Такво етикетирање хоће само да дискредитује ову иначе озбиљну Литургијску тему:<<

Шта рећи на ово?

Највећи број досадашњих тумача развоја тихог читања Анафоре Москово сведочанство сматра потврдом ширења истог са Истока ка пуноти Православне Цркве. Тако га је схватао и Борис Сове (који се иначе залагао за гласно, да га сви верни чују, читање Анафоре); тако га је схватао и протојереј Ливерије Воронов („Вечно подне”, стр. 264); тако га је схватао и Роберт Тафт („Вечно подне”, стр. 569), и многи други. Њима је Московова повест доказ да у време писања „Лимонара” гласно читање Анафоре више није био свеопшти обичај, а да се, после ових чуда, тихо читање на Истоку још више утврдило.

Што се тиче онога ШТА ЗНАЧИ ГЛАСНО, А ШТА ТИХО, одговор је јасан из контекста литургијског Предања: молитве се читају гласно (не „у себи”), али само толико да се чују у олтару, а не и ван њега. Свети Сава, у „Законоправили”, вели да се молитве за хиротонију и рукоположење читају на следећи начин: „Молитве које изговара архијереј над рукопологаним епископима, и презвитерима, и ђаконима, не изговарају се **МНОГО ГЛАСНО ДА СВИ ЉУДИ ЧУЈУ, НЕГО САМО ОНИ КОЈИ СУ УНУТРА СА АРХИЈЕРЕЈЕМ СВЕТИТЕЉЕМ**” (Тумачење 5. правила Лаодикијског Сабора у „Номоканону” Светог Саве.) Понављамо: **НЕ НЕЧУЈНО ЧИТАЊЕ, НЕГО ТИХО, ДА СЕ ЧУЈЕ САМО У ОЛТАРУ.**

Што се тиче унијата и гласног читања евхаристијских молитава, епископ Јефрем је, у свом тексту „Свету Литургију очувати и служити неизмјењену”, устао против тврдњи литургијских реформатора да су они који су у Србској Цркви одани **ПРЕДАЊСКОМ** служењу Литургије под наводним утицајем католика и унијата (а преко Кијева и Петра Могиле). Епископ Јефрем је истакао да су управо **РЕФОРМАТОРИ НА ИСТОКУ** под утицајем римокатоличких тумачења историје православне Литургије (Тафт, Аранц, Матеос), и да је 1996. Ватикан наложио свештеницима - унијатима да **ГЛАСНО**, да сви у храму чују, произносе анафору. Ево шта каже владика Јефрем:

>> Унијати су, са одлуком својих бискупа, спровели литургијску реформу, сличну оној која се догодила у Америци и, нажалост, дјелимично код Грка, гдје је наишла на жесток отпор вјерујућег народа. Снимак унијатске службе са гласним читањем свештеничких молитава и провидним иконостасом може се видјети на интернету (www.byzantines.net), а унијатски свештеник Давид Петрас (www.davidpetras.com) у свом тексту „Литургијска реформа у Византијској цркви” објашњава зашто је Епископски савјет унијата донио одлуку да се молитве наглас читају: „Обнова гласног читања свештеничких молитава, нарочито молитве после Великог входа, саме Анафоре и молитве благодарства је обнављање сјећања на оно што је Господ наш Исус Христос учинио за нас на Тајној вечери”. Петрас се позива на православне модернисте у православним срединама, почев од 1905. год. и извјесних предсаборских размишљања појединих епископа Руске цркве (што Руска црква није прихватила) и каже: „Овај захтјев је врло јак у Грчкој цркви. Покрет „Зои” („Живот”) доминирао је грчком

литургијом скоро педесет година (1907-1960) и захтјевао гласно читање Анафоре. Тај захтјев није ни данас ишчезао”. Унијата Петрас каже даље: „Гласно читање свештеничких молитава је коначан корак, коначна одлука да се Литургија обнови. На то нас охрабрује садашња пракса других Цркава и Препорука Свете Столице из литургијског упутства 1996. год., параграф 54. Шта то значи? Мислим да то значи живот”.

Доста је напада на оне који служе по Типику наше Цркве, да су под утицајем унијата! Нека нам се објасни како се православни модернисти и данашњи унијати нађоше на истој позицији и зашто се унијати позивају на ватиканске инструкције и на православне модернисте?

Доста је било бацања прашине у очи.

Св. Симеон Солунски и Никола Кавасила кажу да се свештеничке молитве читају тихо, а унијати кажу: гласно. Ко је од православних више под утицајем унијатизма - они који слушају св. Германа Цариградског, св. Симеона Солунског, Николу Кавасилу и друге свете тумаче богослужења или они који слушају унијатске докторе наука?

Патријарх Павле, такође, у „Неким питањима наше вере” (том III, стр. 135) каже да није саветно „произношење наглас молитава произношених тајно кроз толике векове”, и додаје: „Ако пастирски разлочи укажу да верне треба упознати са садржином молитава које свештеник чита тајно, сматрам да је боље да се они с њима упознају изван Литургије, него да се читају наглас” (том III, стр. 135).<< Тако владика Јефрем.

И - гле!

Владика Атанасије није одговорио на питање владике Јефрема: „Нека нам се објасни како се православни модернисти и данашњи унијати нађоше на истој позицији и зашто се унијати позивају на ватиканске инструкције и на православне модернисте?”

Владика Атанасије је ЗАОБИШАО одговор, позивајући се на праксу из доба Св. Кирила Александријског (а сви знају да се Анафора свуда чита тихо тек од VIII века).

Владика Атанасије се позвао на неке из 11. века, који су тражили гласно читање Анафоре (претпостављам да је реч о онима које се помињу у „Протеорији” - али, то су анонимни људи, а не свети богослови); позива се и на Св. Неофита Кавсколивита у 18. веку - али, то је, као каже Св. Григорије Богослов, „једна лапта која не чини пролеће”. Св. Никодим Агиорит је јасно стављао до знања да се Анафора поје ТАЈНО, ТИХИМ ГЛАСОМ, да се чује само у олтару.

Ово је, понављам, само један пример из кога се види зашто се не слажем УВЕК с владиком Атанасијем. Али, то не значи да се не слажем НИКАД! Напротив! Поготову када он каже да „ова тема, свакако, заслужује даље проучавање”. Истовремено, подсећам на то да су они, који су смагнали да

анафору треба појати гласно, да је цео храм чује (попут архимандрита Кипријана Керна), тврдили да ово не сме бити самовоља појединаца, него одлука Архијерејског Сабора. Саборност је једини лек против искључивости било које врсте.

Напомене:

¹Епископ Атанасије зна да је Свети Василије Велики настојавао на формули „Слава Оцу и Сину и Светоме Духу” (а не „Слава Оцу кроз Сина у Светоме Духу), полемишући са духовборцима. Дакле, и то је „полемично”! У свом тексту „Како да Те назовемо - Литургијско поштовање Пресвете Дјеве Марије у византијској традицији” (<http://kiev-orthodox.org/site/worship/1435>), Роберт Тафт каже: „Рана литургија била је непосредна и искључиво фокусирана на Пасхалној тајни Христовој, освештавала се крштењем и евхаристијом и савршавала се сваке недеље и једном годишње на Пасху. Попут благовести Павлове, рана Црква је обраћала пажњу искључиво на то шта се збило на крају Исусовог живота. Постојање Исуса као Предвечног Логоса Божјег, Његово Ваплоћење као Сина Човечијег, Његово рођење од Марије, литургијски се изражава само онда када то постану богословски појмови, почињући од гностицизма и спорова у доба аријанске јереси у првој четвртини IV века. Ето зашто до тог времена немамо празник Христовог рођења.

Али ти христолошки спорови такође су се одразили на учење Цркве о Марији и побожности. Ако Исус није био предвечни Логос, то значи да и Марија није била Богородица, него само мајка човека Исуса. Други упоредни ефекат те бурне хришћанске кризе у Византији је било успостављање првих Богородичиних празника: Срећења (2. фебруара), Благовести (25. марта), Успења (15. августа) и Рођења Богородице (8. септембра)/.../ Сви Богородичини догмати у исти мах су христолошки. Литургијско поштовање Марије не тиче се ње посебно, као својеврсне „богиње” с Христом у позадини. Марија у византијској побожности никада није сама и никад се не поштује посебно ван њеног Божанског Сина”.

Дакле, чак и појам „Богородица” има полемичко порекло, и уопште није „ранохришћански”. Он се, иако је постојао и раније, уобличио у борби против несторијанаца. И тропар Трећег часа је, из последовања Трећег часа, у Литургију ушао као „ангилатински”. Он се не мора избацивати, а може се сачувати (као у нашем садашњем Служебнику.) И то је све! Нема потребе да се ово питање толико потеже у доба кад се гушимо под теретом антихристовског доба у коме живимо!

ЛИЧНА БЕЛЕШКА

(Post scriptum одговора епископу Атанасију)

Кад пишем, трудим се да свој дилетантизам покријем што обимнијим навођењем речи оних који знају. Тако сам, рецимо, своје мишљење о Вулгарису формирао на основу литературе (Христо Јанарас за њега каже да је био „први и водећи представник просветитељских идеја у Грчкој”, а Дамарас, у „Историји новојелинске књижевности”, тврди да је „више личио на неког од либералних римокатоличких опата, него на светогорског монаха”). А тропар Трећег часа у Литургији, као снажан израз црквене побожности, користио је нови Свети Николај Мириклијски, баћушка Јован Кронштатски, који је сваког дана служио Литургију, и кроз чији храм је **седмично** пролазило по 80 хиљада људи. Ево како епископ Димитрије описује Анафору коју Богу узноси кронштатски пастир:

>> „Твоје од Твојих”, кличе о. Јован посебно наглашавајући реч „за све”, коју изговара отегнутије него друге. Његова душа осећа како је људима који су се у мноштву окупили у овом храму потребна небеска помоћ и он се пламено моли за све.

”Кад изговарам речи: Твоје од Твојих”, пише он, „размишљам о свечаности и величанствености дагог тренутка, кад архијереј или свештеник, стојећи пред вечном, савршеном и непромењивом истином Небеског Оца, Који кажњава грех, - приноси у име свих и за све јединствену безмерну, свеправедну умилоствљивујућу жртву Христа Сина Божијег, која једина може да наведе на милост Бога Оца и да искупи цео свет од праведног проклетства и да измоли за све верујуће опроштај грехова и благослов, а преминулима у вери и нади васкрсење и живот вечни - остављење сагрешења и покој са Светима.” Тако он узноси ову жртву умилоствљења, узноси је од срца и заиста - „за све и за свакога”.

Ево, он држи у рукама свети дискос и моли се дотичући уснама његове ивице. Осећа се дах Светог Духа, осећа се да отац Јован осећа приближавање благодати, и да је чека и зове...

Ово је трећи, најважнији тренутак Литургије оца Јована: овде су светковина и победа. Отац Јован мислено види Господа на Голготи, али у слави Васкрслог Победиоца смрти. Он умире за нас, за наше васкрсење и оружје пролази кроз његову душу; рађа се тута због грехова човечанства који су Господа разапели на крсту и радост због Његове жртве. Предавши Му своје срце, пастир се у овим тренуцима сам пење на Голготу за Господом и тута прелази у радост васкрсења. Борба између суза и радосног одушевљења, постепена победа свечане радости над тугом јесте оно највеће и најстрашније што чини службу оца Јована необичном, изузетном. Отац Јован почиње молитву епиклезе: „Госпode, Који си Пресветог Твог Духа у трећи час апостолима Твојим послао, Њега, Добри, не одузми од нас...” Први пут он ове речи изговара свечано и победнички, али више или мање мирно. То је још само свештеник који дубоко верује. Други пут се његов

глас мало подиже, дрхти. У њему се појачава сенка моћи и радости. Чујемо да он већ зна све, да је сигуран да ће се сад десити чудо, осећа како се приближава незалазна светлост и с радошћу се загледа у будућност, спреман да каже: „Осана, Господ долази, дочекујте Га.”

Трећи пут отац Јован изговара: „Господе, Који си Пресветог Твог Духа...” Његове очи, широко отворене, виде, чини се, Самог Господа, Који иде „да буде заклан и да се да за храну вернима”. Он не види Христа и Анђеле у видљивим представама (барем ми за то не знамо), али осећа Христово присуство свим бићем, опипљивије, потпуније, јасније него што се може видети очима. „Овде је, Он је овде”, чини се шапућу његове усне. И ово „овде” се јасно огледа у његовим очима. Све присутне обузима побожни трепет. Погледајте унаоколо: свештеници који с њим служе су бледи, узбуђени, заиста потресени: били су сведоци чуда... <<

Моје је уверење да је Атанасије Пароски свети и просветитељ (Грчка Црква га је канонизовала 1994.) Али, срце ми вели (а можда грешим) да је ближњи Престолу Господњем Јован из Кронштата, као што је Јован Златоусти, по Житијима светих, тако близу том Престолу да ми, смртни, чак и ако видимо рај - чега су се удостојавали велики подвижници! - Златоуста не можемо видети док смо у телу. Дубина мистичног опита Јована Иљича Сергејева, кронштатског анђела у телу, његову ми аргументацију о тропару Трећег часа чини ближом од аргументације ученог Св. Атанасија. Но, то је моје ЛИЧНО осећање. Не тврдим да је оно општеобавезујуће мишљење саборне пуноте Цркве.

ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА ЛИТУРГОЛОШКИХ ЧИЊЕНИЦА: ПУТ КА ПОГРЕШНИМ ТВРЂАМА

(отворено писмо свештенику Александру Ђаковцу)

Многопоштовани оче Александре,
благодсловите!

Недавно сам, на форуму сајта „verujem.org” нашао Ваше коментаре појединих места мог отвореног писма г. Сави Добићу (“Претешка питања за олаке одговоре”). Цитираћу Вас, да би читалац овог отвореног писма знао о чему је реч:

>> Осврнућу се, у више наврата на поједине тврдње В. Димитријевића:

”Али, верујте ми, Могилине интервенције су секундарне у односу на изворну структуру византијске Литургије. Јер, завеса постоји, и заклања олтар од верника, и навлачи се и уклања у одређеним деловима службе не само код православних, него и код монофизита, Копта и Јермена, који су се од нас одвојили пре петнаест векова. Они, данас, немају иконостас, али имају завесу. А свештеничке молитве се тихо читају, СВУДА, од VIII века, и, као што су већ многи помињали у нашој полемици око Литургије, Руси, Срби и Бугари, од када су се крстили, нису слушали своје свештенике да ГЛАСНО читају анафору.”

Просто ми је невероватно да г. ВД ово тврди након објављивања три зборника о Литургији Еп. Атанасија. А у тим Зборницима је јасно показано (и сликом - фотографијом) да у најстаријим српским литургијским споменицима, Свитцима из Хиландара из 13. века:

- нигде нема тропара трећег часа,
- и нема напомене „тајно” ни за једну молитву.

Још је интересантнији најстарији потпуно сачувани Српски Службеник из 13. века, где за 1,2,3. антифон постоји одредба „тајно”, другу молитву верних и молитву херувике, док натпис „тајно” не стоји ни за једну молитву Анафоре.

Ово је веома важно јер показује да је тада одредба „тајно” била позната, али се није односила на молитве Анфоре. Ово је више него јасан доказа да су наши свети преци, значи и Св. Сава, молитве Анафоре читали чујно, односно гласно.

Истина је дакле сасвим супротна ономе што тврди ВД - Руси, Срби и Бугари, од када су се крстили, ЈЕСУ слушали своје свештенике да ГЛАСНО читају анафору

Е сад, мени је просто невероватно да ВД који толико активно учествује у овим расправама није нашао за сходно да се упозна са овим чињеницама. Или се пак ради о томе да он једноставно прећуткује и намерно износи тврдње које су потпуно неистините.

Даље ВД користи следећи начин доказивања: Ако светитељи наших дана (Св. Николај Жички, Јован кронштатски, Св. Јован Шангајски итд) нису читали молитве наглас, држали су завесу навучену итд, да ли то значи да су они били у криву итд?

Оваква аргументација је сасвим површна а и некоректна. А ево и зашто: верујем да је ВД сасвим познато да је Св. Јустин Поповић извршио одређене измене у до тада важећем Службенику када га је превео на српски. Тако је Ава Јустин:

- додао (управо вратио) помињање Анђеоских чиновна на Проскомидији

- Преместио Тропар 3. часа са његовог ранијег места и ставио га у заграду

Моје је питање: значи ли то да је Ава Јустин новотар? Св. Јован Шангајски, Св. Јован Кронштатски, извесно нису помињали Анђеоске силе на проскомидији, нити су тропар 3. часа читали на месту где га је постави Ава Јустин -значи ли то да је Ава Јустин сматрао да они не знају шта је Лигургија, да су погрешно служили?

На овом примеру се види апсурдност тврдњи које ВД износи.

Слично бисмо могли питати, и да ли то значи да су они Оци који су први почели да читају неке молитве тајно, сматрали да Оци пре њих нису служили исправно?

Оваква и слична „аргументација” само показује колико је је ВД заслепљен својом жељом да докаже недоказиво: да у цркви није постојала слобода предстојатеља у начину служења. А јесте. И постоји и данас.<<<

Многопоштовани оче Александре,

Врло ми је драго да сте се осврнули на неке од ставова потписника ових редова, и тиме му омогућили да се, на славу Божју и, надамо се, корист Светосавске Цркве, још једном укључи у полемику око литургијске реформе (обнове, препорода, како ко то доживљава.) Трудићу се да на Ваше ставове одговорим с пажњом, надајући се да ћете имати разумевања и стрпљења да ово отворено писмо прочитате и, по могућству, одговорите на исто.

Кренућемо редом.

У свом осврту на моје тезе о тихом читању Анафоре и других литургијских молитава устврдили сте, на основу факсимила листова службеника из доба Светог Саве, да, пошто у неким од њих не пише да се анафора чита тихо, то је значило да се анафора читала гласно. Штавише, Бугари, Руси и Срби су, од када су се крстили, слушали гласно читање Анафоре, што је супротно тези Владимира Димитријевића, који тврди да нису.

Као што знате, литургика је врло сложена наука, чији се закључци често мењају. Рецимо, донедавно се сматрало да је Тајна вечера имала форму јудејске обредне вечере - „седера”, и то су, као чињеницу, у својим студијама износила таква имена каква су архимандрит Кипријан (Керн) у

„Евхаристији”, и Н. Д. Успенски у „Анафори”. Међутим, литургичка наука је сада доказала да се јудејски „седер” уобличио тек крајем I и почетком II века од рођења Христовог, и то под утицајем античког (паганског, дакле) симпозиона. Тајна вечера није могла бити јудејски „седер” - а веровало се, и то међу научницима, да је била.

Зашто сам навео овај пример?

Из једног једноставног разлога: да бих показао како је, у литургици, као и другде, опасно изводити преурањене коначне закључке, с обзиром на сложеност теме. Најпопуларнији пут ка погрешном закључку је ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА изучаваног материјала.

Шта је деконтекстуализација?¹

Ево примера из области књижевности (моје струке). Позната је, и изучава се у средњим школама, народна лирска песма „Лијепи Иве”:

Иве јаше кроз орашје.

Иве ли је? Сунце ли је?

Коњик ли је? Вила ли је?

Узда ли је? Звијезда ли је?

Седло ли је? Сребро ли је?

Песма се углавном изучава у складу са феноменолошком методом Романа Ингардена - по слојевима. Први слој је слој звучања (еуфонија - милозвучје и експресивност - склад звучања и значења), други слој је слој речи и реченица (зашто толико реторских питања?), трећи слој је слој приказаних предмета (земаљска присуства постају соларна, стеларна, митолошка, драгоцени метали) и, на крају, слој аспекта (“шта је писац хтео да каже?”) Ђаци углавном, у глас, веле да је ово љубавна песма, у којој се девојка диви лепом младићу на коњу, чекајући га да јој дође.

Онда, наравно, иде питање: ”Децо, како сте ви сигурни да је Иве лепи младић коме се радује девојка која га воли? Зашто Иве није чичица кога чека његова љубљена бака? ”Дајте, професоре!”, чује се граја ђачког негодовања. „Како чичица сија? Зар се баба радује деди?” „Што да не? Деда носи пензију и бака му се радује; уз то, деди сија ћела - на сунцу!” преганга се с ђацима упорни професор. После шаловитог надгорњавања, долази се до закључка да је заиста реч о лирској љубавној песми у којој се девојка диви младићу. То не можемо сазнати из текста песме. То сазнајемо само из жанровског КОНТЕКСТА. Наиме, не постоји НИЈЕДНА лирска народна песма у којој се баба диви деди.

Ако се контекстуално приступа народној књижевности, колико се тек контекстуално мора приступати изучавању литургичких података?

Покушаћемо да то видимо на примеру тихог читања анафоре у доба Св. Саве.

Проблем тихог читања Анафоре у делима познатих литурџичара

Први који је, у Православној Цркви у 20. веку покренуо питање гласног читања Анафоре као обнову древнохришћанске праксе био је руски литурџичар А. Голупцев, у свом тексту: „О разлозима и времену замене гласног читања литурџијских молитава тајним” (Богословски весник, том IV, стр. 69-75). Тезе тог текста касније су преузимали, без озбиљнијег разабрања, сви заговорници гласног читања Анафоре - од Бориса Совеа до данас.

Време у коме је текст А. Голупцева настао било је време великих реформаторских комешања у Руској Православној Цркви. Голупцев је био један од оних који су разматрали литурџијске реформе, а то су чинили и многи други - њихове идеје улиле су се у обновљенски раскол, против кога су се борили Свети Тихон Исповедник, Свети Петар (Пољански) и цела пунота Руске Цркве. Наш Свети Јустин Ћелијски је био изразити противник обновљенаца. Још 1923. године, пишући о једном од обновљенашких идеолога, Антонину (Грановском), негда митрополиту, отац Јустин је оштро критиковао реформаторску праксу гласног читања свештеничких молитава коју је овај увео (Авва Јустин вели: ”У једној својој беседи, да би оправдао што се царске двери не затварају и што се све молитве наглас читају, Антонин је рекао: „Време је да се успоставе јавни дипломатски односи са Богом”.”.)

Текст Голупцова је, рекосмо, касније преузимао и делимично прошириван оваквом или онаквом аргументацијом. Но, сви озбиљни теолози који су се бавили тихим читањем Анафоре сматрају да се оно укоренило СВУДА, и на Истоку и на Западу, коначно од VIII века. Тако је тврдио Григори Дикс (“The Shape of the Liturgy”, стр. 482-483); то сматрају и архиепископ Филарет Гумилевски, Борис Сове, протојереј Ливерије Воронов, архимандрит Кипријан (Керн), итд. На истој позицији је и Луј Бује, у својој „Евхаристији”. Познати римокатолички изучаваца православне Литургије, Роберт Тафт, овако сумира развој тихог читања Анафоре:

>> Еволуција литурџијске молитве у раној Цркви, како је описује Алан Боули, OSB, у свом фундаменталном раду под насловом „Од слободе до формуле. Еволуција евхаристијске молитве од вербалне импровизације до записаног текста” (Catholic University of America Studies in Christian Antiquity 21, Washington DC 1981), може бити подељена на три етапе: 1) Прва два века хришћанске историје представљали су период стваралаштва и спонтаности када још није било фиксираних (утврђених и забележених) литурџијских текстова. 2) Током I-IV в. почели су да се појављују записани текстови, постојећи паралелно са текстовима који су били изговарани без припреме, импровизовано. 3) Најзад, пред крај IV века видимо постепено

распрострањивање писаних, утврђених и забележених формула, чије коришћење временом постаје обавезно за све. Ова три периода настављају се један на други и наведени подаци приближно су тачни.

Иако немамо непосредна сведочанства која јасно говоре о томе да су импровизоване молитве биле гласно изговаране у току периода 1-2, тешко је претпоставити какав другачији закључак бисмо могли извести на основу постојећих извора. Одакле је било познато да су молитве биле импровизације, ако их нико није чуо? Даље, ми често наилазимо на приговоре да спонтане молитве нису биле православне. Иринеј (око 202) у делу „Против јереси”, 1,13,2 ошто осуђује евхаристијску молитву јеретика Марка, а Кипријан (258) у делу „О јединству Цркве”, 17, приговара новацијанима: „да састављају другачију молитву од недопустивих речи”. Али како су могли Иринеј и Кипријан да знају да су молитве биле јеретичке ако их нису чули читане наглас? Исто можемо рећи и о критици начина произношења молитви и о упутствима како их треба изговарати, за шта Боули наводи много примера. Да се те молитве нису читале гласно, ко би могао знати како су биле изречене?

Затим, у давнини су чак и личне молитве биле читане наглас. Нови Завет наводи многобројне примере такве гласне молитве, а тоје потврђено многим другим изворима, како незнабожачким тако и хришћанским, и из класичног и позноантичког периода. Свети Никита Ремезијански (после 414) у свом литургијском трактату „О користи химни” 13-14, поучава своја духовна чеда да за време бденија треба пажљиво да слушају читање Писма и да не ометају чтеца и остале који су се сабрали мрмљањем наглас својих посебних молитви: „Нико не треба да се моли тако гласно да тиме смета ономе ко чита”. Столеће касније св. Кесарије, митрополит Арла (503-542) покреће исто питање у својим Проповедима (72, 2): „Пре свега, љубљени, када приступамо молитви треба да се молимо тихо или ћутке. Ако неко хоће да се моли наглас, може тиме да отме плодове молитве онима који стоје поред њега”.

Чак и после појаве утврђених и забележених литургијских формула, које налазе широку примену пред крај IV века, литургијске молитве настављају да читају гласно, будући да су тада људи управо тако читали - чак и кад су били насамо и читали за себе. Дела апостолска, 8,27-35, наводе пример такве личне молитве наглас, а исто чини Августин у својој „Исповести”, VIII, 6 (15), IX, 4. Наша савремена пракса читања у себи или тихог читања, па чак и „читања (произношења) очима”, без гласног изговарања речи, па и без помицања усана, за људе у давнини била је ретка вештина, која је изазивала чуђење кад су се суочавали са њом, као што се то види из Августинових

„Исповести”, VI, 3. Чак и када су предстојатељи на Литургији читали забележен текст једнако се могао извести закључак да су они читали гласно, будући да су у давнини људи управо тако читали чак и за себе.

На основу горе написаног, треба закључити да су се рани Хришћани и Хришћани позноантичког периода молили наглас независно од тога да ли је молитва била лична или литургијска, спонтана или читана са написаног текста./.../

Шта се десило са том традицијом? Пред крај периода касне антике рана традиција почела је да опада и литургијске молитве, као што је Евхаристијска анафора, (свештенослужитељи) су почели да читају тихо. Први пут то видимо код сиријских Хришћана. У Омилији 17 о источно-сиријској Анафори, приписиваној Нарсају (502), пише: „Одевен у сјајне одежде свештеник, језик Цркве, отвара уста и тихо говори Богу, као свом познанику”. У јелинским изворима, око 600. г. Јован Мосх у свом „Духовном Лугу”, 196, запажа да су „у неким местима свештеници имали обичај да гласно изговарају [евхаристијску] молитву” - имајући у виду, треба претпоставити, да то више није био свеопшти обичај.

За константинопољски патријархат то је потврђено 167. Новелом императора Јустинијана I (527-565), објављеном 565. г., која прописује: „Штавише, налажемо свим свештеницима и епископима да молитве, које се користе у Божаственом Приношењу и светом Крштењу, не изговарају нечујно, него гласно, да би их верни могли чути и да би то побуђивало душе слушалаца па већу побожност и узвишавало их на слављење Господа Бога”. Затим Јустинијан ради потпоре свога мишљења парафразира 1 Кор 14, 15-17: како неко може рећи „Амин” на ваше благодарење кад не чује шта говорите. Јер ви можете изговарати многа благодарења, али другога то неће називати. Затим, (наводи) и Рим 10, 10: „Јер се срцем верује за праведност, а устима се исповеда за спасење” - треба да знамо шта говоре уста да бисмо у то веровали и били спасени. Новела закључује: „Отуда следи да молитве Светог Приношења и друге молитве епископи и презвитери треба да изговарају гласно (чујним гласом) Господу нашем Исусу Христу, нашем Богу, са Оцем и Светим Духом...” Јустинијан завршава новелу санкцијама запрећеним онима који не буду извршавали његов декрет, што доказује да се он борио са постојећим злоупотребима и упућивао на повратак ономе што је још увек сматрао истинском традицијом.

Упркос Јустинијановом пропису, од VIII века византијски литургијски коментари и рукописи сведоче о напуштању раније традиције. Већ у најранијем византијском литургијском рукопису, Barberini Gg. 336 (око 750. г.) Божанствена Литургија је имала одељке који су указивале да молитве треба читати тихо (или у себи). Глава 39 византијског литургијског коментара, познатог као Protheoria (око 1085-1095) потврђује не само да је Јустинијанова

битка била изгубљена, него и да је анафора изговарана тихо (или у себи) изазивала недоумицу и незадовољство међу вернима: „Неки од сабраних збуњени су и забринуте, и питају: „Шта све ово значи? Зашто свештеник шапуће у себи?” А они хоће да знају о чему су те молитве”. /... /<<

Уз ово, треба да наведемо шта Роберт Тафт каже о разлозима због којих су се у раној Цркви свештеничке молитве читале наглас:

>> Шта да чинимо сада? Пре него што одговорим на ово питање, дужан сам да упозорим да из овога што је већ написано не изводите неосноване закључке. То је важно упозорење, будући да људи често погрешно схватају прошлост са становишта савремених реалности. На основу тога они би могли да претпоставе да су у прошлости молитве намерно гласно читане да би их сабрани у храму могли чути. Такав закључак би био романтичарски анахронизам (подвукао В.Д.). Остављајући на страну раније цитирану Јустинијанову Новелу 176, можемо наћи сасвим мало сведочанстава о томе да се у раној или позноантичкој Цркви неко бринуо о томе који део богослужења сабрани могу да чују или виде, и колико могу у њему да учествују, изузев читања псалама, Писма, проповеди и Светог Причешћа.

Ствар је у томе што су се, читајући молитве гласно, рани Хришћани просто придржавали обичаја који су постојали у јудејској и незнабожачкој средини која их је окруживала и у којој су не само јавне (заједничке), него и личне молитве и штива гласно изговарали. Али колико гласно? Можемо основано да посумњамо да су у огромним базиликама пост-константиновског Истока, које нису биле опремљене савременим системима за појачавање звука (појачалима), многи од присутних у храму могли чути и разумети анафору, чак и да је предстојатељ узвикивао њене речи из све снаге. Штавише, уставни одељци и иконографија Византије показују да је свештеник читао молитве погнут, а тај став очигледно не доприноси да се читање добро распознаје. Око 600. г. Јован Мосх (око 540/550-619) у свом „Духовном лугу” приповеда о деци која су запамтила речи анафоре тако што су их често слушала у храму - али, додаје он, то је било зато што је „у те дане био обичај да за време богослужења децу постављају пред светињу”. То оставља отвореним питање колико су анафору могли да чују одрасли који су стајали у лађи цркве, по припрагама и на галеријама, далеко од деце која су била сабрана близу олтара.

Најзад, чак и кад људи чују молитве, то још не значи да их разумеју. Све до савремене епохе већина Хришћана је била неписмена и необразована, говорила је дијалекатском формом језика и имала врло оскудан речник. Језик који је коришћен у богослужењу, чак и кад је то била књижевна форма њиховог матерњег језика, био је сасвим другачијег нивоа од дијалекта којим

су говорили, са фондом речи који је превазилазио границе њиховог разумевања. Чак и проповеди јелинских Отаца у позноантичкој традицији биле су тешко схватљиве простом народу, а св. Григорије Назианзин, епископ Константинопоља (380-381, - око 390), маштао је о томе да га људи моле да проповеда на њима разумљивом језику. Па и кад је литургија била служена гласно у књижевној форми њиховог матерњег језика, они су могли да разумеју тек понешто од онога што је било читано. <<

То значи нешто веома битно за тему којом се бавимо: ранохришћанско читање наглас евхаристијских молитава нема никакве везе са оним што литургијски реформатори траже данас, Роберт Тафт јасно каже (сва подвлачења су наша, В.Д.):

>> Дакле, не треба аутоматски изводити закључак да су у давнини молитве гласно читане из истих разлога из којих ми желимо да оне буду читане данас. Стога, када се ја слажем да људи треба да чују и разумеју молитве (са неким нијансама које ћу споменути касније), моје мишљење није засновано на томе да су тако чинили и у прошлости. Црква никада није била руковођена ретроспективном идеологијом, будући да Предање није прошлост. То је самосвест Цркве данас, која јој се предаје не као инертна ризница, него као динамични унутрашњи живот. Дакле, решење данашњих пастирско-литургијских проблема треба да зависи од садашњих потреба, независно од тога да ли су то Хришћани чинили у прошлости.

Зато је наш проблем - нови проблем, који проистиче не само од коришћења месних језика у Литургији, него и од коришћења тих језика у савременој култури у којој је већина верних писмена, има макар неко средње образовање и разуме савремену књижевну форму свог језика, чак и кад код куће користи дијалекатску форму језика. При том погрешно је сматрати да се овај проблем не односи на пастире. Једна од главних личности Другог ватиканског концила, патријарх католика-мелкита Максим IV Saïgh (1878-1967), позивао је Запад да дозволи коришћење локалних језика у Литургији, заснивајући то на примеру Истока, „где је сваки језик, у суштини, литургијски”. Али то је, строго говорећи, сасвим нетачно. Савремени руски језик није „литургијски језик” на хришћанском Истоку, као што то није ни „димотика” или савремени јелински језик. У руској и јелинској Православној Цркви Литургија се служи на старим формама језика које су изашле из употребе и које људи више не разумеју, тако да нема велике разлике читају ли се молитве гласно или не.

У сваком случају, у низу литургијских традиција савремени литургијски покрет одбацио је многовековну праксу тихог читања (или произношења у себи) литургијских молитава, нарочито најсвечанијих молитава евхаристијске анафоре. Данас се већина Хришћана слаже да, будући да се Литургија

савршава за све, а не само за клирике, сви крштени имају право да чују и молитвено понављају свете речи Литургије. Овакво гледиште, разуме се, може да наиђе на супротстављање од стране самопроглашених „чувара тајне”, за које је тајност (скривеност) неопходна допуна тајинственој природи анафоре. Такав приступ је историјски лажан и неодржив са теолошке тачке гледишта. Након што су све молитве биле пажљиво слушане и проучене и сви богослови рекли о њима све што су могли, Божанствене тајне остају тајне по самој својој природи, а не зато што се ми трудимо да их учинимо неразумљивим путем њиховог скривања под покровом тајности!

Значи ли то да молитве сада треба читати гласно? Свакако, али КОЈЕ од њих? Разуме се, НЕ СВЕ, будући да принцип, правилан сам по себи, да се Литургија врши за све и да сви крштени имају право да чују и молитвено понављају речи молитве, не треба прецењивати. Наравно, не треба све молитве Литургије читати гласно. Неке од њих су каснији додаци, а неке изражавају личну побожност клирика, и само чине нејасним смисао обреда ако бивају читане наглас.

Дакле, за одговор на ово питање неопходно је знати истину, структуру, историју и динамику наших савремених литургија. Садашње источне литургије имају двостепену структуру, која укључује свештеничке молитве и ђаконска позивања, јектеније и песме, предодређена „наглашавања”, „покривања” а каткад чак и „објашњења” свештеничких молитви, које се изговарају тихо (или произносе у себи). Ђаконска позивања у литургијама као што су, на пример, јерменска и асиро-халдејска, поучавају и упућују верне, изражавајући у краћој и једноставнијој форми значење и садржај онога што свештеник тихо или у себи чита. Стога, није довољно само дати упутство да се све молитве читају гласно. Овде се не ради само о молитвама, него и о целокупној форми Литургије, те приликом увођења било какве промене то треба узети у обзир.

Али, у овако краткој форми као што је ова „подела питања” немогуће је дати потпуно објашњење свих тих потанкости за сваку литургију. Довољно је рећи да у молитве које се гласно читају треба да се убрајају молитве анафоре и друге, које изражавају првобитне структуре литургије и одређују значење делова који улазе у литургију, али не треба да улазе оне које су каснија понављања ранијих молитви које врше ту функцију, или су молитве личне побожности свештеника и дијалози између свештеника и ђакона, свештеника и његових саслужитеља, и тако даље.<<

Зашто наши литургијски реформатори немају смелости да кажу оно што каже Роберт Тафт - ми хоћемо да, гласно и јасно, читамо анафору због наших богословских увида и разлога? Зашто се заклањати иза Светог Саве, кад у

доба Светог Саве анафора није читана гласно, јер се од VIII века на територији „византијског комонвелта” (Д. Оболенски) НИГДЕ није читала гласно, а поготову не на Светој Гори, у којој је монашка исихастичка пракса непосредно утицала на начин произношења анафоре? То што у неким рукописима не пише да се анафора чита тихо, не значи ништа за извлачење тако далекосежног литурголошког закључка какав Ви изводите: тихо читање се, из историјског контекста, подразумева, као што се подразумева да у 13. веку није било тропара Трећег часа, јер се он у Литургији појавио у 15. веку.

Покушаћемо да понудимо још неколико чињеница које на тај контекст указују.

Положај лаика на византијској Литургији

Преподобни Никита Ститат, ученик Светог Симеона Новог Богослова, у осмом писму извесном Никити, хартофилаксу и синђелу, који је у свом дому имао капелу са „отвореним олтаром”, јаким речима образлаже зашто лаици не смеју да без зазора гледају у Светињу над светињама док се савршава Света Литургија:

>> „1. Ако мислиш да се возглас „Двери, двери, премудрошћу пазимо” односи само на Тајну Божаствене и бескрвне Жртве и, како си у писму написао, да је свима који ту стоје дозвољено да гледају тамо где се обављају Божанске Тајне, да би се то пратило и да би се на све уопште бацао поглед, то (што кажеш) сасвим је туђе твојој врлини и знању, јер су Бог и апостоли благословили да само свештеници који приносе (Жртву) могу да је поимају и познају, како је и писано.

2. Јер каже: „Тајна Моја је за Мене и Моје” (ово је „аграфа”, у Еванђељу незаписана реч Христова, нап. В. Д.), и опет: „Вама је дато да знате тајне Царства Божијег, а осталима у причама” (Лк. 8,10). Због тога је Господ ученицима и предао ову Тајну кад је требало да буде распет на Крсту, мада је у оно време било много верујућих; Он је славу Свог Божанства показао само тројици ученика, Петру, Јакову и Јовану, а никако не и осталим ученицима. Дајући нам, у свим божаственим, као и у свим човечанским делима, која је Он учинио, образац благоустројства и чина, (указао нам је на то) да свако остане и ходи у оном чину у коме је призван и да не прелази дрско ка степенима који му још нису дати. Ако је неко такво благоустројство било дато Цркви верних, они, који га не чувају, него престапају сопствену меру, у свему су безумни. Уопште, човеку - лаику није дозвољено чак ни да говори, нити да поучава у цркви, а камоли да разматра страшне тајне Свештене Жртве (Евхаристије, нап. В. Д.), како каже апостол: „Лаику не дозвољавамо да учи у цркви” (1. Тим. 2,12), а затим и VI (васељенски) сабор на тај начин, слажући се с апостолима забрањује лаицима да уче у цркви како ти написасмо у претходном писму.

3. Па ако су божаствени оци забранили прилаз жртвенику за све мирјане - јер су они (оци) само царевима који приносе дарове дозволили улаз тамо - како им је (лаицима) уопште могуће чак и да се приближе жртвенику, кад се савршавају божаствене (Тајне), а камоли да на њих бацају нечисти поглед и сасвим некажњено да разматрају оно страшно и божаствено што се том приликом збива? Само је јерејима Божјим дато да их виде и савршавају, јер је њима дато и учитељско достојанство, по ономе што је речено Тимотеју: „Не занемаруј благодатни дар у теби који ти је дат кроз пророчанство полагањем руку старешина на тебе” (1.Тим.4.). Знај да је место лаика у цркви верних, кад се савршава света анафора, далеко од божаственог жртвеника. Јер, прво, они који су унутар светога олтара су само јереји и ђакони и ипођакони, друго, они споља, који су близу олтара, - то су остали чиновници монаха, према нашој јерархији, а треће, они који су иза њих и иза солеје - то су лаици, у складу са поретком у католичанској Цркви верних, који нам предадоше апостоли Христови а записаше Дионисије и Климент, ученици Петра и Павла. Па како онда, с таквог растојања, лаик може да посматра Тајне Божје, кад их са трепетом савршавају јереји Његови?

4. Ако ти кажеш да је у твојој домаћој цркви лаицима дозвољено да се приближавају жртвенику кад се савршава Бескрвна Жртва, онда је то теби па велику осуду, јер у знању и незнању вређаш учење Апостола и Отаца, пошто они нису допустили да се сабирате у твојој кући и да подижете други жртвеник насупрот оближње католичанске Цркве и узносите у њему свету жртву. Јер то одбацише ученици Христови и с њима божаствени Оци, него су они заповедили да приносимо и сабирамо се са свима у католичанској и освештаној и Богу посвећеној цркви, у којој је целокупно устројство сврсиходно, а ђакони с ипођаконима предстоје близу светога олтара, док се непосвећени и недостојни задржавају подаље од свештених врата храма и немају могућности да кроче тамо. Но, доста о томе.”

Прошли су векови, а један савремени хришћански учитељ, у Господу почивши митрополит Антоније (Блум) каже да би сваки верник „требало да схвати зашто је храм подељен на два дела и шта представља олтар у односу на остатак храма. Да, тако је, иконостас одваја народ од олтара. Међутим, требало би да схватимо да је храм област у коју је дошао Христос и где се збива постепени препород сваког човека, човек као да ту пролази путем спасења. Олтар, пак, представља место где живи Бог. Ја, на пример, пре него шта сам постао ђакон, никада нисам улазио у олтар, сматрајући то за свето место у које можеш да уђеш само ако си ПОСВЕЋЕН, и не жалим због тога”

Заиста, олтар је свештени простор по преимућству. Шести васељенски сабор, својим 69. правилом, не дозвољава ником од мирјана да улази у олтар, осим царевима, по древном обичају. Да је тај обичај стари види се из речи цара Теодосија Млађег, записаних у актима III васељенског сабора: „Ми,

који смо увек неопходним бројем оружника окружени и којима не приличи да будемо без оружника, ипак, кад улазимо у храм Божји, ван храма остављамо оружје и чак с главе скидамо дијадему царског величанства; кад приносимо дарове, ступамо у свети олтар, при чему га - после приношења - напуштамо и заузимамо место које нам припада”.

Ово није никакав „клерикализам”, него страхопоштовање пред Светињом, као и нови вид *disciplina argenti*; као што у раној Цркви Литургији верних нису могли да присуствују незнабошци, јеретици, катихумени и покајници, тако сада олтар, одвојен завесама и иконама, подсећа на то да Христос Тајну вечеру није савршио на јерусалимском тргу, него у скривеној Горњици на Сиону. Само дванаесторица најближих били су са Христом.

Кад о овоме говоримо, не смемо заборавити да много елемената Литургије потиче из исихастичког предања. Такво је, па пример, и тихо читање свештеничких молитава. Његов циљ није понижавање мирјана и магијско мрмљање које нико не треба да чује, него је оно израз највеће љубави према Христу, највеће блискости с Њим, оног лежања на прсима Божјим којег је удостојен Свети Јован Богослов. Григорије Светогорац у свом „Тумачењу Божаствене литургије”, наводи безименог исихасту, чији је исказ, по Григорију, „одговор на данашње недоумице како треба читати молитве на Божаственој литургији”: „И као што прилазиш близу и тихо се обраћаш неком значајном човеку, уколико си пред њим слободан и изузетно близак, то исто чини и свештеник. Имајући такву слободу обраћања пред Христом, благодарећи достојанству свештенства, свештеник му прилази и говори своје тајне зборећи тихо, то јест пажљиво, тихим и спокојним гласом. Јер управо тако свештеник изговара молитве, а то указује на две ствари: као прво на преузвишену величанственост Личности са којом разговара, и, као друго, на чисту љубав и велику слободу обраћања пред Њим”. Дакле, нигде се не каже да свештеник тихо чита молитве да би мирјане понизио и одбацио; не, он је њихова уста на Господњем уху, њихова глава на Господњим прсима.

И овде се обраћамо Св. Никити Ститату. Он возглас: „Двери, двери, премудрошћу пазимо” такође тумачи исихастички. У писму већ поменутом хартофилаксу Никити, Ститат каже да ипођакони не подижу овај возглас само да би спречили улаз невернима и оглашенима, него и да опомену све верне да „затворе врата чула од спољашњег лутања и да не гледају без страха у оно што јереји са трепетом савршавају у олтару”. Двери чула не треба затварати само за време Литургије, не истражујући дрско Свете Тајне и чувајући се од лутања ума, него и касније, у свакодневном животу, да не бисмо били попут коња и мазги, мирних само док једу, који потом кидају узде и необуздано јуре.

Треба да се сећамо врло битне чињенице: заборав исихастичког предања доводи до погрешних закључака о структури Литургије. Ако човек не уме да

се поистовети са праизвором Предања, ако не зна да обитава с Безграничним у срцу, њему се све чини случајно, непотребно, напетуто. И то се не тиче само површног посматрача; то се односи на велике литургичаре, научнике, пре свега инославне.

Јасно је да је став о лаицима Св. Никите Ститата био општеприхваћен у Цркви од Истока, а поготову у доба Светог Саве. То се види и из тумачења V правила Лаодикијског сабора у Законоправику Светог Саве: „Молитве које изговара архијереј над рукополаганим епископима, и презвитерима, и ђаконима, не изговарају се много гласно да сви људи чују, него само они који су унутра са Архијерејем светитељем”.

Шта би на то рекли литургијски реформатори наших дана? Јер, хиротонија и рукоположење обављају се У ЗАЈЕДНИЦИ И ЗА ЗАЈЕДНИЦУ, а Свети Сава вели да лаици молитве увођења у клир не треба да чују, него само они који су у олтару. Ако је тако са хиротонијом/рукоположењем, зар да није тако са анафором? Позивати се на, понављамо, рукописе Литургија ВАН КОНТЕКСТА стања литургијског богослужења у доба Светог Саве - наивно је и површно.

Правилна контекстуализација развоја Литургије у доба Светог Саве (у коме, рецимо, Проскомидија још увек није добила свој данашњи облик) јасно нам указује на то да је овај највећи Србин молитву анафоре читао ТИХО, као и сви следбеници светоотачког предања Византије.

Да подвучемо.

Тихо читање свештеничких молитава не значи НЕЧУЈНО ЧИТАЊЕ свештеничких молитава. Молитва се, у доба Светог Саве, чита онолико чујно колико је потребно да би се чула у олтару.

Уосталом, оче, Ви бисте могли да направите мали оглед: да одете у Студеницу или Жичу, и да, без микрофона, служите Литургију, проверавајући колико верници чују гласно читану анафору - ако стоје, рецимо, у припрати. Мислим да би Вам онда постало јасно да је Тафт у праву: данашњи захтев за гласним читањем Анафоре нема никакве везе са древном праксом, ма колико се Вама чинило другачије. Једноставно, тек у доба екуменизма и микрофона постало је могуће да се проблем „литургијске обнове” формулише на овај начин - кад је у питању гласно читање Анафоре.²

Свети Јустин Ћелијски као „реформатор” Литургије

Ваша теза да је авва Јустин био „реформатор” Литургије на први поглед је ТАЧНА. Он је текст Св. Литургије Јована Златоуста, Василија Великог и Григорија Двојеслова превео на србски језик, увео вађење частице за ангеле (у Св. Проскомидији) и изместио тропар Трећег часа из средишта Анафоре ка њеном почетку.

У свему осталом је он, међутим, био више него „конзервативан”: Св.

Литургију је служио, по монашкој пракси, свакодневно; тихо је читао свештеничке молитве и Анафору (да се чује само у олтару); вадио је мноштво частица за живе и упокојене; олтар је скривао завесом и завесу је померао по прописима Типика; звонило му је звонце („римокатолички обичај”, кажу неки) приликом пресуштаствљења Светих Дарова; заамвону молитву је читао окренут олтару - ка Истоку, итд.

Проповедао је и сведочио да се за Св. Причешће треба спремати ПОСТОМ (по „Учитељном известију”), МОЛИТВОМ И ИСПОВЕШЋУ, иначе причешћивање Христом може бити на осуду. Био је изразити противник скраћивања четири велика поста Православне Цркве, и о томе је писао србским архијерејима.

Уосталом, ево неколико цитата из текстова оца Јустина (објављених у мојој књижици „Хлеб небески и Чаша живота”, Лио, Горњи Милановац 2007.), из којих се види његов богочовечански „конзервативизам”. Ево шта је говорио о припреми за Свето Причешће:

>> Пошто у Светој Тајни причешћа причасник прима само пресвето Тело и саму пречасну Крв Господа Христа, неопходно је потребно да се причасник припреми за ову Свету Тајну. Припрема се врши постом и молитвом, јер пост и молитва очишћују душу од сваког греха и нечистоте. При томе је човек дужан да испитује себе и да савест своју очисти од грехова покајањем. Само тако припремљен, човек се може достојно причестити. Приступи ли светом Причешћу неприпремљен, човек навлачи на себе страховиту осуду. О томе говори свети апостол Павле: „Човек да испитује себе, па онда од хлеба да једе и из чаше да пије; јер који недостојно једе и пије – суд себи једе и пије, не разликујући тела Господњега” (1. Кор. 1, 28-29).../

Имајући у виду сву неизмерну важност светог Причешћа за хришћане, свети апостол благовести: „Стога, ко недостојно једе овај хлеб или пије чашу Господњу, биће крив телу и крви Господњој”. А ко „недостојно” једе тело Господње, и пије крв Господњу? Онај који непокајан и неисповеђен приступа светом Причешћу. Онај који без претходне припреме постом и молитвом приступа светом Причешћу. Онај који и после светог Причешћа остаје свесно при својим гресима, при своме грехољубљу, те је, по речима светог апостола, као пас који се враћа на своју блувотину, и свиња, окулавши се, у каљугу (2. Пет. 2, 22). – Шта је недостојно Господа? Сваки грех и свако зло; све оно што није од Еванђеља и по Еванђељу. –Ако је достојан светог Причешћа? Достојан је ко је свестан своје свегрешности и Спасове чудесне безгрешности. Достојан је ко је у своме покајничком расположењу жеравично свестан своје недостојности, и сву наду полаже у Спасову свемилостивост, свељубав, свеопраштање. О томе подробно, надахнуто и потресно говоре све молитве које се читају пред свето Причешће и после светог Причешћа.<<

Кад су комунисти освојили власт у Русији, претворивши је у Совјетију,

у Цркви, крваво гоњеној, појавили су се расколници, тзв. „обновљенци”, који су подржали сатанисту Лењина и његову револуцију. Обновљенци су хтели да „револуционишу” православну веру, укину „превазиђене” каноне (тражили су жењени епископат, избацивање постова, скраћење богослужења). У Литургију су унели своје измене – наглас су читали тајне свештеничке молитве, све време држали отворен олтар, хтели да изнесу Часну Трпезу пред народ, да свештеник служи све време лицем окренут народу, итд.

Православни Руси нису насели на њихове обмане – окупили су се око своје Цркве, на чијем челу је стајао богомудри Свети Тихон Исповедник, кога је отац Јустин неизмерно волео, посветивши му, као и србском патријарху Варнави, своју књигу „Достојевски о Европи и Словенству”. Будући ћелијски утамниченик и Христов борац за Србију у доба комунистичког ропства редовно је пратио свешто су обновљенци чинили, и то оштро критиковао.

Велики ћелијски исповедник остао је веран Богу и себи до краја живота, противећи се сваком модернизму туђем Светом Предању, управо онако како је писао у „Црквеном животу” (6/1924): „Лако је бити римокатолик, још лакше протестант, но тешко-претешко је бити православан. Јер бити православан значи: бити у непрестаном подвигу од човека ка Богочовеку, бити у непрестаном израђивању себе богочовечанским подвизима. Ту човек никада није сам: свако његово осећање, свако његово дело, свака његова мисао је лично-саборна; никада само лична, никада само саборна. Кад православни хришћанин мисли мисао, мисли је са страхом и трепетом молитвеним, јер онда кроз њега мисли сав сонм Светитеља, сав лик свих чланова Цркве. Он никада није свој, никада не припада себи, већ свима Светима, и кроз њих најсветијем Господу Исусу. Када гледа дух свој он смирено говори себи: дух је мој ништа, ако га не помножим Духом Светим; и душа моја, и срце моје, и воља моја. У њему ништа не бива по човеку, већ по Богу; кроз непрекидне подвиге он се сабира у Богу: дух се његов сабира са Духом Божјим, и душа, и воља; све се сабира и саборнизира у Богу. И он свим бићем својим осећа да је православна црквеност увек света и увек саборна, да је категорија богочовечности неизменљива категорија црквености.

Православни су православни имајући непрекидно то осећање, подгревајући га и чувајући га молитвено и свето. Они никада себе не проповедају; никада се не хвале собом; никад не остају при голој човечности. Свети, духоносни, христовођени Апостоли дали су једном за свагда формулу црквености: „нађе за добро Дух Свети и ми” (Да. 15, 28). Прво Дух Свети па онда ми; ми у толико у колико допуштамо Духу Светом да дела кроз нас. У тој богоданој формули је сав метод Цркве, сав њен пут, сав њен начин решавања проблема. Тај су свештени метод подухватили Мученици и

Исповедници, Свети Оци и Васељенски Сабори. Одступи ли се од њега, одступа се од Духа Светог, одступа се од Св. Апостола и Мученика, од Св. Отаца и Васељенских Сабора.

Православна Црква је једна, света, саборна и апостолска зато што не одступа од тог свештеног метода. Она је православна тиме што исповеда, држи и чува не само апостолско-саборску, васељенску идеологију хришћанства, већ и апостолско-саборску, васељенску методику хришћанства. У томе је сила Православља; у томе неисказано богатство; у томе искључива моћ. И ми смо православни док исповедамо и чувамо ту идеологију и ту методику Цркве. Одступимо ли од једне или друге, одступили смо од Православља. Апостолско-саборска, васељенска идеологија Цркве једино се може очувати апостолско-саборском, васељенском методиком Цркве.

Болесна је то мисао, пагубна је то жеља: хтети очувати православну идеологију без православне методике. Од те болести болује један део нашег епископата и свештенства. Због тога смо у опасности да постанемо шизматици. Православна Црква је тиме православна што Св. Васељенске Саборе признаје за завршно и највише мерило црквености. Свака помесна црква пада под анатему Васељенских Сабора, ако сама измени или суспендује одлуке њихове. Ко има толико пагубног самопоуздања и несмислене смелости да себе стави више Васељенских Сабора, да себе предложи место њих? А неки наши свештеници имају; то су јавно исповедили на Ванредној Свештеничкој Скупштини у Београду. Исповедајући то, они су се јавили као одлучни црквоборци. Да су себе питали: шта мисли Дух Свети о овој мојој мисли, о овој мојој речи, – много би мање пало речи, за које ће се давати одговор на дан Страшнога Суда.

Ко је у истини православан, тај осећа и зна да су истински православни људи само сарадници Духа Светог, сарадници који непрестано ослушкују шта Он вели, који непрестано творе што Он жели, који непрестано своје мисли и речи проверавају Њиме. Не признајући то, не противимо ли се Духу Светом? Одбацујући то, зар се нећемо јавити као Духоборци? Као црквоборци? – А неки су се на свештеничкој Скупштини јавили и објавили као Духоборци. Један је протојереј осионо објавио да он сумња у канонско и догматско јединство православне цркве. – То је последњи стадиум протестантизма. Такву материјализацију појма црквености и јединства тешко је иоле православном човеку замислити. Но та мисао, та реч је не само то, већ нешто више од тога: она је хула на Духа Светог. Јединство Цркве је не у духу мом и твојем, већ у Духу Светом. Он је веза јединства, нераскидљива веза јединства, – не човек, не људи. Чланови Цркве су једно Духом Светим и у Духу Светом.

„Хришћански живот” неодступно стоји не само за апостолско-саборску,

васељенску идеологију Цркве, већ и за апостолско-саборску, васељенску методику Цркве”./.../”

У време оца Јустина било је оних који су хтели да, у складу са својом вољом и разумом, мењају Литургију. Њима је Свети Исповедник Телијски поручивао ово:

„Када у човеку почне да трне вера, упоредо с њом трне и осећање за разликовање добра од зла. Вера чини човека будним за све што је Божје и опрезним за све што је ђавоље. Човек који безрезервно верује у Господа Христа, зна границу између добра и зла, и никад не меша добро са злом. Маловерје назире границу између добра и зла, а неверје уништава ту границу. Само права, само апостолска, само светоотачка вера зна шта је грех а шта није. „Што год није од вере – грех је”, учи христовосни апостол Павле (Рм. 14, 23); што год је од вере – добро је. Граница између допуштеног и недопуштеног не постоји за неверног, једва постоји за маловерног, а јасна је за правоверног. Нарочито је опасно и саблажњиво када у Цркви људи не воде рачуна о тој граници. Код нас има свештенослужитеља који самовољно реформишу богослужење; то самовољно реформисање је ваистину деформисање богослужења, нарочито када се тиче Св. Литургије. Неки изостављају све јектеније између Св. Еванђеља и Херувимске песме; неки изостављају једну од прозбених јектенија; неки пак изостављају и једне и друге. Самовоља маловерних коснула се највеће Светиње, усудила се наружити Св. Литургију – ту Светињу над Светињама. Ако игде овде је потребна интервенција оних који власт имају; а то су пресвећена господа епископи. Они су да то спрече, да то осуде, да то виде. Али како ће то видети, како ће то спречити они између њих, у чијим епархијама има не села, већ вароши, које четрдесет година епископа виделе нису?” Отац Јустин се бори за „благодатно – богочовечански конзервативизам Православне Цркве”, указујући на чињеницу да све што је превише „по човеку” може водити само у понор антропоцентризма и заборав свега што је Христово. Зато је стално упозоравао да се све одлуке у Цркви морају усаглашавати са „свима Светима”, да не би дошло до испадања из Предања. Тако је писао (Хришћански живот 2/1925): „Сувише је остарела земља, сувише су остарела небеса, сувише је остарео свет; одавно је изашао из руку Божијих и човек кида себе у кавезу материје, и риче од уздаха срца свог. Овакав какав је: деформисан и онакажен, свет је сувише увредљив за измученог човека. Изранављен, човек излази из старог и улази у нови, новији и најновији бунт. Док му многонамучени дух кључа на страшној температури страдања, он снује разне модернизме и покушава да помоћу њих ослободи себе остарелог света. Но све су то само фластери на расцветаним живим ранама. Предубока је болест света, и човек јој никако не може дохитати корен и уклонити. Потребно је било, неопходно је било да Бог сиђе у тело, у материју, да

пронађе корен болести света, и ишчупа. Тајанствени Господ Исус је то учинио. У Њему је почело обновљење остарелог света и обожење ђавоиманог човека. То је процес дубоко личан и дубоко саборан. Он се врши путем многобројних богочовечанских подвига. Господ Исус враћа човека допадном Адамовом стању, допадној богообразности његовој, предгрешности света. Спаситељ је дошао да човека врати не Мојсеју, не Аврааму, већ допадном Адаму, који је сав живео у Св. Тројици. Васпоставити богообразност адамовску – то је циљ Христов, то је чежња православних који чезну и уздишу у древну доброту изобразити се. Средства су за то благодатно-богочовачнска. Спасоносни је подвиг Христов: вратити човека Богу, вратити га темељу, са кога га је грех одбацио. То сачињава богочовечански конзерватизам Христов. Апостоли су то схватили и Св. Оци са њима: уколико човек Христом иде уназад ка своме почетку, утолико иде унапред ка своме завршетку, јер је Христос почетак и свршетак, алфа и омега.

Неки наши црквени модернисти непрестано увозе са Запада у нашу средину неке римокатоличко-протестантске модернизме. И у име тих кожних модернизма они чине бучне походе против благодатно-богочовечанског конзерватизма Православне Цркве. Не треба се варати: римокатолици су најрадикалнији модернисти, јер су темељ Хришћанства пренели са вечног Богочовека Христа на трулежног човека папу. И то прогласили за најглавнији догмат. А протестанти су само подухватили тај догмат и разрадили га до страшилних детаља. Православље живи и дела у знаку богочовечанског конзерватизма: ослањајући се на апостолско-светоотачку прошлост, оно чини корак по корак у неизвесну будућност. И чинећи тако испуњава завет Христов. Када „Хришћански Живот” опомиње и позива: назад ка Апостолима, назад ка Св. Оцима, назад кроз њих ка Господу Исусу за православног хришћанина то значи: напред ка незаменљивом Господу Исусу - Путеви Цркве – путеви су Господњи: проклетство поражава оне који их кваре (ср. Д.А. 13, 10). Ко сам ја, а ко ти, да самопоуздано путимо путеве Цркве кроз историју? То је благодатни позив духоносних отаца; Св. Серафима Саровског, Св. Прохора Пчињског, Св. Саве, Јована Кронштатског. А наш је позив да за њима идемо молитвено и смирено, сем ако не желимо да полугом гордости избацимо себе из саборне заједнице са Црквом. Никакав модернистички salto mortale није у духу Православне Цркве. Спремаш ли се да учиниш корак унапред, осврни се, послушни шта ти Дух Свети саветује кроз богоносне оце и Св. Васељенске Саборе. Не осврнеш ли се, не послушнеш ли, не послушаш ли – себе стављаш изнад Васељенских Сабора, и тиме на себе згрћеш све њихове анатеме. Ако наша помесна Црква жели да остане православна и да иде напред, она то

може једино ако корак који хоће да учини напред учини саборно: са свима Апостолима, са свима Мученицима, са свима Исповедницима, са свима Светим Оцима.”

Зато је Свети Јустин Ћелијски био и против промене литургијског календара. Писао је:

>> Од једног сеоског свештеника добили смо писмо следеће садржине: „Нека чудна легенда проходи душе многих православних јерараха. Ради се на промени календара. Народ прислушкује, ишчуђава се, не схвата нашто све то. Желео бих да наши јерарси завире у душу нашег простог народа. Тамо се комеша ћутљиво негодовање. Промена календара је не само канонско-астрономско, већ и психолошко питање. То питање треба решавати са народом и ради народа. Говори се да ћемо после промене календара празновати празнике са римокатолицима заједно. И десиће се немила и ружна појава: празноваћемо заједно велике празнике са римокатолицима, но не и са православном браћом Русима, којима није до промене календара сада када их ради Христа распињу, убијају, прогоне и муче”. Дакле, Св. авва Јустин је сматрао да се, приликом реформи, мора ослушкивати глас народа. Писао је:

>> Глас из Босне. Вести о увођењу неких реформи у нашој цркви узбудиле су православни народ наш у Босни, нарочито сељаке који су навикли да учествују у свима важнијим црквеним пословима. Један нам свештеник пише: „Сељаци у Босни, дознавши из новина о укидању свих постова сем ускршњег, врло су изненађени и узбуђени, и изгледа им да од наше вере нема више ништа. Један ми штавише рече: „Ми ћемо се још мало почети турчити, јер и Турци имају само један пост, а и ми ћемо сад имати само један. Осим тога наши црквени великодостојници желе да укину поједине празничне дане, да смање број светитеља и да нам одобре да у празничне дане радимо као што Турци раде на сам Бајрам. Зар не виде да ми Срби, и ако смо много празновали и славили Божје угоднике, и ако нисмо у те дане радили, ипак смо свега имали и Бог нас је увек чувао, а Турци су увек радили, и на сам Бајрам, па никад ништа имали нису, нити ће икада имати”.<<

За оца Јустина, питање промене календара без одлуке Васељенског Сабора било је дубоко и значајно питање, повезано с духом модернизма који је продро у Православну Цркву. У „Хришћанском животу” (9/1924), отац Јустин пише, и тиме као да закључује све што је о календару рекао и написао: „Слапови модернизма са свих страна наваљују на Стуб и Тврђаву Истине. Збунили су многе званичне носиоце црквене мудрости. И они се мету у срцима својим. У опасности смо да се прекину неке артерије које нас везују са Апостолским и Светоотачким добом. Све се мање молитвено ослушкује шта нама у црквоборском двадесетом веку говори Дух Свети кроз Свете Оце. Све се више противимо Духу Светом и клањамо духу свом мизерном, ми идолопоклоници. Све је мање страха Божјег у нама, и зато све мање

мудрости. Страх Божји је отац мудрости, – то је богооткривена старозаветна истина, и христооткривена новозаветна истина. Многи су од нас протерали страх Божји из себе, а хвастају се мудрошћу. Но таква мудрост – лудост је пред Богом. Без страха, без молитвеног трепета решавају се црквени проблеми. Под притиском, ласкавим или грубим притиском модерних ванцрквених сила многи црквени представници ропски служе трулим боговима нашега доба. Разједињени више хотимично него нехотимично ми нервозно хитамо кроз прашуму садашњице у неизвесност будућности.

Представници појединих аутокефалних православних цркава надмећу се смело у опасним новачењима. Заборавља се на свету саборност као на мерило наше садашње делатности, као на чувара наше црквене светости. Зато се недавно у Православљу десио молитвени раскол: Грчка Црква увела је нови календар, док су остале Цркве остале при старом. Молитвена саборност је нарушена; не сливају се више истовремено све православне душе у једну молитву, не иступају више заједнички пред лице Господа славе; најсигурније православно оружје преломљено је, чиме ћемо од сада иступати против заједничког непријатеља, чиме ако не саборном молитвом? О кротко Православље, зашто те тако руже, не зато ли што се душа твоја зове – смиреност?”<<

Дакле, отац Јустин је НЕМОГУЋЕ употребити у дијалогу о литургијској реформи као заговорника начелног реформаторства. Његово ПРЕВОЂЕЊЕ богослужења и измена појединих акцената Св. Литургије никако се не могу назвати изменама литургијске синтаксе - што су радили руски обновљенци 20-их година прошлог столећа и што се данас дешава у радикално - реформаторским круговима у Грчкој (или, пак, Србији.) Отац Јустин је, као пастир добри, увек мислио о добру народа Божјег и његовим реакцијама на новачења: довољно је видети став његов о измени литургијског календара, и ослушкивање народног мишљења о томе, па да се схвати да је Свети авва дисао и мислио богобојазним духом САБОРНОСТИ. Због тога он из Литургије није избацио тропар Трећег часа (мада је био против истог у Анафори): чекао је САБОРСКЕ ОДЛУКЕ.

Ипак, рећи ће опонент, Св. Јустин Ћелијски јесте извршио неке литургијске „реформе” (преобликовања.) Ту је, да поновимо, питање превода на савремени србски језик. Отац Јустин је преводио не само Литургију, него и Требник; и не само Требник, него и Молитвеник - каноник; и не само каноник, него и Житија светих. Његов циљ је био да православни Срби доживе сву пуноту Св. Предања. Ево шта он каже о преводу Литургије Св. Златоуста и Василија Великог на чешки (Сетве и жетве, стр. 745), који је остварен 1927. године - из тога видимо какви су пастирски разлози руководили ћелијског светлосника на овом пољу:

>> Православље се изучава молитвом. А срце свих молитава јесте Света

Литургија. Ко зна њу - зна срце Православља; ко има њу - има срце Православља. Човек је истински православан, када Свету Литургију доживљава као набитнију реалност свога живота. Он то постиже, када артеријом свесрдне молитве веже себе са срцем Православне Цркве - са Светом Литургијом. Онда кроз цело биће његово заструји животворна крв Једине, Свете, Саборне и Апостолске Цркве. И оно тек онда осећа, тек онда сазнаје шта је дубина и висина, дужина и ширина благодатног живота православног.

Преводом Свете Литургије Св. Јована Златоуста и Св. Василија Великог на чешки, православној браћи Чесима пружа се неисказано богатство благодати и мудрости православне. Скромни апостол Православља Преосвећени Горазд тихо и смирено иде из подвига у подвиг православни. Сав погружен у богату - пребогату душу Православне Цркве, он душу своју православно дели свима: једне одушевљава на један православно подвиг, друге - на други, треће - на трећи, четврте на четврти. Он непрестано дели свето богатство Православне Цркве и што више дели, све му више остаје. Вредни сарадник чешког апостола Православља пречасни отац Ч. Крачмар зналачки је превео на чешки Св. Литургију и објавио у врло лепом издању. Добијајући у преводу Свету Литургију Св. Ј. Златоуста и Св. Василија Великог, православна браћа Чеси добијају тиме на души својој два највидовитија ока; гледајући кроз њих - сагледаће неисказане тајне мудрости Божје, и стећи ће љубав која никад не престаје, и молитву која никад не суштаје.<< Зато је Св. авва био преводилац Литургије на српски језик.

Који су принципи превођења Светих Литургија које је Свети авва унео у свој Службеник? Ево их ("Сетве и жетве", стр. 46-48):

>> Са тих разлога ево и три Свете и Божанствене Литургије на српском језику. Јер? - Православни хришћани су позвани да помоћу Светих Тајни и светих врлина, чији је извор и центар Света Литургија, доживљују Богочовечански Домострој спасења у свима његовим богочовечанским красотама и блаженствима.

Следујући апостолском предању Свете равноапостолне браће Кирила и Методија и равноапостолног Светог Саве, дајемо овај превод Божанских Литургија на говорном народном језику, али не осиромашеном и не удаљеном од црквеног молитвеног језика и ритма. Јер као што се живот Цркве у целости увек прелива преко граница сваке поједине епохе, органици их спајајући и сједињујући, тако и њен молитвени језик: само је онда истински народни ако је израз континуитета и богатства оправослављене народне душе и народног језика. Као што је смисао Цркве да сваки народ, примајући га у себе, обогати својом Пуноћом, тако се она односи и према језику тога народа: примајући га за свој језик којим се обраћа Богу, она га надахњује и обогатује сопственим саборним ризницама и развија његове

богодане могућности. Црква је мерило и народа и језика народног, никад обратно. Она никад не раздваја и не сиромаша, напротив - увек сабира и спаја народ и народе и њихове језике, ново богати ризницама старог, а старо обнавља живим соковима новог (ср. Мт.13,52). У језику је увек главно тајна речи; а тајна речи људске неодвојива је од тајне Речи Божје, словесне тајне, логосне тајне Логоса Божјег - Христа Богочовека. Отуда је литургијски језик увек еванђелски, псаламски, молитвени језик у надахнућу Духа Светог, језик богослужења и богославословљења, којим се освећује и посвећује народни језик. Тако се и живи народни језик освећује богослужбеном, литургијском употребом, јер се, по Апостолу, све освећује речју Божјом и молитвом (1Тим.4 5).

Превод Божанствених Литургија: Св. Јована Златоуста, Св. Василија Великог и Пређеосвећених Дарова извршен је према грчком, старосрпском и црквенословенском тексту.

За превођење са грчког употребљавали смо пре свега старије и новије штампане Службенике Јерусалимске Цркве, Цариградске Велике Цркве, Јеладске Цркве и Свете Горе, а затим и научна издања најстаријих грчких литургијских рукописа.

При превођењу на српски, као што рекосмо, користили смо и старосрпски превод, углавном из србуљских рукописних Службеника 14-16. века првенствено из фонда библиотеке и Музеја Српске Патријаршије, и из првог штампаног Службеника Божидара Вуковића. За црквенословенски текст користили смо неколико старијих и новијих издања Службеника Руске и Српске Цркве.

Као помоћна средства при превођењу имали смо у виду и новије преводе на новогрчки, руски, бугарски, немачки, енглески и француски (П. Трембелас-а, К. Керн-а, Митроп. Герасима, А. Maltzew-а, Т. Tarnawskog, Robertsona, Mgr Sylvestre-а), као и досадашње преводе на српски језик (наш превод Литургије Св. Јована Златоуста из 1922. године овде смо поправили, а понегде и прерадили).

За коначну припрему српског текста Светих и Божанствених Литургија много су нам користила светоотачка тумачења Свете Литургије, и то: Св.Максима Исповедника, Св.Германа Цариградског, Николаја Кавасиле, Симеона Солунског и Филотеја Цариградског, као и новији литургијски радови православних руских, грчких и српских литургијчара и богослова.

Још неке напомене и објашњења ради бољег разумевања овог превода и издања Светих Литургија на српском. Текст молитава, јектенија и возгласа, као и примедаба и упутстава за свештенослужитеље, унет је у овај Службеник онакав какав је засведочен данашњом саборном васељенском праксом Православних Цркава која продужује древно православно литургијско Предање. Сходно тој пракси, у овом нашем преводу све молитве у божанском чину Свете Литургије налазе се на свом природном месту:

непосредно испред својих возгласа, којима се свака молитва логички и завршава. То посведочује већина старих литургијских рукописа и не мали број штампаних издања Службеника.

Исто тако, сходно литургијском сведочанству древног и савременог Саборног Православља, извесни текстови који су тек у новије време ушли у чин Литургије, и то не свуда код свих православних (као што су: Јектенија заупокојена после Сугубе јектеније, и тропар Трећег часа у самом Канону Евхаристије), стављени су овде у угласте заграде, јер није наше да их овом приликом изоставимо, али ни да их пропустимо не указавши на њихово новије увођење у чин Литургије. То особито важи за тропар Трећег часа у Канону Евхаристије, за који су последњих неколико векова многи православни јерарси, литургичари и богослови већ више пута рекли да га треба или сасвим изоставити или макар пренети испред молитве Епиклезе, што смо ми овде и учинили (тј. ставили смо га у Литургији Златоустовој пред молитву „Још Ти приносимо...”, а у Литургији Св.Василија испред молитве „Стога и ми, Пресвети Владико”). На овај начин он мање прекида литургијску и логичку непрекидност текста Свете Анафоре, то јест текста молитве Епиклезе и освећења Дарова. Одество тог тропара Трећег часа у старијим (пре 16. века) рукописним Службеницима, како грчким тако и србуљским, као и у свим данашњим штампаним грчким Службеницима, сматрамо да овде није потребно ни доказивати.

Такође напомињемо да у Литургији Св. Василија Великог, при самом освећењу Евхаристијских Дарова, речи „Претворивши их Духом Твојим Светим” овде су изостављене (иако у новијим словенским Службеницима постоје). Оне су непотребно и неумесно пренете овде из Златоустове Литургије, док у изворним текстовима Василијеве Литургије не постоје, јер су текстуално сувишне. Наравно, остале су овде завршне речи освећења Дарова Василијеве Литургије: „Проливиеном за живот света. Амин, Амин, Амин”.

Да не би некима изгледала чудна или неуобичајена понека места у овом нашем преводу Божанствених Литургија, те да то не би сматрали као од нас уведено новину, напомињемо и следеће: Спомињање (и вађење честице) међу девет светих чинова на Проскомидији као првих Светих Анђела и Арханђела, засведочено је не само целокупном данашњом грчком литургијском праксом, него и многим старим литургијским рукописима, како грчким тако и србуљским и словенским. Јер и Свети Анђели спадају такође у Цркву као Тело Христа Спаситеља и као „побожни Сабор Његових верника” (како о томе дивно говори оно сажето тумачење Св. Проскомидије од Патријарха Филотеја Цариградског [и Симеона Солунског], наведено у нашем преводу на крају Проскомидије, у примедби испод текста). Даље, возглас пред Трисветом песмом: „Јер си Свет, Боже наш, и у Светима обитаваш...” текстуално се тако налази у многим старим рукописним

Службеницима, а тако је дословно очуван и у васкрсном и празничном Јутрењу (где је, несумњиво, пренет као такав из Литургије). Даље, поредак ђаконовог узимања благослова од свештеника после завршеног Великог Входа дат је у овом Службенику према изворним старим рукописним и штампаним Службеницима и, што је главно, према Архијерејском Чиновнику, јер је то и старији и правилнији облик овог међусобног помињања и благосиљања свештенослужитеља. Познато је свима православним литургичарима да је чин Архијерејске Литургије, у својој неизмењености и литургијској пуноћи и доследности, старији и очуванији него што је то јерејско служење Литургије, какво је оно у нашим данашњим Службеницима. Отуда је чин Архијерејске Литургије увек мера и мерило јерејског Службеника. На крају, треба додати и следеће објашњење односно упутстава за свештенослужитеље при служењу Свете Литургије: Постојеће напомене, упутства и објашњења у Службенику, што су опширнија и детаљнија, тим самим показују да су новија и млађа, тј. да њихово уношење у текст Литургије каснијег је датума. Зато смо и ми у овом преводу, не могући их ипак изоставити или пренебрегнути, настојали пре свега да се не упуштамо у било каква додавања или проширивања тих упутстава и објашњења, а понегде и да не уносимо све оне подробности које се налазе у новијим штампаним Службеницима.

Последња наша напомена односи се на певање и одговарање на Светој Литургији: Свуда смо бележили древну литургијску праксу Саборне Православне Цркве, засведочену и најстаријим изворним текстовима Литургије, а то је - да на све свештеничке и ђаконске возгласе, прозбе, јектеније и молитве на Литургији увек одговара народ, сав православни верни народ Божји. Јер је Црква живо Тело вечноживог Богочовека Христа и у њој сви саборно живимо и саборно се молимо. У томе се такође испољава саборни карактер Свете Евхаристије.”

Отац Јустин, очито, настојава на томе да не уноси новине у Литургију; код њега, реч је о ИЗМЕНИ „НАГЛАСАКА”, а не самоволној промени „литургијске синтаксе”. Јер, за разлику од радикалних реформатора наших дана, попут Павла Кумаријаниса и Петра Василијадиса, светоотачка тумачења Литургије (Максима Исповедника, Германа Цариградског, Николаја Кавасиле, Симеона Солунског и Филотеја Цариградског) оцу Јустину су била *modus cognoscendi* унутрашњег „логоса” Литургије, ка коме је Св. авва стремио својим преводом. Кумаријанис, Василијадис и слични њима сматрају ове божаствене умове настављачима тобожњег оригенистичко - неоплатонистичког „наслојавања” на првобитни есхатолошки слој Литургије, који су, преко тзв „Псевдо - Дионисија Ареопагита” с наших видика уклонили првобитно „ЕПИ ТО АВТО” и „МАРАН АТА!”³

То што је Свети авва учинио радећи на Литургији, сасвим је у складу са

начелима изнетим у тексту „Богословље литургијске обнове” митрополита Јеротеја (Влахоса), од којих су нека и следећа:

>> „Реформа спољашње Богослужбене праксе без унутрашње обнове Хришћана је јалова”<< Ако је неко ово сведочио, био је то Свети авва Ђелијски. Он је стално и свагда хришћане позивао на духовну обнову, а и сам се обнављао Духом Светим сваки дан подвизавајући се ка Христу. Основа његовог бића је био исихастички подвиг прожет литургијским живљењем, и то је препоручивао свима.

>> „Повратак древним Богослужбеним праксама немогућ је без поимања разлога због којих су их Свети Оци изменили.”<<

„Измене” које је Св. авва унео у превод Литургије нису биле модернизаторске. Њему није на памет падало да на микрофон чита Анафору и да олтар све време држи отвореним, да би се тобож вратио ранохришћанској пракси, јер није превиђао „историјски развој и богатство Литургије” (Влахос), а знао је, опет по Влахосу, да нећемо имати никакве духовне користи „ако се не будемо научили да се преображавамо духом Божанске Литургије”. Авва Јустин није био за „спољашње манипулисање елементима Литургије” јер је, како вели митрополит Навпактоса знао да би повратак древним богослужбеним формама без повратка отачкој пастирској пракси био „напредујуће посветовњачење”, пошто је за авву „подвижнички живот био предуслов сваког учења у Божавеној Литургији”, разбуктавајући се, кроз њу „жеђу за савршеним животом у Христу”.

И, што је најважније: „Измене Литургије не могу бити резултат закључака богословских симпозиона, већ плод делања Светих”. Шта то, по Влахосу, значи? Ево шта (“Вечно подне”, стр. 727):

>> Постаје јасно да измене Литургије не могу бити резултат никаквих синодских одлука, нити резултат разрада или закључака никаквих симпозиона, већ само плод делања Светих. Црква дела кроз своје Свете. Сматрамо да Црква пише Свето Писмо и да Црква тумачи Свето Писмо. А то се, свакако, збива кроз Свете који су живи удови (чланови) Цркве. Све велике промене које су се збиле у Цркви и у црквеној историји биле су дело Богом просветљених људи - Светих Отаца. Они су установили нешто ново што је њихова паства прихватила. Промене су се, кроз зрачећу личност одређенога Светитеља, шириле на читаву Цркву.

Видимо да се исто дешава и са утицајем монашкога типика на општи типик парохијских цркава. Истински дух православнога Предања, који се до данас сачувао у свештеним манастирима, правилно и обновитељски утиче и дејствује на ове опште типике, управо у време када је Хришћанима средиште све више почео да бива овај свет. Црква је Тело Христово. И као што људско тело прихвата све што му користи а одбацује све што му шкоди, исто то се дешава и у Цркви. Црква је, током векова, одбацивала све оно што

су (у живот Цркве) покушавали да уведу непросветљени људи, док је, истовремено, прихватала све оно што је духовно здраво а што је дошло од Светих Људи. Зато можемо да кажемо да Црква сваку литургијску промену прихвата или одбацује у зависности од духовнога стања онога који ту промену уводи.<<

Једини озбиљан богословски „проблем”, постављен пред нас аввиним преводом Литургије, јесте вађење честица у Проскомидији - за свете анђеле. Авва је, сматрајући да је Христова Литургија свекосмичка, овај поступак унео у Проскомидију без двоумице. Патријарх Павле је, са своје стране, имао другачије мишљење, и изнео га (“Да нам буду јаснија нека питања наше вере” III, стр. 62-63). Он каже:

>> Помињање светих на проскомидији, и Светој литургији уопште, има двоструки смисао. Прво, да је жртва Христова, чији је наставак Света литургија, била и за њих као људе, јер су и они рођени с прародитељским грехом. И друго, Црква помиње свете у циљу њиховог прослављања због светости (коју су такође благодаћу Христовом достигли), и молитвеног призива да нам помогну својим заступништвом пред Спаситељем.

Како искупитељски подвиг Христов није био за анђеле, јер они не подлежу прародитељском греху, нити су кад припадали Цркви земаљској, војинствујућој, не могу се помињати, у односу на жртву Христову, у оном смислу у ком се помињу свети из рода људског. С обзиром на ову чињеницу, кад се почело с вађењем честица на проскомидији, као што смо видели, у појединим рукописима изостаје помен Светих анђела. У Руској, Румунској и нашој Цркви пошло се тада у правцу наглашавања ове стране наведеног питања, те се посебна честица за Свете анђеле не вади. Овако је остало у овим Црквама до данашњег дана.

Пошто Свети анђели учествују с нама у служењу бескрвне жртве тела и крви Христове, Свете литургије, примајући од тога благодат за већу славу и савршенство и припадају Цркви небеској, торжествујућој, а Црква је цела представљена на проскомидији - како вели Свети Симеон Солунски - то је потребно да и они овде буду представљени. Имајући то у виду, у неким рукописима остао је помен Светих анђела кад се почело с вађењем честица. С нагласком на ту страну овог питања, у Грчкој и Бугарској цркви утврдила се пракса да се прва честица из треће просфоре вади за Светог Михаила и Гаврила и све небеске силе, што је остало до данас.

Ова чињеница, да Свети анђели припадају Цркви, изражава се на проскомидији и код оних православних Цркава код којих се не вади посебна честица за Свете анђеле. Девет анђелских чинова представљени су тајанствено са девет честица, у три тројна реда, извађених за ликове светих. Тиме се управо изражава мисао да као што Бога прослављају девет чинова Светих анђела, да Га тако прослављају девет чинова Светих људи односно да у Цркви земаљској верни, оправдани жртвом Спаситељевом, и уз помоћ

Светих анђела, достижу ону светост и славу коју Свети анђели већ имају. Овим уздицањем људи небеској висини анђела, и силаском анђела људима да им у томе помогну, достиже се пуна заједница јединства љубави међу њима. Тако се, и без вађења посебне честице, на дикосу представља „једно стадо анђела и људи”, „један збор неба и земље” у једној Цркви Христовој.

Но посебно, у смислу указивања поштовања и молитвеног обраћања да нам помогну и заступе нас пред престолом Божјим, потребно је помињати анђеле при вађењу осме честице како у храмовима који су њима посвећени тако и на дане њиховог посебног празновања, што се у нашој Цркви до данас чини.

И без нарочитог подвлачења, дакле, можемо уочити да су у овој нашој пракси изражене обе стране суштине и смисла вађења честица на проскомидији: 1) опраштања греха (стoga невађење посебне честице за Свете анђеле) и 2) прослављање Светих (отуд њихово помињање при вађењу осме честице) и 3) да Свети анђели са Светима припадају Цркви небеској, те нема разлога да при њој не останемо.<<

Што се тиче ЗВАНИЧНОГ СЛУЖЕБНИКА Србске Цркве, у њему НЕМА вађења частица за Небеске Силе. Очито је да је став патријарха Павла с тим у вези био пресудан.

(Но, да додам: савремени реформатори Литургије, попут Павла Кумаријаниса, залажу се за укидање данашњег облика Проскомидије. Ако он и слични њему победе, питање о коме расправљамо постаће беспредметно.)

На чијој сам ја страни? Да ли се слажем са аргументацијом Св. Јустина Ћелијског или патријарха Павла? Да ли ћу заузети неку полемичку бусију иза које ћу, тим поводом, бацати стрелице на инакомислеће? Нећу, јер се не усуђујем, нити то сматрам неопходним. Не усуђујем се да заузмем став, јер су и аргументи оца Јустина и аргументи патријарха Павла озбиљни и темељни. Али, не сматрам то питањем које се у наше дане мора учинити средишњим. Уосталом, архиепископ Василије (Кривошеин) је, у свом огледу о разлици између обреда Грчке и Руске Цркве, истакао да се овај проблем надасве тиче литургијских стручњака, јер верници ни не учествују у проскомидијском вађењу частица.

Многопоштовани оче Александре,

трудно сам се да на Ваше примедбе одговорим подробно, зато што су те примедбе начелне и озбиљне. Надам се да ће наш дијалог бити настављен у тону узајамног уважавања и трагања за општецрквеним добром.

По Недељи Православља, 2009,

С поштовањем,
Владимир Димитријевић,
бивши вероучитељ из Чачка

Напомене:

1. У изучавању литургијских чињеница врло је опасна деконтекстуализација истих, и посматрање нечег из прошлости у светлости данашњих збивања. Типичан пример је 66. апостолски канон који забрањује пост суботом. Неки учесници литургијске полемике у нас тврде да је реч о једењу јела куваних без уља, и да се таква јела не смеју јести суботом и недељом. Други, пак, у овоме сагледавају забрану суботњег и недељног сухоједења једном дневно - у три или шест поподне.

Из контекста овог проблема види се о чему је реч. Под ранохришћанским постом подразумева се ИЛИ ПОТПУНО НЕЈЕДЕЊЕ, или сухоједење једном дневно, што се види из 23. правила Апостолског предања Св. Иполита Римског (Дела апостолских ученика, стр. 446), где јасно стоји: "Удовице и девственице нека посте често и моле се за Цркву. Презвитери када хтедну, и лаици (=обични верници) такође нека посте. Епископ не може постити, осим ако не (у дане) када и сав народ. Јер бива кад неко жели да донесе (дар), и не може (му) одрећи; преломивши дакле (хлеб), свакако ће јести". Из текста овог правила се јасно види да је САМО УЗИМАЊЕ ХЛЕБА ПРЕКИДАЊЕ ПОСТА, а пошто народ доноси дарове епископу, то он (осим КАД ЦЕЛА ЗАЈЕДНИЦА ПОСТИ), не може постити - то јест уздржавати се од хране, за разлику од девственица и удовица, посвећених аскези.

Дакле, апостолски канон забрањује ту врсту поста, а једење јела куваних без уља, поготову више пута дневно, није пост у ранохришћанском значењу те речи.

2. Колико све ово има везе са екуменизмом и његовим утицајем на православне?

Владика бањалучки Јефрем већ је упозорио да савремени унијати спроводе, по благослову Ватикана, гласно читање анафоре, и упитао је зашто наши реформатори Литургије у томе толико личе на унијате. На питање му није одговорено. Унијатски теолог Давид Петрас, кога је епископ Јефрем већ поменуо, у свом тексту о гласном читању свештеничких молитава, каже, понављајући своје ставове: "Уверен сам да не може бити никакве реформе, па чак ни саме реформе Литургије, без повратка гласном читању свештеничких молитава пред целом заједницом. Други ватикански концил позвао је Цркву на обнову те традиције, и у свим Источним Црквама, православним и католичким, у којима се користе савремени језици, враћа се гласно читање свештеничких молитава. На Концилу је речено да Црква свагда има неопходност да се мења/.../ Важно је то да реформа није стварање нових, него васпостављање претходних вредности. Реформу треба разликовати од спонтане еволуције: за разлику од последње, она је активно и мисаоно људско уплитање" (Eastern Churches Journal, vol. 8, no. 2)

3. Што се тиче те вечите приче о неоплатонизму и његовом утицају на православно монаштво, које је, са своје стране, „штетно” (“антиесхато-лошки”) утицало на „the shape of Liturgy”, оно мора бити разјашњено. Наиме, Црква је увек одлично знала шта је платонизам, увек га ОДЛУЧНО одбацивала. Ево саборских анатема против платонизма. О њима пише Алексеј Лосев („Верујем, Господе, и исповедам”, стр. 216-220):

>> Платонизму три пута анатема. а) Пети васељенски сабор. Ево на шта сам желео да подсетим у погледу размимоилажења Хришћанства и платонизма. Не само да су се против платонизма изјашњавали најугледнији представници Цркве, који су хвалили Ону, која је „растрзала” „атинска плетења”. Критика платонизма је ушла у само богослужење. Као један од тропара 9. песме канона на јутрењу у четвртак треће недеље Великог поста читамо: „Петар говори, а Платон заћута. Учи Павле, Питагора се застиде. Исти апостолски богословски сабор сахрањује јелинско мртво празнословље и подиже свет на служење Христу”. Али није ни само то. Скептици се овим не задовољавају. Остаје ми само да кажем да су Платон и платонизам били у више махова предмет разматрања на Саборима и да су, у крајњој линији, на три Сабора, једном Васељенском и два Помесна, Платон и платонизам били предати анатеми. Нека ми се дозволи да цитирам овај материјал.

Као прво, Платон и његова школа су били дотакнути на Петом васељенском сабору 553.г. поводом осуде познатог хришћанског платоновца Оригена. У делима Петог васељенског сабора имамо, пре свега, „Реч најпобожнијег императора Јустинијана, послану Мини, свјатејшем и блаженејшем архиепископу царскога града и патријарху, против нечасног Оригена и његових недолучних мишљења”. У овој „Речи”, између осталог, читамо: „Васпитан на паганским митологијама и желећи да их пренесе другима, он се правио да тумачи Свето Писмо, да би, на тај начин, злонамерно мешајући своје недолучно учење са књигама Светог Писма, увео своју паганску и манихејску заблуду и аријанску јарост и имао могућност да намами оне, који нису у потпуности разумели Свето Писмо. Шта је друго изложио Ориген, ако не учење Платона, који је ширио паганско безумље? Или од кога другог је Арије позајмио и припремио свој сопствени отров? Није ли он на пропаст своје душе измислио „нивое”, степене у светој и једнобитној Тројици? По чему се од манихеја разликује онај, који каже да су људске душе за казну због грехова послане у тела, као да су пре били умови и свете силе, затим да су се заситиле боговиђења и обратиле се према злу, а затим захладнеле (αψυχρεῖσαι) у љубави према Богу, па су одавде назване душама, т.ј. хладнима (ψυχρος), и за казну обучене у тела? И само то је било довољно да се изврши његова осуда зато што је то - паганско безбожје”. У истим овим делима налази се и „Повеља цара Јустинијана светом Сабору о Оригену и његовим истомишљеницима”, у којој је кратко

и јасно формулисано безбожје Оригена и његових јелинских учитеља и у којој, између осталог, читамо: „Питагора је почетак свих ствари називао јединицом (μοναδς); с друге стране, Питагора и Платон су признавали некакав скуп бестелесних душа и говорили да кад оне падају у неки грех, онда се шаљу за казну у тела. Одатле је Платон називао тело оковима и гробом, пошто душа у њему као да је била везана и сахрањена. Затим, о будућем суду и плати душама он је такође говорио: душа оног, који се са философијом предаје педерастiji и незаконитом животу, ће трпети казну током три хиљадугодишња периода и на тај начин, ободривши се, трихиљадите године ће се ослободити и отићи од тела; од осталих душе ће по завршетку овог живота сићи на суд у подземни свет зато да би им било суђено и заједно с тим да би положили рачуне, а друге ће се узети на неко небеско место и после суда ће на достојан начин бити оцењене, у зависности од тога како су живеле. Лако је разумети бесмисленост овог учења. Јер ко га је обавестио о овим периодима и хиљадама година и о томе да ће, по истеку миленијума, свака душа отићи на своје сопствено место? А и за најпоқваренијег (човека) било би непристојно да искаже закључак из свега тога, не само за таквог философа; јер он је оне, који су до краја водили живот, испуњен чистотом, изједначио са безаконицима и педерастима и признао да како ће се једни, тако ће се и други наслађивати истим добрима. Дакле, Питагора, Платон, Плотин и њихови следбеници су, као што сам рекао, једнодушно признајући да су душе бесмртне, говорили да оне постоје пре тела и да постоји одвојен свет душа, да се пале међу њима шаљу у тела, и то тако да се душе лењих шаљу у магарце, душе грабљиваца - у вукове, душе препредењака - у лисице, душе сластољубаца - у коње. А Црква, научена божанским делима, тврди да је душа створена заједно са телом, а не да је једно створено пре, а друго после, као што је изгледало лудилу Оригена. Зато молимо Вашу светост да, окупивши се заједно, због ових нечасних и штетних, а пре свега бесмислених учења, темељно прочитате предложено излагање, осудите свако његово поглавље и, најзад, да анатемиснете, заједно са нечасним Оригеном, све, који мисле или ће мислити слично њему”.

Најзад, прочитајмо и саму анатему. „Ако ко не анатемисше Арија, Евномија, Македонија, Аполинарија, Несторија, Евтихија и Оригена са њиховим безбожним делима и све остале јеретике, који су били осуђени и анатемисани од стране свете саборне и апостолске Цркве и четири поменута Сабора, и оне, који су мудровали или мудрују слично горе наведеним јеретицима и који су остали нечасни до смрти, - томе нека буде анатема”.

13. Наставак. Б) Анатеме на Јована Итала, платоновца XI века. Могу да кажем да је овде платонизам додирнут само посредно. Оно, што ћу сад цитирати, одбацује сваку сумњу у то да је Црква анатемисала управо платонизам, а нарочито дијалектику и учење о идејама. Цитираћу закључке

Помесних сабора XI века поводом учења платонског философа Јована Итала. Први Сабор о Италу је одржан 1076. г. Ови одељци су ушли у Синодик у недељи православља, одакле ћу их и цитирати, истичући она места, која помињу Платона и јелинска учења.

”1. Онима који на овај или онај начин додају или траже неко ново истраживање и учење о неизрецивом, ваплоћеном домостроју Спаситеља нашег и Бога, на који начин се сам Бог Слово (Реч) сјединио са људском природом и по којем основу је обожио прихваћену плот, и онима који покушавају дијалектичким речима (λογος διαλεχτιχος) да оспоре природу и учење о натприродној новој подели две природе Бога и човека - анатема.

2. Онима који су обећали да ће бити побожни и који бесрамно (или, боље рећи, безбожно) уводе злохуда јелинска учења о људским душама, о небу, земљи и другим творевинама у православну и саборну Цркву - анатема.

3. Онима који дају предност глупој такозваној мудрости спољашњих философа, и који следе њихове учитеље, и прихватају њихово учење о реинкарнацији људских душа или о томе да оне, слично бесловесним животињама, гину и не прелазе ни у шта, те услед тога одричу васкрсење, суд и коначну плату за живот - анатема.

4. Онима који уче о беспочетној материји и идејама (ιδεας) или о битију сабеспочетном Творцу свега и Богу, и да су небо, земља и остале творевине вечне и беспочетне и да су непроменљиве, и онима који постављају законе против реченог: „Небо и земља ће проћи, али ријечи Моје неће проћи”, тј. онима који без потребе празнословје и сабирају божанско проклетство на своје главе - анатема.

5. Онима који говоре да су јелински мудраци и први од оснивача јереси, на које је бачена анатема од седам светих и саборних Сабора и од свих виђених људи, који су засијали у Православљу (као туђи саборној Цркви због њиховог лажног и нечистог преувеличавања речима), [да су они] и овде и на будућем суду бољи у много чему од побожних и православних људи, а нарочито од оних који су погрешили због људске страсти или неразумевања - анатема.

6. Онима који не прихватају чистом вером и простим срцем и свом душом предивна чуда Спаситеља нашег и Бога и Владичице наше, која Га је пречисто родила, и Богородице и других светаца, и онима који покушавају помоћу доказа и софистичких речи да их оклеветају као немогуће или да их протумаче по свом мишљењу и представе по сопственом разуму - анатема.

7. Онима који се баве јелинским учењима и која их уче не само због знања, већ и следе њихова сујетна мишљења и који верују у њих као да су истинита и на тај начин настојавају на њима као на онима која имају чврстину, тако да и друге једанпут тајно, други пут јавно наводе на њих и уче их њима не подвргавајући их сумњи - анатема.

8.Онима који помоћу других митских ликова преиначавају у своје име нашу живописност (*πλασιv*), и који прихватају платонске идеје као истините, и који говоре да се самобитна материја формира од идеја, и који отворено одбацују сведржитељство Творца, који је привео све од непостојања у постојање и одбацују Га као Творца, који је господарски и владарски поставио свему почетак и крај, - анатема.

9.Онима који говоре да ће људи у коначном и општем васкрсењу васкрснути и да ће им се судити у другим телима, а не у оним, у којима су проживели овај живот (зато што она труле и пропадају), и који брбљају празно и сујетно, док су нас сам Христос и Бог наш и Његови ученици (а наши учитељи) тако учили да у којим телима су људи проживели у таквим ће им бити суђено, а, поред тога, велики апостол Павле такође је детаљно пренео истину у слову о васкрсењу помоћу исцрпних слика и разобличио оне који другачије мудрују, као безумне законодавце - против таквих догмата и учења - анатема.

10. Онима који су прихватили и који преносе сујетне јелинске речи да има предпостојање душа, и да ништа није потекло и ни до чега није дошло из непостојања, и да постоји крај мучењима, или поновни настанак творевине и дела људских, и који Царство небеско таквим речима уводе као нешто што се у потпуности руши и пролази, о којем је сам Христос и Бог наш учио и преносио да је оно вечно и неразориво, а говорено нам је кроз цео Стари и Нови Завет, да је мучење бескрајно, а Царство вечно, - онима, који таквим речима сами себе уништавају и постају виновници вечне казне за друге - анатема.

11.Јелинским и инославним догматима и учењима, које су Јован Итал и његови ученици, учесници његовог блага, увели упркос хришћанској и православној вери, или учењима противним саборној и непорочној вери Православних - анатема”.

Наравно, немам потребе да овде излажем ко је био Јован Итал и какав је био његов философски поглед на свет. Јасно је само да је православна Црква анатемисала овде три оригиналне основе платонизма: 1) учење о идејама; 2) стварање света из предвечне материје, 3) предпостојање и сеобу душа (с извесним нападом чак и на дијалектику).<<

Дакле, Црква Божја никад није „платонизирала”, него је благовестила Христа Распетог и Васкрслог. Ко то зна, неће падати у замку да тврди да је нешто у нашој Литургији „платонистичко”, „оригеновско”, итд, као што и православно учење о бесмртности душе нема никакве везе с платонистичким еманационизмом, ни оригенистичким учењем о предпостојању душа. Ни Литургија Цркве Божје није „платонизирана”, ма шта о томе мислили тужитељи ”Псевдо - Дионисија Ареопагита”.

Модернизам у Цркви

Шта је модернизам у Цркви?

Има ли га свуда, или је пак локализован на једну - две Помесне Цркве?
Куда он води?

Наравно, ова и многа друга питања постављају се пред Црквом од Истока не од јуче. Модернистичке тенденције се међу православнима могу пратити још од реформи цара Петра Великог. Довољно је погледати планове руских „модернизатора” из доба Катарине Велике, или читати разговор србског епископа са извесним Маленицом описан у делу Доситеја Обрадовића „Живот и прикљученија”, па да се ова тенденција схвати.

Један од обер - прокурора Светог Синода Руске Цркве за време царице Катарине Велике био је бивши ректор Московског универзитета, Иван Иванович Мелисино, постављен на то место 10. јуна 1765. године. Он је руским архијерејима послао упитник о реформама Цркве у складу са правцем „просвећеног апсолутизма”. Међу Мелисиновим предлозима за реформу православне вере налазило се и: скраћивање постова; исправљање Номоканона (Законоправила), у коме има „многo грешака”; чишћење Цркве од празноверја и „назови чуда”, везаних за мошти и иконе; престанак ношења чудотворних икона по кућама; скраћивање „дуготрајних црквених обреда” због избегавања „паганске многоречитости”; укидање мноштва стихира, канона, тропара састављених у новија времена; „укидање сувишних празничних дана”; служење краћих молебана с поукама уместо дугих вечерњих служби и бдења. По Мелисину, треба смањити број монаха, а новац за њихово издржавање усмерити ка добрим свештеницима - проповедницима, од којих у будућности бирати епископе; пошто у Древној Цркви није било монаштва, епископи треба да се жене. Нуђена је и реформа свештеничке одежде; укидање помињања упокојених на Литургији. Мелисино је тражио дозволу за бракове са иновернима и четврти брак; тврдио је да не треба причешћивати децу до десет година живота.

Исти предлози понављају се и касније. Чувени „Свеправославни конгрес” у Цариграду, маја 1923. године, на коме је цариградски патријарх - авантуриста Мелетије (Метаксакис) донео злосрећну одлуку о увођењу григоријанског календара, такође је разматрао нека решења која је, у XVIII веку, помињао Мелисино. Метаксакис је нудио Цркви од Истока да што више великих празника пренесе на најближу недељу, да би се смањило број „црвених слова” (заповедних празника, нерадних дана). Тражио је и смањење броја препрека за брак; увођење жењеног епископата; другобрачје свештенства; скраћивање црквених служби и постова; измену свештеничке

одежде, бријање браде и шишање косе клира. Једна од тема намераваног будућег Васељенског сабора и данас је скраћивање постова. У време Св. Јустина Телијског, владика бачки Никанор је желео то скраћивање, чему се отац Јустин оштро успротивио. Отац Серафим (Роуз) је поводом предлога о скраћивању богослужења, које је у то време нуђено као решење кризе у Orthodox Church of America, својевремено рекао да је циљ таквих реформи да се „богослужења /.../ прилагоде духовно пропалим људима”, уместо да се верници уздижу до узвишеног нивоа хришћанског живота.

Дакле, историја се понавља: Мелисино, Метаксакис, секуларно мислећи теолози у Америци...

И данас има много сродности у различитим Помесним Црквама - бар кад је модернизам у питању. Да видимо, да бисмо се „разабрали у плетиву” (Јаза Костић).

Значење модернизма и модернистички токови у Русији данас

Руски православни аналитичар, Андреј Рогозјански, објашњава суштинске основе модернизма у Руској Цркви. Његова дијагноза, дата у огледу „Модернистички токови у савременој Руској Православној Цркви”, у многоме се поклапа са сликом модернистичких тенденција у другим Помесним Црквама, па ћемо јој посветити дужну пажњу.

Први талас модернизма заплуснуо је Руску Цркву почетком деведесетих година XX века, и његови делатници, попут оца Георгија Кочеткова и Александра Борисова, деловали су пре свега међу московском неофитском интелигенцијом. Овај покрет имао је карактеристике „интелектуалне потраге у академском кључу”. Интересовање за историју, филологију, древне језике, теологију и литургику било је повезано са покушајима обнове рано-хришћанске литургијске заједнице, превођењем богослужења на савремени језик, критиком „конзервативизма” савремене Руске Цркве, итд. Московско свештенство је 1994. године упутило отворено писмо патријарху Алексеју II, тражећи да се делатност новообновљенаца пресече. Организована је и конференција „Јединство Цркве” 1995. године. Две године касније, екуменистички Радио Софија, финансиран од стране римокатолика, на коме су се обновљеници оглашавали, проглашен је антицрквеним, а отац Георгије Кочетков стављен је под забрану свештенослужења. Године 2000, специјална комисија Руске Цркве бавила се застрањивањима у Кочетковљевој теологији. Први талас модернизма тако је заустављен. Онда је, под новим изговором, почео други талас.

Почетком XXI века, са стабилизацијом друштвене ситуације у Русији, Црква се нашла у положају „принудне неактивности”: њен глас се чује мање, јер су у друштву делатне силе које, иако желе државно и војно јаку Русију, не сматрају да је треба враћати у доба пре револуције, кад је руско друштво

било под снажним утицајем Православља, макар као идеологије. У Цркви се јављају гласови који сматрају да су „црквено учење и поредак” застарели, и да ново време захтева „ефикасније моделе проповеди и презентације православног начина живота” (Рогозјански).

Ова појава је слична оној која се збила на Западу још средином XX века: долази до „психолошког преокрета” од система вредности „ја у систему Божјег света” ка „Бог у мом унутрашњем свету”, што, по Рогозјанском, значи „одступање од универзализма у правцу егзистенцијалности и, на крају крајева, индивидуалног либерализма”. А то, каже нам руски мислилац, значи пристанак на „хришћански модернизам”: „Модернизам тумачи прогрес као природну појаву, која није лишена духовног садржаја. Он не подвлачи разлику, супротстављање хришћанства свету, него њихову блискост, па чак и истоветност. Промене у Цркви правдају се променама које је донело време. Не постоји „тврдо”, једном заувек задато хришћанство као универзални поредак, него његове историјске форме које се стално мењају. Да је Христос наш савременик, Он не би ишао у тоги, пео се по брдима и учио пастире и ратаре помоћу слика које су им приступачне. Он би се, по свему судећи, појавио одевен у цинс, користио би добра цивилизације и јавио се као проналазач, пилот, па чак и „superstar.””

Мења се и тип сазирања Бога. „Историјски Христос” почиње да се разликује од претходног лика Свевишњег Бога, Првоузрока и Творца свег живота. Бог епохе научних открића, индустријског бума, друштвених промена, закључан је у оквиру научности и историзма, ограничен међама рационалних законитости, које се схватају као објективне. Не постоји циљ познања Онога Који Јесте, промене ума ради проницања у Божаствено Начело, него прилагођавање Еванђеља ономе што Пол Рикер назива начином да се „хришћанска истина учини доступна умовима наученим да поричу натприродно”. Ово је, по Рогозјанском, срж религиозног модернизма, који се, у римокатоличким круговима II ватиканског концила, звао „осавремењавање”, „ађорнаменто”.

Модернизација, и у Православљу, сматра руски религиолог, значи „одрицање од митова, провера научним путем, умекшавање дисциплинских захтева, израда нарочитог језика мисије, упрошћавање обредности, демократизација”. Православни модернисти имају за циљ да нагласе улогу младих у Цркви, потребу за широком мисијом и тзв. „евхаристијски препород”.

Наше друштво гаји култ младих. Млад значи „савремен”, „амбициозан”. Млади треба да су свуда, без обзира на квалификације и искуство. Будућност припада младима, и зато их треба придобити. Млади су неконформисти и против конзервативизма. Зато су они погодни да буду учесници реформе Цркве, у борби против тзв. „геронтофилије”. Млади имају времена за учешће у модернистичким пројектима. Старији су запослени, имају свакодневне

проблеме, породицу, тежи су за „послушање” теолозима новог стила.

Прича о мисионарству значи окретање од унутрашњег ка спољашњем. Конзервативизам подразумева очување Предања; за њега, Истина је канонизована; одговара обрасцима прошлог и неподложна је утицају времена. „Конзервативна” Црква подржава монархијску власт, јаку армију, породицу. „Мисионарска” Црква хоће динамику, резултативност, успех. (Рогозјански вели: „Црква у целини мора да престане да се повезује са заосталошћу, и треба да буде актуелна, да изазива интерес, да формулише пријемчиве предлоге, да користи савремене методе”.) Тако у Православљу долази до „демитологизације” (Бултман), „реинтерпретације догмата” (Шлајермахер), гашења „великих нарација” (Лиотар). За разлику од „конзервативаца” (погрдно: фундаменталиста), који су националисти, монархисти, народњаци, државотворно заинтересовани, „мисионари” - модернисти прелазе на „људскоправну” и „општекултурну” аполитичну позицију. Хришћанство више не сме да брани „феудализам”: забране и потчињеност, ауторитарност и агресивно неприхватање модерног света. Индивидуална психологија и *ratio* треба да доминирају у односу на поредак, обичај и норму.

Што се „литургијског препорода” тиче, Рогозјански наглашава: „Реформа поставља **евхаристичност** изнад уцрквењености. Јединство у литургијској Чаши тумачи се као јединство највишег реда, **јединство као такво**, без неопходности установљавања сагласја, нормирања личних позиција путем традиционалних прописа, канона, обичаја, догматских установа, итд. Тиме се достиже спој са још једним темељним (уз прагматизам) начелом „нове религиозности”: њеним интимно - личним усмерењем. За разлику од традиције, харизма не претпоставља ништа опште, него је усмерена лично мени, ја је примам. То је буквално „мој део Божества”, оно што ја добијем од жртвеника. Истовремено, то је акт заједничке вере, она вредност коју цене и остали чланови заједнице. У сложеној игри доживљајности око теме Евхаристије, свест „нових” налази залог свог хришћанства и припадности Цркви, испуњавање наде о непосредном општењу са Христом и истинском исповедању без формализма и условности. У суштини, нова религиозна свест Евхаристији, и само њој, признаје својство темељног религиозног делања. Остатак живота верујућег бива десакрализован и убацује се у оквире његовог индивидуалног избора /.../ Мотиви греха, страсти, изгнања из раја, човекове недостојности и покајне молбе пред лицем Божјим замењени су очекивањем харизматичког полета, ликовања због блискости са Христом и свепраштајуће љубави. Принцип евхаристичности одговара моделу прогресивног, савременог, омладинског вероисповедања, одушевљења, успеха, друштвене мисије, што и јесте циљ модернизације/.../ Реформаторство настојава на што чешћем причешћивању. Традиционална веза

између Евхаристије и Св. Тајне Исповести се раскида - овај захтев се све чешће чује, јер изражава наду да ће се прећи на оптимистичнију антропологију.”

Стање у Срба

Анализа Рогозјанског сасвим је применљива на србску црквену ситуацију. Пре свега, ту је својеврсна тежња за модернизацијом православне благе вести: све треба да буде доступно на Интернету, у медијима, разумљиво и прилагођено данашњем човеку. Често се чује: да је ту апостол Павле, он би летео авионом и користио лаптоп. Пosaо Духа Светога може се обавити преко телевизије. Заборављена је порука Маршала Меклуана, највећег медиолога до данас, да је **медијум, сам по себи, порука**, што значи да није вредносно неутралан. Покушај технологизације благовести бременит је опасностима којима се, до сада, мало ко озбиљније бавио. Велики световни философи, попут Мартина Хајдегера, видели су у напретку технологије нартај на само језгро човечности (писац „Битија и времена” схватио је, још шездесетих година XX века, колико телевизија искорењује човека, чинећи „виртуелну стварност” ближом од окућнице и завичаја.)

Елементи модернизације примећују се у „mainstream”-у србске теологије на почетку XXI века. „Одрицање од митова” значи порицање Житија светих као чињеничне истине - Житија су само вербалне иконе есхатолошког стања светих, што се може утврдити применом научне критике. „Умекшавање дисциплинских захтева” може се видети у својеврсном свођењу аскетизма на остајање у сопственој датости (уместо строга ка Божанској задатости). Тако један угледни теолог тврди да је устајање људи из кревета ради доласка у цркву на службу својеврстан аскетски напор, подвиг (Родољуб Лазић, „Нов(аторск)о богословље митрополита Зизиуласа, стр 69).

Мисионарским захтевима подређује се и богослужење: све треба превести на савремени србски језик, све свештеничке молитве Литургије, вечерње и јутарње службе треба читати наглас - и све ће се моћи појмити, и сви ће све прихватити.

У православном Предању младост је била хваљена само ако је повезана са мудрошћу достојном стараца. Духовни руковођа је старац - геронда. Калуђер је „калогерос”, добри старац. Зато је култ младих који не стреме „мудрости стараца” дубински револуционаран - у смислу превратништва, разарања предањских црквених вредности. Све друштвене револуције, као својеврсни покушаји остварења утопије, неговале су култ младих управо зато што је утопија чежња за повратком у првобитно „златно доба”, у безгрешни прапочетак.

У нашој црквеној ситуацији је култ младих такође одиграо своју улогу:

младеж је трансцендентна у односу на претходне неуспехе и недостатке; грешни су други, а не ми, млади. Ми, млади, ћемо остварити оно што стари нису. Сви „прави људи” су били млади: од Александра Македонског, преко Светог Јована Богослова, до председника Руске федерације Дмитрија Медведева. Ти млади су неустрашиви и спремни на рвање са савременим проблемима, за разлику од традиционалиста и конзервативаца, који су, по младим теолошким „лавовима”, збуњени и уплашени.

Култ младих као таквих огледа се и у непрестаном позивању на чињеницу да су успешни глумци, фудбалери, кошаркаши, па чак и навијачи „Звезде” - религиозни. Ту је и култ „православне” рок музике. Довољно је да млади припадник „дет сета” изјави да верује у Бога, и да, ето, „нешто нејасно има, / на земљи и на небесима” (М. Данојлић), па да га одмах прогласе сведоком буђења православног вере у Срба. Млада глумица једног дана може да каже како јој је „Бог у души”, а другог дана да се појави нага или полунага у неком домаћем филму и све то се да прихватити, само ако је дотична особа успешна у свом послу.

Идеја мисионарства по сваку цену доводи до покушаја да се сва савремена средства, па и средства непреображене популарне културе, употребе да би се млади придобили за Цркву. Већ помињана употреба рок музике веома је карактеристична за овај правац мисионарства.

Наравно, чињеница је да међу људима који су пришли Цркви данас има и спортиста, и глумаца, и музичара. То није спорно, јер у Цркви има места за сваког покајника и богостремника. Али, оријентација ка спорту, глуми и популарној музици као кључним медијима за преношење православних вредности је веома необична за предањско опредељење Цркве од Истока која зна да је овај живот кратак и пролазан трен, у коме се спремамо за вечност. Реч „забава” у србском језику има исти корен као и реч „заборав” - а метод хришћанског подвига је **непрестано молитвено сећање на смрт (memento mori!)** и припремање за сусрет с Богом. Дакле, спортисти, глумци, музичари у Цркви - да, али без идолатрије и медијске хистеричности (за коју нису криви они, него модернисти „мисионари”).

О теми рок музике и њеног мисионарског коришћења већ се разговарало. У Русији је расправа вођена 2006. године на XIV Међународним Божићним предавањима, у оквиру секције под насловом „Црква и омладинска субкултура”.

Кључна полемика на секцији вођена је око могућности проповеди на рок концертима, коју су на себе преузели ђакон Андреј Курајев и игуман Сергије (Рибко), при чему се с таквим видом мисије многи нису сложили.

Расправљало се о много чему – рецимо, о утицају ритма на човека, и утврдило се да у тој области нема озбиљних научних истраживања. Професор Игор Истомин је, међутим, поменуо да је ритам у стању да

организује људску активност – рецимо, бурлаци са Волге су имали своје песме о раду које су им помагале да обаве задатак.

Затим је вођена расправа и о текстовима рок песама са сатанистичким садржајем. Отац Андреј Курајев је истакао да се ова аргументација налази у књизи католичког опата Жан Пјера Рожимбала, који је писао да многе рок песме, кад се пуне уназад, имају сатанистичке поруке. Сумњајући у компетенцију једног опата у области рока, отац Андреј је истакао да песме нико не слуша уназад. Мада, под утицајем екстатично - хистеричне „Godspell” музике, која је легла у основу рока, може доћи до нездравих емоционалних стања.

Јереј Максим Первозвански, који ради с омладином, у вези с рок проповедима истакао је да је у старој Русији свештеник бивао позван на свадбу, на којој је могао да присуствује док не почне игра. Онда би се удаљавао. Црква није ни осуђивала, ни одобравала игру и весеље. Первозвански је истакао да постоје три врсте музике: небеска, коју је човек слушао у рају, тварна музика и музика коју користе мрачне силе. У Грчкој је био случај да је група православних монаха направила рок групу, с циљем проповеди међу младима. Синод Грчке Цркве ју је забранио, јер су православни у томе видели несагласност са монашком праксом, а нецрквени људи су мислили да тако Црква одобрава рок музику. Један од аргумената оних који су у Русији тражили увођење сексуалног васпитања у школама био је да деца о томе треба да сазнају у школи да не би сазнала на улици. Али, ако сазнају на улици, деца ће знати да је секс без љубави - уличарски. Не треба им школа у којој ће то бити рекламирано. По Первозванском, ако омладина слуша рок музику, не треба јој одобрење Цркве. Игуман Сергије (Рибко) говорио је на тему употребе музике у мисионарској делатности. Истакао је да он ради с младима на рок концертима и у клубовима, као и да је организовао клуб у коме наступају младе рок групе. У клубу се од алкохола служи само пиво. Отац Сергије сматра да рок музичари нису сатанисти, него нормални људи, а што се деловања на подсвест тиче, свака уметност делује на подсвест.

Игор Истомин се успротивио овом ставу, истичући да црквено појање у душу доноси мир, а да човек не прилази Богу кроз бучни рок, него УПРКОС њему.

Владимир Кремен, сарадник Државног радија и телевизије, упозорио је: „Поигравање православља са субкултуром није нам на корист, и омладина може престати да уважава Цркву.” Постоји опасност да се Црква „посветовњачи”. Губи се извесна граница, и ризикујемо да „православље постане једна од форми религије”, а, у целости гледано, „зближавање Православља са субкултуром је пут у ћорсокак”.

Бакон Андреј Курајев је истакао да рок музику нико нема намеру да

уноси у храм, али да се у порти може експериментисати, и да постоји право на грешку. Упућена му је примедба да такви експерименти могу довести до погрешног односа према вери, и трагедије читавог поколења.

Наравно, омладини се може приступити на жив и савремен начин, и о томе је говорио свештеник Андреј Близњук, који је пропутовао Русију од Москве до Јакутије. Он је рекао да православни свештеник не треба да се удвара младима користећи сленг и сличне методе. Показао је документарне снимке са својих предавања, на којима се служи савременом компјутерском и видео-технолозијом, објашњавајући младима живот и учење Цркве. Веома је важно да се православље и омладинска поткултура не мешају, да не би дошло до погрешног доживљаја вере.

У Србској Православној Цркви допринос расправи о овој теми дали су црноречки монах Арсеније, својом књигом „Бог и рокенрол” и јеромонах Никодим (Богосављевић) огледом „Православље и рок култура”. Монах Арсеније је своје искуство пре монашења укратко изложио у интервјуу датом Бошкуну Ломовићу („Политика”, 14. април 2006):

>>Под врхом Мокре Горе је манастир Црна Река, а у њему, ево навршила се година, борави иконописац монах Арсеније (45). Дипломирани стоматолог, млад и надобудан, провео је седам година у Њујорку, потом на Светој Гори, у Острогу, 12 година у Дечанима и, најзад, скрасио се у Црној Реци. Ових дана дошли смо до његове књиге „Бог и рок-ен-рол”, а убрзо и до аутора. Велики љубитељ рок-ен-рола и још којечега што је „красило” београдске рок-групе, седамдесетих и осамдесетих, постао је противник свега реченог. Тврди – уз помоћ вере у Бога.

- Живео сам веома распусним животом. Починало се у дискотеци „Цепелин”, потом је дошло друговање са члановима „Електричног оргазма”, „Идола”, „Екатарине Велике”. Осећали смо се друкчијима и почели се самообожавати, презирући друге. Дрога нам је давала осећање испуњености и креативности. Марихуана је била она јабука коју је Адам загризао на наговор Луцифера. Наш манифест је био: секс, дрога и рок-ен-рол; живи брзо, умри млад и буди леп леш – говори нам монах Арсеније (Александар Јовановић).

Не исповеда се случајно и није случајно написао поменути књигу. Све је наменио потенцијалним наркоманима, јер мало је, каже, шансе за оне који су „дубоко загазили”.

По завршетку студија, са групом истомишљеника одлази у Њујорк. Били су дубоко несрећни што у Америци нису рођени. Ево, стигли су и наставили да се урушавају: ни дана без секса и дроге („Пушио сам марихуану, каткад ушмрквао кокаин и свако вече излазио у кафић по нову женску за наредну ноћ.”).

- Ни новац ни жене, ни дрога ме нису испуњавали, празнина у мени је расла. Кад сам био сасвим близу да притиснем гас „доцу” и да се стрмоглавим у Источну реку, случајно сусрећем једног познаника, узорног

православца који је зрачио унутарњим спокојем. Тражио сам да ми помогне, а он ми је дао књигу о Његошу владике Николаја Велимировића, која говори о универзуму и Богу, потом и практичну књижицу о православљу руског подвижника Нила Сорског. Та литература ме је избавила. Бацио сам дуван, дрогу и лишио се свих дотадашњих порока – открива нам радикални животни преокрет.

Међутим, његове среће нису били други, па је монахова књига непреболно туговање за пријатељима из београдских скамија, чијег је умирања био сведок. Били су музичари, песници, глумци, сликари, а покосила их је СИДА, хепатитис, „предозираност” и самоубиство.

И док данас надлежни и штампа, из разних обзира, крију идентитет страдалника од дроге, објављујући само суву статистику, монах Арсеније описује појединачно трагичну коб, па за чланове популарне групе „Екатарина Велика” наводи у књизи:

- Први је од хероина умро Ивица, вероватно најбољи бубњар кога је Београд имао. Затим је отишао вођ групе, гитариста Милан, певач и надарени композитор. У Лондону је завршио басиста Бојан. После свих, преминула је Маргита, клавијатуриста при крају сва отечена од наркотика, алкохола и лекова. Пошто је описао коју су идеолошку тортуру трпеле Мира и Маја, кћери високог државника (био је чест гост у њиховој кући на Дедињу, у књизи наводи и име њиховог оца) и њихово спасавање у рок-ен-ролу и дроги, констатује да су му „обе кћерке као тешки зависници од хероина, једна за другом умрле од СИДЕ”. Најболнији губитак за Арсенија је друг из детињства и свих каснијих година, садруг у Њујорку, талентовани сликар Душан Герзић Гера. И њега је убио хероин, јер је „сатана бацио своје зверско око на његову душу”.

Није марихуана лака дрога, како је означавају, па чак и законски допуштају њену употребу у неким земљама. Лаке дроге су кафа, црни чај и чај од америчке биљке мате. Цигарете су јаче од свих лаких дрога. Тешке дроге су хашиш, марихуана, LSD и кактус мескалин. Смртоносне дроге су деривати кокаина и опијума – класификује монах Арсеније, несумњив познавалац наркотика. Он сматра да је наркомане тешко лечити медицином. Може да помогне једино искрено призивање Бога у помоћ („Вера је мост ка избављењу, сведочим мојим примером.”).

Монах Арсеније сведочи да је вером испунио празнину у себи „коју сам узалудно покушавао да зачепим свеколиким развратом.” Рече још да ће ускоро ући у своју испосницу на Мокрој гори и ту остати дуго, награђен љубављу и срећом због победе над сатаном у себи.<<

Искуство оца Арсенија свакако се мора узети у обзир пре но што се каже да је тек тако могуће преобразити рок поткултуру својом „црквеношћу” („Православни мисионар”, септембар - октобар 2008, стр. 38-39).

Сваколитургијско причешћивање

Што се тиче „евхаристијског препорода” који настајава на што чешћем, по могућству сваколитургијском причешћивању, ни ова нас појава није заобишла. Рогозјански у свом огледу „Модернистички ток у Руској Православној Цркви” указује на дубинску основу овог схватања причешћивања. Он каже: „Социологија говори о два главна типа легитимације: традиционалистичком и харизматичком. У првом случају човек прима вредности као ауторитативне, достојне уважавања због традиције која иза њих стоји. Ако се зна да иза ове или оне појаве стоји искуство векова, она је мање подложна критици. У другом случају, као „гаранција непогрешивости” јавља се појава натприродног порекла. За модернизам, то је Евхаристија, на којој се завршавала рационална анализа учења и која се посматра као вредност која се прима вером и неподложна је критици.”

У тексту Растка Јовића „Црква између идеологије и живота” („Саборност” бр. 2/2008, Епархија браничевска) модернистички евхаристијски утопизам дошао је до пуног изражаја. То што се верници сабрани на Литургији не причешћују свагда кад свештеник изнесе Путир, за г. Јовића је доказ да се у таквој ситуацији пројављује „индивидуа, **она којој нико није потребан и за коју је други претња**” (стр. 94). На свакој Литургији Тело Христово, које је Црква, опет се ваплоти, а непричешћивање то поништава: „Црква се отелотворава кроз Чашу из које сви заједнички пију/..!”, вели Јовић (стр. 95). Они који се не причешћују на свакој литургији личе на оболеле од рака што одбијају лек. Верници који одлазе на Литургију, а не причешћују се, временом своје одласке схватају као бесмислицу, јер имају глад „за нечим већим” (стр. 96). Г. Јовић види да се Црква институционализовала толико да је већ „на издисају”. А свему је узрок то што се верници не причешћују сваколитургијски.

Г. Јовић се не позива ни на кога кад о Тајни над тајнама пише; не позива се чак ни на свог епископа Игњатија (Мидића), ни на његовог учитеља, митрополита Јована (Зизјуласа). Он наводи све „из своје главе”, и чуди се како ова пракса није „заживела” у СПЦ, иако се о томе говори већ тридесет година. При том он заборавља шта се о томе говорило две хиљаде година, почев од Светог Павла (ко недостојно једе и пије - суд себи једе и пије, вели Павле) до Светог Јустина Ћелијског, који јасно каже да се за Причешће морамо спремити постом, молитвом и исповешћу, чији је циљ управо да увидимо своју недостојност за Св. Причешће. Уосталом, чујмо гласове Светих Отаца:

„Нека они који се недостојно причешћују Божаственим Тајнама не мисле да се путем њих тек тако сједињују са Богом, јер то им се не дешава, а никада им се и неће догодити док су такви. Само они који се кроз Причешће

Божанским Телом Господњим удостојавају да гледају умним оком, да осећају умним осећањем, да кушају умним устима невидљиво, неопипљиво и неokusиво Божаштво - само они знају како је добар Господ. Такви не само да кушају хлеб и вино, него истовремено мислено кушају и пију Бога двојаким чулом - и душе и тела: чулно кушају Тело, а духовно - Бога, те се на тај начин сједињују телесно и духовно са Христом, Који има две природе, Божанску и човечанску, постајући сателесницима Његовим и судеоницима Славе Његове и Божаштва. Управо на тај начин сједињују се са Богом они који се причешћују достојно - који кушају од Хлеба и пију од Чаше разумно, са свешћу о сили те Тајне и са осећањем душевним. А они који се причешћују недостојно бивају лишени благодати Светога Духа и хране само своје тело, а не и душе/.../

Хлеб овај за оне који се нису уздигли над оним што је чулно представља прост хлеб, премда је тајанствено он - светлост несместива и неприступна. И вино је тајанствено светлост, живот, огањ и вода жива. Дакле, када кушаш тај Божаштвени Хлеб и пијеш Вино Радовања, а ипак не осећаш да си почео да живиш животом бесмртним, примивши у себе светлоносну и огњену силу, као што је пророк Исаија примио у уста распаљени угаљ, ако не осећаш у себи да си испио Крв Господњу као воду живу, како онда можеш мислити да си се приопштио Животу Вечном, да си приступио неприступној Светлости Божаштва и постао причасник вечне Светлости? Не, брате мој, не! Ништа од тога не бива са тобом, јер ти у себи ништа слично не осећаш, него те та Светлост обасјава, а ти си слеп и не просвећујеш се. И огањ те греје, а ти остајеш хладан. И живот је ушао у тебе, а ти ништа не осећаш, те и даље остајеш мртав. И вода жива потекла је душом твојом као коритом речним, али није остала у теби, јер није нашла у теби достојно сместиште да би се уселила у тебе. Стога, ако се причешћујеш Пречистим Тајнама, а не осећаш никакву благодат у својој души, ти се причешћујеш само наизглед, док у себе ништа не примаш. Јер оних који достојно приступају овим Тајнама и на доличан се начин припремају да приме у себе Сина Божијег - тај Хлеб Живота Који силази са Неба - Он се дотиче осетно и са њима се сједињује, дајући им да опипљиво осете Његово благодатно присуство," каже Свети Симеон Нови Богослов.

„Тај дар спаја нас и сједињује са Богом. Ако је тако, по чему се код нас може препознати то сједињење? Побеђивани страстима, гневом, завишћу, човекогодништвом, сујетом и мржњом, далеко смо ми од Бога. Авај мени! Авај мени! Не престајући да општим са непријатељима Божијим, како могу имати заједницу са Богом? То значи да се причешћујем на суд и на обличење. Уочи причешћивања Даровима изговарају се речи: „Светиње светима!” То значи да се Светим Тајнама призивају свети људи. А ако сам ја свети, ко онда у мени чини грех?” тугује преподобни авва Исаија.

„Они који падају и не усуђују се да приступе Свештеним Тајнама разумни су и брзо могу да достигну стање у ком неће знати за грех. А који греше и усуђују се да се „нечистим рукама” дотичу Пречистих Тајни... достојни су небројених казни. Јер, према нелажној речи Павловој, они себе чине кривим Тели и Крви Господњој (1. Кор. 11,27). Зато онима првим ђаво не приступа са таквом силом, знајући да, премда и падају, они, будући свесни тога, ипак чувају поштовање према Божаственом. А ове друге, који греше а нису тога свесни или, мада су и свесни, то пренебрегавају и усуђују се да се дотичу Свештених Тајни, ђаво напада свим силама, са правом то сматрајући знаком савршене неосетљивости и покварености. Тако је он поступио и са издајником, ушавши у њега не зато што је овај презрео.../ Крв Владичину, него зато што је по лукавству Јудином закључио да је он већ неизлечиво болестан. Пошто је Јуда наумио да изда, али се не одриче Причешћа, ђаво га заводи. А да га је видео да чува страхопоштовање према Божаственој Тајни и да се уздржао од ње, можда би он оставио Јуду на миру, као онога коме је још увек својствена трезвеност. Али, пошто је видео да је он помрачен користољубљем, да у њему више нема исправних мисли, него да је ван себе од похлепе, а поврх свега још се усудио и да се дотакне онога на шта у таквом стању није смео ни да помисли, он је, увидевши ту неосетљивост, потпуно ушао у њега”, упозорава нас преподобни Исидор Пелусиот.

„Ономад је Јуда-издајник недостојно примио Хлеб од Христа и појео га као да је у питању био обичан хлеб. Зато је сатана истога часа ушао у њега и учинио га бесрамним издајником Христа - његовога учитеља, употребивши га као слугу и роба и извршиоца своје воље. Тако бива са онима који се недостојно, дрско и самоуверено дотичу Божаствених Тајни.../

А ако се пре.../него што покажеш дужно покајање усудиш да се причестиш Телом и Крвљу Христовом, демони ће се, увидевши да си презрео Бога и причестио се недостојно, устремити на тебе и, ухвативши те, опет ће те немилосрдно и нечовечно гурнути у брлог пређашњег недолучног живота. Тада ћеш уместо Хришћанина постати христубицом и бићеш осуђен заједно са онима који су распели Христа.

Авај ономе ко се (недостојно) причешћује, јер, причешћујући се после срамних дела, неочишћених покајањем и епитимијом, он све више и више потпада под власт ђавола, а најзад му се и сасвим потчињава. Бог таквога потпуно напушта због његове недостојности и нечистоте, а нарочито због његове бестидности и дрскости...

...Авај свештенику који таквога причешћује и удостојава Причешћа недостојнога, предајући Пречисто Тело и Часну Крв Христа Спаситеља ономе ко је недостојан чак и да пређе праг храма Божијег и са којим је свакоме Хришћанину забрањено да подели чак и обичну трпезу... Онај ко таквоме даје Тајне са правом подлеже осуди и за то што је тиме човека који

грешни одступањем од исправног мишљења и лакомисленим немаром учинио истинским непријатељем Божијим. Свештеник или духовни отац не сме таквоме да даје Тајне. Он је дужан да га подстакне на покајање речима кратким, речима које буде савест, подсетивши га на страшне адске муке које ће грешници неизоставно трпети. Дужан је да га уразуми, да га води као слепога и да се побрине за њега као за онога ко је сишао са ума и страда од искушења и ђаволџег насиља, да се помоли Господу да Он отвори слух душе његове и да му помогне да макар донекле дође себи, познавши своју порочност, те да се поново, кроз покајање, врати међу верне, јер такав човек је неверник и безбожник.

Онога ко им забрани недостојно причешћивање требало би послушати и благодарити му, јер он их избавља од невоље од које веће нема и никада није било, пошто они који се недостојно причешћују бивају криви Крви Христа Господа и биће осуђени заједно са Јудом и онима који су распели Господа.

Ако се онај који воли грех и недостојно се причешћује Пречистим Тајнама Тела и Крви Спаситеља не подвргне истога часа мучењима чија је сврха да га уразуме још овде, на земљи, он никако неће избећи вечна мучења, где је црв који не дрема и огањ неугасиви. Дакле, ако се такав не боји вечнога огња и несносних мучења заједно са ђаволом у веке векова, нека се без страха причешћује. Али ако се боји, за њега је најбоље да се, уздржавши се на неко време од Причешћивања Пречистим Тајнама, покаје, исплаче пред Богом, да се потруди да, колико је то у његовој моћи, измени своје стање и да прекине своју злу греховну навику, након чега већ може да се причести без опасности по своју душу. Тада ће га оставити сатана који га је, живећи у њему, насилно подстицао на поквареност и на сваку нечистоту.

Онај ко верује не причешћује се недостојно Пречистим Тајнама, него чисти себе од сваке прљавштине, од угађања стомаку, од злопамћења, од злих дела и срамних речи, од неумесног смеха, од прљавих помисли, од сваке нечистоте и од сваког греховног унутрашњег покрета, због чега ће примити Цара Славе. Насупрот томе, у оне који се недостојно причешћују Пречистим Тајнама насилно се усељује ђаво и улази у њихово срце, као што се догодило са Јудом када се приопштио вечери Господњој/.../

Ако, према Божаственој речи, они коју једу Тело Господње и пију Крв Његову имају Живот Вечни, а ми, када се причешћујемо, не осећамо да нам се дешава ишта ново у односу на оно што бива од обичне хране и нисмо свесни тога да добијамо други живот, очевидно је да се причешћујемо само хлебом, а не Богом. Јер ако је Христос Бог и Човек, онда ни Свето Тело Његово није само тело, него су то Тело и Бог нераздељиво и несливено (сједињени). И пошто је Тело, односно пошто се јавља у виду хлеба, ми је видимо очима, а Божавство ми не видимо, него га сазрцавамо духовним погледом/.../

Ваља нам знати да постоји пет врста људи којима Свети Оци забрањују приступ Светом Причешћу. Први су оглашени, јер још нису крштени. Други су крштени, али који су заволели срамна и неправедна дела, одступивши од светог живота за који су крштени: блудници, убице, зеленаши, отимачи, псовачи, гордељивци, завидљивци, злопамтила који, будући таквима, не осећају да су непријатељи Божији и да се налазе у жалосном положају, због чега се не скрушавају, не плачу због својих грехова и не кају се. Трећи су ђавоимани, ако хуле и руже Божаствену Тајну. Четврти су они који су се освестили и покајали се, прекинули своја греховна дела и исповедили се, али који носе наложену епитимију и на одређено време налазе се изван Цркве. А пети су они код којих још није сазрео плод покајања, односно они који још нису достигли решеност да посвете Богу сав свој живот и да надаље живе у Христу животом чистим и беспрекорним. Сви ти људи, очигледно, недостојни су Светога Причешћа. А достојан је Причешћа Светим Тајнама онај ко је чист и ко не учествује у греховима које смо поменули. Али и када се било ко од достојних упрља ма каквом нечистотом, као што то може да се догоди сваком човеку, разуме се, и такав ће се недостојно причестити, ако не опере покајањем оно чиме се упрљао”, јасан је преподобни Симеон Нови Богослов .

„Духовна немоћ и духовна смрт долазе од (недостојног) Причешћивања. Јер многи који се недостојно причешћују слабе вером, слабе духом, односно разболевају се од страсти, заспивају сном греха и од те смртоносне успавности никако се не буде за спасоносна дела.

Када бисмо ми сматрали себе недостојнима да примимо Тајне сваки пут када нас рани грех, ми бисмо чинили напор да се исправимо кроз покајање, како бисмо им достојно приступили. Тада нас Господ не би кажњавао као недостојне бичевима слабости, да бисмо се, на тај начин стекавши скрушеност, сами потрудили да излечимо своје ране, и да не бисмо иначе, као они који су се показали неспособнима да приме и краткотрајно уразумљење у овоме веку, били осуђени у будућем заједно са грешницима овога света”, вели преподобни Јован Касијан Римљанин.

„Многи сада говоре: „Како бих радо видео Лице Христово, Његов лик, одећу Његову”. Али ти Га и видиш (у Евхаристији), дотичеш Га се, кушаш Га. Ти би да видиш Његову одећу, а Он ти даје не само да Га видиш, него и да Га дотакнеш, и окусиш, и примиш у себе. Дакле, нека нико не приступа са пренебрегавањем, нико са малодушношћу, него нека сви то чине са пламеном љубављу, са пламеном усрдношћу и бодрешћу... и зато увек треба бити бодар, јер није мала казна која очекује оне који се недостојно причешћују. Сети се како негодујеш на издајника и на оне који су распели Христа. Чувај се да и сам не постанеш кривим Телу и Крви Христовој. Они су умрвили Свесвето Тело, а ти Га примаш нечисте душе и након толиких

добра која су ти учињена. Јер Њему није било довољно што је постао човек, што су Га тукли и распели, него је уз то и Себе предао нама, те нас не само вером, него истински чини Својим Телом. А како чист мора бити онај ко се наслађује том Жртвом!

Колико чистија од свих сунчевих зрака мора бити рука која дроби то Тело, и уста, испуњена духовним огњем, и језик који се румени од Страшне Крви! Помисли какве си части удостојен, каквом се Трпезом наслађујеш! Оним на шта са трепетом гледају Ангели, бојећи се светлости која отуда исходи, ми се хранимо, са тиме општимо и са Христом постајемо једно Тело. Ко ће изрећи силу Господњу, објавити све хвале Његове? (Пс. 105,2). Који пастир храни овце сопственим телом? Али шта ја то говорим - пастир! Чак и мајке често новорођене младенце дају хранитељицама, али Христос тако нешто није допустио: Он нас храни сопственом Крвљу и кроз њу нас сједињује са Собом.

Ни ђавоиманима није толико опасно да приступају тој Тајни, колико онима који, како каже Апостол Павле, газе Христа и Крв Завета не поштују као Светињу, него се изругују благодати Духа. Онај ко приступа (Причешћу) у гресима гори је од ђавоиманог”, учи нас Свети Јован Златоусти, непознат с модерном „евхаристијском еклисиологијом”.

„Не дајте светиње псима и не бацајте бисера својега пред свиње (Мт. 7,6), говори Христос. Јер и у томе је потребно правилно суђење. Господ није рекао неодређено или без разлике 'дајте светиње и бисер свима', него каже: „Не дајте светиње псима”, односно онима који чине зло. Тако каже и Апостол: „Чувајте се паса, чувајте се злих посленика” (Фил.3, 2)... Пази се и ти, свештениче, и немој давати недостојнима Пречисто Тело, како се не би показао кривим - не према законима грађанским, него по речи Владичиној. Дакле, не дајте светиње псима, не бацајте бисер свој пред свиње, да га не би изгазили ногама својим и, окренувши се, растргли вас, стварајући расколе и јереси”, учи нас Свети Атанасије Велики.

„Пошто свештеници не знају све грешнике и људе који се недостојно причешћују Светим Тајнама, Бог такве често... предаје сгани. Када се догоде болести, када дођу клевете, жалости и несреће, када нас снађу томе сличне невоље - разлог је ово што сам рекао”, опет каже Свети Јован Златоусти.

„Хришћанина без вере не може бити, нити вере без љубави, нити љубави без добрих дела (1. Кор. 13,1-8,13). Иначе Хришћанин остаје ништа друго до незнабожац, премда и исповеда Име Божије и Христово. А колико је страшно да такав приступа Светој Тајни свакоме је јасно. Од тога се дешава да се многи Хришћани који се причешћују Светом Тајном мењају не боље, него нагоре, ослепљујући још више; не просвећују се, него се озверују; не исправљају се, него падају из греха у грех, али греха свога нису свесни, нити грех смаграју грехом, те чине оно што ни незнабошци не чине. Узрок је у

томе што они презиру Божију благодат и зато се и сами лишавају Божије благодати, па их Бог предаје у покварен ум да чине што је неприлично”, одлучан је Свети Тихон Задонски.

Кад прочитамо овакве речи Светих Отаца постаје нам јасно зашто поједини теолози као „цитатоманију” осуђују позивање на речи тих истих Отаца, која спречава њихове „креативне иновације” у области богословља. Руси су такве још деведесетих година XX века, назвали „протестантима источног обреда”. Њихов пут „повратка ранохришћанским Оцима” и „раној Цркви” добро је описао Св. авва Доротеј:

„Знам једнога који је једаред дошао у жалосно стање. С почетка, ако му је неко од братије било шта говорио, он је сваког понижавао, рекавши: „Ко је тај и тај? Нема никог достојног осим Зосиме и њему сличних”. Потом је и њих почео да осуђује, говорећи: „Нема никог осим Макарија” (преп. Макарија Великога). Прошло је извесно време и он поче да говори: „Какав Макарије! Нема никог осим Василија (св. Василија Великог) и Григорија (св. Григорија Богослова)”. Убрзо и њих поче да осуђује, говорећи: „Какви Василије и Григорије! Никог нема достојног осим Петра и Павла (апостола)”. Ја му кажем: „Ваистину, брате, ти ћеш и њих ускоро почети да ниподаштаваш”. И, верујте ми, после извесног времена он поче да прича: „Какви Петар и Павле! Нико ништа не значи осим саме Свете Тројице!” На крају, погордио се и против самог Бога, и на тај начин је себе лишио ума.”

Дакле, шта рећи о сваколитургијском причешћивању, као поузданом путу ка обнови Цркве? Тај пут Запад је предузео одавно; већ деценијама римокатолици и протестанти не могу да замисле присуствовање служби без узимање оног што сматрају Причешћем. А какви су резултати? Хју Вајбру, англикански литургичар, вели: жалосни. Евхаристијска дисциплина је сведена, што би Руси рекли, „на њет”. Иако се и римокатолици и протестанти „причешћују” на свакој својој миси / служби, то није допринело повећању духовног и моралног нивоа живота инославних заједница. Напротив! Доприносило је већој равнодушности према светињи.

Дакле, у том грму не лежи зец.

Па где је решење?

Само у свецелосној обнови подвижничко - литургијског живота, у својеврсној новофилокалијској синтези, чији је гласноговорник и сведок митрополит Навпактоса и Св. Власија, Јеротеј (Влахос).

То значи: очишћење - просветљење - обожење, без самодовољног аскетизма (сличног месалијанству), али и без самодовољног литургизма (утопијског пројекта сваколитургијског причешћивања, где подвижништво одсуствује.)

За крај

Како каже Алексеј Рогозјански: „Прогрес и религија нису антиподи. Они су, напосто, усмерени различито. Заузети позицију савремености једноставно значи секуларизовати се, ући у низ проблема који нису специфично религиозни. Цивилизација претпоставља да ће моћи да живи својим, од религије одвојеним, садржајем. Из тога се рађа ситуација потискивања, речима радикалних мислилаца „смрти Бога”, или „деонтологизације”, говорећи умереним философским језиком”.

Лагано корача Христос, говорио је Свети Николај Жички. И додавао да Богу нису потребне брзе, него трајне победе. Модернистички страх од заостајања, од недовољне мобилности у одговарању на питања секуларног друштва, од неприлагођености савременим захтевима често се претвара у позив да кренемо у (рекреативно, барем) трчање за духом времена. Али, не смемо заборављати да се наше јурцање за (недостижним, авај!) Мистер Прогресом може претворити у оно што Срђа Трифковић назива „догинг по минском пољу”.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Енглески писац Честертон вели: „Зашто да се не споримо о речима? Зашто су нам дате речи ако не смемо да се споримо о њима? Зашто једну реч претпостављамо другој? Ако песник драгу не назове анђелом, него мајмуном, има ли она право да се наљути због те речи? А чиме ћете се спорити, ако не речима? Мрдањем ушију? Црква се увек борила за речи, јер се само за њих и вреди борити”. Јер, речи су живот; иза њих се не налази празнина, него духовни опит. Како каже В. Бибихин: „Ћутање се може чувати само речју”. При том, није реч о било каквом ћутању - него о опиту тиховања Отаца Цркве. Зато је молчалник Григорије Палама писао бого-речите апологије свештених тиховатеља.

Зато се и дијалози воде - да потврде црквеност извесних искустава и да укажу на несаборност других.

Но, да би Богу био пријатан дијалог наш, о чему је говорио владика Атанасије, не треба да заборавимо да спорови речима не смеју угрозити љубав. А љубави нема без права на другачијост, па и у области теолошких мишљења. Познати руски историчар Цркве, Болотов, записао је својевремено: „Нико нема власти да ми забрани, као мој лични богословски став, да се држим теологумена који је исказао бар један од Отаца Цркве, само ако није доказано да је компетентан црквени суд то мишљење осудио као погрешно”. Ако је тако у области догматике, зашто не би било и у области литургије?

Али, треба знати и ово: „Ми не можемо појмити Еванђеље, не протумачивши га. Ако би Писмо било самопојмљиво, не би Павле тако подробно морао да га тумачи. Да ли би без његове помоћи било јасно шта значи повесто Сари и Агари? (Рим. гл. 9) Речи су мало - нужан је Дух. А Дух се налази у Цркви. Ево зашто је реч само почетна тачка за смисао, који раскриће добија не у речи, него у Предању. Истински адресат Откровења је Црква. /.../ Православље, на тај начин, часно каже да оно тумачи Писмо и да је свесно начела своје ерминевтике. Што потврђује да је пре свега неопходно неко духовно искуство, које усходи ка оном Извору као и искуство аутора Библије. Људи који то искуство имају у пуноти доступној човеку у Цркви се називају свецима” (Ђакон Андреј Курајев: Традиција. Догмат. Обред, 93-94).

Зато се у разговору о реформи Литургије потписник ових редова толико позива на свете литургологе, од Дионисија Ареопагита до Јована Кронштатског и Јустина Поповића. Кумаријанис, Василијадис и остала „научна братија” (као и монаси, узгајивачи паса и фрескописци папе Павла VI из Новог Скита у Америци, маскирани у реформаторе Литургије) своју светост (коју им срдачно желим!) још нису ничим доказали. И зато сам опрезан кад читам њихове текстове о „литургијском препороду”.

Зато сам и конзервативан. Како каже свештеник Александар Јељчанинов: „Конзервативно је оно што је озбиљно. Како год се мењала, женска црнина остаје иста, зато што у јаду жена не измишља. Најконзервативнија појава људског живота је религија, зато што је НАЈДУБЉА. Реформа почиње кад у души више нема ничега (говорим о реформи форми), и зато је револуција увек знак оскудице у духовном „животу нације”. А прота Димитрије Станилоје додаје: „Криза спољњих форми традиције јесте кад оне више нису кадре да човека буде на синергију, сарадњу с благодаћу. Треба разликовати између објективне адекватности средстава и садржаја - и неспособности одређеног круга људи да га појме” (а такви су многи кумаријаносовско - василијадесовски „препородитељи” Литургије).

Трудим се да, без обзира на немоћ својих речи, не браним СВОЈ став, него да излажем, по мери сила, САБОРНО СВЕТООТАЧКО литургијско искуство Цркве Божје. Притом је јасно: пошто сам далеко од сваке светости, моја тумачења не могу одговарати ПУНОТИ ЦРКВЕНОГ ИСКУСТВА. Али, свакако нису самовољна и „оригинална”. Да јесу, сматрао бих то својим тешким грехом, јер Предање не трпи самовољу „оригиналних” тумачења.

Надам се у Бога да ће САБОРНОСТ (кад је литургијска реформа у питању!) победити у Светосавској Цркви. Не само саборност одлука СА Сабора СПЦ, него САБОРНОСТ са Светим Оцима, од најстаријих времена до данас.

За победу саборности у Србској Цркви, заиста, заиста, заиста - Господу се помолимо!

Литература:

1. Епископ Атанасије: Христос - нова Пасха (ХНП) I-III, Београд - Требиње 2007-2008.
2. Вечно подне, Образ светачки, Београд, 2007.
3. Лек бесмртности, Образ светачки, Београд, 2007.
4. Црква од Истока и хришћанство без Христа, Београд, 2008.
5. Владимир Димитријевић: Хлеб небески и Чаша живота, Лио, Горњи Милановац, 2007.
6. Без причешћа нема обожења, Образ светачки, Београд 2004.
7. Георгије Флоровски: Црква је живот, Образ светачки, Београд 2004.
8. Владимир Димитријевић: Света Литургија и тајна очинства, Лио, Горњи Милановац, 2007.
9. Верујем, Господе, и исповедам, Образ светачки, Београд 2005.
10. Петар Василијадис: Lex Orandi, Каленић, Крагујевац, 2006.
11. Aleqin Reid: The Organic Development of the Liturgy, Ignatius Press, San Francisco, 2005.
12. Denis Crouan: The History and the Future of the Roman Liturgy, Ignatius Press, San Francisco, 2005.
13. Joseph cardinal Ratzinger: The Spirit of the Liturgy, Ignatius Press, San Francisco, 2000.
14. Casimir Cucharek: The Byzantine - Slav Liturgy of St. John Chrysostom, Alleluia Press, Alendale, Canada 1971.
15. Hans - Joachim Shulz: The Byzantine Liturgy, Pueblo Publishing Company, New York, 1986.
16. Свети Сава: Сабрана дела, Завод за уџбенике, Београд 2001.
17. К.С. Луис: Писма Кусог Репатоме, ИХТУС, Београд, 2004.
18. Архимандрит Кипријан (Керн): Евхаристија, УМСА PressПариз 1946. (на руском)
19. Доментијан: Житије Светог Саве, Београд 2001.
20. Сергеј Говорун: Покрет кољивара (на руском), са сајта www.pravoslavie.ru
21. Служебник (превод оца Јустина), Манастир Ћелије, 1978.
22. Служебник (превод Комисије СА Синода), Београд, 2007.
23. Ђакон Андреј Курајев: Традиција. Догмат. Обред, Братство Светог Тихона, Москва - Клин 1995. (на руском)
24. Ђакон Андреј Курајев: Протестантима о Православљу, Подворје Троицко - Сергијеве Лавре, Москва 1997. (на руском)

25. Denis Crouan: *The Liturgy After Vatican II / Collapsing or Resurgent?*, Ignatius Press, San Francisco, 2001.

26. Протопрезвитер др Павле Кумаријанис: *Литургијски препород у Грчкој Цркви данас*, Видослов 41/2007.

27. Dom Gregory Dix: *The Shape of the Liturgy*, Continuum, London - New York, 2003.

28. Јован Мосха: *Лимонар*, Манастир Соколица 2001.

29. Епископ Атанасије (Јевтић): *Хлеб богословља*, Сретењски манастир, Москва, 2004. (на руском)

29. Свештеник Михаил Желтов: *Чин Божаствене Литургије у најстаријим (XI - XIV век) словенским Службеницима*, Богословскије труди 41/2007. (на руском)

30. Свештеник Михаил Желтов: *Чин Тајне вечере у представама савремених литургичара са сајта mzh.mrezha.ru*.

31. Јерођакон Атанасије (Јевтић) *Литургија Светог Јована Златоуста и Св. Василија Великог (Православље 996 и 997, 2008. године)*

32. Епископ Сава (Вуковић): *Први превод Јерусалимског типика код Срба*, Гласник СПЦ, 12. XII 1974.

33. Др Лазар Мирковић: *Типик архиепископа Никодима*, Богословље 2/1957.

34. Миладин Митровић: *Извори српске литургијске традиције*, са сајта www.pravoslavie.ru

Садржај:

Уместо предговора	5
Свети Сава и Србско литургијско предање	8
Одрећи се или сачувати? Тропар Трећег часа у Св. Литургији...	25
Реаговање епископа Атанасија	37
Не желим поделе у Цркви	55
Да Богу буде пријатан дијалог наш	62
Лична белешка	124
Деконтекстуализација литурголошких чињеница...	126
Џогинг по минском пољу	158
Уместо закључка	175

Издавачка кућа „Лио” већ годинама објављује књиге православног публицисте Владимира Димитријевића. Проверите зашто!

1. Оклеветани светац / Владика Николај и србофобија

Ако сте хтели да на једном месту нађете одговор на све клевете на рачун Николаја Велимировића, новог свеца Србске Православне Цркве, ово је књига за Вас. Да ли је Свети Николај Жички био: антиевропејац, антисемита, хитлерофил, пронациста, мрзитељ културе, средњовековни мрачњак, итд, итсл? Читајте одговоре Мирку Торђевићу, Јовану Бајфорду, Предрагу Илићу и многим, многим другима. Клеветање Светог Николаја Србског је клеветање Србије. Проверити зашто нападају и Србију и Николаја!

2. Јагње и змија / Православље и неогностичка психологија /распродато/

Да ли се православно Хришћанство може спојити са:

- Фројдом и психоанализом? Јунгом и аналитичком психологијом? Софијанством - учењем о „женском начелу” Божанства? Масонском верзијом Хришћанства?

Да ли су Православна Црква и римокатолицизам једно? Каква је разлика између православне и римокатоличке светости? Могу ли се свецима подједнако сматрати и Серафим Саровски и Фрања Асишки?

На ова и друга питања, постављена у делу др Јеротића, одговара ова књига.

3. Пут у Нигдину / Рок музика и доба ниҳилизма

Ово није прича САМО о рок музици. То је прича о добу у коме живимо, добу „атомске технике и прашумске етике” (отац Јустин Поповић), у коме „ако нема Бога, све је дозвољено” (Ф. М. Достојевски). Дакле, то је прича о ниҳилизму, чијим смо отровом („ниҳилином”, вели Ниче) сви, више или мање, отровани. Сазнаћете више о: деловању музике на човека, културној револуцији од ХVIII века наовамо, претечама рок уметности, „Битлсима” и „Стоунсима” као идеолозима Њу Ејџа, „Дорсима” као психопобуњеницима, опијуму који је религија за народ, сатанизму и музици (од Шандора Ла Веја до Мерилин Менсона), Лујзи Чиконе, антимадони, смрти од рока... Књига за оне који желе да буду различити...

4. Хлеб небески и чаша живота / Владика Николај и Отац Јустин о Светој Литургији и Причешћу /распродато/

Шта су два највећа србска свеца ХХ века писала и говорила о Тајни над тајнама? Какви се путеви отварају пред човеком кад почне да живи силом Тела и Крви Христове? Како се припремити за Свето причешће? Шта је отац Јустин говорио о старом и новом календару, посту, реформама богослужења, свештеничкој служби? Књига о србском литургијском Предању!

5. Обнова или обмана? / Литургијска реформа и криза римокатолицизма

Прва књига на србском језику која се бави кризом римокатолицизма насталом после II ватиканског концила, на коме је одлучено да буде спроведена литургијска реформа. Аргументовано и одлучно, књига указује на све опасности које настају кад се традиционално богослужење замени модернистичким. Какве то везе има са нама? Могу ли православни из тога извући поуку? Зашто се не сме журити ако се хоће очување Предања? Зашто је садашњи папа, Бенедикт XVI, дозволио употребу старе, неререформисане мисе?

6. Света Литургија и тајна Очинства / Трпеза Господња кроз векове и данас /распродато/

Ево књиге која се бави православном Светом Литургијом говорећи о њеним свештенослужитељима и тумачима: Светом Јовану Златоусту, Светом Дионисију Ареопагиту, Светом Сави Србском, Преподобном Никодиму Агиориту и свештенику - писцу Виргилу Георгију. Литургија је Небо на земљи, у којој се под видом хлеба и вина, примају Тело и Крв самога Христа. Основни пут православног хришћанина: очишћење - просветљење - обожење изложен је у овој књизи подробно и поуздано.

7. Евроунијаћење / Православље и папизам на крају историје /распродато/

Ко су потписници споразума из Србске Цркве у Равени којим се папи признаје примат и власт над свим црквама? Ко их све у томе подржава из власти, медија, клира, народа, „невладиних организација“? Колико се и да ли се Срби сећају своје историје и прошлости која је крвљу исписана после сваке „љубави“ Ватикана? Став Ватикана и „браће“ Хрвата о Србима и „независном“ Косову... Наш одговор на то!

8. Дођи и види/ Иконостас и светиња олтара у православном Предању /распродато/

У многим епархијама се уклања Иконостас као „препрека“ да народ учествује и види Свете Тајне. Каква је историја иконостаса, од када је ту где јесте и шта представља. Ко је од хришћана имао иконостас, а ко није? Ко су заговорници уклањања иконостаса из Цркве? Да ли иконостас, као што каже аутор, „скрива откривајући“ и „открива скривајући“ Свете Тајне?

9. Писма о литургијској обнови /распродато/

На једном месту текстови „литургијских реформатора“ и одговор Владимира Димитријевића на њих. Шта је заиста „старо“ и „ранохришћанско“, а шта је православно и Предањско? Како су Свети Оци служили, и шта су говорили о Светој Литургији. Кома одговара уношење тзв. „обнове“ Литургије у Србску Православну Цркву? И хоћемо ли сачувати Литургију коју су служили и Свети Сава и Свети Василије Острошки и Свети Николај Жички...

10. Царско свештенство / да ли је народ Божји лишен својих права /распродато/

Каква је улога народа у Цркви? Да ли је народ Божји лишен својих права? Зашто свештеник тихо чита олтарске молитве? Куда нас води идеологија „људских права” у Цркви?

11. Реч на реч / одговор епископу Атанасију /распродато/

Одговор епископу Атанасију (Јевтићу) на текстове и коментаре о књигама, расправама и чланцима Владимира Димитријевића. Да ли је Владимира Димитријевић сваштар и дилетант, да ли су његове књиге купусаре, као што тво тврди владика Атанасије (Јевтић)? Или су, како напомиње Владимир Димитријевић, књиге на које епископ Атанасије нема ниједну озбиљну примедбу, већ, пошто му њени садржаји не иду у прилог, потеже за олаким и неодмереним квалификацијама.

12. Светосавље данас: изазови и одговори / Зборник радова са скупа у Панчеву и Војловици септембра 2008. године / распродато/

Шта о актуалном тренутку у коме се налази Српска Православна Црква и Светосавље кажу: академик Василије Крестић, доктор Миодраг М. Петровић, Љубомир Протић, протојереј ставрофор др Жарко Гавриловић, Ана Филимоновна, Бранко Радун, Дејан Мирковић, Предраг Драгић Кијук, прога Душан Колунџић, Владимир Димитријевић, игуман манастира Црна Река Николај и многи други. Каква је ситуација у другим православним земљама - прочитајте поглавље Од Атине до Тбилисија. Јесу ли православни будни, или још спавају? Како се одупрети изазовима који долазе?

У припреми од истог аутора:

1. Не живети у лажи

Живот и дело Александра Исајевича Солжењина. Од отаџбинског рата до ГУЛАГ-а. Од прогона до Нобелове награде. Од Русије до Америке и повратка до Русије. Како је говорио, за шта се борио, шта саветовао...
Поруке Солжењина србском народу.

